

**T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**“KADIN/ERKEK OLMA SÜREÇLERİ”
İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR:
İstanbul Anadolu Yakasında Bulunan ve Farklı Özelliklere
Sahip Liselerde Yapılan Niteliksel Çalışma, 2011**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sema ÖZTÜRK

091127202

İstanbul, Mart 2012

**T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**“KADIN/ERKEK OLMA SÜREÇLERİ”
İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR:
İstanbul Anadolu Yakasında Bulunan ve Farklı Özelliklere
Sahip Liselerde Yapılan Niteliksel Çalışma, 2011**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sema ÖZTÜRK

091127202

**DANIŞMAN ÖĞRETİM ÜYESİ
Prof. Dr. Belma T. AKŞİT**

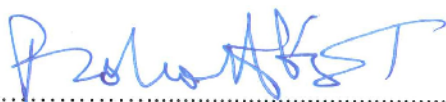
İstanbul, Mart 2012

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

23.03.2012 tarihinde tezinin savunmasını yapan Sema ÖZTÜRK'e ait ""Kadın/Erkek Olma Süreçleri" İle İlgili Yaklaşımlar: İstanbul Anadolu Yakasında Bulunan ve Farklı Özelliklere Sahip Liselerde Yapılan Niteliksel Çalışma, 2011" başlıklı çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak **Oy Birliği/Oy Çokluğuyla** Kabul Edilmiştir.

Prof. Dr. Sevil ATAÜZ
(Başkan)

Prof. Dr. Belma AKŞİT
(Üye)
(Danışman)

Prof. Dr. Bahattin AKŞİT
(Üye)

**T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**“KADIN/ERKEK OLMA SÜREÇLERİ”
İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR:
İstanbul Anadolu Yakasında Bulunan ve Farklı Özelliklere
Sahip Liselerde Yapılan Niteliksel Çalışma, 2011**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sema ÖZTÜRK

091127202

**DANIŞMAN ÖĞRETİM ÜYESİ
Prof. Dr. Belma T. AKŞİT**

İstanbul, Mart 2012

ÖNSÖZ

Tarihin her döneminde kadınlar ve erkekler için tanımlanmış bir takım roller ve statüler bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyetin, ergenliğin en kritik dönemine bağlı olarak yaşandığı, kadın-erkek olgusunun farkına varıldığı ve yeniden üretildiği en önemli geçiş dönemleri, eğitimin en önemli kurumlardan biri olan liselerde görülmektedir.

Toplumlarda kadın ve erkeklere biçilen bu roller ve beklentiler aileden başlayarak, okul, arkadaş, çevre ve medya ile sürekli bir değişim göstermektedir. Toplumlar tarafından oluşturulan kadın-erkek olma süreçlerinin ve söylemlerinin liseli gençler tarafından nasıl algılandığı bu tezin temel konusunu oluşturmaktadır.

Eğitim kurumlarının önemli bir basamağı olan liselerde yapmış olduğum bu çalışmanın; ileride bir aile kurup yaşamlarına devam edecek olan gençlerin, toplum içinde kadın-erkek olguları ile ilgili bakış açılarını ortaya koymaları, bu konuya yaklaşımlarını ve söylemlerini yeniden gözden geçirerek sorgulamalarını sağlaması açısından, daha önce yapılmış toplumsal cinsiyet çalışmalarına göre farklı bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Çalışma sürecinde yapılan öğrenci görüşmeleri için gerekli izin ve ortamın sağlanmasında her türlü destek ve kolaylığı sağlayan E.C.A Elginkan Anadolu Lisesi, Marmara Koleji, Küçükyalı Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, Handan Hayrettin Yelkikanat Anadolu Teknik Lisesi, Final Dergisi Dershanesi Müdür ve Rehber Öğretmenlerine, derinlemesine görüşmelerin sağlanmasında katkıda bulunan Maltepe Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerine teşekkür borçluyum. En önemlisi yapılan odak grup görüşmelerinde verdikleri içten cevaplarla bu çalışmanın bulgularının ortaya çıkmasına ve tezin oluşumuna önemli katkılar sağlayan tüm öğrencilere de teşekkürün ötesinde borçluyum.

Ayrıca bu çalışmanın her aşamasında bilgi ve anlayışıyla desteğini esirgemeyen tez danışmanım, değerli hocam, Prof. Dr. Belma AKŞİT'e, tezin ana fikrinin oluşmasında katkı sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. Sabahattin GÜLLÜLÜ ve Yrd. Doç. Dr. Ülkü GÜNEY'e, görüşmeler süresince desteğini esirgemeyen arkadaşım Sait GÜLSOY'a, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme, öğrencilerle yapılan görüşme ve tezin her aşamasında verdiği destek ve yapıcı eleştirileri ile beni yönlendirerek teze olumlu katkılar sağlayan değerli arkadaşşıma minnettarım.

10 Mart 2012

Sema ÖZTÜRK

ÖZET

Çeşitli liselerde okuyan kız ve erkek öğrencilerle yapılan görüşmeler sonunda liseli gençlerin kadın/erkek olma süreçleri hakkındaki düşüncelerinin ve yaklaşımlarının ortaya çıkartılması tezin amacını oluşturmuştur. Bu çalışmada, liseli öğrencilerin kadın-erkek olma süreçleri ile ilgili yaklaşımları ve söylemleri; toplumsal cinsiyet hakkındaki düşünceleri; lise türü, cinsiyet, sınıf değişkenleri bağlamında homojenize edilmiş gruplar oluşturularak karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Araştırmanın örneklemi 2011-12 eğitim öğretim yılı güz döneminde, 1. ve 4. sınıflara devam eden ve Maltepe bölgesinden kura ile rastgele seçilen ve ulaşılabilen 169 Anadolu Lisesi, Kolej ve Meslek Liseleri, İmam Hatip lisesi kız ve erkek öğrencilerinden oluşmuştur.

Odak grup görüşmesi ve derinlemesine görüşme teknikleri kullanılarak öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Odak grup görüşmelerinde her bir sınıf ve cinsiyet bazında ikişer grup oluşturulmuş, bu bağlamda her okulda iki lise-1 kız, iki lise-1 erkek, iki lise-4 kız, iki lise-4 erkek grubu olmak üzere toplam 8 grup ile görüşülmüştür. Anadolu Lisesi, Kolej ve Meslek Liseleri okullarında toplamda 24 odak grup görüşmesi ve İmam Hatip lisesi öğrencileriyle 3 derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir.

Görüşmenin başlangıcında öğrencilere doğum yeri, yaşadığı yer, İstanbul'daki yaşam süreleri anne-baba mesleği, ailenin göç hikâyesi ve kardeş bilgileri sorularak bir tanışma gerçekleştirilmiştir. Daha sonra öğrencilere konu başlıklarına göre hazırlanmış sorular yöneltilerek öğrencilerden konu ile ilgili fikirleri sorulup cevaplar alınmaya çalışılmış ve elde edilen bulgulara göre tez oluşturulmuştur.

Bu çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın sorun/sorunsalı belirlenmiş ve sorun/sorunsala paralel olarak kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Araştırmanın gerekçesi, önemi ve hipotezleri bu bölümde sunulmaktadır.

Araştırmanın ikinci bölümünde araştırmanın örneklemi hakkında bilgiler verilmiştir. Araştırma sorusunun ve modelinin belirlenmesi süreci, verilerin toplanması ve analizi bu bölümün içeriğini oluşturmaktadır. Ayrıca çalışmada kullanılan metodoloji ayrıntılı şekilde anlatılmıştır. Araştırma yapılırken karşılaşılan güçlükler de bu bölümde değinilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümde bulgular yer almaktadır. Ulaşılan bulgular, görüşmeler sırasında öğrencilerin ifade ettikleri önemli bulunan orijinal cümleleri ile sunulmaktadır. Ayrıca, sonuçlar belli özelliklere göre karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın dördüncü ve son bölümünde hipotezler ve araştırma soruları göz önünde bulundurularak sonuçlara ulaşılmış ve öneriler sunulmuştur. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre; yapılan görüşmelerde elde edilen bulgular sonucunda toplumsal cinsiyet kavramı hakkında lise-4 öğrencilerinin lise-1 öğrencilerine oranla daha çok bilgi sahibi oldukları; öğrencilerin toplumsal cinsiyet kavramını daha çok "eşitlik" ve/veya "kadın/erkek ayrımı" olarak gördükleri ortaya çıkmıştır. Liseli gençler, toplumda kadın/erkek olma süreçlerini, kültürümüzdeki geleneksel yaklaşıma uygun olarak kadın için "ev işleri yapmak" ve "çocuk doğurmak/bakmak" olarak nitelendirirken; erkek için "evine ekmek getirmek" ve "güç" olarak nitelendirmişlerdir. Görüşülen gruplarda kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre, toplumsal cinsiyet hakkında daha çok fikir sahibi oldukları ve görüş bildirdikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca görüşme sonucunda öğrencilerin yaşadıkları yer, cinsiyet, ailenin ekonomik durumu, okumakta oldukları sınıf ve lise türlerine göre kadın/erkek söylemlerinin dönüşüm ve oluşum sürecinde ciddi farklılıklar olduğu ve birbirlerinden önemli ölçüde etkilendikleri saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: Cinsiyet, Toplumsal cinsiyet, Kadınlık/erkeklik söylemi, Ataerkillik, Liseli gençlik.

ABSTRACT

At the end of the interviews with male and female students from various high schools, searching out high school students' ideas and approaches about the process of being a man/women formed the aim of thesis. In this research high school students' discourses and approaches about the process of being a man/women were analyzed comparatively according to their thoughts about gender, the type of high school, sex and class (grade) variables by making up homogenized groups.

The sample of the research was formed with male and female students who are reachable and randomly selected drawing by lot from Maltepe region and they are from 169 Anatolian High School, College, Vocational High School and Imam Hatip (religious) High School.

The comments' of students were taken by using focus group interview and in-depth interview techniques. In focus group interviews every group was formed/homogenized in two groups in terms of gender and class (grade); in this case 8 groups were interviewed in total which were consisted of two high schools –a female, two high schools-a male, two high schools- four females and two high schools- four males' group in every school. In Anatolian High Schools, Colleges, Vocational High Schools and Imam Hatip (religious) High Schools, 24 focus group interviews and 3 in-depth interviews were conducted.

At the beginning of the interview it was asked where their birth place was, where they lived, how long they had been living in Istanbul, what their parent's occupations/professions were, the story of their migration and their siblings' information. After that the questions were directed according to the topics, their thoughts about the topic were asked and tried to get responds and the thesis was formed according to these results.

In the first part of the research the problem/problematic was pointed out and the conceptual framework was formed parallel to the problem. The justification, importance and hypotheses of the research are represented in this part.

In the second part of the research, profile of the sample was given. Determination of the process of the research, research question and model, data collection and analyses constitute the content of this section. Also, the information about the methodology used was given in detail. Besides, the difficulties which were faced during the research process were mentioned.

In the third part, findings were given. They are presented with important original sentences of the students during interviews. Additionally, the findings compared according to some of the basic characteristics.

In the fourth and the last part, conclusions were reached by considering the hypothesis and the research questions and the suggestions were represented. Main results of the research are: First, fourth grade high school students had more knowledge about the concept of gender than the first grades; second, the students considered the concept of "gender" more so as "equality" and/or "discrimination between men and women". On the other hand, high school teenagers described the process of being a man/woman in society as "doing housework" and "giving birth" for women; "bread winning" and "power" for men. This result was very appropriate to the traditional approach of Turkish culture, It was observed that the female students had more opinions and they gave more comments on gender issues than female students. Also as a result of the interviews it was investigated that there were serious differences in the formation and transformation process of their discourses about man/woman according to where they lived, sex, family's economic status, the class which they went on and the type of the high school.

Key words: Sex, Gender, Femininity/masculinity discourse, Patriarchy, High school youth.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR VE TABLOLAR LİSTESİ	v
<u>BÖLÜM 1: GİRİŞ</u>	1
1.1 Tezin Ele Aldığı Sorun/Sorunsal	1
1.2 Kuramsal Çerçevenin Oluşturulması	7
1.3 Araştırmanın Gerekçesi ve Amacı	21
1.4 Araştırmanın Hipotezleri ve diğer Araştırma Soruları	26
1.5 Araştırmanın Önemi	27
<u>BÖLÜM 2: YÖNTEM</u>	30
2.1 Araştırma evreni ve örnekleme	30
2.2 Veri toplama yöntemleri	36
2. 2. a Odak grup görüşmeleri	36
2. 2. b Derinlemesine görüşmeler	39
2.3 İşlem	40
2. 3. a Veri toplama	42
2. 3. b Veri analizi	43
2. 3. c Uygulamada karşılaşılan Güçlükler ve Etik Sorunlar	44
<u>BÖLÜM 3: BULGULAR VE TARTIŞMA</u>	47
1. “Toplumsal cinsiyet” kavramı hakkındaki görüşler	47
2. “Erkeklik” kavramı hakkındaki görüşler	52
3. Toplumun erkek üyesi olmasını etkileyen faktörler ve süreçler	57
4. Erkekler hakkında toplumda ortaya çıkan söylemler	62
5. “Kadınlık” kavramı hakkındaki görüşler	66
6. Toplumun kadın üyesi olmasını etkileyen faktörler ve süreçler	70
7. Kadınlar hakkında toplumda ortaya çıkan söylemler	73
8. Toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin okullarda karşılaşılan tutumlar	78
9. Toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgili olarak başlarından geçen ilginç olaylar	84
<u>BÖLÜM 4: SONUÇ VE ÖNERİLER</u>	93
KAYNAKLAR	105
EKLER	107
ÖZGEÇMİŞ	128

KISALTMALAR

- OG-AL** : E.C.A Elginkan Anadolu Lisesi öğrencileri ile yapılan odak grup görüşmeleri
- OG-KLJ** : Marmara Kolej (Özel Lise) öğrencileri ile yapılan odak grup görüşmeleri
- OG-ML/1** : Handan Hayrettin Yelkikanat Anadolu Teknik Lisesi öğrencileri ile yapılan odak grup görüşmeleri
- OG-ML/2** : Küçükyalı Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi öğrencileri ile yapılan odak grup görüşmeleri
- DG-İHL** : Maltepe Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri ile yapılan derinlemesine görüşmeler

TABLULAR

- Tablo 1.** Odak Grup Görüşmeleri: Görüşme Yapılmak üzere Planlanan Gruplar
- Tablo 2.** Odak Grup Görüşmeleri: Görüşme Yapılan Gruplar

EKLER BÖLÜMÜNDE VERİLEN TABLULAR

- Tablo 3.** Zamanlama Çizelgesi ve İş Planı
- Tablo 4.** Odak Grup/Derinlemesine Görüşmelerinin ve Görüşülenlerin Listesi
- Tablo 5.** Görüşülen Öğrenciler Hakkında Kısa Bilgiler

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1 Tezin Ele Aldığı Sorun/Sorunsal

Gerçek şu ki, tepeden tırnağa kadın düşmanı olan bir toplumda yaşıyoruz. Erkeklerin bizleri kendi paranoyak korkularının, yani Düşman'ın vücut bulmuş hali olarak görüp saldırdıkları ve böylece kadınların elbirliğiyle kurban konumuna düşürdükleri misojinist¹ bir "uygarlık"ta yaşıyoruz. Bu toplumda tecavüzcüler, kadının emeğini sömürenler, kadının iktisadi ve siyasi gücünü yadsıyanlar erkeklerdir. Bu gerçeklere gözleri kapatmayı ses yükseltmek, kadın kırımını aleyhtarı eylemde bulunmak anlamına gelir. Bu şekilde kadın karşıtı toplumun labirentinde yol bulabilmek, toplumun erkek faileri tarafından kadınlara özel aletlerle inşa edilmiş engellerin adlarının konmasını ve aşılmasını gerektirir (Daly'den aktaran Boyne, 2009, s.197).

Günümüzde kadınların töre veya başka nedenler altında şiddet gördüğü, hemen hemen her gün kişilerin kendi sosyal yaşantı deneyimlerinden veya bunların medya iletişim araçlarına yansımalarından anlaşılmaktadır. öğrenilmektedir. Bu tür olaylarda kadın ön planda gözükse de, bu olaylar tamamen erkeğin ön planda olmasından ve kadını, kendisinin sahip olduğu bir mal gibi görmesinden kaynaklanmaktadır. Bunun göz ardı edilmesinin sebepleri arasında, ataerki bir toplumda yaşanıyor olması ve dolayısı ile erkeğin iktidarı hep elinde bulundurma isteği öne çıkmaktadır. Egemen erkeklik değerlerinin sadece kadınları ezmekle kalmadığı, bu değerlere ayak uydurmaya çalışan ya da bu değerlere göre yaşamak istemeyen erkekleri de zorladığı açıktır.

Güç sahibi olmak, daha özgür olarak eyleyebilmek demektir. Ancak güç sahibi olmamak ya da başkalarından daha az güç sahibi olmak, kişinin seçim özgürlüğünün başkalarınca alınmış kararlar tarafından sınırlandırılması anlamına gelir (Bauman, 2010, s.128). Foucault'a göre gücün en önemli özelliklerinden birisi,

¹ Misojinist: Kadın düşmanı.

kural koyucu olmasıdır (aktaran Atiker, 1998, s.78). Genellikle bu da söylem biçimini alır.

Geleneksel sistemlerde erkeklerle özdeşleştirilmiş bazı özellikler; akılcılık, bağımsızlık, hükmetme, saldırganlık, hareketlilik, bireycilik, rekabet, nesneye ilgi şeklinde sıralanabilir. Kadınlar ise; duygusallık, bağımlılık, pasiflik, besleyicilik, yardımseverlik, duyarlılık gibi özelliklerle özdeşleştirilmiştir. Dolayısıyla bu katı geleneksel anlayış açısından, bir erkek kadına atfedilen özelliklerden herhangi birini; bir kadın ise erkeğe atfedilen bir özelliği ortaya koyduğunda yadırganır (Demez, 2005, s. 49).

Connell'e göre rol kavramlarının toplumsal cinsiyet uyarlamalarının çoğu farklı tipte olmaktadır (1998, s. 78). Bu uyarlamaların ana fikri ise erkek veya kadın olmanın anlamı, kişinin cinsiyetiyle belirlenen genel bir rolün canlandırılmasıdır. Buna bağlı olarak, belirli bir bağlamda her zaman için iki cinsiyet rolü mevcuttur: "erkek rolü" ve "kadın rolü" Erkeklerle kadınların rolleri, kültürden kültüre değişmekle birlikte, erkeklerin rollerine genel olarak daha fazla değer verilir ve bunlar daha fazla ödüllendirilir. Cinsiyetler arası hüküm süren işbölümü, erkekler ile kadınların, güç, saygınlık ve zenginlik bakımından eşit olmayan konumlar edinmelerine yol açmıştır (Giddens, 2008, s.112).

Kadınlık rolleri, bu anlamda erkeklik rolleri kadar bir "özneler-arası inşa"nın ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyo-kültürel yapının içindeki asimetric güç ilişkilerine dayanan "toplumsal cinsiyetlere" ilişkin birbirinden kategorik olarak farklılaştırılabilecek "roller" bu anlamda sosyo-kültürel yapıdaki "kurumlaşma" süreçleri, dolayısıyla da sosyal kontrol ve "meşrulaştırma" biçimleri ile ilgili bir konu haline gelmektedirler (Uluocak ve Aslan, 2011, s. 19).

Türkiye’de özellikle 1980 sonrası feminist hareketlerin, toplumsal cinsiyet rollerini sorguladığı ve bu sorgulama sürecinde yalnızca kadın ve erkek kimliklerinin karşılıklı konumlanışını eleştirmekle kalmayıp aynı zamanda eşcinsel kimliğin varlığını ve meşruluğunu da gündeme getirdiği her halde inkâr edilemez (Berktaş, 2003, s.125).

Chatterjee gelenekteki kadın sorununu ortaya koyarak toplumsal rolleri cinsiyetle eşleştirir (2002, s. 202). Chatterjee’ye göre iç alan/dışarıdaki alan ayrımının somut gündelik hayata uygulanması toplumsal sahayı ev (*ghar*) ve dünya (*bahir*) alanlarına ayırmaktadır. Dünya harici olandır, maddinin alanıdır; ev ise kişinin içindeki manevi benliği, kişinin gerçek benliğini temsil etmektedir. Dünya aynı zamanda erkeğin alanıdır. Ev ise özü itibarıyla maddi dünyanın kutsal olmayan faaliyetlerinden uzak tutulmalıdır ve kadın evi temsil etmektedir.

Ortner, konuya farklı bir açıdan yaklaşmakta, daha genel bir şekilde kadınların “doğa” ile erkeklerinse “kültür” ile özdeşleştirilmeye eğilimli olduklarını iddia etmektedir (aktaran Davis, 2010, s. 26). Bunun nedeni çocuk büyütürken kadınların yeni “şeyleri” doğal olarak yaratması ve erkeklerin kültürel olarak yaratmakta özgür olmaları veya buna zorlanmalarıdır. Bunun sonucu, kadınların daha çok ev çevresiyle sınırlandırılarak, “sosyalleşme öncesi” (*pre- social*) varlıklar olan çocukları yetiştirmeleridir.

Kadın sınırları çizilmiş bir alanda özel ve dokunulmaz yani mahrem olarak nitelendirilen bu alanda kendini ifade etme şansı ararken, erkek topluma ait olayların gerçekleştiği ev dışındaki alanda, yani kamusal alanda kendini anlatır (Demez, 2005, s. 30). Özel alan ve kamusal alan ayrımı kadınların yaşamını doğrudan etkiler ve bu nedenle de önemlidir. Zamanla özel alan, başka bir deyişle ev içi yaşam, kadına ait özel bir mekân olmaya başlamıştır. Böylece, kamusal alan olan sosyal yaşam, ilişkiler içinde yer almayan kadına kapatılmıştır (2005, 32).

19. yy sanayi devrimi ile birlikte geleneksellikten modernliğe hızlı bir geçiş dönemi yaşanmıştır. Geleneksel toplumları içine alan modernleşme ve batılılaşmanın hızla yayılmasıyla birlikte bu yeniliklere ayak uydurmada en büyük görev erkeklere düşmektedir fakat kadının da bu yenilikleri bilmesi gerekmektedir. Chatterjee kadın ve milliyetçilik sorununu ortaya koyan çalışmasında, milliyetçilerin fikrini şu şekilde açıkladığı görülmektedir (2002, s. 216): Kadının evi çekip çevirebilmesi için evin dışındaki dünya hakkında bir fikri olması gerekiyordu ve ev içinde kadın olarak varlığını sürdürebilmesi koşulu ile -yani, kadınlığını tehdit etmediği sürece- bu dış dünyaya girebilirdi.

Berktaş ise, kadınsı değerlerin, yalnızca kadınlar için değil, toplumun tümü açısından geçerli olmaları gerektiğini ifade etmektedir (2003, 122). Bu ise, erkeklerin de değişmesini gündeme getirdiği gibi, yeni ve sınırları bugünden belli olmayan toplumsal cinsiyet kimliklerinin, ilişkilerinin tasavvur edilmesini içermektedir.

19. yy ortalarından itibaren sanayi devriminin ortaya çıkması ve kadının daha çok kamusal alanda görünür olmaya başlamasıyla modern dünyanın gerektirdiği koşullar hem kadınlara hem de erkeklere bir takım sorumluluklar yüklemiştir. Bunun sonunda da evdeki iş bölümü, üstlenilen roller ve yaşam biçimleri de değişmektedir.

Son yıllarda yaşanan toplumsal değişimle birlikte kadınlar, para kazanmanın yanı sıra, daha önceleri sadece erkeklere atfedilen bazı duygu, düşünce ve davranış kalıplarına sahip olmaya başlamışlardır. Öte yandan, yine aynı değişimler nedeniyle, önceleri sadece kadınlara ait olduğu söylenen bazı işleri yapmak zorunda kalmaları sonucu erkeklerden de, daha hoşgörülü olmak gibi, kadına atfedilen bazı davranışlar beklenmeye başlanmıştır. Günümüz erkeği, bir yandan yeni yaşam

tarzının getirdiği bu beklentiler, öte yandan yüzyıllardır devam eden “erkek olma” kriterleri arasında sıkışıp kalmış gibidir (Kuruoğlu, 2009).

Erkeğin hep taşıması ve koruması gereken erkekliği, erkek üzerinde ciddi bir baskı yaratmakta ve onu ezmektedir. Erkek kimliğinin şiddetine maruz kalanlar ironik bir biçimde yine erkeklerdir (Özkan, 2009, s. 125). Kadının modernleşme sürecinde geçirdiği değişimin gerisinde kalan erkek kimliği de modern kadına uygun hale getirilmektedir. Sadece kıyafet değil, saç cilt diş bakımı konusunda erkeklere bilgiler verilmekte ve erkek kimliği yeniden inşa edilmektedir. Ayrıca iş hayatına giren ve hala ev işleri ile ilgilenmek zorunda olan modern kadına uygun olmayan “maço erkek” tiplmesi çağın gerisinde kalmakta, böylelikle metro-seksüel erkek sadece diş görünüşü ile değil, hal ve tavırları ile de tanımlanmaktadır (Kula, 2009, s. 100).

Yine de kadınlar milletin sadece biyolojik yeniden üreticileri olmayıp, aynı zamanda da kültürü çocuklara iletmekten ve “yuva”yı özgül bir kültürel biçimde kurmaktan sorumlu “kültür” muhafızları olma görevi verilmiş, milletin kültürel yeniden üreticileridir (Davis, 2010, s. 214). Tarihsel olarak bakıldığında da insanlığın anaerkil toplumlardan insan soyunun üretilmesinin temel alındığı işbölümünün ortaya çıkışıyla birlikte erkeğin dölleyen, kadının döllenen görevlerini üstlendiği, erkek cinsiyet kimliğinin kadın üzerinde egemen kılındığı ve kadın bedeninin bir üretim aracı olarak görüldüğü ataerkil toplumlara doğru bir geçiş yaşandığını görmek mümkündür (Kızılkaya’dan aktaran Kuruoğlu, 2009, s. 17).

Davis’e göre ataerkillik kavramının kendisi sorunlu bir kavramdır (Davis 2010, s. 28). “Ata”nın yani babanın, kurallarının geleneksel olarak sadece kadınlar için değil, genç erkekler için de geçerli olduğu kabul edilse bile, bu durum, söz konusu kavramın genelleştirilmiş feminist kullanımında genellikle önemli bir kavramsal rol oynamamıştır. Ataerkillik, özel bir tarihsel döneme veya coğrafi bölgeye

atfedildiğinde, genelleştirilmiş kullanım kuralına istisnalar bulunabilir. Ataerkillikte baba hem erkek hem de kadını yönetir, kardeşlikte ise erkekler, kadınları özel iş ev içi alanda yönetme hakkına sahiptir ancak kamusal, siyasal alanda kendi aralarında toplumsal eşitlik düzeni sözleşmesini kabul etmişlerdir.

Ataerkilliğin egemen değerleri, erkeği güçlü bir söyleme dönüştürmektedir. Erkekler ekonomik durumları ne olursa olsun ev ortamında ve kamusal alanda kadınlar karşısında sürekli güçlü olmayı istemektedir. Bu güç ve sahiplenme isteği kadını bağımlı olmaya sürüklemektedir. Sahip olma hiçbir zaman özel bir nitelik değildir; her zaman sosyal bir olaydır. Sahip olma ancak aynı zamanda sahip olanla öteki insanlar arasında özel bir ilişkiyi barındırdığı için, bir nesne ile sahibi arasında özel bir ilişki barındırır. Bir şeye sahip olmak ötekilere ona ulaşma imkânı vermemek anlamına gelir (Bauman, 2010, s.143).

Kadınlar genellikle topluluk içinde muğlak bir konuma sahiptir. “Uygun kadın”ın nasıl olacağına dair katı kültürel kodlar, çoğunlukla kadınları, bu aşağı güç konumunda tutmak üzere geliştirilmiştir. Bu durumu meşrulaştırmak için kullanılan kolektif “akıllar”, “ötekiler”i dışlamak, aşağılamak ve boyun eğdirmek için kullanılan “kadın aptaldır”, “kadınlar tehlikelidir” veya “kadınlar kirlidir ve bizi kirletebilirler” gibi diğer yaygın ifadelerle çok benzerdir (Davis, 2010, s. 97).

Erkeğin meslek sahibi olması, ailesini koruması, sorunların üstesinden gelmeye çalışması, toplumsal yaşamda başta erkeklerden beklenen roller arasındadır. Evin diğer ihtiyaçlarını karşılaması, çocuğun ve eşinin temel gereksinimlerini sağlaması, kadından beklenen diğer bir roldür. Bu dayatılan rol ne yazık ki, erkeği de kadını da teslim almış durumdadır.

Dolayısıyla, Türkiye’de de, sosyalleşme/kültürlenme sürecinde erkeklere biçilen rol, yalnızca kadınları değil, bazı erkekleri de kurban haline getirmektedir. Ülkemizde, bu konuda sosyal bilimciler tarafından yapılacak araştırmaların sayısı hızla artırılmalı ve sorunların kökenine ayrıntılı biçimde inilerek, özellikle bu konudaki değerlerin değiştirilmesi yönünde yapılacak projelere yol gösterilmelidir.

1.2 Kuramsal Çerçevenin Oluşturulması

i. Kavram ve Terimler

Cinsiyet:

Bireyin kadın ya da erkek olarak mevcut genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikleri olarak tanımlanmaktadır. Bu özellikler kadın ve erkek arasında bir eşitsizlik değil, sadece bir cinsiyet farkı yaratmaktadır (Marshall, 1998, s. 104). Kişileri gruplamak ve farklılaştırmak için kullanılan ölçütlerden birisi, belki de birincisi onun cinsiyetidir. İsmimiz, işimiz, sesimiz, saçımız, giysilerimiz, tutum ve davranışlarımız, cinsiyetimizi gösteren simgelerdir (Güvenç, 1991, s. 223).

Claude Levi-Strauss’un belirttiği gibi, cinsiyetlerin buluşması doğa ile kültürün buluştuğu ilk anda oldu; her kültürün çıkış noktası, kökeni burasıdır (Aktaran Bauman, 2009, s. 55). Bauman’a göre cinsiyet *Homo Sapiens*’in doğal donanımının harç maddesi olmuştur. Keyfi, yapay ve geleneksel ayrımlar bunun üzerine oluşturulmuştur: her kültürün temel endüstrisi, özellikle, kültürün ilk edimi olarak ensestini yasaklanması; dişilerin cinsel olarak birlikte yaşamaya uygun olan ya da olmayan diye kategorilere ayrılması gibi. Cinselliğin bu rolünün tesadüf olmadığı kolaylıkla görülmektedir. Çok sayıda insani itki, arzu ve “doğal” temayül içinde cinsel arzu en açık seçik, muğlâklığa yer vermeyecek ve tartışmasız biçimde toplumsal olanıdır (2009, s.55).

Bauman'a göre kültür cinsel buluşmadan doğmuştur. Kültür yaratıcı farklılaşma sanatını ilk kez bu buluşmada uygulamıştır (2009, s.56). O zamandan bu yana, kültür ile doğanın mahrem işbirliği, cinsellikle ilgili hiçbir şeyde ertelenmemiş, dahası hiç terk edilmemiştir. Son derece kültürel bir yaratı olan *ars erotica* bundan böyle cinsel itkinin insan birliğinde gerçekleşmesine doğru rehberlik etmiştir Bauman'a göre cinsellik ve cinsiyetler tamamen kültürün belirlenimi altındadır, doğal doğadan bütünüyle yoksun kalmışlardır, dolayısıyla değiştirilebilir, geçici ve hatta tersine bile çevrilebilirlerdir (2009, s.74).

Cinsiyet kavramı, erkekleri kadınlardan ayıran anatomik farklılıkları anlatır. Sosyologlar cinsiyeti genellikle toplumsal cinsiyetin karşısına koyarlar. Cinsiyet, bedenün fiziksel niteliklerini dikkate alır ve biyolojik özelliklerin ifadesidir (Demez, 2005, s.33). Butler'a göre cinsiyet sadece kişinin sahip olduğu bir şey ya da kişinin ne olduğuna dair durağan bir tanım değildir: Cinsiyet, "kişi"nin yaşarlığını sağlayan normlardan biridir, kültürel anlaşılabilirlik alanında bir bedeni yaşar kılan normdur (aktaran Kandiyoti, 2003, s. 279).

Helman'a göre ise, bir kişinin cinsiyeti, birçok bileşenin karmaşık kombinasyonu sonucunda ortaya çıkmaktadır (1990, s.129). Bu cinsiyet bileşenleri şunlardır:

- 1. Genetik cinsiyet:** Genotip ve iki seks kromozomunun (X ve Y) kombinasyonuna dayalıdır (XX=kadın ve XY=erkek).
- 2. Somatik (Bedensel) cinsiyet:** Fenotip, özellikle fiziksel görünüm ve ikincil seks özelliklerinin gelişimine dayalıdır (dış genital bölge, meme, ses ve vücuttaki yağ ve kıl dağılımı).
- 3. Psikolojik cinsiyet:** Kişinin kendi kendini algılamasına ve davranışlarına dayalıdır.
- 4. Toplumsal cinsiyet:** Erkek ve kadının daha geniş kültürel kategorilerine dayalıdır. Bu kültürel kategoriler, o kişinin toplum tarafından nasıl algılandığını;

onun (yani kadının ya da erkeğin) nasıl görünmesi, düşünmesi, hissetmesi, giyinmesi, hareket etmesi ve içinde bulunulan dünyayı nasıl algılaması gerektiğini tanımlar.

Toplumsal Cinsiyet:

Bu terimi sosyoloji terminolojisine katan Ann Oakley'e göre 'cinsiyet' (*sex*) biyolojik erkek kadın ayrımını anlatırken, toplumsal cinsiyet (*gender*) erkeklik ile kadınlık arasındaki buna paralel ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır. Kavram, öncelikle cinsler arasındaki farklılığın sadece biyolojik olmadığını vurgulamak için kullanılmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkekler arasındaki farklılıkların sadece biyolojik farklılıklar olmadığını vurguladığı gibi, bu biyolojik farklılıkların sonucu olarak ortaya çıkan sosyal ve kültürel farklılıkları işaret etmek için kullanılmaktadır. Yani sabit ve evrensel olmayan, toplumsal değişim süreçlerinde dönüşen kişilik özellikleri, roller gibi kategoriler toplum tarafından oluşturulmaktadır (Aktaran Marshall, 1998, s. 98).

Kimi zaman erkek ya da kadın olmanın basitçe bedenlerin cinsiyetine bağlı olduğu düşünülmektedir. Ancak, sosyologları ilgilendiren çoğu sorun gibi, erkekliğin ve dişiliğin doğasının da kolayca sınıflandırılabilir bir şey olmadığı açıktır. Cinsiyet terimi genellikle bedenin erkek ya da dişi olarak tanımlanmasına neden olan anatomik ve fizyolojik farklılıkları dile getirmek için kullanılır. Toplumsal cinsiyet terimi ise, tersine erkekler ve dişiler arasındaki toplumsal ve kültürel farklılıklarla ilgilidir. Toplumsal cinsiyet, toplumsal olarak kurulmuş erillik ve dişilik kavramlarıyla bağlantılıdır ve bireyin biyolojik cinsiyetinin doğrudan bir sonucu olmak zorunda değildir (Giddens, 2008, s.504-505).

Erkekler ile kadınlar bir toplum içinde çok farklı sosyal dünyalarda yaşıyor olabilirler. Eğer hem erkekler hem de kadınlar asli sosyalizasyonda "anlamli ötekiler" olarak

işlev görüyorlarsa, çocuk için bu durum, farklı gerçeklikler açısından aracılık eder. Bu da, kendi başına, başarısız sosyalizasyon tehlikesi doğurmaz (Berger ve Luckmann, 2008, s. 242).

Toplumsal cinsiyet kısaca, sosyal yönden kadın ve erkeğe verilen roller, sorumluluklar olarak tanımlanır. Hepimiz dünyaya kız ya da oğlan olarak geliriz. Bu bizim seçtiğimiz bir şey değildir. Hangi kültürde, çağda yaşarsak yaşayalım, kız ya da erkek olarak doğmak, tıpkı ölümlü olmak gibi, biyolojik varlığımızın bir niteliğidir. Ancak daha doğum öncesinde kız bebeklerin eşyaları için pembe, erkek bebeklerin eşyaları için mavi rengin tercih edilmesiyle başlayan süreç, erkeklerin ve kadınların yapabileceği işler konusunda da yapay ayrımlar üretir (Üner, 2008, s. 6-7). Çünkü kişi erkek ya da kadın olmayı toplumsallaşma sürecinde öğrenir. Böylece bu kimliklerden birini edinir ve bu kimliğe göre davranır. Giyim kuşam da bu kimliği pekiştirir (Kuruoğlu, 2009, s.11).

Butler'a göre, toplumsal cinsiyet sabit değil, akışkan bir kategoridir ve insanların oldukları şeyden çok yaptıkları şeyde sergilenir (aktaran Giddens, 2008, s. 148). Toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkek arasındaki toplumsal, kültürel ekonomik, politik davranış kalıplarının tanımlanması ve farklılıkların ifade edilmesi olarak tanımlanabilir. Toplumsal değişimle birlikte toplumsal cinsiyet kavramına ait kabuller de değişir. Dolayısıyla konu statik bir kalıplar bütünü değil, dinamik bir süreçtir (Demez, 2005, s. 22).

Bu çerçevede erkek cinsiyeti ile kadın cinsiyeti arasında toplumsal yaşama katılma düzeyi açısından farklılıklar oluşur. Sayısal bakımdan eşit olmakla beraber iki cinsin toplumsal alanda temsiliyetleri farklılaşır. Kadın cinsiyeti daha çok ev gibi özel alandan kalırken, erkek cinsiyeti dışarıda her türlü kamusal alanda kendini ifade eder. Çalışma yaşamından siyasete, sivil toplum örgütlenmesinden eğitime kadar

her türlü kamusal alanda iki cins temelindeki bu görünüm toplumsal cinsiyet eşitsizliğini oluşturur (Üner, 2008, s. 6-7).

Bolin'e göre, toplumsal cinsiyet kavramı statü ve rol kavramları ile ilişkilidir. Statü, toplumdaki hak ve görevler olarak tanımlanabilir (aktaran Özkan, 2009, s. 118). Rolü ise, toplumsal olarak umulan davranışlar olarak açıklamak olanaklıdır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kavramı, sistemin biyolojik yapıya yüklediği değerler bütünü olarak ele alınabilir.

Toplumsal cinsiyet, erkek ve kadın arasındaki "gerçek" toplumsal farklılık olarak değil, toplumsal rollerinin, ekonomik konumları veya etnik ve ırksal topluluklara ait oluşlarının aksine, cinsel/biyolojik farklılıklarıyla tanımlandığı özneler grubuna ilişkin söylem tarzı olarak da anlaşılmalıdır. Başka bir ifadeyle, toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyet kavramları, farklı gündemlere sahip söylem tarzları olarak incelenebilir (Davis, 2010, s. 32).

Yeni doğan çocuğun biyolojik bir cinsiyeti vardır. Ama henüz toplumsal bir cinsiyete sahip değildir. Çocuk büyürken toplum da çocuğun önüne cinsiyete uygun bir kurallar, şablonlar ya da davranış modelleri dizisi koyar. Belirli toplumsallaştırma etkenleri ya da failleri, özellikle aile, medya, arkadaş grupları ve okul söz konusu bu beklentileri ve modelleri somutlaştırarak çocuğun bunları sahipleneceği ortamları hazırlar (Connell, 1998, s. 255).

Ergenlik:

Ergenlik terimi, yetişkin olmayla ilintili görülen duygular ve davranışlar için, yaşam çevriminde buluş çağıyla ilişkilendirilen fiziksel değişikliklerin çevrede fark edilmesinden önceki evre için ya da çocukluk statüsünden yetişkinlik statüsüne geçiş için kullanılabilir (Marshall, 1998, s. 206).

Ergenlik insanlarda fiziksel ve psikolojik değişikliklerin olduğu önemli bir dönemdir. Ergenlik çağı cinsel kimliği kabullenme, anne-babaya bağımlılıktan kurtulma, toplumdaki yerini araştırma/bulma ve bir mesleğe yönelme çabalarının gösterildiği 8-10 yıllık bir dönemdir (Aktürk, 2006, s.137).

Ergenlik, bir bireyin çocukluk döneminden çıkıp yetişkinliğe hazırlandığı dönemdir. Ergenlik döneminde birey bedensel, toplumsal ve bilişsel açıdan pek çok değişim geçirir ve sorun yaşar. Ancak bu dönemin rahat bir şekilde atlatılması yaşanan çocukluk dönemiyle de yakından ilişkilidir. Çocukluk döneminde anne-babalarla kurulan ilişkinin niteliği, gelişimsel görevlerin başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi, aile dışı etmenler, ergenlik dönemini ciddi biçimde etkilemektedir.

Ayrıca anne-babalarla olan ilişkiler ve akran ilişkileri ergenlik döneminde önemli rol oynamaktadır. Ergenlik döneminde içinde yaşanan aile ortamı ve ebeveyn-ergen ilişkisi bu dönemin rahat atlatılması, ergenin bağımsızlık ve bireyselliğini kazanabilmesi ve olumlu bir sosyalleşme gerçekleştirebilmesi açısından önemli faktörlerden birini oluşturmaktadır. Bu noktada ebeveynlerin benimsedikleri anne-babalık tutumları çocukluk döneminde olduğu gibi ergenlik döneminde de önemini korumaktadır (Damarlı, 2006, s.10).

Kimlik arayışı ergenlik döneminde belirgindir. Çocukluktan erişkinliğe geçişte farklı bir birey, farklı bir kimlik ortaya çıkacaktır. Bu farklı kişiliğin gelişiminde kimlik arayışı olması beklenen bir sonuçtur. Kimlik arayışı sonucunda ergen birey “ben kimim?”, “nasıl bir kişiyim”, “ileride nasıl bir kimliğim olacak”, aile içindeki yerim nedir”, “toplum içindeki yerim nedir?” gibi sorular sormaya başlayacaktır (Abalı, 2007, s. 43).

Kimlik:

Kimlik, toplumsal aktörlerin kendileri için ve kendileri tarafından verilmiş ve bir bireyselleşme süreci dolayısıyla inşa edilmiş olan anlam kaynakları olarak tanımlanabilir. Ancak kimlikler, toplumsal aktörler onları içselleştirdikleri zaman, egemen ideolojilerden de kaynaklanabilir. Sosyolojik bir perspektiften bakıldığında, bütün kimliklerin “kurgulanmış” olduğunu söyleyebiliriz (Castells'den aktaran Berktaş, 2003, s. 116). Kimlik kavramı; bir insanın kişiliği ya da bir grubun niteliğini belirleyen ayırt edici özellikleri ifade eder (Giddens'dan aktaran Demez, 2005).

Sosyolojik bir bakış açısından, bütün kimliklerin “inşa edildiği” olgusu üzerinde anlaşmak kolaydır. Asıl mesele kimliklerin nasıl, nereden hareketle, kim tarafından ve ne için üretildiğidir (Castells, 2008, s. 14).

Castells kimlikleri inşasını meşrulaştırıcı kimlik, direniş kimliği ve proje kimliği olarak 3 farklı kökene ayırmaktadır (Castells, 2008, s.14). Meşrulaştırıcı kimlik, toplumun egemen kurumları tarafından, toplumsal aktörler karşısında egemenliklerini genişletmek ve akılcılaştırmak için inşa edilir. Direniş kimliği, hakim olanın, başat olanın mantığı tarafından değersiz görülen ve/veya damgalanan konumlarda/koşullarda bulunan aktörler tarafından geliştirilir. Proje kimliği ise toplumsal aktörlerin, kendilerine sunulan kültürel malzeme temelinde toplumdaki konumlarını yeniden tanımlayan yeni bir kimlik inşa etmeleri; bunu yaparken bütün bir toplumsal yapıyı değiştirmeyi amaçlamalarıdır.

Proje kimliği, Touraine'ın tanımladığı biçimiyle özneler üretir (Touraine'den aktaran Castells, 2008). Özneler, bireyler tarafından bireyler içinde inşa edilmiş olsalar da birey değillerdir. Onlar toplumsal aktörlerdir: bireyler onlar üzerlerinden varoluşlarıyla kutsal anlamlarına ulaşırlar. Castell'e göre bu durumda kimliğin inşası, belki

bastırılmış bir kimliğe dayalıdır (2008, s. 17). Fakat ataerkillik sonrası toplum, toplumun dönüştürülmesine doğru genişleyen farklı bir hayat projesidir.

Modern öncesi toplumlarda kimlik olgusunun, oturmuş, değişmez, durağan nitelikte olduğu ve ait olunan ekonomik sınıf, aile, etnik köken, cinsiyet vb. bireylerin doğuştan getirdiği özelliklere bağlı olarak ortaya çıktığı varsayılmaktaydı. Modern toplumlarda ise, yapılan iş türü hayatın bütünü etkilediğinden, kimlik olgusu, bireylerin kendilerini tanımladıkları, kurdukları ve başkalarına sundukları bir inşa süreci olarak tanımlanmaktadır. Postmodern toplumlarda ise kimlik, artık bir süreç olarak görülmemekte, dış görünüş, imajlar, tüketim ve boş zaman etkinlikleri çerçevesinde oluşturulmaktadır (Kula, 2009, s. 81).

Connell'e göre kadınlık ve erkeğin çekirdeğinde yatan bir "toplumsal cinsiyet görüşü" kişinin toplumsallaştığı bir "cinsiyet rolü" görüşünün psikolojideki karşılığıdır (1998, s.258). Bu görüşün temeli, gerçekten de kişinin kendisini uzlaşım sal kadınlık ve erkeklilik imajlarının tanımladığı türde bir kişi olarak kabul etme edimidir. Bu nedenle Stoller gibi araştırmacılar, toplumsal cinsiyet kimliğinin temellerini çocuğun kadınlık ve erkeklilik tanımlarıyla tanıştırıldığı yaşamın ilk yıllarında aramaya yönelmektedirler (aktaran Connell, 1998, s. 258).

Kadınlık:

Gerçekliğin sosyal olarak kabul görmüş eril ve dişil versiyonları ve ayrıca buna dair bir bilinç, asli sosyalizasyon sürecinde aktarılır. Dolayısıyla, erkek çocuğu için eril versiyonun kız çocuğu içinse dişil versiyonunu önceden tanımlanmış bir hâkimiyeti söz konusudur. Çocuk diğer cinsiyetten anlamlı ötekilerin kendisine aracılık ettiği kadarıyla, diğer cinsiyete ait olan versiyonu bilecektir ama bu diğer versiyonla özleşmeyecektir. Dişil versiyon, sosyal olarak erkek çocuğu üzerinde hiçbir yetkiye sahip olmayan bir şey olarak tanımlanır. Normalde, diğer cinsiyetin gerçekliğinin "uygun yeri"ne dair yapılan bu tanım, yerleştirildiği gerçeklikle uygun bir biçimde özdeşleşen çocuk tarafından içselleştirilir (Berger ve Luckmann, 2008, s.242).

Kadın olma durumu, dişiliğin özelliklerini kullanma durumu olarak tanımlanır. Kadınlık kadınlara özgü hareket ve duygu biçimlerini karşılayan ve erkekle karşıt

olarak kullanılan bir terimdir. Hangi özelliklerin kesin olarak kadınsı diye görülebileceği, duruma göre değişmekle birlikte, pasiflik, bağımlılık ve zayıflığın genelde kadınlara özgü olduğu düşünülmektedir. Sosyologlarca, kadınlığın ve kadın öznelliğinin toplumsal kökenlerine işaret edip bunların oynadığı ideolojik rolü vurgulanmaktadır; ancak kadınlık tartışmaları genellikle özcülüğe kaymaktadır (Marshall, 1998, s. 374).

Davis'e göre kadınlık ilişkisel bir kategoridir ve böyle anlaşılıp incelenmelidir. Kadınlar bir yandan erkekler gibi topluluğun üyeleridir (2010, s. 80). Diğer yandan kadınlara yönelik, sırf kadın oluşlarıyla ilgili özel kurallar ve düzenlemeler mevcuttur.

Connell, kadınlık ve erkekligi belirli bir toplumsal ortamın barındırdığı kadınlıkları birleştiren, bu kadınlıkların bir yandan kadın bedeni imajı ve deneyimiyle ilgili olarak, diğer yandan da kadının yeri ve kadınlıkla erkeklığın kültürel karşıtlıklarına dair toplumsal tanımlarla ilgili olarak biçimlendiği ikili bağlam olarak sunar (1998, s. 241). Ona göre kadınlık ve erkeklik birer öz değil; yalnızca belirli ilişkilerin yaşanma biçimleridir.

Connell hegenomik erkeklığın kadınlar için söz konusu olmadığını belirtmiştir. Connell'a göre toplumdaki bütün kadınlık biçimleri, kadınların erkeklere tümünden tabi kılınması bağlamında inşa edilmektedir. Bu nedenle kadınlar arasında, hegenomik erkeklığın erkekler arasında tuttuğu yeri dolduracak bir kadınlık biçimi yoktur (1998, s. 250).

Erkeklik:

Marshall'a göre erkeklik, erkek cinsine ait olan ve ona atfedilen özellikler olarak ve bir erkeğin fizyolojik görevini yerine getirme gücü olarak tanımlanır (1998, s. 206-207). Erkek cinsine ait olan ve ona atfedilen özellikler. Erkeklik kavramı feminizmin ortaya çıkmasına kadar görece olarak göz ardı edilmiş, kendi başına bir mesele

olarak kalmıştır. Önceleri yapılan toplumsal sınıf araştırmalarında erkeklik üzerine çalışmalar vardı, toplumsal cinsiyet konusuna eğilmemektedir. Erkeklik konusu yaygın bir şekilde gz arđı edilirken, toplumsal cinsiyet sorgulanmadan kabul edilen bir değişken sayılmıştır.

Çeşitli biyografik sebeplerden dolayı ocuk, yanlış tercih yapabilir. Örneğin bir oğlan çocuğu, asli sosyalizasyonun kritik bir döneminde yanında babasının olmamasından ve bu dönemi annesinin ve üç yaşlı teyzesinin himayesinde geçirmesinden dolayı, dişil dünyanın “uygunsuz” olmayan öğelerini iselleştirebilir. Onlar kadınların dünyasında yaşadığı varsayılan kişi olmadığını bilsin diye, kk delikanlıya “uygun” niteliksel tanımlar arasında aracılık etmiş olabilirler (Berger ve Luckmann, 2008, s. 242-243).

şr’n de vurguladığı gibi, “erkek” ve “erkeklik” başka konular ve kimlikler üzerine konuşan, ama kendi üzerine konuşulmayandır; bir tür “kerameti kendinden menkul konum” olarak modern erkeklik de kendi sınıfsal sınırları içinde metaforik/sembolik anlamlandırmalar aracılığı ile çizilmiştir (şr’den aktaran Kuruoğlu, 2009, s. 8).

Connell’e göre “hegemonik erkeklik” daima kadınlarla ilgili olduğu kadar, ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimleriyle ilgili olarak da inşa edilmektedir (1998, s. 245). Farklı erkeklik biçimleri arasındaki etkileşim, ataerkil bir toplumsal düzenin işleyiş biçiminin ayrılmaz parçasıdır.

Bireyin kültürel alana adım atması ile başlayan erkek olma girişimi yaşam boyu sürecek bir sürecin başlangıcıdır. Erkeklik, hep korunması yeniden onaylanması gereken bir kimliklenme sürecidir. Erkeklik dişiliğin tersine bağışlanan bir şey olduğu için geri de alınabilir (Real’den aktaran zkan, 2009, s. 125).

Türkiye’de erkek çocuğunun doğumdan itibaren önce aile içinde, ardından okul ve arkadaş çevresi içinde öğrenmeye başladığı “erkeklik” kimliğinin oluşumunda, önce sünnet ritüeli, ardından bir grubun/takımın parçası olma aşamalarının önemli etkileri bulunmaktadır (Talimciler, 2009, s. 46). iş bulma ve evlenme aşamaları da Türk erkeğinin kimliğinin oluşumundaki diğer halkalardır.

Segal'e göre "erkeklik" daima tamamlanmamış olan, aynı ölçüde hem toplumsal hem de ruhsal bir gerçeklik üzerine kurulu bir var oluş özelliğidir. Erkekler ideal olarak sahip oldukları farklı iktidar biçimleri üzerinde, kadınlar üzerinde, diğer erkekler üzerinde, kendi bedenleri üzerinde, makineler ve teknoloji üzerinde kurdukları iktidarlar içinde var olurlar (Segal'den aktaran Turan, 2009, s. 214).

Ataerkillik:

Ataerkil toplumlarda erkek kimliği, doğduğu andan itibaren toplumsal olarak sürekli güçlü, başarılı, iktidar sahibi, sorumlu, töre ve geleneklerin taşıyıcısı olarak tahakküm altına alınır. Eril bir yapıya sahip olan iktidar, varlığını bu erkek egemen sisteme dayar (Özkan, 2009, s. 138). Ataerkillik; toplumda soyun aktarılması, mirası devredilmesi ve ekonomik güce sahip olma ile çocuklar ve kadınlar üzerinde tam yetkiye sahip olma gibi temel görevlerin erkeklere verilmesi anlamına gelir (Demez, 2005, s. 61).

Ataerkil özelliklerin yoğun olduğu toplumlarda, kamusal alanda görünür olmanın baskın değerleri de erkeksi değerlerdir (Demez, 2005, s. 20). Fakat erkeklik, sadece erkekle ilişkilendirilebilecek bir kategori değildir. Erkekliğin ataerkillik bağlamında devamlılığını sağlayan ve onu sürekli yeniden üreten ve güçlendiren en önemli unsurlardan birisi de kadındır (Segal'den aktaran Turan, 2009, s. 212). Kağıtçıbaşı'na göre ataerkil ailelerde kız ve erkek çocuklara yüklenen değerler farklılık gösterir. Bu tip ailelerde erkek çocuk, güvence, soyun devamı, yaşlılıkta koruyucu ve statü sağlama aracı olarak karşımıza çıkar (aktaran Demez, 2005, 64).

Sosyal Yeniden Üretim ve Sosyal Dönüşüm:

Bir toplumda yer alan bilgi ve bilginin içeriği o toplumun sosyal yapısı tarafından belirlenir. Başka bir deyişle bilinecek her şey toplum içinde üretilir ve bu sayede

toplumun gerçekliği inşa edilir (Akşit, 2008). Bu inşa sürecini ve bilginin üretimini Şu Şekilde açıklamak mümkündür: Toplumlar uzun süreli sosyal etkileşimlerle bazı yapılar oluştururlar ve bu yapılar zaman içerisinde nesnellik kazanır. Nesnellik kazanan bu yapılar içerisinde sosyalleşmeye devam eden insanlar yapıları kendilerine göre içselleştirerek sosyal yapının dönüşümünü sağlarlar (Berger ve Luckman'dan aktaran Layder, 2006).

Sosyal yeniden üretim kendi başına kavramsal tartışma olarak ekonomi temelli olarak üretilmiş bir kavram olsa da nesilden nesile sosyal yapının nasıl aktarıldığını da içerir (2005, Kaufman). Kavramın ekonomik bağlamına ilk eleştiri getiren ve kültürün bu konudaki rolüne dikkat çeken Bourdieu olmuştur (aktaran Kaufman, 2005). Ama yine de Kaufman'a göre sosyal yeniden üretim kavramının ana tartışma noktası ekonomiye dayalı olan, orta sınıfın toplumun kültürel ve ekonomik üretimdeki payıdır ve bu pay bireyin katıldığı sosyal gruplardaki bireylerle etkileşimi, arkadaş grubunun önemi ve ailenin toplumsal yapıdaki yeri olmak üzere üç boyut içerir. Kaufman kendi kavramlaştırmasında bu ekonomiye dayalı kavramlaştırmaya ek olarak etnometodolojinin gündelik hayatı anlamlandırmasından da bahsettikten sonra kavramı Şöyle ifade eder: bireyin hem yapısal etkiler altında hem de bireysel anlamlandırmalarıyla kendisi için Şekillendirdiği bir anlam söz konusudur. Böyle oluşturulan her anlam bir yeniden üretim örneğidir (Kaufman 1995).

Toplum bir bakıma, bir söylemler hiyerarşisidir ve eğer var olan bir hiyerarşi söz konusu ise bu durum doğrudan söylemlerin inşa etmiş olduğu hiyerarşiden kaynaklanmaktadır. Söylem kalıpları ile sosyal temsiller arasındaki geçişlilikler, bir sosyal temsilin gündelik yaşamlarında bireyler tarafından birlikte inşa edilen, topluluğa ait bir fenomen olduğunu göstermektedir. Belirli bir zaman ve mekânda, failleri için doğru kabul edilen bir sosyal gerçekliğin, öznel arası bir temelde inşa ediliyor olduğu anlamına gelen bu süreç, aynı zamanda, söz konusu söylemsel

etkileşimlerden hareketle faillerin, “kelimelerin” ve “kavramların” anlamlarını da yeniden kuruyor olduklarına ilişkin bir varsayım içermektedir (Uluocak ve Aslan, 2011, s. 22).

Davis'e göre toplumsal yeniden üretimin kültür açısından merkezi önemi yüzünden, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin, çoğunlukla nesilden nesle geçecek yaşam biçimi olarak kültürlerin özünü oluşturduğu düşünüle gelmiştir (2010, s.90). Burada etik ve estetik tüm bir dünya görüşünün doğallaştırılabildiği ve yeniden üretilebildiği ailedeki yetişkinler arasındaki ilişkileri, yemek pişirme ve yeme, ev işi ve oyun tarzları ile uyku öncesi hikâyelerini de içeren “yuva” kurgusu özellikle önemlidir.

ii. Kısa Literatür Bilgisi

Liseli gençlerin kadın/erkek olma ve dönüşüm süreçleri ile kadınlık/erkeklik söylemlerinin oluşumu ve dönüşümü ve bunları etkileyen faktörler hakkındaki görüş ve deneyimleri sosyal bilimciler tarafından az çalışılan bir durumdur. Yazılan makalelerde ve kitaplarda ya da dergilerde toplumsal cinsiyet kavramından yola çıkılarak yazılar yayımlanmıştır. Ailenin reisinin erkek olduğu, erkeğin “evin direği” olduğu, erkeğin en önemli değerinin ailesini korumak olduğu yönündeki düşünceler devam etmekle birlikte artık yeni kadın ve yeni erkek söylemleri de duyulmaya başlanmıştır (Demez, 2005, s. 35).

Belirli bir toplumsal yapının biyolojik cinsiyet farklılıklarına atfettiği anlamlara bağlı olarak kadın-erkek kimliklerinin ideolojik kategorilerle birbirinden ayrışmasının, tüm siyasal ve toplumsal kurumları karakterize ettiği kabul edilince, cinsiyet ayırımının toplumsal örgütlenişinin erkeklik ve kadınlık açısından izlediği süreçleri aydınlatmak, diğer toplumsal olgulara yeni açılımlar sağlamıştır (Selek, 2010, s. 8).

Modern hayatın getirdiği değişimlerden her iki cins de etkilenmektedir. Bu değişim bazen zorlu ve hayli ağır aksak olsa da etkileşim hayatın her alanında kendini göstermekte ya da bu değişimin ya da değişmemenin sancılarını gözlemek mümkün olabilmektedir. Nitekim kadın hareketlerinin ivme kazanması ve bu ivmenin, gündelik hayatın her alanına bazen açıkça -bazen gizlice- nüfuz etmesiyle, aynı hızda olmasa da erkek dünyası da değişimden nasibini almaktadır ve almak zorundadır. Toplumsal vicdanları hayatiyet kazanan bazı erkekler, yaşanan bu sıkışmışlığın farkındayken, pek çok erkek, değişimin farkında olmayıp, kadın-erkek eşitliği konusunun gündeme gelmesinin ve yıllardır sürdürdükleri iktidarın sarsılmasının yegâne sebebinin yine kadınlar olduğunu düşünerek sözel veya fiziksel şiddetin dozunu arttırmaktadır (Kuruoğlu, 2009, s. 7).

Coler'a göre dünyanın büyük bir bölümünde, karar verme ve iktidar pozisyonları erkekler tarafından işgal edilmektedir (2010, s.49–50). Ancak farklı örneklere de rastlanmaktadır. Örneğin, Çin'in güneyindeki Mosuolar'da bu böyle değildir. Loshui'de mülkiyet her zaman kadının elindedir ve zamanı gelince de miras olarak sadece kız çocuklarına geçebilmektedir. Bu toplumda erkek ast ve yetkisiz olup aile içinde ve iktidar sorunlarında, her zaman daha alt bir yerdedir. Anaerkil toplumda, erkeksi kısıtlamalar olmadan konulan kadın şartları, o kültürün bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Ama gücün kadının elinde olduğu bir toplum, erkek iktidarlığındaki bir toplumun tam tersi veya diğer yüzü de değildir. Anaerkil toplumda ana çizgisi ve ana konumu vardır. Ana çizgisi, soyadının kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır. Aileler babadan gelen soyadı yerine, anneden gelen soyadı ile kimliklerini belirtmektedirler. Bu toplumda, soy kadın yoluyla sürdürölmektedir. Ana konumu ise, ikamet edilen yeri belirtmektedir.

Benimsemek kendini içine kapatmak ve ötekine karşı kapanmak demek değildir. "Ötekini benimsemek", toplumsal sınırların herkese hatta ve özellikle de birbirine

yabancı olan ve birbirine karşı yabancı kalmak isteyenlere açık olması demektir (Habermas, 2010, s. 9).

Cinsel ilişki inisiyatifin erkekte olduğu yakınlık ilişkisinde kur yapma uygulamaları erkek açısından cinsiyetler arası uyuma karşı bilinçli bir saldırı içerir, çünkü işin başında saygı göstermek durumunda olduğu bir kimseyi samimi bir tabiyet konumuna getirmek için manevra yapması gerekecektir. Ne var ki, cinsiyetler arası uyuma karşı daha da saldırgan bir eyleme geçerli mutabakatın kadın oyuncuya üstünlük ve mesafe, erkek oyuncuya ise tabiyet sağlayacak şekilde tanımlandığı durumlarda rastlanır. Böyle olduğunda erkek oyuncu durumu kendi düşük sosyoekonomik konumu yerine üstün cinsel konumunu ön plana çıkaracak şekilde tanımlayabilir (Goffman, 2004, s.184).

Atasözlerindeki erkek egemen söylemi bize sunan Schipper, bunun böyle sürüp gitmesini önlemek istiyorsak, yüzyıllar boyunca uydurulmuş, değer verilmiş ve bütün dünyaya sayısız engelin farkında olmamız gerektiğini söyler Çünkü atasözleri bize kadın kadar erkeği de anlatan söylemlerdir (Schipper, 2010, s.137).

Kadınlık/erkeklik söylem üretimi her toplumda söylemin sahibi için güç yaratır. Söylem normal olarak söylem toplulukları tarafından üretildiğinden, güç kazanan da bu gruplar olmaktadır. Bu yüzden toplumda nasıl ki güç çeşitli gruplar arasında paylaşılmışsa, belki de buna uygun biçimde söylemin üretimi de paylaştırılır (Atiker, 1998, s. 76). Cinselliği konu alan söylemlerin sayısında yaşanan patlamayı, devletin nüfus kaygısında ve çocuk cinselliğinin keşfi karşısında gün geçtikçe düştüğü dehşette, okulların mimarisi ve evlerin iç düzenininin planlaması konusunda gösterilen özende, jinekolog, psikiyatri ve hukuk alanlarında cinsellik konusunda yaşanan gelişmelerde, normal ve anormal cinsel davranış arasında ayırım yapan baskıcı ve etkili modellerin ortaya çıkışında görmek de mümkündür (Boyne, 2009, s.197).

1.3 Araştırmanın Gerekçesi ve Amacı

Ataerkil geleneğin getirdiği sorumlulukların yükünü taşımanın kadınlara ağır bedeller ödettiği tartışılmaz bir durumdur. Ancak egemen erkeklik değerlerinin de ezebileceği düşüncesi bu çalışmanın ana fikrini oluşturmuştur.

Kadın ya da erkek olmak doğuştan getirilen biyolojik özellikler sonucu mudur, yoksa sosyalleşme sonucu oluşan bir öğrenme süreci midir, gibi sorular tartışılacaktır her yeni dönem geçerli değerlerin değişmesi sonucu kadınlık ve erkeklik tanımlarını yeniden üretmektedir (Demez, 2005, s.16).

Kadın kimliği üzerinde bu denli etkileri olan erkek kimliğinin/erkekliğin, nerelerden beslendiği, bu erkeğin kim olduğu ya da bu kimliğin oluşumuna katkı sağlayan çeşitli toplumsal kurum ve mekanizmaların neler olduğu üzerinde duran çalışmaların sayısı arttıkça, sorunun sadece kadınlara özgü yaklaşımlarla değil, onun olmazsa olmaz bir parçasını oluşturan erkeklerle birlikte çözüleceği ortaya çıkacaktır (Talimciler, 2009, s. 45)

Liseli kız ve erkek öğrencilerin kadın/erkek olma ve dönüşüm süreçleri ile kadınlık/erkeklik söylemlerinin oluşumu ve dönüşümü ve bunları etkileyen faktörler hakkındaki düşüncelerinin ortaya çıkartılması, bu tezin amacını oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın bulgularının da eklenmesiyle birlikte kadınlık/erkeklik söyleminin yeniden üretilme sürecindeki oluşum ve değişimlerinin süreci hakkındaki bilgiler birey, ebeveyn ve sosyal bilimcilerin ayrı bir pencereden bu konuya bakmasını ve bu söylemlerin tekrar ele alınmasını sağlayacaktır.

Toplumda kadınlık/erkeklik söylemlerinin, bireyleri özel ve kamusal alanda nasıl etkilediği ve kamusal alanda kadınlar kadar erkeklerin de iktidardaki erkeklik değerleri altında zorlandığını ortaya çıkarmak bu çalışmanın bir diğer amacı olacaktır.

1.3.1 Tezin Konusu

Toplumsal cinsiyet ve kadın konusu genel anlamda çoğu kez iç içe geçmiştir; birbirinin hem nedenini hem de sonucunu oluşturmaktadır. Oysa “Toplumsal Cinsiyet” kavramı içinde, “Erkek” ve “Kadın”, kimliklerinin her ikisi de yer almaktadır. Günümüzde çoğu kez, kadının öteki olarak bakıldığı nokta olan “erkek” kimliği ve değişen koşullara göre bu kimlikte gözlenen dönüşümler ya da değiş(e)memekten dolayı yaşanan ve yaşatılan sancılar ıskalanmaktadır (Kuruoğlu, 2009, s. 6).

Toplumsal cinsiyet bağlamında erkek kimliğine ait özellikler asırlardır geleneksel bir biçimde devam etmiştir ve modernleşme ile birlikte bu değişim ve dönüşüm içinde sıkışıp kalmıştır. Post-modern toplumlarda erkeklerin de kadınlar kadar tüketim kültürünün bir parçası olduğunu dikkate almak gerekmektedir. Elbette modern hayatın getirdiği bu değişimlerden her iki cins de etkilenmektedir. Bu nedenle erkek iktidarının, en az kadınlar kadar erkekleri de ezen bir durum olduğunu görmek ve göstermek gerekmektedir.

Habermas’a göre modern çağda katı yaşam biçimleri karmaşaya yenik düşer (2010, s. 132). Dolayısıyla toplumsal değişimle birlikte özellikle kadınların kamusal alanda daha çok yer almaya başlaması ve ekonomik koşulların değişmesi, erkeklerin de bu değişime ayak uydurmasını gerektirmektedir. Bu değişimler, hem kamusal hem özel alanda iş yükü dağılımının hem kadınlar hem de erkekler için farklılaşmasını ve her ikisinin de her iki alanda da sorumluluk alma zorunda olmasını getirmiştir. Özel alandaki iş bölümünde erkeklerin kadınlara atfedilen görevleri üstlenmesi (bebek bakımı, evin temizliği, vb. gibi.), kadının ve özellikle erkeğin içselleştirdikleri geleneksel değerleri ile çelişmektedir. Bu durum, her iki cinsin de bir arada yaşam koşullarını zorlaştırmaktadır.

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeklerin kimlikleri ve davranışları arasındaki ilişkilerle ilgilidir. Yani her bir cinsiyet üyesi için uygun olarak görülen davranış hakkındaki, toplumsal beklentileri kapsar. Toplumsal cinsiyet, erkek ve kadınların farklı fiziksel özelliklerinden değil, erkek ve kadın hakkında toplum tarafından oluşturulmuş özelliklere göndermede bulunur (Demez, 2005, s.50).

Kadın ve erkek, toplumun kendisinden beklediği normlara uymaya özen gösterir. Bu normlara uymayanların toplum tarafından dışlanacağı düşüncesi, toplumun beklentisinin karşılanabilirlik ve baskınlık derecesinin de etkisiyle, birey tarafından bir gerilim, bir bocalama yaşanmasına neden olmaktadır. Özellikle bu anlamda beklentinin fazla olduğu toplumlarda, erkekliğin kazanılan bir durum haline gelmesi ve yeniden üretilmesi kaçınılmaz bir durumdur. İnsanlık, toplumların ve insanların birbirlerine uyguladıkları şiddetlerin örnekleriyle doludur. Şiddete maruz kalan gruplar içerisinde en başta yer alan kadınlar fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik şiddet gibi pek çok saldırgan davranışla günün her alanında karşı karşıya kalmaktadırlar (Kuruoğlu, 2009, s.15).

Gerek özel alanda gerekse de kamusal alanda iktidar, şiddet, rekabet ve yarış düşüncesi, okullarda liseli gençleri etkilemekte ve bu değişkenler kadınlık ve erkeklik söyleminin oluşumuna önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. **Bu nedenle, hem kızlar hem de erkekler olmak üzere, farklı sınıflardaki liseli gençlerin “toplumsal cinsiyet”, “kadın/erkek olma süreçleri” ve “kadınlık/erkeklik” söylemleri ve bu söylemlerin zaman içindeki dönüşümleri ve öğrencilerin bunlardan nasıl etkilendiği ve bunları etkileyen faktörler hakkındaki görüş ve deneyimlerinin ortaya çıkartılması, bu tezin temel konusunu oluşturmaktadır.**

Liseli gençlerin bu oluşumlar ve dönüşümler sürecindeki düşünceleri toplumsal yapı ve ilişkilerin incelenmesi, bu ilişkilerin yeniden sorgulanması ve tartışılması

durumunu ortaya çıkarmaktadır. Bu donüşüm ve değişim süreçleri, bugüne kadar yapılan araştırmalarda daha çok yetişkin bireylerle çalışılmış ve araştırma bulguları ortaya konmuştur.

Sosyologlar son yıllarda giderek artan bir şekilde, erkeklerin kendilerini biçimlendiren daha büyük bir düzen içindeki konumlarıyla ve deneyimleriyle ilgilenmeye başlamışlardır. Cinsellik ve toplumsal cinsiyet sosyolojisindeki bu kayma, kadınlar ve erkekler arasında toplum tarafından biçimlendirilen etkileşimler anlamına gelen toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında, erkekler ve erillik konusundaki çalışmalara ağırlık verilmesine sebep olmuştur. Sosyologlar, erkek kimliklerinin nasıl kurulduğunu ve toplumca önceden belirlenmiş rollerin erkeklerin davranışları üzerinde ne gibi etkileri olduğunu kavramaya çalışmaktadır (Giddens, 2008, s.509).

Ayrıca gençler gerek aile, gerekse akran grupları ile mahallede girdikleri etkileşimde biçimlenen deneyimleri de okula taşımaktadırlar. Söz konusu bu arka plan, hem okuldaki derslik örgütlenmesi ve derslikte etkinliklerinde kodlanan simge, anlam ve değerler, hem de okulun toplumsal kültürel ortamı tarafından yeniden yapılandırılmaktadır (Sayılan, 2012, s.114).

Halen ergenlik dönemi içinde bulunan, yani çocukluktan yetişkinliğe geçiş döneminde bulunan ve gerek biyolojik gerekse de sosyal koşulları değişmekte olan liseli gençlerin kadın/erkek olma süreçleri ve kadınlık/erkeklik söylemleri ile ilgili deneyimlerinin ve yaklaşımlarının neler olduğunun ortaya çıkartılması önemlidir. Anılan bu grupla yapılacak çalışmanın sonuçlarının, toplumsal cinsiyet konusuna farklı bir bakış açısı getireceği ve bu konularda ve benzer yaş grubu ile daha sonra yapılacak araştırmalara kaynaklık edeceği düşünölmektedir.

1.4 Araştırmanın Hipotezleri ve Diğer Araştırma Soruları

Araştırmanın Hipotezleri

Bu tezin dayandırılacağı araştırma verileri, niteliksel araştırma yöntemleri kullanılarak toplanmıştır (yöntem bölümüne bakınız.) Niteliksel araştırmalarda hipotez kurulması gerekmemektedir. Ancak bu çalışmanın sonunda aşağıdaki temel ilişkilerin ortaya konabileceği beklenmektedir:

- Cinsiyet, “toplumsal cinsiyet”, “erkek/kadın olma süreci” ve “kadınlık/erkeklik” söylemlerini etkiler.
- Öğrencinin okuduğu lise türü, “toplumsal cinsiyet”, “erkek/kadın olma süreci” ve “kadınlık/erkeklik” söylemlerini etkiler.
- Öğrencinin bulunduğu sınıf, “toplumsal cinsiyet”, “erkek/kadın olma süreci” ve “kadınlık/erkeklik” söylemlerini etkiler.

Diğer Araştırma Soruları/Konuları

Türkiye’de lise türlerine göre, öğrencilerin hemen her konudaki görüşlerinde farklılık olduğu yapılan çalışmalarla ortaya konulmaktadır (Aksit and Aksit, ----; Akşit ve arkadaşları,2011).

Yukarıda yer alan hipotezler çerçevesinde, farklı liselerdeki ve sınıflardaki kız ve erkek öğrencilerin “toplumsal cinsiyet”, “kadın/erkek olma süreçleri” ve “kadınlık/erkeklik” söylemleri hakkında ne düşündükleri, bunların öğrencilere ne anlam ifade ettiği ve bu konularda öğrencilerin görüşlerinin karşılaştırılması ve farklılıklarının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bunlara ek olarak araştırma çerçevesinde aşağıdaki konulara da cevap aranmış ve açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

1. “Toplumsal cinsiyet”, “erkek/kadın olma süreçleri” ve “kadınlık/erkeklik” söylemlerinin oluşum süreci ve bu söylemlerin zaman içinde nasıl değiştiği/dönüştüğü.
2. Değişen/dönüşen “toplumsal cinsiyet”, “erkek/kadın olma süreçleri” ve “kadınlık/erkeklik” söylemlerinin, öğrencileri nasıl etkilediği ve bu etkilenmenin cinsiyete, okul türüne ve okunmakta olan sınıfa göre nasıl farklılaştığı.
3. “Toplumsal cinsiyet”, “erkek/kadın olma süreçleri” ve “kadınlık/erkeklik” söylemlerinin öğrencilerin İstanbul içinde yaşadıkları ilçeye/mahalleye göre nasıl değiştiği.
4. Gündelik yaşamlarındaki ilişkilerinde, bu söylemlerin öğrencileri nasıl etkilediği.

1.5 Tezin Önemi

Farklılığı gelişken bir toplumsal düzeyde kuruluş söz konusu olduğundan biyolojik farklılık ile güç (iktidar) yapılarını ele alma gerekliliğinin ortaya çıktığı kabul edilecek olursa, böyle bir durumda “toplumsal cinsiyet” kavramı, kadınlığın yanı sıra erkekliğin, kadınların toplumsal konumunun yanı sıra cinsiyetler arasındaki ilişkilerin incelenmesini özendiren, evrenselci bir analizden ziyade tarihsel ve kültürel çeşitliliği ve kültürel değişimi ön plana çıkaran büyük bir üstünlüğe sahip olacaktır (Marshall, 1998, s.100).

Toplumsal cinsiyet, kadınlık ve erkekliği birbirinden farklı iki dünya olarak biçimlendiren ve son yıllarda iktisatçı, sosyolog ve daha özelde sosyal psikolog, antropolog ve feminist kuramcılarının artan bir ilgi ile inceleme alanına girmiştir (Üner, 2008, s. 6–7).

Günlük hayat, pratiklerinden ekonomik sistemlere kadar geniş bir yelpazede yaşamı cinsiyete dayalı önemli bir faktör olarak karşımıza çıkarmaktadır. Hem kız hem erkek çocuklar, küçük yaşlardan itibaren bu söylemlerin kurallarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Kız çocuklarına evde, erkek çocuklarına ise dışarıda bir takım sorumluluklar verilmekte; bu sorumluluklar zaman içinde çocuk tarafından özümsemiş içselleştirilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yaratmada, ataerkil sistemin ve oluşmasına zemin hazırladığı toplumsal normların etkisi büyüktür.

Aile kadın ve erkek arasındaki farklılığın belirginleştiği bir yer olarak tanımlanabilir. Aile içinde erkeğin ve kadının yeri kesin ayrımlarla tanımlanmış ve sınırlandırılmıştır. Kadınlar kendilerini aile bireylerinin ihtiyacına göre tanımlamayı öğrenirler. Bu, eril kurgunun hakim kıldığı olmazsa olmaz bir koşuldur (Özkan, 2009, s. 121)

Toplumun değer yargılarını, düşüncelerini, yaşam pratiklerini gelecek kuşaklara aktaran, aileden sonra gelen diğer bir kurum da okuldur. Kız ve erkek öğrencilerin nasıl davranmaları, nasıl giyinmeleri gerektiği, toplumun onlardan ne beklenti içinde olduğu, gibi toplumsal cinsiyet rolleri önce ailede öğretilmekte, sonra ise okullarda pekiştirilmekte ve devam etmektedir.

Eğitim, toplumsal yeniden üretimin sağlandığı, bireylerin çeşitli rolleri ve becerileri kazandığı, toplumsal eşitsizliklerin kuşaklar arasında aktarıldığı/pekiştirildiği bir alandır. Başka bir ifadeyle, bireyler bir yandan yeni roller ve beceriler edinerek, toplumsal yeniden üretim sürecine dahil olurken bir yandan da bu rolleri ve becerileri değiştirir ve dönüştürür (Bourdieu'dan aktaran Akşit, Şen, Coşkun, 2000, s. 58).

Günümüzde toplumsal cinsiyet ve eğitim ilişkisi üç farklı güç arasındaki etkileşim içinde biçimlenmektedir. Birinci güç ataerkil ailedeki cinsiyete dayalı iş bölümüdür. İkinci güç emek piyasasındaki cinsiyete dayalı iş bölümüdür. Üçüncüsü ise okul sisteminin yapısı ve yaygınlığıdır (Sayılan, 2012, s. 67). Sayılan'a göre okul sistemi bu güç ilişkilerini ve cins ayrışmasını kısmen yeniden üretirken, kısmen de değiştirmektedir (2012, s. 68).

Feminist yeniden üretim teorisine göre, okul toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretir bazen de sınırlandırır. Emeğin cinsiyetçi iş bölümü okulda da sürer. Okuldaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretimi sınıfların ideolojik ve kültürel yeniden üretimiyle iç içe geçmiştir. Zira yeniden üretim basitçe "kadın" ve "erkek" olmaktan daha fazlasını; işçi, emekçi, ya da burjuva kadın ve erkek olmayı içerir, okulda toplumsal cinsiyet kadar sınıf yapısı da yeniden üretilir. Okul hem sınıflandırılmış hem de cinsiyetlendirilmiş özneler üretir (Arnot'dan aktaran Sayılan, 2012, s.17-18).

Tüm bu kadın/erkek ilişkilerinin yeniden üretimini sağlayan eğitim ve okul, cinsiyete dayalı eşitsizliklerin de yeniden üretimini sağlamaktadır. Bu çalışma ile hem kızlar hem de erkekler olmak üzere lise öğrencilerinin kadın/erkek olma ve dönüşüm süreçleri ile kadınlık/erkeklik söylemlerinin oluşumu ve dönüşümü ve bunları etkileyen faktörler hakkındaki görüşleri; bu konuda deneyimlerini yaşarken ne gibi olumsuzluklar yaşadıkları ve bu kalıplar arasında nasıl sıkışıp kaldıklarının ortaya çıkartılmasına çalışılmaktadır. Böylece, bu konularda dikkat çekecek önemli tespitlerin yapılması beklenmektedir. Bundan dolayı liselerde gençler arasında yapılacak bu tez, yaşanan dönüşüm ve değişim sürecini görmede önemli bir çalışma olacaktır.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

2.1 Araştırma Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmanın verileri, niteliksel araştırma yöntemi ile toplandığından evren ve örneklemden söz etmek olanaklı değildir. Ancak bu anlamda şu açıklamalar yapılabilmektedir:

Çalışmanın ilk olarak İstanbul Anadolu yakasındaki Maltepe İlçesi'nde bulunan liselerde yapılması; Maltepe İlçesi'nde bulunan bir genel lise, bir özel lise, bir İmam Hatip Lisesinde çalışmanın gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Maltepe İlçesi'nde çalışma yapılabilecek liseler tespit edilerek listelenmiştir. Çalışmanın daha kapsamlı olması için genel liseler arasına Anadolu liseleri, İmam Hatip Liseleri arasına Anadolu İmam Hatip liseleri de listeye eklenmiştir. Numaralandırılarak sıralanan bu liselerin liste numaraları kâğıtlara yazılarak genel, özel ve İmam-Hatip liseleri arasından kura ile seçim yapılmıştır.

Kura sonucunda genel lise listesinden E.C.A Elginkan Anadolu Lisesi, özel liselerden Özel Kasımoğlu Coşkun Lisesi, İmam Hatip Liselerinden Orhangazi Anadolu İmam Hatip Lisesi çıkmıştır. Herhangi bir olumsuz durumla karşılaşılabilmesi düşünüldüğünden, her bir lise türü için yedek liseler yine kura ile belirlenmiştir: Genel liselerden Rezzan Has Lisesi ve Kadir Has Anadolu Lisesi, özel liselerden Özel Maltepe Gökyüzü Lisesi ve Özel Marmara Koleji, İmam Hatip Liselerinden Maltepe Anadolu İmam Hatip Lisesi. Okulların belirlenmesinden sonra öncelikli olarak İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinden gerekli izin yazısı alınarak

okullar ziyaret edilmiş okul yönetimine tez önerisi ve görüşme çerçevesi sunularak gerekli izinler için görüşmeler yapılmıştır.

Çalışmada, derinlemesine görüşme ve odak grup görüşmeleri teknikleri kullanılmıştır. Bu yöntemlerle ilgili ayrıntılı bilgi veri toplama yöntemleri kısmında verilmektedir.

Odak grupların, öncelikle hipotezlerde yer alan değişkenler bağlamında şu bağımsız değişkenler dikkate alınarak homojenize edilmesi planlanmıştır.

1. Öğrencinin devam ettiği lise türü (Genel/Özel/İmam Hatip)
2. Öğrencinin Cinsiyeti (Kız/Erkek)
3. Öğrencinin sınıfı (Birinci/Dördüncü sınıf)

**Tablo 1. Odak Grup Görüşmeleri:
Görüşme Yapılmak üzere Planlanan Gruplar**

	1. sınıf		1.sınıf toplam	4. sınıf		4.sınıf toplam
	Kız	Erkek		Kız	Erkek	
Genel Lise	2	2		2	2	
Özel Lise	2	2		2	2	
İmam-Hatip Lisesi	2	2		2	2	
Toplam			12-15			12-15

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, birinci sınıf öğrencileri ve dördüncü sınıf öğrencileri ile her bir hücre için ikişer olmak üzere toplam on ikişer grup yapılması planlanmış olup, her bir hücrede yapılacak olan iki görüşmede de farklı sonuçlar çıktığında, bir üçüncüsü yapılmasına karar verilmiştir. Sonuçta, toplam olarak 24-30 odak grup görüşmesinin yapılması planlanmıştır.

Ancak görüşmelerin yapılma aşamasında aşağıda ayrıntısı belirtilen aksaklıklardan ötürü (uygulamada karşılaşılan güçlükler ve etik sorunlar kısmına bakınız) çalışmadaki odak gruplar, yine hipotezlerde yer alan değişkenler bağlamında

yeniden planlanmıştır. Burada yapılan değişiklik yalnızca İmam-Hatip Liseleri yerine Meslek Liselerinin alınmasıdır.

Tablo 2. Odak Grup Görüşmeleri: Görüşme Yapılan Gruplar

	1. sınıf		1.sınıf toplam	4. sınıf		4.sınıf toplam
	Kız	Erkek		Kız	Erkek	
Anadolu Lisesi	2	2		2	2	
Özel Lise	2	2		2	2	
Meslek Lisesi	2	2		2	2	
Toplam			12			12

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, birinci sınıf öğrencileri ve dördüncü sınıf öğrencileri ile her bir hücre için ikişer olmak üzere toplam on ikişer grup yapılmıştır. Sonuçta, birinci sınıf ve dördüncü sınıf öğrencileri ile toplam olarak 24 odak grup görüşmesi yapılmıştır.

Yukarıda da değinildiği gibi, başlangıçta İmam Hatip Lisesi öğrencileri ile de odak grup görüşmeleri yapılması planlanmış olmasına karşın bu konuda idarecilerden ve velilerden izin alınamamıştır. Bu nedenle, öğrencilerin onayları alınarak kendileri ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Derinlemesine görüşmeler yapılacak öğrenciler, hipotezlerde yer alan değişkenler dikkate alınarak belirlenmeye çalışılmıştır. Dördüncü sınıf öğrencileri ile bir kız ve iki erkek öğrenci olmak üzere toplam üç kişi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır.

Aşağıda çalışma yapılan liselerin genel özellikleri hakkında kısa bilgiler verilmektedir.

- **Genel liseler:** Yüksek öğrenime öğrenci hazırlayan bu okulların amaçları, öğrencilerin;
 - i. Türkiye Cumhuriyetinin, milli ahlakı benimsemiş ve olumlu bilim anlayışını kazanmış, çalışkan, yararlı bir yurttaş olarak yetişmelerini,

- ii. Müfredatı programlarla saptanan ve yüksek öğrenimi izlemek için gerekli bulunan bilgi ve kültür düzeyine erişmelerini,
- iii. Bilgilerini uygulama alanında kullanma yollarını öğrenmesini ve ileride meslek seçmesini kolaylaştıracak surette yeteneklerini geliştirmelerini,
- iv. İyi alışkanlıklar, maharetler kazanmalarını, ruhça ve bedence sağlam olmalarını sağlamaktır.

İlköğretimden mezun öğrenciler doğrudan bu okullara başvurabilirler. Genel liselerden mezun olanlar Öğrenci Seçme Sınavını kazandıkları takdirde ÖSYM tarafından her yıl yayınlanan Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi Kılavuzu doğrultusunda çeşitli fakülte ve yüksek okullarda öğrenimlerine devam edebilirler (http://mesbil.meb.gov.tr/genel/okul_turleri.html).

- **Anadolu liseleri:** Anadolu liseleri ilköğretim üzerine 4 yıl eğitim veren karma okullardır. Ancak bazı Anadolu liselerinin öğrenim süreleri hazırlık+4 yıldır. Yoğunlaştırılmış dil eğitiminin verildiği Anadolu liselerinin amacı, öğrencileri;
- i. İlgili yetenek ve başarılarına göre yüksek öğrenim programlarına hazırlamak
 - ii. Dünyadaki bilimsel ve teknolojik gelişmeleri izleyebilecek düzeyde yabancı dil bilgisine sahip olarak yetiştirmektir.

Anadolu lisesinde okumak isteyen bir öğrencinin, 8. sınıfta öğrenim görüyor olması ve Ortaöğretim Kurumlarına Geçme ve Yerleştirme sınavını (OGES) kazanmış olması gerekir. Anadolu liselerinden mezun olanlar Öğrenci Seçme Sınavını kazandıkları takdirde ÖSYM tarafından her yıl yayınlanan Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi Kılavuzu doğrultusunda çeşitli fakülte ve yüksek okullarda öğrenimlerine devam edebilirler (http://mesbil.meb.gov.tr/genel/okul_turleri.html).

- **Özel liseler:** Öğrencilerin ilgi, yetenek ve başarılarına göre en üst düzeyde performans göstermelerini sağlayarak yüksek öğretim programlarına

yerleştirmektedir. Dünyadaki bilimsel ve teknolojik gelişmeleri izleyebilecek düzeyde yabancı dil bilgisine sahip olarak yetiştirmektedir. Günümüzde yerli veya yabancı, gerçek veya tüzel kişiler tarafından kurulan bu kurumlar, belli bir ücret karşılığında Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu yasal düzenlemeler çerçevesinde ve yine aynı bakanlığın denetim ve gözetimi altında çalışmalarını sürdürürler. Özel liselerden mezun olanlar  ğrenci Seçme Sınavını kazandıkları takdirde ÖSYM tarafından her yıl yayınlanan  ğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi Kılavuzu doğrultusunda çeşitli fakülte ve yüksek okullarda öğrenimlerine devam edebilirler. Öğrencileri ilgi, yetenek ve başarılarına göre yüksek  ğretim programlarına hazırlamaktadırlar. Devlete bağlı paralı özel kurumlar olup yabancı dilde eğitim vermektedirler

(http://mesbil.meb.gov.tr/genel/okul_turleri.html).

- **İmam Hatip Liseleri:** Bu okullar, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 32'nci maddesi hükmü gereği, imamlık, hatiplik ve Kur'an Kursu  ğreticiliği gibi dini hizmetleri yerine getiren görevli elemanları yetiştirir. Öğretim sistemi içinde hem mesleğe hem yükseköğretime hazırlayıcı programları uygulayan İmam Hatip liseleri 4 yıllık okullardır. Bu okullarda pansiyonlar da bulunmaktadır. Bu okullara girebilmek için T.C vatandaşı olmak, bedence ve ruha sağlam ve sıhhatli olmak, din hizmetleri yapmaya engel bir  zr  bulunmamak; (kekemelik, iki gözü körlük, ağır sağırlık gibi.) bu okullardan mezun olan öğrencilerden sınavını kazananlar Diyanet İşleri Başkanlığı kadrolarında, İmam-Hatip ve Kur'an Kursu  ğreticiliği gibi görevlere atanabilmektedirler. Bu liselerden mezun olanlar  ğrenci Seçme Sınavını kazandıkları takdirde ÖSYM tarafından her yıl yayınlanan  ğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi Kılavuzu doğrultusunda çeşitli fakülte ve yüksek okullarda öğrenimlerine devam edebilirler

(http://mesbil.meb.gov.tr/genel/okul_turleri.html).

- **Anadolu İmam Hatip liseleri:** İmamlık, hatiplik ve Kur'an Kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesi için yabancı dil bilen din görevlilerin yetiştirilmesini sağlamak ve yüksek öğretime öğrenci hazırlamaktır. Bu okullarda öğrenim süresi 4 yıldır. Bu okullarda pansiyonlar da bulunmaktadır. Anadolu İmam Hatip lisesinde okumak isteyen bir öğrencinin, 8. sınıfta öğrenim görüyor olması ve Ortaöğretim Kurumlarına Geçme ve Yerleştirme sınavını (OGES) kazanmış olması gerekir. Anadolu İmam Hatip liselerinden mezun olanlar Öğrenci Seçme Sınavını kazandıkları takdirde ÖSYM tarafından her yıl yayınlanan Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi Kılavuzu doğrultusunda çeşitli fakülte ve yüksek okullarda öğrenimlerine devam edebilirler (http://mesbil.meb.gov.tr/genel/okul_turleri.html).
- **Anadolu Teknik liseleri:** İlköğretim okulu üzerine öğrenim veren Anadolu teknik liselerinin öğrenim süresi 4 yıldır. Bu okullara öğrencilere, genel bilgi dersleri ile birlikte endüstriyel teknik alanlarda mesleki formasyon verilmesini ve en az bir yabancı dil öğretilmesini amaçlayan, öğrencileri hem hayata, hem de yüksek öğrenime hazırlayan programlar uygulanmaktadır. Anadolu teknik lisesinde okumak isteyen bir öğrencinin, 8. sınıfta öğrenim görüyor olması ve Ortaöğretim Kurumlarına Geçme ve Yerleştirme sınavını (OGES) kazanmış olması gerekir. Bu okullardan mezun olanlar Teknisyen unvanı ile ilgili yerlerde çalışabilecekleri gibi Öğrenci Seçme Sınavını kazandıkları takdirde ÖSYM tarafından her yıl yayınlanan Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi Kılavuzu doğrultusunda çeşitli fakülte ve yüksek okullarda öğrenimlerine devam edebilir veya sınavsız olarak 2 yıllık Meslek Yüksek Okullarına devam edebilirler (http://mesbil.meb.gov.tr/genel/okul_turleri.html).
- **Endüstri Meslek liseleri:** Öğretim süresi 4 yıl olan bu okullar genellikle üretim ve öncelikle endüstriyel üretim programlarını uygulayan okullardır.

İlköğretimden mezun olan öğrenciler ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda seçecekleri bir alandan eğitim almak üzere bu okullara başvurabilirler. Bu okullara başvuru için ilköğretim mezunu olmak yeterlidir. Bu okullardan teknisyen unvanı ile mezun olanlar, alanları ile ilgili iş yerlerinde çalışabilecekleri gibi kendi işyerlerini de açabilirler. Öğrenci Seçme Sınavını kazandıkları takdirde ÖSYM tarafından her yıl yayınlanan Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi Kılavuzu doğrultusunda çeşitli fakülte ve yüksek okullarda öğrenimlerine devam edebilirler veya sınavsız olarak 2 yıllık Meslek Yüksek Okullarına devam edebilirler

(http://mesbil.meb.gov.tr/genel/okul_turleri.html).

2.2 Veri Toplama Yöntemleri

Tez araştırmasının verilerinin toplanmasında temel olarak, niteliksel araştırma yöntemlerinden biri olan odak grup görüşmeleri (*focus group*) yöntemi kullanılmıştır. Ancak veri toplama sırasında İmam Hatip Lisesi Müdürünün öğrencilerle odak grup görüşmeleri için çalışmaya izin vermemesi nedeni ile öğrencilerin izinleri alınarak uygun bir ortamda derinlemesine görüşmeler yapılmış ve araştırmada İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin görüşlerine de yer verilmiştir. Aşağıda çalışmada uygulanan veri toplama yöntemleri hakkında kısa bilgiler verilmektedir.

2.2.a Odak Grup Görüşmeleri

Odak grup görüşmeleri görüşülen kişilerden belirli bir konuya ait düşüncelerini açıklamalarını ve bu düşüncelerini grup içinde tartışabilmeleri için imkân sunan bir tekniktir. Araştırmacının bu teknikte rolü, oluşturacağı grubu ve grubun tartışmalarını yönetmektir. Araştırmacı kolaylaştırıcı olarak tartışmaları izler ve kaydeder. Bu kişiye yönlendirici (moderatör) denir. Moderatör bir gözlemci olarak davranmak durumunda olup, yorumlarda tarafsız bir tutum sergilemek zorundadır (Kümbetoğlu, 2008, s. 117).

Odak grup görüşmelerinde araştırmacının yanı sıra bir gözlemci bulunur. Gözlemci grup etkileşimi ve grup üyelerinin tartışmaya katılımını dikkatle gözler ve notlar alır. Katılımcıların fikirleri, ifadeleri, bilgilendirilmiş rızaları alındıktan sonra ses kayıt cihazları ile kaydedilir ve daha sonra analiz için bant çözümlenmeleri yapılır. Odak grup görüşmelerinde ilk olarak gruplar oluşturulur. Odak gruba katılacakların araştırmacının belirlediği konu hakkındaki tutum, algı, duygu ve fikirlerini rahatça açıklayabilmeleri ve grup içinde etkin bir biçimde tartışabilmeleri için, 6-9 kişilik grup büyüklüğü ideal olarak kabul edilmektedir (Kümbetoğlu, 2008, s.118).

Odak grup görüşmelerinin yapılabilmesi üç aşamayı gerektirir: Çalışmanın kavramsal açıdan geliştirilmesi ve planlanması odak grup görüşmelerinin gerçekleştirilmesi ve toplanan verilerle ulaşılan sonuçların rapor edilmesi (Akşit, 2008)

Akşit'e göre odak grup görüşmelerinin sağladığı pek çok avantaj vardır. Bir kere tamamen sosyal ortamlarda geçen bir araştırma yöntemidir. İkinci olarak araştırmacının, belli konulara o doğal ortamda daha çok derinleşebilmesine olanak sağlar. Odak gruplar geçerlilik açısından araştırıcıyı tatmin edebilir. Bir başka avantaj ise odak grup görüşmelerinin diğer veri toplama yöntemlerine göre nispeten ucuza mal olur. Odak grup görüşmeleri ile kısa zamanda yol alınabilir ve çalışmaya ayrılan süre ve para açısından ciddi değişiklikler yapmadan, odak grupların sayısı kolayca arttırılabilir. Odak grup görüşmelerinin de, araştırma planlamada önce dikkate alınması gereken bazı önemli sınırlılıkları vardır. En başta araştırmacı grupla çalışırken, bireyle olduğundan daha az kontrole sahiptir. Toplanan verilerin analizi oldukça zordur. Bu teknik çok iyi ve dikkatlice eğitilmiş görüşmecileri gerekli kılar. Grubun belli oranda homojenize edilmesi zor olabilir. Tartışma katılımcıları konuşmaya katılmaya teşvik eden bir ortamda yapılmak zorundadır (Akşit, 2008).

Niteliksel analize göre niteliksel analizde ölçüm ve standardizasyondan söz etmek zordur (Kümbetoğlu, 1998, s. 151). Bu nedenle veriler niteliksel olduğu için çözümlenmede, istatistik kullanılmayacaktır. Niteliksel analiz bütün birimleri kapsanana kadar devam eden bir döngüsel süreçtir. Verilerin ayıklanması, verilerin düzenlenmesi ve yorumu içeren, birbirini izleyen ve devam eden işlemler analizi oluşturulur. Analiz veride bulunan örüntülerin ortaya çıkmasını sağlar. Bu örüntüler, davranışlar, olgular, ilişkiler vb. olabilir. Bu örüntüler bir kez ortaya konduktan sonra, veriler betimsel temelden yorumlamaya giden bir işleme tabi tutulur (Kümbetoğlu, 1998, s.151).

Odak grup görüşme verilerinin ses kayıt cihazından çözülüp bir metin haline getirilerek niteliksel veri tabanı oluşturulur. Veriler niteliksel veri analizinde kullanılan değişik analiz biçimlerinden biri ile değerlendirilir. Bunlar betimsel analiz, veri analizi teknikleri veya yorumlama olabilir (Kümbetoğlu, 1998, s.123-124).

Verilerin çözümlenmelerinde kullanılan yöntemler: sistematik, disiplinli, görülebilir ve tanımlanabilir olmalıdır. Kodlama ve not alma çözümlenmenin ilerlemesini sağlayan iki temel işlemdir (Punch, 2005, s.193). Punch'a göre niteliksel veri çözümlenmesinde Miles ve Huberman modeli vardır (2005, s.192). Bu bileşkenler şunlardır:

- 1. Verilerin azaltılması:** Bu işlem çözümlenmenin erken aşamalarında verilerin düzenlenmesi, bölümlenmesi ve özetlenmesi sırasında olur. Veri azaltmadaki amaç; verileri, önemli bir bilgi kaybına uğratmadan azaltmaktır.
- 2. Verilerin sunulması:** Bilgileri düzenler, sıkıştırır ve birleştirir.
- 3. Sonuçların biçimlendirilmesi ve doğrulanması:** Bütün veriler çözümlenmedikçe, sonuçlar tam olarak ortaya çıkmaz. Sonuçlar önermeler şeklinde ifade edilecektir ve bir kez sonuçlar belirginleştirildiklerinde bu kez doğrulanmaları gerekir (Punch, 2005, s. 192–193).

2.2.b Derinlemesine Görüşmeler

Derinlemesine görüşme (DG), sosyal bilim alanında araştırma yapılırken kullanılan veri toplama tekniklerinden birisidir (Akşit, 2010). Derinlemesine görüşme bir veri toplama tekniği olarak, açık uçlu soruların sorulması, dinlenmesi, cevapların kaydedilmesi ve ilişkili ilave sorularla araştırma konusunun detaylı bir şekilde incelenmesini mümkün kılar (Kümbetoğlu, 1998, s.71).

Nitel verilerin toplanmasında üç temel biçimden söz edilebilir;

1. Enformel sohbet tarzı görüşme,
2. Rehber bir görüşme formu ışığında yapılan görüşme,
3. Standartlaşmış açık-uçlu görüşme.

Bu üç yaklaşımın her biri, farklı tipte bir hazırlık, kavramlaştırma ve uygulama gerektirmektedir (Kümbetoğlu, 1998, s.73). Yukarıda bilgisi verilen derinlemesine görüşme biçimlerinden ikincisi olan rehber bir görüşme formu ışığında yapılan görüşme yöntemi kullanılmıştır.

Görüşme sürecinde ortaya çıkarılması planlanan veriler için oluşturulan, soru veya başlıkların bir listesinin çıkarılması ile görüşmede kullanılacak rehber form düzenlenir. Bu form sayesinde görüşme sırasında unutulması mümkün olabilecek sorular hatırlanır. Görüşme formu görüşme süresince görüşmecinin başvuracağı bir kontrol aracıdır. İncelenen konunun ilgili boyutlarının kapsandığı bu form, bir anket formu değildir. Herhangi bir yapılandırılmış biçimden çok, kelimelerin ve soruların ardıllığının her görüşülen için değiştiği esnek bir rehber formdur (Kümbetoğlu, 1998, s.75).

Rehber bir görüşme formu ile yapılan görüşmenin görüşme formunda soruların ardıllığı önemlidir. Tüm soruların kapsandığından emin olmak gerekir. Zamanın etkin biçimde kullanılması için olanak sağlar. Sorular herkese aynı derinlikte sorulmalıdır (Akşit, 2010).

Patton'a göre "Görüşme rehber formu, görüşmecinin bu formda yer alan konu başlıkları ve alanları hakkında sorular üretmesine yardımcı olacak bir araçtır. Görüşme formunu kullanmanın avantajı, görüşmeciye görüşme zamanını, genellikle sınırlı olan bu zamanı en etkin şekilde kullanma şansını vermesindedir. Bu formla farklı insanlardan görüşülen konular hakkında daha sistematik ve bütünlüklü bilgi elde edebilme şansı yakalanabilir" (aktaran Kümbetoğlu, 1998, s.75). Ancak Akşit'e göre rehber bir görüşme formu ile yapılan görüşmenin dezavantajları, soruların görece sınırlı ve belirlenmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle farklı alanlara kaymak pek mümkün olamamaktadır (2010).

2.3. İşlem

Araştırmanın sistematik olarak yürütülebilmesi için öncelikli olarak bir zamanlama çizelgesi ve iş planı hazırlanmıştır (Ekler kısmında Tablo 3'e bakınız). Mart ayı içerisinde tez danışmanı önderliğinde araştırma konusu belirlenmiş ve öneri enstitüye teslim edilerek onay alınmıştır. Daha sonra görüşme çerçeveleri oluşturulmuş ve görüşme yapılacak olan liseler belirlenmiştir. Mayıs-Haziran ayları içerisinde rastgele seçilen ve kız-erkek gruplarından heterojen olarak oluşturulmuş iki örnek odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Okullarla görüşmeler için Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinlerin alınmasında bir takım bürokratik gecikmelerin yaşanması ve okulların tatile girmesi nedeni ile izinlerin alınması ve görüşmelerin başlanması Eylül ayına sarkmıştır.

Milli Eğitim Müdürlüğü'nün yazısında belirtilen planlamaya göre Eylül ayının 4. haftası, ekim ayı aralığında kura ile belirlenen ve izinleri alınan E.C.A Elginkan Anadolu lisesi, kasım ayı içerisinde Marmara koleji, Aralık ayı içerisinde İmam Hatip Liseleri ile görüşmeler planlanmıştır. Odak grup görüşmelerinin İmam Hatip Lisesinde yapılamamasından dolayı Maltepe İlçesinden iki meslek lisesi olan Küçükalyalı Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi ve Handan Hayrettin Yelkikanat Anadolu

Teknik Lisesi rastgele seçilerek belirlenen değişkenlere göre Milli Eğitim müdürlüğünden, okul yönetiminden ve öğrencilerden gerekli izinler alınarak aralık ayı içerisinde görüşmeler gerçekleştirilmiş ve herhangi bir aksaklık yaşanmamıştır.

İlk odak grup görüşmeleri E.C.A Elginkan Anadolu Lisesi ile yapılmış olup lise-1 sınıflarında 14 kız, 15 erkek, lise-4 gruplarından ise 13 kız, 14 erkek öğrenci ile görüşülmüştür. İkinci odak grup görüşmeleri Marmara Koleji öğrencileri ile yapılmış olup lise-1. sınıflarda 15 kız, 16 erkek, lise-4 sınıflarda ise 12 kız, 12 erkek öğrenci ile görüşülmüştür. Üçüncü odak grup görüşmeleri Küçükyalı Endüstri Meslek Lisesi ve Handan Hayrettin Yelkikanat Anadolu Meslek Lisesi öğrencileri ile yapılmış olup lise-1 sınıflarında 16 kız, 13 erkek, lise-4 gruplarından ise 14 kız, 12 erkek öğrenci ile görüşülmüştür. Maltepe İmam Hatip Lisesi'nden ise 1 kız, 2 erkek öğrenci ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Görüşmeler için Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmış ve görüşmeler okul müdürleri ve rehber öğretmenlerin izni ve gözetimi altında yapılmıştır. Görüşmelerin başında öğrencilerden ses kayıtlarının alınması ve gerçek isimlerinin kullanılması konusunda izinler alınmıştır. İmam Hatip Lisesinde yapılması planlanan odak grup görüşmeleri okul müdürünün izin vermemesinden dolayı gerçekleştirilememiş, bu nedenle öğrencilerden görüşme ve ses kaydı için izin alınarak okul dışındaki bir ortamda derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Eylül ayının 4. haftası, ekim ayı içerisinde izinleri alınan ve görüşmeleri yapılan E.C.A Elginkan Anadolu lisesi, kasım ayı içerisinde görüşmeleri yapılan Marmara koleji, Aralık ayı içerisinde görüşmeleri yapılan Küçükyalı Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi ve Handan Hayrettin Yelkikanat Anadolu Teknik Lisesi ile yapılan görüşmelerin çözümlenmeleri ve veri analizleri, yine görüşmelerin yapıldığı aylarda oluşturularak bulgular tamamlanmıştır. Ocak ayı başında İmam hatip Lisesi

öğrencileri ile derinlemesine görüşmeleri yapılmış, görüşmelerin çözümlenmeleri ve veri analizleri tamamlanmıştır. Ocak 2012'den itibaren, tüm verilerin analizi yapılarak tezin yazım aşamasına geçilmiştir.

2.3.a Veri Toplama

Araştırmada verilerin toplanması için odak grup ve derinlemesine görüşme yöntemleri belirlenmiştir. Araştırmanın genel kısmında öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Öğrencilerle görüşme için elverişli yerler okul yönetiminin izni alınarak rehber öğretmen tarafından sağlanmıştır. Daha sonra yine rehber öğretmen tarafından belirlenen sınıflarına ve cinsiyetlerine göre homojenize edilmiş öğrenciler sınıf listelerinden rastgele seçilerek çağırılmıştır. Rastgele seçilen öğrencilere okul rehber öğretmenler tarafından bizlerle kısa bir tanıştırma yapıp çalışma kısaca anlatıldıktan sonra öğrencilere yapılan çalışmaya katılmayı isteyip istemedikleri sorulmuş ve gönüllü olan öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır.

Öğrencilerle görüşmeler başında okul, sınıf, cinsiyetlerine göre en fazla 9 en az 5'er kişilik homojen gruplar oluşturulmuştur. Öğrencilerle görüşmelerin başında kısa bir tanışma yapıp kişisel bilgileri alındıktan sonra daha önce hazırlanmış çerçeve soruları öğrencilere yöneltilerek bir sohbet gerçekleştirilmiştir.

Araştırma başında öğrenciler sormak için görüşme çerçevesinde konu başlıklarına göre 8 soru belirlenmiştir (EK 4). Fakat araştırmada kullanılan görüşme çerçevesinde olan soruların öğrenciler tarafından tam olarak anlaşılmasında nedeni ile görüşme çerçevesindeki sorular değiştirilerek daha anlaşılır hale getirilmiştir. Daha sonra araştırmanın aşamalarına göre bir sorunun daha eklenmesine gerek duyulmuştur (EK 5). Derinlemesine görüşmeler için de ayrıca bir görüşme formu hazırlanmıştır (EK 6). Görüşmelerin her biri yapıldıktan hemen sonra, görüşmeler

senaryo haline getirilerek yazılmış olup, her bir görüşmenin veri analizi yapılmıştır. Kullanılan veri analiz formları (EK 7) yer almaktadır.

Öğrencilerle odak grup görüşmeleri yapılırken veri toplamak için öğrencilerin ve okul yönetimlerinin izni alınarak ses kayıt cihazı ve kamera kullanılmıştır. Yapılan görüşmelerin başında, öğrencilerle tanışma yapılarak onların kişisel bilgileri elde edilmiştir. Yapılan görüşmelerde, öğrencilere konu başlıklarına göre 9 soru yöneltilmiştir. Verilen cevaplar ses kaydına alınarak her bir görüşme kütük formda düzenlenerek her biri numaralandırılarak referans verilmiş (Tablo 5) ve öğrencilerin fikirleri analiz edilerek bulgular ortaya çıkarılmıştır. Derinlemesine görüşmeler için de ayrıca öğrencilerden izinler alınmıştır. Odak grup görüşme ve derinlemesine görüşme verileri daha sonra ses kayıt cihazlarından çözülüp bir metin haline getirilmiştir. Metinler çözümlenirken öğrencilerin mimikleri, tavırları da dikkate alınarak olduğu gibi verilerin çözümlenmesine dikkat edilmiştir.

2.3.b Veri Analizi

Veri toplama aşamasında da söz edildiği gibi, ses kayıt cihazına kaydedilen görüşmeler, görüşme yapıldıktan hemen sonra çözümlenerek metin/senaryo haline getirilmiş ve her birinin veri analizi (Ek 7) yapılmıştır. Yapılan her bir görüşme içinde öğrencilere birer kod verilmiş ve senaryoya yazılmıştır. Görüşme senaryolarında, öncelikle öğrencilerin kişisel bilgileri tablolastırılarak belirtilmiştir (Tablo 5). Çözümlenmiş cümleler ve görüşmeye katılan kişilerin mimikleri ile beden dilleri, olduğu gibi, hiç değiştirilmeden senaryoya yerleştirilmiştir. Daha sonra yapılan veri analizinde, bu senaryolar içinde öğrenciler tarafından söylenmiş ve önemli görülen cümleler, öğrencilere referans verilerek kullanılmıştır. Bütün görüşmelerin çözümlenmelerinin senaryo haline getirilmesi ve veri analizlerinin tamamlanmasından sonra, her bir görüşmeye ait veri analiz formları bir araya getirilmiş ve tümü için analizler yapılmış ve araştırmanın bulguları oluşturulmuştur.

2.3.c Uygulamada Karşılaşılan Güçlükler ve Etik Sorunlar

Öğrencilerle araştırmanın veri toplama yöntemleri olan odak grup görüşmeleri ve derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Öğrencilerle yapılan görüşmelerde genel olarak ciddi bir aksaklık yaşanmamıştır. Öğrencilerin kendileri hakkında doğru bilgiler vermeleri ve sorulan soruları ciddi, samimi bir şekilde cevaplamasından dolayı, yapılan görüşmelerin tümü güven vericidir. Ancak bazı Lise – 4 öğrencilerinin YGS-LYS sınavına hazırlanması, okuldaki sınav dönemleri ile aynı zamana rastlaması ve yoğun ders programlarından dolayı, zaman zaman kısıtlı sürelerde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Öğrencilere görüşme çerçevesinde hazırlanan sorular yöneltirken kimi zaman anlaşılmayan sorularda öğrencilere açıklamalar ve örneklendirmeler yapılmıştır. Odak grup görüşmeleri sırasında bazı gruptaki üyelerin görüşmeye fazla katılmaması nedeni ile görüşmeler çok fazla gerçekleştirilememiştir. Görüşmeler sırasında erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla fikir sunmada ve örnekler vermede daha çekingen davrandıkları gözlenmiştir.

Çalışmadaki odak gruplar hipotezlerde yer alan değişkenler bağlamında öğrencinin devam ettiği lise türü (Genel/Özel/İmam Hatip), öğrencinin cinsiyeti (Kız/Erkek), öğrencinin sınıfı (Birinci ve dördüncü sınıf) değişkenleri dikkate alınarak homojenize edilmiştir. Görüşmeler için öncelikli olarak Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izin belgeleri alınmış olup okullarda yapılan görüşmelerde genel lise ve kolejlerde gerekli ortam, izinler, ses kayıt cihazı veya kamera kullanımında yönetimin ve öğrencilerin izinleri alınarak görüşmeler yapılmış ve herhangi bir aksaklık yaşanmamıştır.

Özel Kasımoğlu Coşkun Lisesinde lise–1 kız öğrenci sayısının odak grup görüşmeleri için yeterli olamaması, lise–4 öğrencilerinin yoğun bir şekilde YGS-LYS sınavına hazırlanmasından dolayı görüşmeler gerçekleştirilememiştir. Orhangazi

Anadolu İmam Hatip Lisesinin yeni açılan bir okul olması ve lise-4 öğrencilerinin mevcut olmamasından dolayı bu okulda da görüşmeler gerçekleştirilememiştir. Özel Maltepe Gökyüzü Lisesi ise görüşme talebine ret cevabı vermesinden dolayı görüşmeler bu okulda da gerçekleştirilememiştir.

Görüşmenin bir diğer lise türü olan İmam Hatip Lisesi yönetimi ile daha önce görüşülüp Milli Eğitimin verdiği izin yazısı da alınarak gerekli izinlerin verilmesi konusunda okul müdürü ile görüşmeler yapılmış, gerekli izinler alınmış ve öğrencilerle görüşmelerin yapılabilmesi için okulun rehber öğretmenlerine yönlendirilmiştir. Fakat görüşmelerin başında bir öğrenci velisinin görüşme çerçevesindeki sorulara bakmadan itiraz etmesi ve okul müdürlüğüne şikâyet etmesi nedeni ile çalışma yapılamamıştır. Aynı zamanda okul müdürünün; “daha önce soruları inceledim ama çok dikkat etmedim. Burası muhafazakâr bir yer, böyle soruları kaldıramaz, ben de gelen şikâyetlerle uğraşamam” söylemi sonucunda Maltepe Anadolu İmam Hatip Lisesi yönetiminin olumsuz tutumu nedeni ile çalışma sonlandırılmıştır.

İmam hatip lisesindeki bu olumsuz tutum nedeni ile odak grup görüşmeleri yerine Final dergisi Dershanesinde Eğitimine devam eden iki Lise-4 erkek, bir Lise-4 kız öğrenci ile sorular ve ses kayıtları ile ilgili gerekli izinler alınarak görüşmeler yapılmıştır. Derinlemesine görüşmeler sırasında öğrencilerle herhangi bir aksaklık yaşanmamıştır.

Araştırma süresince karşılaşılan bu güçlükler sonucunda araştırma örneğine Maltepe ilçesinde bulunan meslek liseleri dahil edilmiş ve rastgele seçilen okullardan Küçükalyalı Endüstri Meslek Lisesi ve Handan Hayrettin Yelkikanat Anadolu Meslek Lisesi olarak iki okul belirlenmiştir. Araştırmaya E.C.A Elginkan Anadolu Lisesi, Özel Marmara Koleji, Küçükalyalı Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi ve Handan Hayrettin

Yelkikanat Anadolu Teknik Lisesi ile devam edilmiştir. Araştırmada odak grup görüşmelerinin yanında derinlemesine görüşmelere de yer verilerek eğitimlerine devam eden Maltepe Anadolu İmam Hatip Lisesi Lise-4 Öğrencileri ile kendilerinden gerekli izinler alınarak derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Burada vurgulanması gereken en önemli hususlardan biri de, niteliksel araştırmanın doğası gereği, bu çalışmanın bulgu ve sonuçlarının genellenemeyeceğidir. Ancak, bu çalışma ile liseli gençlerin toplumsal cinsiyet ve kadın/erkek olma süreçleri ile ilgili önemli ipuçları elde edilmiştir.

BÖLÜM 3

BULGULAR VE TARTIŞMA

Tez araştırmasına temel oluşturması amacıyla Anadolu Lisesi, Kolej ve Meslek Liseleri ile odak grup görüşmeleri, İmam Hatip lisesi öğrencileri ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmelerinde her bir sınıf ve cinsiyet bazında ikişer grup oluşturulmuş, bu bağlamda her okulda toplam 8 grup ile görüşülmüştür. Okullarda toplamda 24 odak grup görüşmesi ve 3 derinlemesine görüşme yapılmıştır. EK 2’de yer alan Tablo 4’de odak grup ve derinlemesine görüşmelerde görüşülenlerin özelliklerinin ayrıntılı bir listesi sunulmaktadır.

Bu bölümde öğrencilerle yapılan odak grup ve derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular ve yorumlar yer almaktadır. Öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular ve öğrencilerin ilginç cümleleri, doğru ve yanlış ile olduğu gibi ve Tablo 5’de verilen bilgiler doğrultusunda her bir öğrenciye referans verilerek oluşturulmuştur (Ek 3). Öğrencilerin cümlelerinin sonunda parantez içinde verilen bilgiler sırasıyla lise türü, odak grup görüşme kodu, görüşülen kişinin o grup içindeki numarası, cinsiyeti ve sınıfını ifade etmektedir.

1. Öğrencilerin “Toplumsal cinsiyet” kavramı hakkındaki görüşleri

Öğrencilere görüşme başında araştırmanın içeriği ile ilgili kısa bir bilgi verilmiştir. Daha sonra, toplumsal cinsiyet kavramını daha önce herhangi bir yerden (gazete, dergi, tartışma programları, internet vb.) duyup duymadıkları sorulmuştur. Öğrencilerin çoğu bu kavram ile daha önce hiç karşılaşmadıklarını, kavramı ilk defa duyduklarını ifade etmiştir.

- “Şahsen ben duymadım.” (ML/1-VI, 5, E, 4. Sınıf)
- “Hiç denk gelmemiştir.” (İHL-I, E, 4. Sınıf)

Öğrencilere toplumsal cinsiyetin tanımı ile ilgili kısa bir bilgi verilmiştir. Toplumsal cinsiyetin iki önemli ögesi olan kadın/erkek ve cinsiyet kavramlarından yola çıkılarak açıklamaların yapılmaya çalışılması konunun daha anlaşılır olmasını sağlamıştır. Bazı öğrenciler aile, çevre, okul ve medya aracılığı ile bu kavramı daha önce duyduğunu ifade edip tanımlamaya çalışmışlardır. Toplumsal cinsiyet kavramına daha çok tartışma programlarında rastladıklarını dile getirmişlerdir.

- “*Toplumsal cinsiyet... (düşünüyor). Evet, duydum televizyonlardan. Toplumsal cinsiyet nerde ve ne şekilde değerlendiriliyor şeklindeki.*” (İHL-III, K, 4.Sınıf)
- “*Ben internetten duydum, tartışma programlarında. Kadın erkek ayrımı yapıyorlardı, hani onların üzerine tartışma yapıyorlardı, pek fazla izlemedim ama onla ilgiliydi.*” (KLJ-III, 6, E, 4. Sınıf)
- “*Duydum. Kadın erkek eşitliğiyle ilgili. Kadınlara önem fazla verilmio şu aralar, daha çok şiddet olayları çoğaldı şu an, onlar daha çok gündemde. Genelde erkekler zaten ön planda oluyor, erkek ne derse o oluyor.*” (İHL-II, E, 4. Sınıf)
- “*Gazetede gördüm ama köşe yazısı olarak.*” (ML-VI/1, 4, E, 1. Sınıf)
- “*Genelde ailede konuşulan bir konu çünkü annem çok fazla şey olduğunu düşünüyö. “Kadın olarak yaşamak çok zor, bunları bilmen gerekir” diyo. O yüzden fazla konuştuğumuz oldu yani.*” (AL-V, 1, K, 1.Sınıf)

Öğrenciler zaman zaman tam olarak bilmedikleri toplumsal cinsiyet kavramı hakkında fikir sunmakta zorluk yaşamışlardır. Toplumsal cinsiyet kavramı öğrenciler tarafından “ayrım” ya da “kadın/erkek ayrımı” olarak görülmektedir.

- “*Kadın erkek ayrımı gibi bir şey mi? Ne bu anlamadım ki. Kadın erkek ayrımı mı, kadınların görüşleri mi?*” (ML-VIII/1, 1, K, 4. Sınıf)
- “*Hani erkeklerin ekonomik özgürlüklerinin daha çok olması gibi mi? Kadınların da ev işleriyle ilgilenmesi gibi mi?*” (AL-II, 1, K, 1. Sınıf)
- “*Toplumu cinsiyetlerine göre ayırmak falan mı?*” (KLJ-VIII, 6, K, 4. Sınıf)
- “*Ayrımcılık mı? Erkek şey, ayrımcılık. Toplumsal cinsiyet, cinsiyette ayrımcılık gibi.*” (ML-IV/1, 1, E, 1.Sınıf)
- “*Türk toplumu, erkek-kadın diyebilir miyiz buna veya Avrupa toplumu için çalışma hayatı için, çalışan kadın.*” (AL-III, 1, E, 4.Sınıf)

Bazı öğrenciler toplumsal cinsiyeti “kadın/erkek ayrımı” olarak görenlerin, eğitim seviyeleri daha düşük olan topluluklar olduğunu düşünmektedir. Eğitim düzeyi düşük topluluklarda kadınların erkeklerden daha aşağı düzeyde olduğu, erkeklerin toplumda daha değerli olduğu ifade edilmiştir. Bir İmam Hatip Lisesi kız öğrencisine göre, bu ayrımada avantajlı olan erkeklerdir ve kadınların belli sınırları vardır ve olmalıdır.

- “*Yani, toplumsal cinsiyet deyince tabi toplumda erkek ve kadınlar birbirinden ayrı görülüyorlar. Eee... Eğitim düzeyi düşük insanlar, yani kadınları erkeklerden daha aşağı görüyorlar. Erkekleri daha üstünmüş gibi, kadınlardan daha farklımış gibi davranıyorlar. Kadınlar işe yaramaz gibi gözüküyor. Erkekler de şey, toplumdaki en değerli insanlar olarak görülüyor. Ona göre ayrımcılık yapılıyor.*” (AL-IV, 1, E, 1.Sınıf)

- *“İşte toplumsal cinsiyet derken bazı yerlerde bayanın haklarının olmaması, bazı yerlerde erkek daha üstün. Mesela biz Karadenizliyiz, biz de çok vardır. Erkekler daha üstün, erkekler her şeyi yapabilir, kadınların sınırları var ki bende böyle düşünüyorum açıkçası. Ya sınır düşünüyorum, toplumsal cinsiyet derken; cinsiyet ayrımı. Ya sınır derken, mesela bi erkek gece dışarı çıkabilir fakat bi bayan çıkamaz. Çünkü dışarıda biz erkeklerden kaçınıyoruz ama erkeklerin öyle bir sorunu yok. Nasıl olsa dışarıdakilerde erkekler, bi zararı olmuyor, öyle yani.” (İHL-III, K, 4.Sınıf)*

Öğrencilere, “Toplumsal Cinsiyet” kavramının kendileri için ne ifade ettiği sorulmuştur. Öğrenciler toplumsal cinsiyetin ne olduğu sorusu hakkında bazı tahminlerde bulunarak fikirlerini söylemişlerdir. Çoğu öğrencilerin toplumsal cinsiyet kavramını medyadan daha önce hiç duymadıkları; bazı öğrencilerin bu kavramı doğru bir şekilde aktarabildikleri görülmüştür.

- *“Kadın- erkeğin davranışlarının toplum tarafından nasıl görüldüğü, nasıl anlaşıldığı.” (AL-III, 3, E, 4.Sınıf)*
- *“Kadın-erkek. Kadın-erkeğin toplumla ilişkisi.” (AL-VII, 1, K, 4.Sınıf)*
- *“Toplumda kadın ve erkeğin yeri.” (AL-VI,2, E, 4.Sınıf)*
- *“Toplumun cinsiyetlere göre, yani cinsiyete göre yaklaşımı. İşte kadın erkek eşitliği onun gibi bir şey.” (KLJ-II, 3, E, 1.Sınıf)*
- *“Bence toplumsal cinsiyet; kadınla erkeğin toplumdaki artık kalıplaşmış farklı ve kalıplaşmış görevleri yani, toplumsal cinsiyet.” (KLJ-VIII, 1, K, 4.Sınıf)*
- *“Toplumun kadınla erkeğe bakışı.” (ML-I/2, 3, E, 1.Sınıf)*

Toplumsal cinsiyeti, bu kavramın içeriğinin bir parçası olan kadın-erkek, onların birbiri ile etkileşimi ve ilişkisi olarak nitelendiren öğrenciler de mevcuttur. Öğrenciler kadın ve erkeği birbirini tamamlayan olarak görmektedir. Bu durum toplum tarafından sıkça dile getirilen “bir elmanın iki yarısı” söylemini desteklemektedir.

- *“Kadınla erkeğin birbiri ile olan ilişkisi.” (AL-VII, 4, K, 4.Sınıf)*
- *“Kadın ve erkeklerin birbirleri ile etkileşimlerini anlatıyo. (AL-VII, 1, K, 4.Sınıf)*
- *“Erkekle bayanın birbirini tamamladığı durumdur.” (AL-VII, 5, K, 4.Sınıf)*

Bazı öğrenciler toplumsal cinsiyeti tanımlarken kadın-erkek kavramlarının biyolojik olarak algılayıp, cevap vermişlerdir. Öğrencilerin “cinsiyet” tanımlamasından yola çıkarak fikir söylemesi, kavramın biyolojik olarak algılanmasına neden olmuştur. Toplumsal cinsiyet tanımlaması yaparken genel olarak bilinen kadın/erkek olguları düşünülüp dillendirilmektedir. Oysa, toplumsal cinsiyetin sadece kadın/erkek kimliklerinden oluşmadığı açıktır. Bu anlamda öğrencilerin sözleri dikkat çekmektedir:

- *“Hangi cinsiyetin daha çok olduğu falan, yoğunluk olduğu toplumda.” (AL-II, 2, K, 1.Sınıf)*

- "Kız-Erkek. Genel olarak öyle." (AL-VI, 5, E, 4.Sınıf)
- "Kadın ve erkek." (AL-V, 3, K, 1.Sınıf)
- "Cinsiyet, erkek ve bayanın kendi özelliklerini gösterebilmesi, hani o özelliklerde kendini gösterebilmesi." (AL-IV, 8, E, 1.Sınıf)

Toplumsal cinsiyetin genel olarak erkek egemenliğine dayanan bir düzen üzerine kurulu olduğunu düşünen bazı öğrencilere göre toplumsal cinsiyet ataerkil bir toplumla eşdeğerdir. Ataerkil bir toplumun içerisinde, erkeğin kadınlara göre daha baskın olmasından dolayı öğrencilerin aklına daha çok "erkek" kavramı gelmektedir. Meslek lisesi öğrencileri toplumsal cinsiyeti daha çok aile, evlilik diye tanımlarken Anadolu lisesi öğrencileri toplumsal cinsiyetin erkek olduğunu düşünmekte ve bu yolda ilerlediğini savunmaktadır. Kız öğrenciler erkek öğrencilere göre bunu daha fazla düşünmekte ve dile getirmektedir.

- "Evlilik." (ML-I/2, 2, E, 1.Sınıf)
- "Aile." (ML-I/2, 3, E, 1.Sınıf)
- "Toplumsal cinsiyet deyince benim aklıma şey geliyor, ataerkil toplum." (AL-III, 1, E, 4.Sınıf)
- "Eğer Türkiye için düşünürsek erkek derim ben. Dünyada ataerkil bir sistemin olduğunu düşünürsek, toplumsal cinsiyetin erkek olduğunu düşünürüm ben." (AL-VIII, 3, K, 4.Sınıf)
- "Toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğe bağlı yani, hangisinin özgürlüğü fazla ise ona göre şekillenir yani. Erkek daha baskın, işte erkek daha otoriter ki bu dönemde herkes onu konuşuyor, herkes ona yöneliyor. Bu yüzden toplumsal cinsiyet erkeğin yolunda devam ediyor." (AL-II, 1, K, 1.Sınıf)

Öğrencilere, anaerkil mi yoksa ataerkil bir toplum mu olduğumuz sorusu yöneltilmiştir. Öğrenciler genelde erkek egemen bir toplum yaşadıklarını düşünmektedirler fakat kadın-erkek kimliklerini eşit olarak görüldüğü ve eşit haklara sahip bir toplum olduğumuzu düşünen öğrenciler de mevcuttur. Kolejde eğitim gören kız öğrenciler, erkek egemenliğinin daha önde olduğu ataerkil bir toplum olduğumuzu belirtmişlerdir. Eğitim seviyesi yüksek olan toplumların erkek egemen bir toplumun olmaktan çıktığını belirten bazı öğrenciler kadının da bazı haklara sahip olması gerektiğini savunmuşlardır.

- "Yani erkek egemenliği." (KLJ-VII, 3, K, 1.Sınıf)
- "Ortak." (KLJ-VII, 1, K, 1.Sınıf)
- "Her şey eğitim seviyesine bağlı. İki bölge düşünelim, bi bölge ne kadar cahilse tabi ki de erkek egemen sürebilir veya kadın egemen sürebilir ama bir toplumda medeniyet o kadar gelişmişse, yeterince eğitim varsa, bu anlaşılıyorsa, her şey erkeğin egemenliğinde değil, aynı zamanda kadının da her şeyde konuşma hakkı vardır. Eğitim seviyesiyle her şey anlaşılır." (KLJ-VII, 1, K, 1.Sınıf)
- "Eğitilmiş olan çok az kişi var ayrıca, cahil olan Doğu Anadolu Bölgesi. o taraflarda çok cahil içeriyor. Koşullar izin vermiyor eğitim almalarına. Zaten orda genellikle dinlere göre kadınlar daha çok eziliyo. Dine göre zaten orada kadına değer verilmiyor, kadın aslında bi günah

olarak görülüyor, bazı konularda da erkekler üstün görülüyor, bazı konu değil her konuda erkek üstün görülüyor.” (KLJ-VII, 4, K, 1.Sınıf)

Kişilik, giyim, ekonomik durum, gibi birçok özelliklerin toplumsal cinsiyeti belirlediği bilinmektedir. Öğrenciler toplumsal cinsiyeti oluşturan kadın-erkeğin ekonomik durumunun önemine değinmişlerdir. Ekonomik durumu üstün olan kişilerin toplumsal cinsiyetin belirlenmesinde etkili bir rol oynadıklarını düşünmektedirler.

- *“Ekonomik gücü elinde bulunduran bir toplumda cinsiyeti o belirliyo.” (AL-VIII, 3, K, 4.Sınıf)*

Yapılan görüşmelerde öğrencilerin çoğu, özellikle kız öğrenciler toplumsal cinsiyet kavramını “kadın/erkek eşitliği” olarak tanımlamışlardır. Kadın ve erkeğin toplumda eşit olması gerektiğini savunmuşlardır.

- *“Eşitlik.” (ML-IV/1, 1, E, 1.Sınıf)*
- *“Toplumsal cinsiyet, yani kadın erkek eşitliği.” (ML-II/2, 7, K, 1.Sınıf)*
- *“Kız erkek eşitliği. Bence erkek ve kadını çok ayırıyorlar. Bence erkek de kadının yaptığını yapmalı, kadın da erkeğin yaptığını yapmalı, hiçbir ayırım gözetmeksizin.” (KLJ-V, 6, K, 4.Sınıf)*

Kız öğrenciler kadar erkek öğrenciler de toplumda yapılan kadın/erkek ayırımından rahatsız olduklarını ifade ederek bu durumdan dolayı kendilerinin de zaman zaman toplum içinde zorluk yaşadığını ifade etmişlerdir. Eğitim, iş, hatta askerlik kurumlarında da eşitliğin olması gerektiğini savunmuşlardır.

- *“Bence kadınlarla - erkekler arasında bir fark yok artık. Yani şey olarak, dediğiniz gibi çalışma falan. Hani erkek ekmek getiriyorsa, kadın da ekmek getiriyor.” (AL-I, 3, E, 1.Sınıf)*
- *“Bazı konularda eşitlik var, bazı konularda eşitlik yok. Bazı konularda, bi bütünlük olarak düşünürsek bi okulda mesela, kadınlar kızla erkeği ayırt etmiyorlar ama bi mesela askerlikte bile, kadınların da isteğiyle askere gidebilmesi lazım. Bu konuda gidemez diye bir şey yok, yani mecbur olmasa da gidilmesi lazım.” (ML-IV/1, 6, E, 1.Sınıf)*

Toplumsal cinsiyeti “eşitlik” olarak tanımlayan öğrencilerin yanı sıra “kadın/erkek ayrımı”, “kadın/erkek arasındaki eşitsizlik” olarak tanımlayan öğrenciler de bulunmaktadır. Öğrenciler “kadın/erkek ayrımının” özellikle Türk toplumunda yaygın olduğunu belirtmişlerdir. Kadın ve erkek ayrımının küçüklükten beri okul sıralarında başladığını özellikle belirten meslek lisesi öğrencileri toplumda kadın/erkek eşitliğinin hiçbir zaman mümkün olmayacağını önemle vurgulamışlardır.

- *“Kadın erkek ayrımı” (KLJ-III, 5, E, 4.Sınıf)*
- *“Kadın erkek arasındaki eşitsizlik” (KLJ-III, 1, E, 4.Sınıf)*
- *“Kızla erkek arasındaki fark.” (ML-V/1, 4, E, 4.Sınıf)*
- *“Kız erkek ilişkileriyle ilgili herhalde. Mesela ilköğretim eee... üçüncü eee... üç, dört, beşinci sınıflarda daha etkili oluyo. Hani böyle erkekler kızları oyunlara almıyo, kızlar erkekleri oyununa almıyo. Evet ilk orda başlıyo kız erkek ayrımcılığı.” (ML-III/2, 1, K, 1.Sınıf)*
- *“Zaten erkekle kadın eşit olamaz ki. Hani biz isteriz kadınla erkeğin eşit olmasını ama mantıklı baktığınız zaman hayır olamazlar. Çünkü gerçekten bi kadın dışarıda gezerken, o yanlış bi hareket yaptığı zaman çok farklı bakılır ama erkek yaptığı zaman o şekilde bakılmaz.” (ML-III/2, 8, K, 1.Sınıf)*

İmam hatip lisesi öğrencisine göre kadınının narin ve duygusal bir varlık olmasından dolayı kadın/erkek eşitliği mümkün olmamakla birlikte medyada yer alan programlar aracılığı ile kadın toplumunda bir eşitlik varmış algısı ile yanlış yönlendirilmektedir.

- *“Şimdi şöyle hocam; kadın daha oturaklı, daha narin bir varlık. Onun için kadına ayrı erkeğe ayrı bakmalı. Erkek kadın eşitliğini ben kabul etmiyorum, kadınla erkek eşit olamaz yani, çünkü kadın daha bi narindir duygusaldır. Laf söylersiniz kırılır, ağlar ama erkek bunu kaldırabilir. O yüzden erkekle kadın bi araya konulmaz, ikisi de çok farklıdır. Öyle bir şey söz konusu olduğu zaman, tamam şimdi görüyoruz mesela televizyonlardan da görüyoruz, erkek kadın eşitliği gibi bir sürü saçma şeyler tartışıyorlar. Orda kadın böyle böyle yapabiliyorsa, erkek böyle böyle yapabiliyorsa kadın da bunları yapabilmelidir diyo. Bence bu doğru değil, çünkü bi erkeğin yapabileceği çok şeyi kadın yapamıyor ve kadın eziliyor, bu yanlış.”* (İHL-II, E, 4.Sınıf)

2. Öğrencilerin “Erkeklik” kavramı hakkındaki görüşleri

Öğrencilere bir kavram olarak “erkeklik” sorusu yöneltilmiş, toplumda erkek olmak deyince ne anladıkları sorulmuştur. Genel olarak erkek tanımının karşılığını “para kazanma”, “aileye/kadınına sahip çıkma” ve “üstünlük” olarak cevaplanmıştır. Daha çok meslek lisesi kız öğrenciler güç, üstünlük ve para kazanmanın erkeklik kavramı ile örtüştürmekte ve bu durumlarını kadınları ezme için kullandıklarını belirtmektedirler.

- *“Toplum içinde üstünlük.”* (ML-VI/1, 6, E, 4.Sınıf)
- *“Efendilik.”* (KLJ-III, 1, E, 4.Sınıf)
- *“Sahip çıkmak.”* (ML-V/1, 5, E, 4.Sınıf)
- *“Para kazanmak.”* (ML-V/1, 4, K, 1.Sınıf)
- *“Kadınları ezme.”* (ML-II/2, 4, K, 1.Sınıf)

Kız öğrencilere göre “erkek olmak” daha rahat hareket edebilmek, her istediğini yapabilmek demektir. Erkeklerin kızlara göre daha rahat sokağa çıkması ve geç saatlere kadar kalabilmesini erkekler için bir avantaj olarak görmekteler. Kızlar bu anlamda özellikle aile tarafından kısıtlandığını bu kısıtlamanın daha çok ailenin bir üyesi olan baba ya da ağabey tarafından yapıldığını ifade etmektedirler. Bu durum kadınların alanlarının özellikle erkekler tarafından sınırlandırılmak istendiğini bize göstermektedir.

- *“Bi kere Türkiye’de erkek olmak, rahatlık demek bence.”* (KLJ-VII, 4, K, 1.Sınıf)
- *“Rahatlık, direk rahatlık. Erkekler çok rahat, rahat hareket edebiliyorlar, rahat konuşabiliyorlar. Onlar hiçbir zaman yadırganmıyor. Mesela rahat şeyler yapabiliyorlar, her şeyi yapabiliyorlar ama bi bayan öyle değil, bayan tam tersi kısıtlı, daracak.”* (İHL-III, K, 4.Sınıf)

- *“Erkek adam olmak demek, bence tek başına kendini görebilmek, geceleri geç saatte dışarıda kalabilmek, istediğini yapabilmek.”* (KLJ-V, 6, K, 4.Sınıf)

Özellikle meslek lisesi kız öğrencileri erkeklerin toplumda daha özgür davrandığını düşünmektedirler. Toplumda özellikle ailelerde kızları evin dışarısındaki tehlikelerden koruyan bir erkeğin olması gerektiği düşünülmektedir. Buna göre kız öğrenciler erkeklerin dışarıdaki tehlikelerden korunmaya ihtiyaç duymadıklarını ve bunu üstünlük, cesaret olarak algıladıklarını eleştirel bir dille anlatmaktırlar.

- *“Erkek her zaman özgür.”* (ML-III/2, 7, K, 1.Sınıf)
- *“Özgürlük geliyo. Yanında bi koruyucu olmuyo erkek olduğun zaman.”* (ML-II/2, 2, K, 1.Sınıf)
- *“Erkekler bize göre kendilerini yüksek görüyorlar.”* (ML-VII/2, 5, K, 4.Sınıf)

Bazı kız öğrenciler erkek olmayı, koruyan kollayan olarak görüp erkeğe güven, mertlik gibi nitelikler yüklemektedir. Erkek öğrencilere göre bu nitelikler kadın/erkek olarak her iki tarafa da bir takım sorumluluklar yüklemektedir. Erkek öğrenciler, toplum tarafından biçilen bu rollerin erkekleri zor durumda bıraktıklarını da söylemektedirler.

- *“Koruyucu.”* (KLJ-II, 4, E, 1.Sınıf)
- *“Güveni hissettirmesi gerekir bir insana. Bi o kadar da nazik”* (AL-II, 1, K, 1.Sınıf)
- *“Mesela mertlik. Kendi şeyini, kendi sevgisine sahip çıkan adam da bence erkektir. Yanımdayken kendimi güvende hissettiğim, hiçbir yere gitmekten korkmadığım, en zor durumda bile bir telefonda yanımda bulabileceğim birisi bana göre erkek.”* (KLJ-VIII, 6, K, 4.Sınıf)
- *“Bu koruma isteği de erkeği zor durumda bırakıyor.”* (AL-III, 4, E, 4.Sınıf)

Erkeklik kavramını çoğunlukla erkek öğrenciler biyolojik yönüyle tanımlamışlardır.

Bazı öğrencilere göre boy, saç, sakal gibi fiziksel görünümün erkeklik olgusunun oluşmasında ciddi bir etkisi vardır.

- *“Benim fiziksel olarak aklıma geliyor.”* (KLJ-III, 6, E, 4.Sınıf)
- *“İnsan erkek deyince fiziksel özelliklere göre bir tip canlanıyor gözümde. Erkek deyince aklıma yani boylu poslu, eee... Yani karşındakini ezmeyen, böyle temiz yüzlü biri geliyor.”* (AL-IV, 8, E, 1.Sınıf)
- *“Ses kalınlaşması.”* (KLJ-II, 4, E, 1.Sınıf)
- *“Erkek dediğin saçı sakalı yerinde olur.”* (KLJ-III, 7, E, 4.Sınıf)

Öğrencileri aile oluşturmayı, sorumluluk sahibi olup ailesine bakmayı, para kazanmayı erkeklik olarak nitelendirmektedirler. Bazı öğrenciler, aile içerisinde babalık rolünü de erkeklik ile bağdaştırırken bazıları, erkek olmakla “evin direği” olmayı eşdeğer görmektedirler.

- *“Erkekler aileyi oluşturan bişi.”* (AL-III, 1, E, 4.Sınıf)

- “Baba olmak geliyo.” (ML-II/2, 2, K, 1.Sınıf)
- “Erkek evine para getirir. Evine çalışarak para getirir mesela. Baba evini koruyup kollayandır.” (AL-III, 4, E, 4.Sınıf)
- “Bence erkek şey, evin reisi, çalışan, eve para getiriyoruz da. Bütün işte evin direği diyorlar erkeğe, evin direği, bütün sorumlulukları yerine getiren.” (ML-IV/1, 1, E, 1.Sınıf)
- “Ailede her şeyin başında erkek gelir, yöneticidir, reistir, eve ekmeği götürren, para veren odur. Kıldı, yündü, tüydü.” (ML-VI/1, 2, E, 4.Sınıf)
- “Evin direği, evin işlerinde daha çok böyle tadilat tamirat gibi işleri karşılayan gibi.” (KLJ-II, 2, E, 1.Sınıf)
- “Bana göre ailesine bakmakla yükümlü kimse. Para kazanan, çocuklarına bakan biri.” (AL-VI,1, E, 4.Sınıf)
- “Hani söz konusu eve ekmek götürmek veya bişi olduğunda hemen adam diyorlar.” (AL-I, 4, E, 1.Sınıf)

Görüşmelere katılan öğrencilerinin büyük çoğunluğu, erkek olma tanımını liderlik, otorite, güç kavramları ile birlikte anmaktadırlar. Erkek öğrenciler toplumda bir üyenin erkek olarak kabul edilebilmesi ve özel yaşamını(ailesini) yönetmesi için güç, liderlik, üstünlük, otorite gibi niteliklerin olması gerektiğini savunmuşlardır. Ayrıca bu niteliklerin erkekleri toplumda kadınlara göre daha güçlü kıldığını ifade etmişlerdir.

- “Erkek kafamızda şekillenen şey şu; bi kere serttir. Sert görünür.” (AL-III, 3, E, 4.Sınıf)
- “Daha otoriter.” (AL-II, 3, K, 1.Sınıf)
- “Yanlış olabilir belki, erkek deyince akla bi aileye sahip çıkan, hani evini geçindiren, öyle geliyo yani. Yani güç geliyor aklıma.” (İHL-I, E, 4.Sınıf)
- “Güçlü. Genel olarak bence güç, yani kadından fazla güç, liderlik özelliği gibi. Erkek lider sonuçta.” (KLJ-II, 8, E, 1.Sınıf)
- “Erkek güçlü olmak zorunda, kadından üstün olmak zorunda. Üstün olmazsa erkek özelliğini kaybeder ve koruyamaz. Kadınla evlenemez ve üreyemez.” (AL-III, 2, E, 4.Sınıf)
- “Bence bi erkek olmak, özellikle Türkiye’de bi erkek olmak söz, güç, irade ve büyük sorumluluk sahibi olmak demek oluyo. Hani böyle önemli kararları genel, nasıl desem toplumsal durumları, kararları genelde erkekler alır, hani güç sahibi olmakta. Bi bayan toplumda kendini ne kadar savunabilir o ayrı durum ama erkek kendini sonuna kadar savunabilir. Aynı zamanda bizim toplumsal zihniyetimizde daha önce dediğim gibi erkekler daha ön planda olduğu için, erkekler bayanlara göre daha bi güç sahibi. Irade derken, istediklerini seçebilme hakları var.” (KLJ-VII, 2, K, 1.Sınıf)

Kimi öğrencilere göre ise, toplumda “erkeklik” genel olarak baskı, güç, şiddet, dayak olarak anlaşılmaktadır. Kız öğrenciler erkeklerin bu niteliklerini zaman zaman kötü yönde kullandıklarını ifade etmişler ve erkekliğin bu şekilde algılanmaması gerektiğini söylemişlerdir. Erkek öğrencilerin bir kısmı, bu durumun önyargıya neden olduğunu ve yanlış anlaşıldıklarını, kendilerinin de zor durumda kaldıklarını ifade etmişlerdir.

- “Baskı, “ben erkeğim” lafı. Ben erkeğim, ben yaparım, kırarım, dökerim.” (ML-VIII/1, 4, K, 4.Sınıf)
- “Aslında daha çok ülkemizi düşündüğümüzde, bulunduğumuz bölgede farklı farklı şeyler olabiliyo. Mesela, doğuda erkek kişiler çocuklarını, karısını döver. Şiddetle kendisini eee... Üste çıkartan, ailesine yarardan çok zarar getiren kişiler. Ama aslında öyle değil, ailesini geçindirebilen, onlara iyi bir hayat yaşatmak için çalışan kişilerdir.” (AL-IV, 8, E, 1.Sınıf)

Öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda, sürekli gidilen mekânların erkeklik kavramının oluşumunda ciddi bir etkisi olduğu saptanmıştır. Bu tür ortamlarda bulunmayan erkeklerin toplum tarafından zaman zaman dışlandığı bilinmektedir.

- “Kahveye gitmek.” (AL-I, 2, E, 1.Sınıf)
- “Maça gitmek.” (AL-I, 4, E, 1.Sınıf)

Öğrenciler erkek olmanın duygusal yönüne de vurgu yaparak erkeklerin duygusal olarak kadınlara göre daha farklı olduklarını ve duygularını açığa çıkarmada da kadınlardan farklı olduklarını düşünmektedirler. Özellikle kız öğrenciler erkeklerin duygusal olmasının veya ağlamasının toplum tarafından hoş karşılanmadığını ve erkeklerin kadınlara göre duygusal konuları yüzeysel düşündüklerini söylemektedirler.

- “Hani ruhsal açıdan erkek olmak da var yani mesela. İlla erkeklerin hoşlandığı, erkekler genellikle futboldan, maçtan, öyle şeylerden hoşlanır mesela. Aksiyon filmlerinden, polisiye filmlerinden falan hoşlanırlar. Ama bazen ruhsal açıdan farklı olan erkekler, Titaniği izleyince ağlayan erkekler de var mesela.” (AL-I, 1, E, 1.Sınıf)
- “Erkekler ağlamaz” diye bir şey var. Erkek ağladığında, o adam erkek değildir.” (KLJ-VII, 4, K, 1.Sınıf)
- “Ben erkeklerin kadınlardan daha farklı olduğunu da düşünüyorum. Mesela erkekler daha yüzeysel düşünür, kadınlar daha derin düşünür, daha çok sorumluluğunu bilir. Erkekler duygusal olarak da farklı. (AL-VIII, 4, K, 4.Sınıf)

Kız öğrenciler erkeklik kavramını, erkekler hakkında olumsuz olarak düşündükleri durumlarına eleştiri getirerek aktarmışlardır. Erkeklerin bazı özelliklerini kadınlar üzerine kötü yönde kullanmaları kadınların, erkekler hakkında olumsuz düşüncelerine sebep olduğunu göstermektedir. Birinci sınıftan olan kız öğrenciler, bağırmanın ve ahkâm kesmenin kendi sınıflarında bulunan erkek öğrenciler tarafından güç ve üstünlük göstergesi olarak anlaşıldığını, aslında böyle bir durumun olmadığını söylemektedirler. Ayrıca Anadolu Lisesi 1. Sınıf kız öğrencileri erkek arkadaşlarının hiç olgun olmadığını düşünmektedirler.

- “Bence erkeklerin %90’ı odun yani.” (AL-V,7, K, 1.Sınıf)
- “Erkekler bize göre kendilerini yüksek görüyorlar.” (ML-VII/2, 5, K, 4.Sınıf)
- “Üstünlük. Kendilerini öyle görüyorlar, aslında öyle bir şey yokta.” (ML-II/2, 8, K, 1.Sınıf)
- “Erkekler kendilerini çok özgür görüyorlar ve kaba insanlar.” (AL-VII, 5, K, 4.Sınıf)
- “Kadınlar erkeklerden çok daha erken olgunlaşıyor. Mesela bizim yaşımızda, bizim sınıfımızdaki erkeklere baktığımızda hani alakası yok, hani kadınlar nerdeyse 10 yıl önce gidiyor, erkekler daha çocuk, hala ergenler yani büyüyemiyorlar. Benim gözümde erkeklik, hani etrafına iyi davranan, anlayışlı olandır. Bir de bizim yaşımızdaki erkeklere göre erkek olmak güç gösterisi, kadına bağırarak, iste şunu yapmak, bunu yapmak ahkâm kesmek.” (AL-V, 7, K, 1.Sınıf)

- “Okula gelip giderken minibüs kullanıyorum. Düşünüyorum da oradaki erkeklerin hepsi mağanda. Mağanda bence hepsi.” (AL-VII, 3, K, 4.Sınıf)
- “Ben erkeklerin korkak olduğunu düşünüyorum. Bir gurur, bir gücün arkasında bir şeyler yapmaya çalışıyorlar. Mesela lise mezunu bir erkek, üniversite mezunu bir kadınla evlenmek istemez çünkü o ondan daha güçlü. Ondaki ayrıldığı zaman kendi ayakları üzerinde durabiliyo, ona ihtiyacı olmaz. Mesela erkekler sadece kendilerini tatmin etmek için kadınları ezmeye çalışıyorlar. Bence bu çok saçma, yani kendilerini çevreye kanıtlamak istiyorlar. Burada ailenin de etkisi var, erkek adamın erkek çocuğu olur. Bu yani çok saçma ve ben bunun eğitimsizlikle ilgisi olduğunu düşünmüyorum, tamamen aileye bağlı olduğunu düşünüyorum. Çünkü üniversite mezunu biri bile karısını dövüyo, öldürüyo. Bizim yaşımızdakiler bile karşı cinsine bağırabiliyo, çağırabiliyo.” (AL-V, 8, K, 1.Sınıf)

Öğrencilere toplumda erkek olmanın zor olup olmadığı sorulmuştur. Erkeklerin kadınlara göre daha çok sorumluluk sahibi olduğunu belirten öğrencilere göre, bu sorumlulukları yerine getiremeyen erkelerin toplumun baskıları altında ezilmelerine karşın yaşadıkları bu zorlukları dile getiremediklerini söylemişlerdir. Meslek lisesinden erkek öğrenciler, toplumda yaşadıkları bu zorluğun özellikle işe alınmalarında, arkadaş ortamında ve kavga durumlarında ortaya çıktığını belirtmektedirler. Erkekler için toplumsal rollerini yerine getirdikleri/getiremedikleri durumlarda farklı söylemlerle ezildikleri veya yüceltildiklerini anlatmaktadırlar. Aynı zamanda kadınların bu sorumluluklar altında kendileri kadar ezilmediğini belirten erkek öğrenciler, bunun sebebini kadınların ev hanımı olabilmesi ve para kazanmak zorunluluğunun olmamasına bağlamaktadır.

- “Erkekler daha çok yaşıyo. Bu dönemlerde bayanlar tercih ediliyor iş için. Çalışkan, daha şey diye işverenlerin aklında bayanlar var. Erkekler şu anda daha zorluk yaşıyo. Kız olsak ailemiz daha az izin vericek, erkek olduğumuz için daha bi çalışmak zorunda. Bayanlar yani zorunlu değil, ev hanımı olabiliyorlar.” (ML-IV/1, 3, E, 1.Sınıf)
- “Çok şey bekleniyor da olabilir. Mesela ilk zamanlar evin ikinci erkeği, sonra evlenince daha bi zor. Dediğim gibi herkes ona güveniyor. Ha o açıdan onlar da zorluk çekebiliyor olabilir ama onlar hiçbir zaman kendilerini bozmuyorlar. Hayır zorluk çekmiyorum, güçlüyüm diyor.” (KLJ-V, 5, K, 4.Sınıf)
- “Bizler de yaşıyoruz tabi. Çünkü erkek arkadaşlarımız var, mesela birini maça çağırdığında gelmiyor. Gelmeyişinin sebebi kız arkadaşı ise, işte gelemiyor kılıbık falan filan diye alay oluyor ki biz genciz. Hepimiz şurada 18 yaşları civarındayız. Bizim dönemimizde, ilerisi için konuşmayayım kendimizi söylüyüm, bizim dönemimizde genelde bu ayrımlar maço, kılıbık, işte centilmen, o anki ne bileyim odun falan, kendi kız arkadaşlarıyla olan ilişkileri çerçevesinde yorumlanıp ona göre o unvan veriliyor. Mesela kız arkadaşını koruyup kollayan biri ise maço olarak adlandırılıyor. Kız arkadaşına durmadan hediye alan, incelik yapan centilmen erkek, kız arkadaşından izin almadığı için gelemeyen, maça gelemeyen, oraya gelemeyen arkadaşına kılıbık erkek. Kız arkadaşına ilgisi olmayan birisine de odun deniliyor. İşte bizim kendi çevremizdeki kavramlar böyle ayrılıyor. Ama ilerisi için pek bir fikre sahip değilim.” (KLJ-IV, 3, E, 4.Sınıf)

3. Öğrencilerin toplumun erkek üyesi olmasını etkileyen faktörler ve süreçler hakkındaki görüşleri

Öğrencilere toplumun bir erkek üyesi olmasını etkileyen faktörler ve süreçlerin ne olduğu ya da ne olması gerektiği sorusu yöneltilmiştir. Özellikle kız öğrenciler erkeğin üniversiteye gitmesinin, bir mesleğinin olmasının, evlenmesinin, ailesini geçindirebilmesinin toplumun bir erkek üyesi olmasının önemli bir etkeni olduğunu belirtmişlerdir.

- "Üniversiteye başlayınca." (KLJ-V, 6, K, 4.Sınıf)
- "İş hayatına atılınca." (KLJ-V, 4, K, 4.Sınıf)
- "Evlenmek." (KLJ-II, 3, E, 1.Sınıf)
- "Bir mesleğinin olması gerekiyor. Eline ekmeğini alması gerekiyo." (AL-II, 5, K, 1.Sınıf)
- "Ailesine sahip çıkmalı, evine bağlı olmalı." (AL-V, 1, K, 1.Sınıf)
- "Kişiden kişiye değişir bence. Mesela Anadolu insanının değerleri güçlü, yiğit falan ama İstanbul'da yaşayan bi insana sorarsanız çalışan, eli ekmek tutan. İstanbul'da sorarsanız bu cevabı alırsınız, eli ekmek tutacak ki bakabilecek ailesine." (ML-VIII/1, 5, K, 4.Sınıf)

Kültürlü ve çağdaş olmanın erkek olmada önemli bir faktör olduğunu dile getirmektedirler. Özellikle 4. sınıf öğrencilerine göre saygılı, efendi, ahlaklı olmak ve bu erdemleri uygulamak toplumda bir erkek üye olarak kabul edilmenin önemli bir etkenidir.

- "Centilmenlik, aslında hani mesela kadınlara göre erkek centilmen olacaktır." (AL-III, 1, E, 4.Sınıf)
- "Çağdaş olması lazım öncelikle." (ML-II/2, 3, K, 1.Sınıf)
- "Kültürlü olmak lazım. Yani ne zaman oturup kalkacağını bilmeli. Konuşması veya yapacağı hareketler ona bağlı." (ML-I/2, 1, E, 1.Sınıf)
- "Efendi, terbiyeli olması gerekir. Ahlaklı olması." (KLJ-III, 5, E, 4.Sınıf)
- "Daha da ağır başlı olması lazım. Evine sahip çıkması, çalışması lazım." (IHL-I, E, 4. Sınıf)
- "Kadınına bakmalı, evine sadık olması, karşıdaki kişiye saygılı olması, terbiyeli olması, karşıdakinin sözünü kesmemesi gibi şeyler." (KLJ-III, 7, E, 4.Sınıf)
- "Ayrımcılık yapmaması lazım. Hani karşıdaki kadın olduğu için, hani ben bunu ezebilirim dememesi lazım. Sonuçta insan karşıdaki kişiyi, kadınları düşünmesi lazım." (ML-II/2, 4, K, 1.Sınıf)

Kız öğrencilere göre aile kuramayan ve sorumluluk almayan kişiler toplum tarafından erkek olarak kabul edilmemektedir. Bir erkeğin düzen oturabilmesi ve sözünde durması gerektiğini düşünen öğrencilere bir erkeğin düzgün/doğru yetiştirilmesi önemlidir.

- "Bir baltaya sap olamamış, bir halt olamamış diye bakılır ya bizde, o yüzden. Bir yuvası, bir ailesi olan, sorumluluğu olan erkektir diye düşünmüyorum." (KLJ-VIII, 6, K, 4.Sınıf)
- "Sözünü tutması lazım, yani sözünde durması lazım. Sonuçta bu topluma erkek de lazım, kadın da lazım. Ben kimseyi küçümsemiyorum, yani onlar olmasa bizler de farklı bir durumda olurduk ama doğru yetiştirilmesi de önemli. Düzgün yetiştirilen bir erkek bu toplumda her şey yapabilir." (AL-V,4, K, 1.Sınıf)
- "Bence erkekler çok şeydir. Bu yüzden önce bi işin olacak, düzeni oturabileceksin, sonra kendi hayatına, bi ailen varsa ailene odaklanacaksın ama önce kendi ayakların üstünde

durup hayatına egemen olacaksın ve kendi kazancını yapabileceksin. Kendi geçimin olacak, anca öyle. Kadınların da önemini ortaya çıkaracaklar.” (KLJ-VII, 1, K, 1. Sınıf)

Bir bireyi erkek yapan bu sorumlulukların ve erdemlerin doğuştan var olduğunu düşünen İmam hatip erkek öğrencisine göre, erkekler birçok alanda yer alabilirken kadınların her alanda yer alması mümkün değildir. Meslek lisesi kız öğrencisine göre bu durum kadınları cahil bırakmakta, ezmekte ve erkeklere muhtaç etmektedir.

- *“Bence doğus... doğuştan gelen bir şey. Hani derler bayan okumasa da olur ama erkek okumalı, yani tam tersi pardon bayan okumadığında her türlü ekmeğini çıkarır, kadın daha böyle dışlıdır ama erkek daha bir soğukkanlıdır. Erkek bi çok şeyi yapabilir ama kadın yapamaz. Mesela bi erkek yemekte yapar, inşaatta da çalışır ama kadın yemek yapar, inşaatta çalışamaz.”* (IHL-II, E, 4.Sınıf)
- *“Erkekler çoğunluk kolay kolay aç kalmaz diye düşünüyorum ben. Mesela bi kadın erkek evliliğinde, kadının bi mesleği yoksa erkek yine kendi ayakları üzerinde durabiliyo. Kadınlar eziliyo diye düşünüyorum. Eee... cahil kadınlar daha çok cahil kalıyo erkeklere göre, evlendiğinde erkeklerin eline kalıyo.”* (ML-II/2, 1, K, 1.Sınıf)

Öğrencilere göre toplumun erkek üyesi olmanın birbirini takip eden belirli aşamaları vardır. Bu aşamalar biyolojik olarak cinsiyetin belirlenmesi, sünnet olmak, üniversiteye gidip iş sahibi olmak, askere gitmek ve evlenip çocuk sahibi olmak şeklinde birbirini takip etmektedir. Öğrenciler bu aşamaların en önemlisi olan sünnet olmak ve askere gitmenin toplumda erkeklerin bir “erkek üye” olarak kabul edilebilmesi için önemli bir etken olduğunu vurgulamışlardır. İmam Hatip Lisesi öğrencisine göre erkeğin kadını kısıtlaması, her dediğini yapmaması erkek olmanın bir göstergesidir ve bunu yapmayan erkekler toplumdaki baskılarla ve söylemlerle zorluk yaşamakta veya dışlanmaktadır.

- *“İlk olarak doğuştan belli oluyor zaten cinsiyet. Bu tabi ülkemizde sünnet, ondan sonra askerlik olarak devam ediyor. Bunlar erkekliği belirleyen özelliklerdir.”* (KLJ-IV, 5, E, 4.Sınıf)
- *“Askerlik, askerlikten sonra gelip eğer evini kurduysa, çocuğu çocuğu olduysa, işi varsa tamam, bu adamdır. Asla kişisel olarak bakmıyorlar.”* (ML-III/2, 8, K, 1.Sınıf)
- *“Bir de sünnet kavramı var Müslüman olan bir ülkede erkek sünnet olunca değer kazanıyor. Müslüman olan bir çocuk, eğer sünnet olmamışsa çocuk gözüyle bakılır ama sünnet olduktan sonra erkekliği artmış gibi görünüyolar.”* (AL-VIII, 3, K, 4.Sınıf)
- *“Sünnet oldun, yani askere gittin geldin bi kademe daha atlıyorsun. Evlenince bi kademe daha atlıyorsun. Yaşın olgunluğu oldukça, erkekliğin senin o kadar ilerlemiş oluyor, Türkler tabiriyle tabi.”* (IHL-II, E, 4.Sınıf)
- *“Mesela hani sünnet oldun, adam oldun. Mesela hani askere gidiyor ooo... koçum benim falan. Erkeklerin kendini böyle kadınlardan daha üstün görmesinde bence en güçlü etken.”* (KLJ-VI, 1, K, 1.Sınıf)
- *“Toplumda erkek olabilmesi için ergenlik çağına girmesi gerekiyor ya da sünnet olması gerekiyor, Sünnet olmayan bi erkeğe çocuk gözüyle bakıyorlar. öyle diyelim (gülerek). Sünnet olan herkes ben erkek adamım, ben erkeğim diyebiliyor. Ne bilim büyük yaşta bi insan için ne diyolar, nasıl telaffuz ediyorlar tam bilmiyorum da mesela ilişkiye girdin mi, girmedin mi olayı var. Hani o zaman erkek oluyorsun. Tabi sünnetten sonra öyle bi dönem oluyor erkek olabilmesi için. Ne bilim biraz katı olması gerekiyor böyle. Bayanı sıkıştırması kısıtlaması gerekiyor bi erkeğin. Mesela bayanın her dediğini yapan erkekten sayılmıyor, başka bi tabir kullanıyorlar. Mesela işte top, hanım köylü falan.”* (İHL-III, K, 4.Sınıf)

Öğrencilere sünnet olmanın ya da askere gitmenin, toplumda erkek üye olarak nitelendirilmesinde neden bu kadar önemli olduğu sorulmuştur. 4. Sınıf öğrencileri askerde iken zor koşullar altında alınan eğitimin kişiliklerin oturmasında etkili olduğunu aktarmışlardır. Bu zor koşullardan geçen bireyler karakteri sağlam, güçlü, “adam gibi adam” olarak evlerine dönmektedirler.

- “Askerde hayatın zor koşullarına alışması sağlanıyo. Bu da bir antrenman.” (AL-VI, 2, E, 4.Sınıf)
- “Sen askere gidince seni orda çok döverler diyorlar ya, işte o zaman adam olmuşsun askere gidince.” (ML-II/2, 4, E, 1.Sınıf)
- “Çevre faktörü çok önemli ama genel tabirde şu şekilde; askerden gelenler bunu genelde kullanıyor. Mesela herkes, askerden gelen herkes der ki karakteriniz oturmamış, askere gidip geldikten sonra anlayacaksınız, karakteriniz oturur, bu şekilde yani.” (İHL-II, E, 4.Sınıf)

Erkekler için adam olmanın ergenlik döneminde başladığını söyleyen İmam Hatip kız öğrencisi ergenlik döneminde yaşanan ruhsal durumların sünnet olarak atlatılabileceğini söylemiştir. Bu durum bize erkeklerin toplumun erkek üyesi olmasında kadınların tutumlarının etkili olduğunu gösterir. Kadının erkeğe küçük yaşlardan başlayarak hizmet etmesi ve isteklerini yerine getirmesi erkeği önemli kılmaktadır.

- “Erkekler için dediğim gibi sünnet olayı var, sünnete girmeyen o çocuk dengesiz davranabilir ya da ergenliğe girdiği zaman istediğini yapar. Ona şimdi bulaşmayacaksınız, mesela benim kardeşim şu anda 12 yaşında, ergenlik döneminde. Bağırıyor, çağırıyor, ayağına yemek istiyor, bir sürü olayları var. Mesela bakıyorsun, hani bi şey de demiyorsun açıkça bağırıyo, çağırıyo, anlıyorsun ergenlik çağına girdiğini. O zaman o artık, adam oluyor. “O artık adam oluyor, onun dediğini yapın bağırtırmayın onu, bak işte” diyo annem mesela.” (İHL-III, K, 4. Sınıf)

Toplum tarafından bilinen ve erkekler için sürekli dile getirilen “sünnet olmadan erkek olunmaz.” söylemini doğru bulmayan öğrencilere göre sünnet olmak, sadece sağlık açısından yapılan operasyondur. Ayrıca öğrenciler sünnet olmanın gelenekselleştiğini belirterek bu dinin etkisini vurgulamışlardır.

- “Bence bu kulaktan dolma bir şey, yani öyle bi mantık yok.” (KLJ-II, 3, E, 1.Sınıf)
- “Yani o bi dini kuraldır. Müslümanca yapar, erkeklikle alakası yok. Hani tavsiyedir o.” (ML-VIII/1, 4, K, 4.Sınıf)
- “Sonuçta sünnet olunca, hani bütün büyükler sünnet olmuştur, yani biz bütünlüğe uymamız lazım, biz öyle gördük.” (KLJ-II, 7, E, 1.Sınıf)
- “Toplumda genel kurallar ve ön yargılar olduğu için, işte Türkiye’nin genel çoğunluğu Müslüman. Bu dine göre, Müslümanlığa göre de sünnet olmak gerekiyo. İşte belli kurallar var, belli bir yaşa geldikten sonra üniversite de bitince askere gidilip asker olunuyo. “ (AL-VI, 4, E, 4.Sınıf)

Günümüzde erkek olmanın zorluğuna değinen öğrenciler, toplumda erkek olmanın belli sorumlulukları da beraberinde getirdiğini ve bu sorumlulukların altında ezildiklerini düşünmektedirler.

- “Sünnet olması gerekiyo. Askere gitmesi gerekiyor, bi iş sahibi olması gerekiyor, evlenmesi gerekiyor, erkek çocuğu olması gerekiyor (gülüyoruz). Bugün erkek olmak gerçekten zor. Ben, mesela biz üç katlı bir evde oturuyoruz, en alt katta babaanem ve dedem var, onun üstünde amcam var, onun üstünde de biz oturuyoruz, evde tek erkek benim, her tarafa ben koşuyorum. Bakkaldı, otobüsten ablam inecek onu git al da, her şey bende. Yani evin bütün yükü bende, git gel işleri bende, o da sıkıcı bi durum. Yani üç tane kızı var amcamın, onlar pek bi şey yapamıyorlar. (ML-VI/1, 4, E, 4.Sınıf)
- “Mesela sünnet olmayan erkek, erkek değildir diye düşünüyorum.” (KLJ-VII, 4, K, 1.Sınıf)
- “Mesela bi erkeğin çocuğu olamayınca ya da erkek çocuğu ona şey demiyolar, erkek denmiyo. Bizim ülkemizde bazı böyle sınırlamalar var, yanlış düşünceler var.” (ML-VI/1, 4, E, 4.Sınıf)

Özellikle kız öğrenciler, erkeğin ekonomik durumunun ve statüsünün topluma karşı erkeklğini kanıtlamada çok büyük etkisi olduğunu eleştirel bir dille söylemektedirler.

- “Mesela günümüzde de şöyle bir işin var diyelim. Kocaman bir iş aldın, çok özel bir şirketin sahibisin. Bu senin erkeklğini kanıtlar. Askerliğe gittin, çok zorlu bir süreçten geçtin ve çıktın. Çok düzgün bir şekilde ortaya geldin, bu senin erkeklğini kanıtlar veya bazı yanlış zihniyetlerde, diyelim bir şey hiç kimsenin yapamadığı bir şey yaptın, bu senin erkeklğini kanıtlar diye bir zihniyet var. Bu zihniyete katılmıyorum ama bu böyle.” (KLJ-VII, 3, K, 1.Sınıf)
- “Herkesin erkekten beklediği şey baskın olması. Eğer o baskınlığını göstermezse, o erkeğin üzerinde şey olur, büyük baskı oluşturur. Ona yakınları, onu erkek olarak görmediği için, tekrar ünvanını geri kazanma isteği olur ve erkeklğini göstermek için daha kadınlar üzerinde baskı yapmaya başlar ki kendi üzerinde ki baskıyı kaldırmak için.” (KLJ-VII, 1, K, 1.Sınıf)
- “İşsiz erkek saygı görmez. İş olmayan erkeğe kız verilmez diye bir şey söz konusu. Sonuçta erkek, bir ailenin ekonomik durumunu gözetmek zorunda olan kişilerdir. Toplum tarafında belirlenen görevler budur.” (AL-VII, 3, K, 4.Sınıf)
- “Erkeğin, ailenin kurulumunda görünürde etkisi var ama gerçekte erkek çalışmasa bile, erkeğin varlığı toplumda önemli.” (AL-III, 1, E, 4.Sınıf)

Özellikle erkek öğrenciler hesap ödemenin erkekler tarafından bir görev gibi algılanıp yerine getirilmesinden rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun toplumda kullanılan “sen erkeksin” söylemleri ile erkekleri zor durumda bıraktığını düşünmekte.

- “Mesela sevgilinle bir yere gittiğin zaman hesabı sen ödüyorsun genelde.” (AL-III, 5, E, 4.Sınıf)
- “17 yaşında bir kız ve erkek hesabı paylaşıyolardır ama 20 yaşına geldiğinde erkek daha çok düşünmeye başlıyo bunu.” (AL-III, 1, E, 4.Sınıf)
- “Sen erkeksin hani. Şu anki toplumda sen erkeksin, daha olgun davranman gerekiyor.” (AL-I, 7, E, 1.Sınıf)

Öğrenciler alkol, uyuşturucu gibi maddelerin tüketiminin toplumda özellikle erkekler tarafından erkeklikle bağdaştırılarak bu maddeleri tüketmeye teşvik edilmesini doğru bulmamaktadır.

- “Ya mesela “içmeyen adam erkek değildir” derler, küçük yaştan çocuğu alırlar yanlarına alıştırarak isterler, içerler. Rakı içeriyorlardı küçükken.” (KLJ-VII, 3, K, 1.Sınıf)
- “Hep böyle kötü yönlerde erkeklığı örnek göstermeye çalışıyorlar, erkek değil misin? Sigara iç, işte bira iç, içki iç.” (ML-I/2, 6, E, 1.Sınıf)

Anadolu Lisesi 4. Sınıf öğrencileri erkeklerin yaşadığı bu zorlukların sebebinin ataerkil bir toplumda yaşamaktan kaynaklandığını düşünmektedirler. Ataerkilliğin dayattığı rollere uymayan erkeklerin topluma yabancılaştığı ve kendi tarzını yaratma çabasına girdiğini görmekteyiz.

- *“Bizim toplumumuzda biraz daha erkeğin korumacı, ataerkil toplumdaki olmasından kaynaklanan bir durum var. Erkek daha baskın bir konumda ama Avrupa’da ya da başka bir yerde erkek başka bir konumda.”* (AL-III, 3, E, 4.Sınıf)
- *“Şu an ataerkil bir düşünce var eğer sen buna uymuyorsan toplumun dışında hissediyosun, ait olamıyorsun. Ait olamıyorsan, topluma uymadığın zaman, hani bu aykırılık topluma bağlı olamama, sorun olabiliyor. Hani kimi zaman ilk olma isteği, buna ihtiyaç duyuluyor.”* (AL-III, 3, E, 4.Sınıf)

Öğrenciler, toplumun erkek üyesi olunurken, erkeklerin kendilerine bir model aldıklarından bahsetmişlerdir. Bu model alma öğrencilere göre arkadaş, okul, çevre gibi birçok faktörden oluşabiliyor. Fakat öğrenciler en çok ailenin model alındığını ve ailenin önemli bir üyesi olan babanın erkeğin yetişmesinde ve kişiliğinin oluşmasında önemli olduğunu vurgulamışlardır.

- *“Örnek aldığı kişiler. Mesela bu aile de olabilir.”* (AL-II, 6, K, 1.Sınıf)
- *“Doğuda aile yapısına bağlı bir şey. Bence daha çok erkeği baba yetiştirir. Şimdi bakan, büyüten anne de ama daha sonra baba olmalıdır. Anne altını bağlar belli bir yaşa kadar ama sonra kişiliğin oluşmasında baba olmalıdır.”* (KLJ-I, 5, E, 1.Sınıf)
- *“Daha çok babasını örnek alıyor bence. Karakter de belli bir yaştan sonra şekilleniyor bence.”* (AL-II, 3, K, 1.Sınıf)
- *“Yani ilkokuldayken bir arkadaşımız vardı. Onun babası yoktu, bilmiyorum yani ölmüştü. Annesi ve kız kardeşleri vardı. Çocuk onların arasında kala kala kız gibiydi yani. Aileye bağlı yani.”* (AL-II, 4, K, 1.Sınıf)
- *“Aslında bu eee... Arkadaşın anlattığı gibi sokak, aile ortamı kişiliği oluşturuyo. Kişi ailesinden örnek aldığı babası olabilir, annesi olabilir. Bu kişilerden örnek alıyo ve bunu çevresine yansıtıyo. Çevresindeki insanlardan aldığı şeyler kişiliğini oluşturuyo. Ailesi ve çevresi bilhassa eğitimsiz olanların kişiliği, biraz daha bozuk oluyo. Bu yüzden geçmişinden başlayan kişiliği, geleceğini de yansıtıyo.”* (AL-IV, 8, E, 1.Sınıf)

Okul aileden sonra kişiliğin oluşmasında en önemli yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Okulun düzeyi, öğrencileri aldıkları eğitim, arkadaş çevresi ve bu ortamlarda oluşan söylemler erkeklerin “erkekliğini”, “toplumun bir erkek üyesi olmasını” etkilemektedir.

- *“Arkadaşları da etkiliyor. Kız çevresi de dahil, erkek çevresi de dahil. Okulun düzeyiyle de alakalı. Okulun seviyesi daha düşükse, içindeki kişilere baktığımızda eğitim seviyesine göre değişiklik gösteriyor.”* (AL-II, 3, K, 1.Sınıf)
- *“Arkadaş çevresi var bence. Mesela bir kavga vardır, arkadaşları kavgaya gelmesini ister. O da gelmezse işte; “sen erkek değilsin” gibi şeyler söyleyerek, onları zor durumda bırakabilirler.”* (AL-II, 3, K, 1.Sınıf)

Öğrencilerin toplumun erkek üyesi olmayı iki erkek kavramına ayırarak dile getirmeleri ilginçtir. Öğrenciler toplumsa erkeklerin işe yarayan-yaramayan, iyi-kötü olarak ayrıldıklarını söylemektedirler. Bu ikiliğin sebebini ise kentli olan/olmayan, eğitilmiş olan/olmayan kişiliklere bağlamaktadırlar.

- *“Erkek derken, şimdi iki türlü erkek vardır bana göre. Erkek, bir de erkek vardır. Şimdi ikinci erkek, yani daha ağır basan, ağır konuşan, topluma olan karşı görevlerini ııı... yapmış, toplum için yani ne bilim etrafındaki insanların gerektirdiği biçimde yaşayan kişidir. Mesela ailesi vardır. Ailesini koruyan, kollayan kişi erkektir. Ama ne biliyim arkadaşın dediği gibi doğumdan belli olur ama vasıfsızdır, hiçbir işe yaramaz, öyle aylak aylak gezer falan, o da erkektir (söyleyişini incelterek). İşte asıl erkeği erkek yapan kendi sorumluluklarını yerine getirmesidir.”* (KLJ-IV, 3, E, 4.Sınıf)
- *“Genelde Türkiye’de erkekler ikiye ayrılıyor; iyi ve kötü olmak üzere. İyi olduklarında, yani iyi ve kötü erkekler ailelerinden böyle görüyor. Biraz da aileye dayanıyor. Hani derler ya “ağaç yaşken eğilir”. Eğer küçükken iyi bir eğitim verseler o erkeğe, git gide iyi olur. Yani bir İstanbul beyefendisi olur, doğudaki gibi bir beyefendi de olur, her şey olur yani. Bu erkek, kötü erkeklerdeki durum, ailelerle ilgili.”* (AL-IV, 4, E, 1.Sınıf)
- *“Bence şey, bu durum kentleşmiş ve kentleşmemiş şehirler arasında değişiyor. Eğitim alan şehirler eşit görüyor kadınla erkeği ama eğitim almayan yani eee... Eğitim seviyesi düşük insanlar, ailesinden gördüğü gibi yapmaya çalışıyor ve bu fikri değiştirmeyi hiç düşünmüyorlar gerçekten.”* (AL-IV, 3, E, 1.Sınıf)

4. Öğrencilerin erkekler hakkında toplumda ortaya çıkan söylemler ve bu söylemlerin zamanla gruplara göre (köy/kent) farklılık göstermesi ve değişmesi hakkındaki görüşleri

Öğrencilere toplumda erkekler için hangi söylemlerin kullanıldığı, bu söylemlerin gruplara, köylere, kentlere göre zamanla değişip, nasıl bir farklılık gösterdiği sorulmuştur. Öğrenciler erkekler hakkındaki toplumsal söylemler konusunda tiki, apaçi gibi güncel örnekler verip bunların neler olduğunu ve kimlere söylendiğini açıklamışlardır. Yapılan sohbet sonunda “Kabadayılık”, “Delikanlılık” gibi birçok kavramın zamanla “apaçi”, “tiki” gibi farklı kavramlara dönüştüğünü görmekteyiz.

- *“Tiki. Tiki hani böyle farklı olmaya çalışsan, saçlarını diken, lüzumsuz insanlar.”* (AL-VI, 3, E, 4.Sınıf)
- *“Mesela apaçiler falan var.”* (AL-II, 2, K, 1.Sınıf)
- *“Kenara çekilmiş. Saçlar bir tip. Böyle tuhaf tuhaf bakan. Belli oluyor, mesela açık renkli pantolon giyince kimse bakmıyor.”* (AL-II, 4, K, 1.Sınıf)
- *“Feym (Fame).”* (ML-III/2, 7, K, 1.Sınıf)
- *“Tanınmış kişiler, kendi ortamlarında tanınmış kişilere “fame” deniliyor.”* (ML-II, 1, K, 1.Sınıf)
- *“Beğenme durumları altı yüz bin falansa, durumlarını altı yüz bin kişi beğenirse. Bunu beğenirken fotoğraflarını da beğenecekler ve onları tanıcaksın. Mesela bi çocuk, ben onu face de gördüm tanımalıyım, eğer tanımazsam fame değil demek yani.”* (ML-II/2, 4, K, 1.Sınıf)
- *“Odun. Yani kıro. Mesela daha doğudan ya da köylerden gelmiş insanlar, daha çağdaşlaşmamış insanlar, daha böyle kırodur.”* (ML-II,/24, K, 1.Sınıf)

Öğrencilere “kıro” kavramının kimler için kullanıldığı sorulmuştur. Kıro kavramı hakkında daha çok meslek lisesi kız öğrencileri tanımlamada bulunmuştur. Kıro

söylemi bölge, giyim, kişi, eğitim durumuna göre zamanla değişmekte ve dönüşmektedir.

- *“Mesela doğudakilere kıro diyolar. Mesela spor kıyafetin altına kundura giymiş, kıro diyolar, yani kıro diyoları zaten.”* (ML-II/2, 1, E, 1.Sınıf)
- *“Cahil, düşüncesiz, düşünmeyi bilmeyen, karşısındakini düşünmeyen.”* (ML-II/2, 7, K, 1.Sınıf)
- *“Bi de önüne gelen kızlara laf atan.”* (ML-II/2, 4, K, 1.Sınıf)
- *“Toplum içinde tespih sallayanlara da denir.”* (ML-II/2, 5, K, 1.Sınıf)
- *“Mesela mahallede var, yani bizim mahallede var. Üstüne de turuncu gömlek giyer, altına da bol İspanyol paça siyah giyer oldu. Bi de gömleğini buraya kadar çeker. Saçları da upuzun. Saç, sakal birbirine karışmış, o yani. İkide bir bakıp bakıp duruyo yani, buna kıro deniyo.”* (ML-II/2, 1, K, 1.Sınıf)

Öğrenciler erkeklere kişisel özelliklere göre belli sıfatlar yüklemektedir. Kimi zaman hakaret olarak algılanan, hatta erkeği ezen “maço”, “kılıbık” gibi söylemler tamamen toplumun kalıplaşmış beklentilerinin kişi tarafından yerine getirilmemesinden kaynaklanmaktadır.

- *“Mesela kılıbık erkek vardır. Maço erkek vardır. Ne bileyim centilmen erkek vardır. Biraz daha odunsu erkek vardır.”* (KLJ-IV, 3, E, 4.Sınıf)
- *“Çömez, ezik.”* (ML-II/2, 5, K, 1.Sınıf)
- *“Erkekler hakkında kılıbık diyolar. Mesela bir erkekle kavga ettiğinde dövemiyorsa, illa dövmesi gerekir diye baskı yapabilirler. Erkeklerin başarı olarak değil de, bedensel olarak yüklenmeleri gerektiğini düşünüyorlar.”* (AL-VII, 1, K, 4.Sınıf)
- *“Mesela iş yapmayanlara kılıbık deniliyo. Bir erkek evine ekmek getiremiyosa hakikaten dışlanıyo ve onlarda da beklenen çok fazla şey var.”* (AL-V, 3, K, 1.Sınıf)

Öğrenciler beyfendi olmayı delikanlılık ile özdeşleştirmişlerdir. Delikanlı öğrencilere göre duruşuyla, konuşmasıyla, giyimiyle toplumda belli bir saygınlığa ulaşan akli başında kişilerdir. Kız öğrenciler “delikanlı” kavramının sadece erkekler için değil aynı zamanda kızlar için de kullanıldığını söylemişlerdir.

- *“Mesela bi aileyi geçindirebilene beyfendi deniliyo.”* (ML-IV/1, 3, E, 1.Sınıf)
- *“Bence beyfendi olandır delikanlı.”* (ML-VII/2, 4, K, 4.Sınıf)
- *“Akli başında olgun kişilere denir.”* (KLJ-VI, 4, K, 1.Sınıf)
- *“Mesela ‘adam gibi adam’ olma sözü daha çok eee... erkek sözünü tuttuğunda söylenir.”* (KLJ-VI, 3, K, 1.Sınıf)
- *“Delikanlılık erkek olmanın bir göstergesi ama erkek sahiplenmeli bence.”* (İHL-I, E, 4.Sınıf)
- *“Bence erkek ağır olmalı. Hani ‘delikanlı’ derler ya ağır olana, ‘ağır abi’ gibi mesela. Delikanlı böyle kendinden şey yapmayan, yeri geldiğinde ortamda ağırlığı olan bir insan. Yani diğer kişilere sözü geçen bir insan, ne bilim hani giyinişiyle olsun, tarzıyla olsun her şeyiyle oturmuş bir insan olarak delikanlı denir.”* (İHL-II, E, 4.Sınıf)
- *“Mesela bizim köyde annemler, kız erkek ayrımı yapmadan ‘büyümüş’ anlamına gelen delikanlı lafını söylüyo ama İstanbul’da delikanlılar serseri, kavgalara bulaşan, o tarz. Yani mesela kızlara bile ‘aaa... kocaman delikanlı kız olmuş’ deniyor.”* (ML-VIII/1, 1, K, 4.Sınıf)

Özellikle futbolun erkekler için vazgeçilmez bir spor olduğu günümüzde tartışılmaz bir durumdur. Sporda kullanılan bazı kavramlar erkekler için söylem haline dönüşmüştür. Meslek lisesi 4. Sınıf erkek öğrencileri spor kavramlarının erkeler için söyleme dönüşmesini şöyle anlatmışlardır;

- "Türübüncü." (ML-V/1, 6, E, 4.Sınıf)
- "Holigan." (ML-V/1, 1, E, 4.Sınıf)
- "Maganda." (ML-V/1, 4, E, 4.Sınıf)

Kız öğrencilere göre erkekler çok fazla sayıda kızlarla çıkarak erkekliğinin/erkek olmanın bir göstergesini ortaya koymaktadırlar. Kız öğrencilerin bu şekilde davranan erkekler hakkındaki söylemleri şu şekildedir.

- "Abaza diyorum." (KLJ-VII, 4, K, 1.Sınıf)
- "Hanzo." (ML-VII/2, 5, K, 4.Sınıf)
- "Onlar ne kadar çok kız götürürse o kadar erkekler yani." (KLJ-VI, 1, K, 1.Sınıf)

Öğrenciler cesur olmayan erkekler için özellikle erkek öğrenciler arasında "süt çocuğu" gibi sıfatların kullanıldığı aktarmışlardır. Kız öğrencilere göre erkekler, kendileri hakkında bu söylemlerin kullanılmasından aşırı rahatsızlık duymaktadırlar.

- "Süt diyolar." (ML-VIII/1, 6, K, 4.Sınıf)
- "Süt çocuğu. süt çocuğu; cesur olmayan, korkak, tırsak, kendisinde başkasına faydası olmayan." (KLJ-III, 1, E, 4.Sınıf)
- "Süt çocuğu" derler mesela (gülüyor). Atıyorum, mesela korkak bi erkeğe bayan muamelesi yaparlar, erkek değil derler. Yani benim mesela babam İstanbul'da büyümüş ama anneannem, hani şey Erzurum'da büyümüş anneannem. Mesela şey olduğu zaman, erkek gibi kadın derler, hareketleri mesela. Hani bazı yerlerde kadın bile erkekten daha üst seviyeye çıkabiliyor." (İHL-I, E, 4. Sınıf)
- "Çok yakışıklıysa "kız güzeli" "erkek güzeli" pardon (gülüyor). Mesela kız gibi hareketleri varsa..." (ML-VIII/1, 1, K, 4.Sınıf)
- "Bi de erkeklere kız gibi sıfatları vermek hakaret gibi algılanıyor." (ML-VIII/1, 4, K, 4.Sınıf)

Bazı öğrenciler, erkekler hakkındaki toplumdaki söylemlerin kişilerin statü ve ekonomik duruma göre farklı yorumlandığını ifade etmişlerdir. Meslek lisesi kız öğrencileri bu durumun özellikle kadınlarda bir önyargı yarattığını, erkekleri bu şekilde sınıflandırdıklarını söylemektedirler.

- "Mesela kıro kavramı da. Mesela Michael Jackson da danslarında falan köseli ayakkabı, işte... O moda oluyo. İçine uzun beyaz çorap, yarısı kadar pantolon giyniyo ama hayran, tapıyorlar, hayranlık duyuyorlar. Mesela bi de şey var, yurt dışında mesela, şu anda bu hepimiz için geçerli; saçını böyle kocaman dikmiş, kirpi gibi jöleli falan, işte "tiki, ıyyy apaçiye bak" falan ama yurt dışından gelenlere bakıldığı zaman "off ne tatlı çocuk" (ML-III/2, 1, K, 1.Sınıf)
- "Çok büyük bi şey, işte adam ne güzel giymiş ama bi"
- Öğrenciler, erkeği evin reisi olarak görmektedirler. Fakat bazı öğrenciler erkeğin evin reisi olma durumunun eskiden yaşandığını ve bu mahalle arasında, bi insana "kıroya bak, altına beyaz çorap giymiş (hep beraber gülüyorlar), kösele giymiş, bu ne biçim tarz" deniliyor. "Bizde olduğunda kıro oluyo" (ML-III/2, 7, K, 1.Sınıf)
- "Erkekler de kadınlar da var bence. Mesela bizde de bazen hata var. O kıro gibi gördüğümüz, hani normal yoldan geçen, hani bize bi bakmayan, laf atmayan erkekleri de, hani giyim tarzını yargılayabiliyoruz o konuda da. Yoldan geçiyo, hiç bize bakmıyo bile, dümdüz yürüyo ama giyim tarzını kınıyoruz "ay tipe bak diyoruz". Bizde de var suç." (ML-II/2, 1, K, 1.Sınıf)

Ancak bu durumun zamanla değiştiğini de belirtmektedirler. Bu değişikliğe neden olarak kadının özel alandan çıkıp, kamusal alanda daha çok yer alması ve ev sorumluluğu ve çocuk bakımı konusunda en az kadınlar kadar erkeklerin de

sorumluluk almalarını vermektedirler. Kadının da para kazanmasıyla birlikte erkeğin evin reisi olması durumu zamanla değişmektedir.

- *“Erkek evin reisidir.”* (KLJ-I,3, E, 1.Sınıf)
- *“Sanırım bu daha çok eski zamanlara dayanıyor. Erkeğin evin reisi olması. Modern zamanda kadın artık çalışıyor, oysa eski toplumlarda kadın daha çok evde kalırdı, çocuklarla ilgilenirdi.”* (KLJ-I, 7, E, 1.Sınıf)

Öğrenciler kadın/erkek imgesinin İstanbul ile doğudaki bölgeleri arasında karşılaştırmasını yapmışlardır. İstanbul’da kadının iş yaşamında giderek daha ön planda olduğunu, doğuda kadının daha ev alanı sınırlarında kaldığını belirtmektedirler. Öğrenciler “erkeklik” imgesi ve toplumdaki erkekler hakkındaki söylemlerin özellikle bölgelere göre zamanla değiştiğini ve dönüştüğünü bize göstermektedir.

- *“Yani tabii ki değişiyor. Kentten kente değişir. Çevreye göre değişiyor, giyimine göre değişiyor, hareketlere göre değişiyor.”* (AL-VI, 5, E, 4.Sınıf)
- *“Bunlar toplumların kültürlerine göre değişir. Mesela köyde erkek oturur, kadın çalışır. Ama kültürlü ailede bu olmamalı. Daha kibar, eşit olmalı.”* (AL-VII, 1, K, 4.Sınıf)
- *“Bir doğu kültürü ile bir batı kültürünü bir arada tutamazsınız. Eee... Ordakiler daha kaba oluyo. Daha eğitilmiş ve çağdaş olabilmesi lazım. Mesela bazı erkekler kadınlara değer veriyor ama bazı erkekler vermiyor.”* (AL-VII, 5, K, 4.Sınıf)
- *“Yani zamanla kesinlikle değişiyor eee... Toplumsal olarak bölge bölge inceleyip şey yapıcım. Mesela Karadeniz bölgesinde çok daha farklıdır, Trakya’da çok daha farklıdır. Mesela Karadeniz’de immm... ben Karadenizli değilim, bu konuda bilgim yok ama genellikle kadınlar çalışır. Trakya’da eee... Benim gördüğüm hep erkekler oturur orda da. Doğu bölgesinde kadın evde oturur, dışarıya çıkmaz ama erkek halleder, hayvancılık olsun o tarz şeyleri.”* (AL-VIII, 7, K, 4.Sınıf)
- *“Köylerde böyle haremlik-selamlık durumu vardır. Eee.. Şehirde pek böyle bişi yok. Daha çok iç içe yaşam söz konusu.”* (AL-VII, 6, K, 4.Sınıf)
- *“Değişiyor. Mesela bazı kesimlerde erkek maddi güç olarak görülüyor. Mesela derler ya; kızsın sen, okuma, zengin koca bulursun. Erkeğe de şey derler; oku, eline ekmeğini al. Yani topluma göre değişir. Kadın olduğu halde daha çok çalışır, yeterli maddi imkanı sağlamaya çalışır. Kişisel olarak da değişir.”* (AL-III, 6, E, 4.Sınıf)

Özellikle 1. sınıftaki kız öğrenciler, kavga ve küfre, erkek üyelerde daha çok rastlandığını söyleyerek bu durumdan duydukları rahatsızlıkları dile getirmektedirler. Erkekler hakkındaki bu söylemlerin kişiliklerini de etkilediğini söyleyen öğrencilere göre bu durum doğruya doğru gittikçe daha çok rahatsız edici bir durum almaktadır. Bu yüzden erkeklerin bu anlamda değişmesi gerektiğinin önemini anlatmaya çalışmaktadırlar.

- *“Çok kavga oluyor. Kadınlar da vardır belki ama bizim orda çok kavga oluyor erkekler arasında.”* (AL-II, 2, K, 1.Sınıf)
- *“Küfür ediyorlar kızların yanında.”* (AL-II, 4, K, 1.Sınıf)

- "Bir kabalık var hepsinde. Bize duygularını ifade etmiyorlar ya da etmek istemiyorlar. Hani duygularını ifade ettiğinde daha zayıf olacaktı, erkekliğinden bişi kaybedecekti gibi davranıyorlar. O yüzden kendilerini belli etmiyorlar." (AL-VIII, 4, K, 4.Sınıf)
- "Erkeğin erkek olabilmesi, daha çok hani maço diye bi tabir vardır. Kadınının... Kadınına sürekli emir verir, onu giyme, bunu yapma, şunu şöyle yapma, habire emirler verir. Yok kadınına bağırır, maça gider, maçta küfür eder. Mesela erkek, delikanlı tabirinden anladığımız şekil bu ama delikanlı demek bence daha çok evinin her türlü ihtiyacını karşılayabilen, çoluğuna çocuğuna bakabilen, kadın karısına bakabilen, yani evini güzel bir şekilde yönetebilen erkeğe delikanlı demek lazım. Gidip sokakta milletle kavga edip kahvelerde boş boş şey yapmak, takılmak mesela erkeklik göstergesi değildir." (ML-VI/1, 2, E, 1.Sınıf)
- "Önce erkeklerin değişmesi gerekiyor. Onlar değişirse kadınlar da düzelir." (AL-II, 1, K, 1.Sınıf)

5. Öğrencilerin "Kadınlık" kavramı hakkındaki görüşleri

Öğrencilere bir kavram olarak "kadınlık" sorusu yöneltilmiş, toplumda kadın olmak denilince ne anladıkları sorulmuştur. Öğrenciler bu soruya şu şekilde cevap vermişlerdir;

- "Asilik." (ML-VII/2, 1, K, 4.Sınıf)
- "Zeka." (ML-VIII/1, 4, K, 4.Sınıf)
- "Saygıdeğer." (AL-III, 2, E, 4.Sınıf)
- "Namus." (AL-V, 4, K, 1.Sınıf)

Öğrenciler genelde kadın olmayı/kadınlığı anne olma ile ilişkilendirmektedirler.

Öğrencilerin kafasında geleneksel bir anne modeli mevcuttur. Bu model evi çekip çeviren, çocuklarına bakan, ailedeki düzeni sağlayan şeklindedir. Kız öğrenciler, kadının doğurganlığını ve anne olmasını kutsal olarak nitelemektedirler.

- "Anne geliyo aklıma, anne." (ML-VII/2, 4, K, 4.Sınıf)
- "Doğurganlık." (AL-III, 3, E, 4.Sınıf)
- "Anne geliyor direk aklıma. Annelerimiz, yani gözümüzde neyse o geliyor. Mesela benim annem ev hanımı, çalışmıyor. Benim gözümde direk şeyi canlanır, evini geçindiren, hani çocuğuna özen göstermeye çalışan, yardımcı olan, hani böyle kötü gününde yanında olan, ağlayacağı zaman teselli eden. Ne bilim yani kötü gününde yanında olabilecek tek insan, yani günümüz şartlarında öyle görülüyor." (İHL-I, E, 4.sınıf)
- "Yani annelik sevecenlik, duygusallık. Yani erkeklere daha sert bi şey verirken, kadınlara daha yumuşak özellikler verilmiş." (KLJ-VIII, 2, K, 4.Sınıf)
- "Çekip çeviren, düzeni sağlayan geliyor benim aklıma. Aslında kadın olmak deyince daha böyle bir şefkatli, mesela anne gibi o tarz şeyler geliyor aklıma. Bir de aslında hep kadın pasif gibi görülür ama arkada en büyük rolü oynayıdır." (İHL-II, E, 4.Sınıf)
- "Kadın deyince benim aklıma, hani toplumun geçmiş dönemlerinde bazen şu da vardır, hani kadın deyince ilk akla gelen anne, ana kelimeleri oluyo. Onlar da şu şekilden dolayı, hani geçmişte yaptığımız savaşlardan dolayı, orda annenin önemi daha çok anlaşıldığı için, orda o kelimeler çıkıyo ve ben kadın deyince aklıma, ilk önce anne geliyo." (AL-IV, 7, E, 1.Sınıf)
- "Biz çok kutsalız." (KLJ-V, 6, K, 4.Sınıf)

Kadın olmayı ev içi yaşam ile bağdaştırmayan öğrenciler de vardır. Eğitim kültür, saygınlık kadın olmanın önemli bir etkeni olabilmektedir.

- "Ülkemize bakılırsa ekonomik durum kadın ya da erkek için çok çok önemli, çok çok etkili bi şey. Hani sanki bence, sanki bunun dahi çok farkındayım. Hani kadın olmak demek evde oturmak ya da çalışmak falan değil. Ya kadın olmak demek; bilinçli olmak, kültürlü olmak,

çevresindeki insanların saygınlığını kazanmak, çalışkan olmak demek en azından.” (ML-VII/2, 1, K, 4. Sınıf)

Meslek lisesi öğrencisine göre toplumda kadının üretken olması önemlidir. Fakat maalesef kadının üretkenliği özellikle erkek tarafından ev dışında başka bir yerde düşünülmemektedirler.

- *“Üretken. Yani milletimizde de o evinin işini yapsın, çocuklarına baksın, akşam geldiği zaman bi hoş geldin desin.” (ML-VI/1, 4, E, 4. Sınıf)*

Özellikle 1. Sınıf kız öğrenciler, kadının toplumda birçok sorumluluğu üstlenmesinin kadınlar üzerinde baskı yarattığını ve bu baskıların kadınlara sıkıntı yaşattığını, dolayısıyla kadın olmanın zor olduğunu söylemektedirler. Kız öğrenciler özellikle dul kadınların ailesi ve çevresinden destek görmeyerek daha çok zorluk yaşadığını belirtmektedirler. Bu nedenle kız öğrenciler kadınların toplumda erkek gibi yaşamasının daha kolay olduğunu düşünmektedirler.

- *“Zorluk, sosyal bakımdan sürekli sürekli sorumlu olan.” (ML-III/2, 1, K, 1. Sınıf)*
- *“Zorluk geliyo aklıma.” Çünkü hani ne bileyim, hani zor bi şey de olsa kadın üstlenebiliyo. Erkek çekip gidebilir, sarhoş olabilir, kendini o durumlara verebilir ama kadınlar öyle değil, her şeyi üstlenebilir. (ML-VII/2, 5, K, 4. Sınıf)*
- *“Zorluklar aklıma geliyo çünkü Türkiye’de kadın olmak gerçekten çok zor.” (AL-V, 3, K, 1. Sınıf)*
- *“Dul kadın daha da zor Türkiye’de ve hani biri gelsin ya da komşusu gitsin laf, söz olur. Hele dul kadın bir de çocuk yoksa, o daha daha zorluk yaşar.” (AL-V, 6, K, 1. Sınıf)*
- *“Ama en iyisi, erkek gibi kadın olmak bu devirde bence. Ya, mesela iffetine daha düşkün oluyolar. Mesela, hani nasıl desem, yanlış bi kelime olabilir ama kuyruk sallayan kadınlar var, mesela onlar göze daha çok batıyo bence. Hani erkek gibi olup, ağır başlı olup, bence daha iyi yani.” (ML-II/2, 1, K, 1. Sınıf)*

Kız öğrenciler kadınlık/kadın olmak daha ayrıntılı düşünen, durumları idare eden olarak tanımlanırken, erkek öğrencilere göre ev işleri yapan, sorumluluk sahibi kişilerdir. Öğrencilerin söylemleri kadının ev içindeki rolünün kadınlığını nasıl etkileyip dönüştüğünü bize göstermektedir.

- *“Daha hassas, daha ayrıntılı düşünen, herşeyi daha fazla önemseyen, hep böyle sorgulayan taraf; ne oldu nolucak falan.” (KLJ-VIII, 6, K, 4. Sınıf)*
- *“Durumları idare eden. Mesela bir olay olduğunda erkek genellikle hemen sinirlenir ama kadın böyle daha düşünceli davranır, idare etmeye çalışır. Daha mantıklı düşünür.” (AL-II, 2, K, 1. Sınıf)*
- *“Her işe koşan. Kadın her şeyin başı, yani her başarılı erkeğin arkasında bi kadın vardır.” (ML-II/2, 4, K, 1. Sınıf)*
- *“Kızlar daha sorumlu erkeklere göre.” (KLJ-V, 1, K, 4. Sınıf)*
- *“Evin düzenini sağlayan.” (AL-IV, 4, E, 1. Sınıf)*
- *“Ev işleri yapan.” (KLJ-I, 2, E, 1. Sınıf)*
- *“Aile reisi kadın.” (AL-III, 2, E, 4. Sınıf)*
- *“Ailesine sahip çıkan, eve yemek yapan. Bence fedakar olandır.” (ML-III/2, 3, K, 1. Sınıf)*

Bazı öğrencilere göre “Kadın” ailede dengeyi sağlayan en önemli unsur olarak tanımlanmaktadır. Kolej kız öğrencilere göre kadının ailenin kurulması ve sürdürülmesinde yapıcı taraf olduğunu belirtmektedirler. Erkek öğrencilere göre kadın erkeği toparlayıp, tamamlayan olarak toplumda rol almaktadır.

- “Kadın olmak aile, yani aileye çeki düzen veren kadın oluyo burada. Erkekler dışarıdan gelir, parasını kazanır ama aile, aileye şekil veren kadındır bu anlamda.” (AL-I, 6, E, 1.Sınıf)
- “Bence yapıcı taraf.” (KLJ-VIII, 1, K, 4.Sınıf)
- “Genel olarak kadınlar erkeği taşır” (KLJ-VIII, 5, K, 4.Sınıf)
- “Bence bir kere kadın dediğin evine sahip çıkmalı. Mesela görüyoruz işte sürekli boşanmalar oluyo. Hani bir laf vardır “yuvayı dışı kuş yapar” diye. Yani bir kadın ailesini sahiplenmeli. Özellikle çocuklarını ihmal etmemeli. Bir de kadın olmak için belli bir olgunluğa sahip olmalıyız.” (IHL-II, E, 4.Sınıf)
- “Erkekleri toplayan.” (KLJ-II, 2, E, 1.Sınıf)
- “Bir erkeği tamamlayan, yani tıpkı bir yap-boz gibi bir parça, hani birini tamamlamak zorunda, bir yuva kurmak için.” (AL-I, 1, E, 1.Sınıf)

“Kadın” denilince, özellikle kız öğrencilerin aklına genelde zarafet, bakım gibi görsel öğeler gelmektedir. Özellikle kız öğrencilere göre kadınlar erkeklere göre daha nazik ve duygusaldırlar. Fakat bazı öğrenciler kadınların güzellik, zarafet, duygusallık gibi niteliklerini erkeklere karşı silah olarak kullanıp birçok isteklerini yaptırabilmekte ya da yapabileceklerini düşünmektedirler. Bu yüzden özellikle bazı kız öğrenciler kadınları “şeytan” olarak tanımlamaktadırlar.

- “Kadın; güzellik. Dünyanın temeli.” (ML-II/2, 1, K, 1.Sınıf)
- “Bakım.” (AL-II, 4, K, 1.Sınıf)
- “Alış-veriş yapmak” (KLJ-VI, 5, K, 1.Sınıf)
- “Zarafet diyim ben. Topluma renk katar. Kadında bu anlamda duygular daha ön planda.” (AL-VII, 2, K, 4.Sınıf)
- “Erkeğe göre biraz daha nazik olan.” (KLJ-I, 4, E, 1.Sınıf)
- “Duygusallık geliyo benim de aklıma, bir de zarafet.” (AL-VIII, 3, K, 4.Sınıf)
- “Hassasiyet, duygusallık..” (KLJ-VI, 2, K, 1.Sınıf)
- “Kadınlık. Kadınlar aslında kadınlıklarını silah olarak da kullanıyo. Mesela işte kadınlıklarıyla erkek tavlayabileceklerini, bütün başarılarına sahip olacaklarını düşünüyorlar.” (ML-II/2, 3, K, 1.Sınıf)
- “Görünüşte bi kibarlık ama içinde bi fenalık var yani. Erkeklere karşı savunuyoruz. Hani böyle kadınlar şeytandır falan deyince, hani herkes diyo ya; bu Ademle Havva meselesi falan gibi. Onlara karşı savunuyorum ama gerçekten var yani.” (ML-VIII/1, 1, K, 4.Sınıf)
- “Benim aklıma kapris falan geliyor. Belki kadınlar fiziksel anlamda güçlü değiller ama ruhsal anlamda daha güçlüler yani. Ama kızlarda şey var, yani böyle hemcinslerine karşı şey, böyle savaşı içindeler falan.” (KLJ-VI, 4, K, 1.Sınıf)

Bazı erkek öğrenciler genelde kadınlık kavramını biyolojik özelliklere göre tanımlamışlardır. Bazı öğrencilerin aklına kadınlık deyince hanımefendi olmak, saygılı olmak gelmektedir.

- “Karşı cins doğal olarak.” (AL-VI, 4, E, 4.Sınıf)
- “Sesi ince olan.” (KLJ-I, 1, E, 1.Sınıf)
- “Hanımefendilik geliyo.” (KLJ-II, 7, E, 1.Sınıf)
- “Sevgi, saygı, düzgünlük, hanımefendilik.” (ML-I/2, 2, E, 1.Sınıf)

Kadınların, erkeklere göre daha duygusal olduğunu söyleyen kız öğrenciler bu durumun erkeklere göre davranışsal boyutta fark yarattığını söylemektedirler. Kadınların duygusal olmasının zaman zaman kadının ezik ve itici görünmesine sebep olduğunu düşünmekteler.

- *“Kadınlık deyince bana duygusal durum, duygusallık geliyo. Kadınlık herkeste olan bir duygusallık, annelik. Mesela annelik duygusu farklı, annenin çocuğa davranışı farklı. Ne bilim bazı bayanlar duygularına yenik düşüyo, bazı bayanlar mantığıyla hareket ediyö. Ben mesela buna çok şey yaparım, çokta böyle gözlemlerim falan ama hepsinde bi duygusallık var, duygusal bi kişiler kısıtlanmayı seviyorlar. Mesela kıskançlık onlar için vazgeçilmez, her bayan kıskanılmak ister başka? Valla güzel olmakta ister, güzellikte önemlidir bayanlar için. Bakım, güzellik, spor bunların hepsi önemlidir. Çok nadir, yani spor yapan bir erkek sağlığı için yapar, güzel bi fiziği olsun diye değil. Bizim bayanlar öyle de, güzellik için, biraz zayıflıyım tarzında düşünüyoruz genelde.”* (İHL-III, K, 4.Sınıf)
- *“Kadınlarda daha duygusallık fazla. Kadınlar daha duygusal toplumda, hani kadınlarla erkeklerin bir soruna bakış açısı daha farklı. Örneğin ailede bir sorun olduğunda baba daha net bişeye karar verirken, anne hani kırmadan daha yumuşak yaklaşır.”* (AL-VIII, 6, K, 4.Sınıf)
- *“Kadınlar duygularını daha yoğun yaşıyor. Bir olaydan erkek etkilenmez pek belki ama kadın daha çok etkilenebilir.”* (KLJ-VI, 3, K, 1.Sınıf)
- *“Kadınlar daha duygusaldır. Hemen ağlıyorlar.”* (AL-II, 1, K, 1.Sınıf)

Kolej erkek öğrencileri, kadınların narin olduğunu düşünmekte ve bu narinliklerinin onları güçsüz ve savunmasız bıraktığını düşünmektedirler. Meslek lisesi kız öğrencileri kadınları bilinçli/bilinçsiz, kültürlü/kültürsüz olmak üzere ikiye ayırmaktalar. Kültürün, eğitimin, bilinçli olmanın kadınları ezilmekten kurtarıp toplumda daha güçlü kılacağına inanmaktalar.

- *“Kadın deyince benim aklıma ince, narin, zorluğa fazla gelmez.”* (KLJ-III, 1, E, 4.Sınıf)
- *“Güçsüz, savunmasız.”* (KLJ-III, 2, E, 4.Sınıf)
- *“Ezik.”* (ML-VII/2, 3, K, 4.Sınıf)
- *“Bugüne kadar ezilen olmuştur bence. Ama bundan sonra inşallah değişir.”* (AL-II, 6, K, 1.Sınıf)
- *“Kadın da ikiye ayrılıyo aslında. Kültürlü kadın, bi de cahil kadın. Doğuyla batıya göre ayrılıyo bu da. Yani doğuda okuma yok, kardelenler var. Peki batıda daha çok üniversite bitirenler, bilmem neler.”* (ML-II/2, 4, K, 1.Sınıf)
- *“Bilinçli kadın. Bilinçsiz bir kadın her zaman ezilmeye mahkum çünkü Türk toplumunda bilinçli kadın kendini ezdirmez. Mesela tarihini önce bilmesi lazım. Eskiden kadın neydi, şimdiki kadın nedir. Kendi yerini bilmesi lazım. Konduğu yeri değil, olması gereken yeri bilmesi lazım. Yuvarlak bir masanın ortasında olması gerektiğini de bilmesi lazım, köşeye koyunca düşüp kırılacak bi vazo gibi kadın, öyle olmalı.”* (ML-VIII/1, 6, K, 4.Sınıf)

Dördüncü sınıf erkek öğrenciler kendi gruplarındaki kız arkadaşlarını kadın olarak düşünüp, nitelendirmek ve hitap etmeyi garip karşılamaktadırlar. Öğrencilerin kadın olarak kabul ettikleri kriterler evlenme, çocuk doğurma olarak belirlemektedirler. Erkek öğrencilere göre olgunlaşma, kadın olmada ve nitelendirilmede önemli bir etkidir. Kadınların erkeklerden daha erken olgunlaştıklarını düşünen öğrencilere göre kadın olarak nitelendirilebilme yaşı 20 yaş ve üstünden başlamaktadır.

- “Kadın kelimesi, bayan ya da hanımefendi kelimesinden daha dışı bişiymiş gibi geliyor bana.” (AL-III, 3, E, 4.Sınıf)
- “Onlar kız. Çünkü olgun değiller, yani yaş bakımından.” (KLJ-I, 6, E, 1.Sınıf)
- “Mesela ben çevremdeki arkadaşlarımı... yani kız arkadaşlarımı pek kadın gözüyle görmüyorum. Hani bana kadın deyince daha bir olgun, evli barklı, çocuklu biriymiş gibi geliyo.” (IHL-II, E, 4.Sınıf)
- “Bence şöyle bişi var; doğduğu zaman kızdır, olgun olunca kadın olur. Hani öyle bişi var ki yaşadıklarına göre kimisi var 15 yaşında kadın olur, kimisi var ki 30 yaşında kadın olur ki olgunlaşmayana hala kadın denilmiyo.” (AL-VIII, 5, K, 4.Sınıf)
- “Biz genciz. Bizim şu an yaşımızdaki, etrafımızdaki arkadaşlarımız için kadındır demek biraz zor bizim için. Çünkü kadın veya erkek bir şeyleri aşmış, artık gelişimini tamamlamış, her şeyden haberdar, her şeyin bilgisine sahip, artık bir sorumluluğu sırtlanabilecek düzeyde olan kişilerdir. Yani bireylerdir artık. Etrafımızdaki herkes öğrenci, öğrenci de hiçbir şekilde birey olamaz. Çünkü sonuçta aileden gelen destek falan olmasa, hiçbir şekilde varlıklarının bile kanıtlanamayacağına inanıyorum ben. Özellikle kız arkadaşlarımız için böyle düşünüyorum. Çünkü biz Türkiye’de yaşıyoruz. Türkiye’de kızların üstüne daha çok düşülür. Onların sorumluluklarının, bizim yaşlarda daha ağır olduğuna inanıyorum. Onların kadın olarak adlandırılacakları dönem, evlilik dönemine yaklaştığı veya evlendikten sonra olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu süreçte, özellikle bizim yaşımız için yani kadınlar ve erkekler duygularıyla hareket eder diye düşünüyorum. Daha her şeyi tam bilemedikleri için doğruyu, yanlış tam seçemedikleri için, anlık hareket ettiklerini düşündüğüm için. Ondan dolayı...” (KLJ-IV, 2, E, 4.Sınıf)
- “Ben şöyle düşünüyorum, bi erkek için bence 30 yaş, bi bayan için de yirmi küsur 20 yaşın altı bence genç olarak değerlendiriliyor. 20 yaşından üstü artık her şeyi düşünülebilir. Mantıklı kararlar verebilir. Mesela bizim için toplum, üniversiteye giden bir kız artık olgun, onu biraz daha rahat bırakabiliriz mantığıyla bakıyolar. O da genelde 20 yaşına tekabül ediyor. Hani 20 yaşında bi kız bence olgundur, ne yapmasını nerde, ne konuşmasını gerektiğini gayet iyi bilir. Ne bilim düşünceleri farklıdır, o eskiden yaptıkları şey ona çocuk gibi gelir, çocukça yaptığım şeyler, ay ne çocukça düşünmüşüm tarzında falan düşünür, daha olgun düşünüyorum. Erkeklerden daha çabuk olgunlaşıyoruz ama bazen erkeklerden daha mantıksız hareketler de yapabiliyoruz.” (IHL-III, K, 4.Sınıf)

6. Öğrencilerin toplumun kadın üyesi olmasını etkileyen faktörler ve süreçler hakkındaki görüşleri

Öğrencilere toplumun bir kadın üyesi olmasını etkileyen faktörler ve süreçlerin ne olduğu ya da ne olması gerektiği sorusu yöneltilmiştir. Öğrenciler kendi ayakları üzerinde durması, ailesine bakabilmesi, ağırbaşlı olması, evlenmesi, bekâretini kaybetmesi ve saygın olması toplumun bir kadın üyesi olmanın en önemli faktörlerden biri olduğunu belirtmişlerdir.

- “Evlenmesi. Kadın oluyo” (KLJ-II, 7, E, 1.Sınıf)
- “Kadın, kız kavramı hani. Mesela kız dediğin evlenmemiş olarak tabir ediliyor. Mesela bilmiyorum, birine kadın sıfatını yakıştırmaz ya da...Kriterleri ilişkiye girmiş olması, açıkçası en açık budur.” (ML-VIII/1, 2, K, 4.Sınıf)
- “Bir de kadında toplumsal olarak bekaret vardır. Mesela bekaretini kaybedenlere kadın gözüyle bakılır ama bize mesela “kızsın sen” deniyor. (AL-VIII,1, K, 4.Sınıf)
- “Ya benim gözümde, ben kendi görüşümü söylersem; kadın olma hani o bekaretini kaybetme anlamına gelmiyor benim için. Hani davranışları önemlidir. Evli birisi kadın olabilir diye bir şey var, bence o anlama gelmiyo. Davranışları olur, iş kadını olur, evli değildir ama bi kadındır o. Kendi parasını kazanıyordu, güçlüdür, dediği dediktir, evli değildir ama kızdır. Yani ne bilim ama bana şu anda çok saçma ve itici geliyor, yani kadın veya kız olarak ayrılması.” (ML-VIII/1, 3, K, 4.Sınıf)

Özellikle 1. Sınıf kız meslek lisesi öğrencileri kadının kendini tanımaya başlaması, üniversiteye gidip meslek sahibi olması, kendi ayakları üzerinde durması kadının toplumun bir kadın üyesi olmasını sağlayan diğer etkenler olarak düşünülmektedirler.

- *"Kendimizi bildiğimizde, kendimizi tanımaya başladığımızda."* (ML-III/2, 7, K, 1.Sınıf)
- *"Bi meslek sahibi olarak. Kendi kararlarını veremicek hep ailesi."* (ML-III/2, 1, K, 1.Sınıf)
- *"Çocuk sahibi oldun mu, üniversiteyi bitirip eğitimi tamamladın mı, bir kere şey yani görünüşünden bile belli oluyor."* (KLJ-VI, 8, K, 1.Sınıf)
- *"Yerine göre davranmalı, erkeğin yanında nasıl olacağını bilmesi. Suskun da olmaması lazım, bu sefer de ezerler."* (ML-II/2, 8, K, 1.Sınıf)
- *"Kendini koruyabilmesi gerekiyo, kendini savunabilmesi gerekiyo, altta kalmaması gerekiyo."* (ML-II/2, 7, K, 1.Sınıf)
- *"Mesela evlendiği zaman başkasına muhtaç olmayacak ve kendi ayakları üzerinde durabilecek."* (KLJ-VI, 6, K, 1.Sınıf)
- *"Oturmasını kalkmasını bilen, yani toplum içinde nasıl konuşacağını bilen. Kibar, hoş görülü, yardım sever gibi. Kadın olmakta önce kibarlık da gelir"* (KLJ-VIII, 5, K, 4.Sınıf)

Birinci sınıf erkek öğrenciler ise toplumun bir kadın üyesi olmayı evine sahip çıkmak, namuslu olmak, ağırbaşlı olmak, ev işlerinden anlamak olarak değerlendirmektedir. Bu durum erkeklerin kadınları daha çok ev alanında algılamamakta ve namusa önem verildiğini göstermektedir.

- *"Tutumlu olması önemli bir kadın olmak için."* (ML-V/1, 3, E, 4.Sınıf)
- *"Namuslu. Daha düzgün hocam, giyinişi falan ."* (ML-V/1, 1, E, 4.Sınıf)
- *"Efendi, oturup kalkmasını bilmeli, konuşmasından böyle yılışık olmayacak, yerinde konuşacak, yerinde gülecek. Dakka başı gülen, şey yapan olmasın."* (ML-I/2, 1, E, 1.Sınıf)
- *"Ev işleri bilmesi gerekir, çocuklarına bakabilmesi gerekir."* (KLJ-I, 7, E, 1.Sınıf)
- *"Konumu aile düzenleyicisi."* (AL-I, 6, E, 1.Sınıf)
- *"Saygısı, efendiliği, kocasına sadık olması."* (KLJ-III, 6, E, 4.Sınıf)
- *"Ağır başlı olması gerekir."* (ML-I/2, 4, E, 1.Sınıf)
- *"Ben ailemden ve geçmişimden, tarihimden öğrendiğim kadarıyla, kadın hep evde kalan, evi yani yuvayı dışı kuş kurar derler ya, bana göre kadın, harbi kadın öyledir. Evine, çocuğuna, ailesine sahip çıkar. Dışarıdaki işleri erkeğe bırakan birisidir. Bana göre kadın odur. Ama ne bileyim çalışın, gezen, tozan, eşini çocuğunu umursamayan biri de bana göre lafta kadındır."* (KLJ-IV, 5, E, 4.Sınıf)

Toplumun beklentisi olan ağırbaşlı ve namuslu olmayı erkekler kadar kadınlar da önemsemekte ve benimsemektedir. Hatta davranışlarını buna göre şekillendirmektedir. Ancak bazı kız öğrenciler toplumun kadın üyesi olmanın artık evlenmek ve çocuk bakmak olmadığını, bu durumun zamanla değiştiğini saygı duyulan, kendi ayakları üzerinde durulan kadının daha ön planda olduğunu söylemektedirler.

- *"Benim aklıma namus geliyor çünkü eğer bir kadının namusu yoksa bence hiç bişi demektir. Erkeklerin bizim için böyle düşünmelerinde kızların da payı var çünkü öyle düşünüyorlar, öyle davranıyorlar. Çünkü o zaman erkeklerden daha çok değer gördüklerini zannediyorlar ama aslında saygılarını kaybediyorlar."* (AL-V, 4, K, 1.Sınıf)
- *"Bence sözü geçmeli kadının, saygı duyulmalı." Ama kadın erkeğe göre daha çabuk olgunlaşır. Bence kadınsan kendini ağır göstermek zorundasın."* (ML-III/2, 6, K, 1.Sınıf)

- *“Kadın olmak için bence erkek gibi. Ya eşitlik var bence, kesinlikle inanıyorum ve kendi ayakları üzerinde durabilen arkadaşların dediği gibi, hani belli artık, karakteri oturmuş doğru düşünmesini bilen, doğru hareket edebilen, kafasında planları kurabilen kişiye kadın denir, erkek gibi aynı şekilde.”* (KLJ-VIII, 1, K, 4.Sınıf)
- *“Herkes, bizim atalarımızdan gelen bir şey, kadınlar her zaman kısıtlanmıştır. İşte evinde oturan, çocuğuna bakar ama bence kadın bilinci olmalı ki kocasının ya da ondan sonraki gelecek nesilleri de bilinçlendirmeli.”* (ML-VII/2, 1, K, 4.Sınıf)
- *“Mesela biz şimdi diyoruz erkekler daha üstün gibi gözükmüyo ama bunu doğru kabul eden kadınlar da var. Bence onlar böyle düşünerek daha çok yanlış yapıyo. Mesela kadın; “ben okumıcam” diyo. Babası da; “evet kızım neden okuyacaksın, otur evinde iş yap” diyo. Bu da çok yanlış ya da erkekleri kendilerinden daha üstün görüyorlar. Mesela erkek ona çalışma diyo, o da çalışmıyo, kabul ediyö. Bu durumu kabullenmemesi gerekiyor, hani bana göre kadın kendi ayakları üstünde durmalı diye düşünüyorum.”* (AL-VII, 6, K, 4.Sınıf)

Öğrenciler özellikle batı toplumlarına göre doğuda kadınların erkeklere göre korunmasız olduğunu ve ezildiğini eleştirel bir dille anlatmaktadırlar. Kadının ailenin devamının sağlanmasında daha çok fedakâr olduğunu söyleyen öğrencilere göre bu durum kadının toplumda sürekli ezilen taraf olmasına sebep olmuştur. Bu durumun yaşanmasında erkeklerin tutumu kadar kadılarında etkili olduğunu söyleyen öğrenciler kadınların toplum içerisinde yaşadığı bu durumun eğitim yoluyla iyileştirilebileceğini düşünmektedirler.

- *“Yani bu da doğu-batı şeklinde ayrılır bence. Mesela doğuda yaşayan bir kadın 13 yaşına geldiğinde mecburen evlenmek zorunda kalıyor.”* (AL-VIII, 7, K, 4.Sınıf)
- *“Hani doğuda şöyle bakıyorlar. Kadın dedin mi hani evde oturacak, evden çıkmayacak, yemek yapacak, temizlik yapacak, çocuğuna bakacak falan filan. Dışarı çıktığı zaman çok gezmecek. Atıyorum tek başına bi yerde görüldüğü zaman hemen hakkında dedikodu çıkartıyorlar, hani o tarz şeyler. Ama İstanbul’a geldiğimizde, hani kadın isterse 12 de bile Taksim meydanında tek başına gezebiliyorken kimse bi şey demiyor ama metropollerle doğu değişiyor işte.”* (IHL-I, E, 4. Sınıf)
- *“Mesela doğuda başlık parası alıyolar kızları evlendirirken, dolayısıyla kadınlar ancak kadınlıklarının parayla ölçülebileceğini sanıyolar ve bunu kuşaklarına empoze ediyolar. Ben orda yaşasaydım, eğer öyle bir psikoloji altında yaşasaydım, kadınlığımı ancak evlendikten sonra farkına varırdım. Aileme, çevreme yararlı olduğumu ancak evlenene kadar fark ederdim. Batıda kadın çalışmaya başladıktan sonra, para kazanmaya başladıktan sonra kadın oluyo. Hani dedik ya duygusal, duygu değişimi oluyo kadınların ama iş ortamına girdikten sonra bunu minimuma indirmek zorunda kalıyolar. Bazı şeyleri gizlemek zorunda kalıyolar. Mesela regl dönemleri oluyo, bunu açıkça konuşamıyolar çünkü neden, bizde ayıp kavramı vardır. Ama erkeğin yaptığı şeyde bu ayıp değildir.”* (AL-VIII, 3, K, 4.Sınıf)
- *“Biz daha korunmasız olduğumuz için erkeklerden, eğitim alarak, bu şekilde kendimizi daha çok koruyabiliyoruz.”* (AL-II, 3, K, 1.Sınıf)

Öğrenciler kadınların erkeklere göre daha erken olgunlaşmasına rağmen bir kadının, toplumda kadın üye olarak kabul edilmesi için 25 yaş üstü olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bazı öğrenciler bu olgunlaşmanın yaş ile değil karakter ile bağlantılı olduğunu düşünmektedir.

- *“Olgunlaşması lazım”.* (AL-VI, 2, E, 4.Sınıf)

- “Bence şöyle bişi var; doğduğu zaman kızdır, olgun olunca kadın olur. Hani öyle bişi var ki yaşadıklarına göre kimisi var 15 yaşında kadın olur, kimisi var ki 30 yaşında kadın olur ki olgunlaşmayana hala kadın denilmiyo.” (AL-VIII, 5, K, 4.Sınıf)
- “Aslında yaşı diye bir şey yoktur, aslında olgunluğu ile davranışları ile alakalı. İçimizden örnekler de var. Kimisi 12 yaşında gibi davranıyor, kimisi ise 20 yaşında gibi davranıyor. Olgun davranışlarda bulunması gerçekten önemli.” (AL-VI, 4, E, 4.Sınıf)
- Kızlar mesela ergenliğe daha erken giriyorlar. Sebebi belki bu olabilir. Mesela 15 yaşındaki kız, 25 yaşındaki erkeklerden daha olgun. Daha fazla sorumlulukları var erkeklere göre.” (KLJ-VI, 7, E, 4.Sınıf)
- “Ben bir şey duymuştum. On altı yaşında kızlara kadınlığa geçmek için babetler yapıyorlar, düz ayakkabılar. Sonra o da, babası geliyor kızın, babetlerini çıkartıyor, topuklu ayakkabı giydireyor kızına ve baba-kız dans ediyorlar, o anda kadınlığa bir geçiş yapmış oluyor ve toplum içinde kadın olarak kabul ediliyor. Yani çok beğendim ben onu, okudum. Mesela başka bir şey de okumuştum, o da şey... Bizim doğu kültüründe yemek yapabiliyorsan, ev temizleyebiliyorsan kadın olmuştun demektir. Avrupa kültüründe daha çok mesela kendi ayakları üzerinde durma, kendi hayatını düzene sokup da o düzende yaşayabilmek, düzgün bir kadınlığa geçiş süresi olarak kabul edilebilir.” (KLJ-VII, 1, K, 1.Sınıf)

7. Öğrencilerin kadınlar hakkında toplumda ortaya çıkan söylemler ve bu söylemlerin zamanla gruplara göre (köy/kent) farklılık göstermesi ve değişmesi hakkındaki görüşleri

Öğrencilere toplumda kadınlar için hangi söylemlerin kullanıldığı ve bu söylemlerin gruplara, köylere, kentlere göre zamanla değişip nasıl bir farklılık gösterdiği sorulmuştur. Kadınlar için hanımefendi, bayan gibi söylemler zamanla pampış, emo, cadde kızı şeklinde dönüşüp değişmiştir.

- “Hanım ağa.” (KLJ-III, 7, E, 4.Sınıf)
- “Bayan.” (KLJ-III, 6, E, 4.Sınıf)
- “Pampış, kankanın diğer versiyonu, yeni versiyonu.” (ML-V/1, 6, E, 4.Sınıf)
- “Emo. Saçlarını şöyle bir garip falan yapıyorlar, tek gözü kapalı, tek gözü açık.” (ML-V, 2, E, 4.Sınıf)
- “Cadde kızı şu daha sosyal ortama takılan, kaliteli giyinen sosyete kızları. Laubali para saçan, ev işlerinden anlamayan, okulunu para ile okuyan kızlar cadde kızı.” (İHL-I, E, 4.Sınıf)

Birinci sınıftaki kız öğrenciler, erkelerin kadınları dedikoducu, çok konuşan, dır dır eden olarak gördüklerini söylemektedirler.

- “Dedikoducu.” (KLJ-VI, 3, K, 1.Sınıf)
- “Erkekler ne diyo biliyor musunuz; “cadı kadınlar” diyorlar, “ömrümüzü yediler” diyorlar. Hani dır dır dır konuşan, yani kavganın sebebi kadınlardır bence.” (ML-II/2, 3, K, 1.Sınıf)
- “Erkekler açısından şey deniyor, mesela kadının az konuşanı makbuldür.” (KLJ-VI, 2, K, 1.Sınıf)

Kadının genellikle zarafet ve güzellikle nitelendirildiğini belirten 1. Sınıf kız öğrenciler toplumda bu şekilde davranmayan kızların “erkek Fatma” gibi söylemlere maruz kaldığını belirtmektedirler.

- “Genellikle zarif, güzel.” (KLJ-VII, 4, K, 1.Sınıf)
- “Naziklik.” (KLJ-VII, 5, K, 1.Sınıf)
- “Yani bana “erkek Fatma” diyorlar, ağızından çıkan laflardan dolayı. Birinci sınıftan yedinci sınıfa kadar oturduğum yerde kız arkadaşım hiç olmadı, hep erkek vardı, bundan dolayı bana hep “erkek Fatma, erkek gibi kız” derler.” (KLJ-VII, 6, K, 1.Sınıf)

Öğrenciler kadınlar hakkındaki toplumsal söylemler konusunda hanım ağa, bacı, hanımefendi, gibi söylemlerin olduğunu dile getirmişlerdir. Bu söylemlerin batıdan doğuya doğru gittikçe değiştiğini söylemektedirler.

- *"Mesela kadın içinde hanım olmak. Hanım hanımıcık."* (AL-I, 7, E, 1.Sınıf)
- *"Hanımefendi"* (KLJ-II, 7, E, 1.Sınıf)
- *"Annem anlatıyo bana, işte eskiden lady okulları varmış. Muhammed'in de dediği gibi "hanım hanımıcık" olmak için."* (AL-I, 2, E, 1.Sınıf)
- *"Bence bu kırsal ve kentsel olarak ayrılabilir. Kırsal kesimlerde kadınlar hani daha az söz hakkına sahiptir ama şehirlerde kadının söz sahibi olması onun okumuş olması ile ilgilidir. Mesela köylerde daha böyle "bacı" falan diye söylenirken, şehirlerde sırf işi olduğu için "hanfendi" diye seslenilir."* (IHL-II, E, 4.Sınıf)
- *"Bacı. "Orada avrat, burada bacı."* (ML-V/1, 1, E, 4.Sınıf)
- *Köylerde bacım denir, şehirlere gelince hanfendi"* (KLJ-III, 1, E, 4.Sınıf)
- *"Hani köylü kadınlar daha böyle cazgır, ağzı bozuk olurlar hani böyle. İstanbul, İzmir gibi, hani gelişmiş şehirlerde daha böyle hanım, hani iş kadını olurlar."* (ML-II/2, 1, K, 1.Sınıf)
- *"Mesela hanım kelimesini kullanıyorlar. Bizim Türkler daha çok İstanbul'da yaşamış, dediğimiz gibi batı yöresinden almış hanım kelimesini. İşte hanımım, hatun kelimesini kullananlar genelde ama şu devirde ismiyle, aşkım, hayatım, bitanem tarzında kullanıyor bizimkiler. Doğuda genelde avrat, mesela bizde, Karadeniz'de "paçi" derler kıza. Oğlana "uşak" derler. Bazen yaşlılar oğlana da kıza da uşak der. Uşak şunu getir, uşak bunu getir falan, isim kullanmazlar. Genelde bizde doğuda da farklı, yani doğuda da "karı, hatun" denildiğini hiç duymadım ben. Mesela hep karı, kadın, o her şeyi yapacak karı değil mi, hizmetçi tarzında cümleler bile kullanılabiliyor."* (IHL-III, K, 4.Sınıf)

Meslek lisesi 1. Sınıf erkek öğrencileri eğitimin, davranışların, statünün kadını hanımefendi yapmada etkili olduğunu söylemektedirler. Kolej öğrencisine göre giyim tarzı ve davranış toplumda hanımefendi olarak nitelendirilmede en önemli etken olarak görülmektedir.

- *"Belki bi üniversite okursa gibi, bir meslek sahibi olursa, mesleğini eline alırsa onlar için geçerli olabilir."* (ML-IV/1, 7, E, 1.Sınıf)
- *"Evlence ama belli bi yaştan sonra da bi kadın, bayan, kız yerine bayan sözü geçiyo yani."* (ML-IV/1, 1, E, 1.Sınıf)
- *"Saygı duyulduğu zaman, saygı duyulur bi konuma geldikten sonra, işte çoluk çocuk sahibi olduktan sonra kız diyemezsin."* (ML-IV/1, 4, E, 1.Sınıf)
- *"Mesela gençler arasında olan bir şey var. Mesela böyle aşırı mini etek giyen, hani nasıl söylüyüm konuşma tarzı böyle daha şey, hani nasıl söylüyüm laubali olan kadınlara kötü gözle bakarlar. Ya da ne bilim kötü şeyler söylerler ama böyle daha sessiz sakın, hani kendi halinde olanlara hanfendi, cici kız gözüyle bakarlar. Değişiyö yani hareketlere göre."* (KLJ-VIII, 2, K, 4.Sınıf)

Kadınlar için "yollu", "kötü kadın" kavramalarının kullanıldığını söyleyen öğrenciler, kötü kadının kimlere söylendiğini belirtmişlerdir. Dizi karakterlerinin bu söylemleri güçlendirdiğini de eleştirel dille ifade etmişlerdir. Kadınlar hakkındaki söylemlerin yaşanılan semtlere, mahallelere göre şekillendiğini ve değiştiğini de söylemektedirler.

- *"Mesela yollu, yolludur derler"* (KLJ-VIII, 1, K, 4.Sınıf)
- *"Kötü kadın."* (KLJ-I, 5, E, 1.Sınıf)
- *"Daha çok böyle yuva yıkan, mesela kıskançlığı. Ya işte... hani erkekle kadın arasına giren üçüncü kişilere, yani eee...deniyo bence. Ne bileyim, bi aileyi yıkan."* (KLJ-II, 2, E, 1.Sınıf)

- "Kötü gözle bakılır derken, eğer zariflik kötü yapılırsa kötü gözle bakılır, yoksa her zarif bayana kötü gözle bakılmaz." (AL-IV, 6, E, 1.Sınıf)
- "Mesela bu bizim önceki mahallede, Orhangazi'deki okulda mesela bizim arkadaşlarla oturunca muhabbet şu oluyor. Mesela bu sene okulda Gülsuyu kızları var diyorlar. Kız deyince de herkes apaçi erkek gibi giyinen, belli tip ayakkabı modelleri, saçlarını şey yapan, kavgaydı küfürdü hani erkek gibi kızlar akla geliyor yani. Onlar öyle değil, öyle görünmeye çalışıyorlar bence. Düşünmüyorum yani çok küfürbaz bi kız olacağını, maç izlerken erkek gibi küfür edemez ki yani, bence öyle düşünmeye çalışıyorlar. Öyle düşündüklerinden heralde başka erkeklerin hoşlanacağını düşünüyorlar. Şimdi o Gülsuyu kızlarından bitanesi arkasından laf ettin, yok bıyıklı dedik, yok sakallı dedik, olabiliyo hani kız almamış olabiliyor hani sakallarını falan." (İHL-I, E, 4.Sınıf)

Öğrencilere toplumda kadınlar için kullanılan bu söylemlerin gruplara, köylere, kentlere göre nasıl bir farklılık gösterdiği, zamanla değişip değişmediği sorulmuştur.

- "Evet değişiyor. Artık kadınlar da erkeklerle daha çok eşit haklara sahip hale gelebiliyor." (AL-II, 6, K, 1.Sınıf)
- "Mesela doğuda kadının çalışması ayıp karşılanmış ama İstanbul'da kadınlar da erkekler kadar söz sahibi." (AL-III, 1, E, 4.Sınıf)
- "Toplumlara göre farklılaşıyor ve dünya globalleşiyor. İstanbul'da kadın-erkek ayrımı oluyor belki. Bölgesel olarak farklı kültürler var ve kendilerini koruyabiliyorlar. Mesela Newyork, komple karma bir toplum. Ben sanmıyorum orda kadın-erkek ayrımının böyle olduğunu." (AL-III, 2, E, 4.Sınıf)
- "Köyde, dediğiniz evlilikle tam bir kadın olmuştur yani. Evin işlerini yapıyorsa kadındır. Mesela kentte daha farklıdır. Kentlerde kendi kendine daha çok bir şey yapabilir. Daha çok para kazanabiliyorsa kadındır." (AL-VI, 6, E, 4.Sınıf)
- "Ama bu yerine göre, kültürlere göre değişiyor. Mesela bazı yerlerde bir kadın sadece mal olarak görülüyor. Bazı yerlerde kadın daha üstün olabiliyor." (AL-VI, 6, E, 4.Sınıf)
- "Yani zamanla değişir ama şöyle örnek vereyim; işte birçok kadının çalışmasına kötü bakılırken şu anda çok yüksek yerlerde çalışan ve gayet iyi yerlerde söz sahibi olanlar var. Yani böyle örnek verilebilir." (AL-VI, 1, E, 4.Sınıf)
- "Artık eskisi gibi değil, her şey değişti. Kılık kıyafetten tutun da saça kadar. Önceden yumurta topuk ayakkabı vardı, şimdi converse tipi ayakkabı giyiliyor." (AL-VI, 3, E, 4.Sınıf)

Öğrenciler kadınlar hakkındaki söylemlerin ve kadına bakış açısının doğu toplumlarına gidildikçe daha kötü bir hal aldığını örnekler vererek belirtmişlerdir.

- "Bir kere köyde kadınlar küçük görülüyor. Şey, çok kısa giyersen namussuz biri haline geliyorsun. İşte çok uzun giyersen ay bu daha bebek şeklinde eziyorlar, sürekli önyargılılar." (AL-V, 1, K, 1.Sınıf)
- "Mesela doğuda, elinde bi kadın sigara içti diye adam onu dövüyo." (KLJ-III, 3, E, 4.Sınıf)
- "Kadınlara doğuda özellikle hiç saygı göstermiyorlar. Daha gelişmiş İstanbul gibi, İzmir gibi yerlerde kadınlara saygı göstermeye daha çok başladılar. Ama tabiki de gerçekte yarı yarıya değil, hani kadın ile erkek eşit değil yani." (AL-V, 7, K, 1.Sınıf)
- "Orada Orada kadın tamamen satılıp alınabilen, erkeğin yanında gezen, çocuk doğurabilen, o tarz bir eşya gibi." (KLJ-V, 3, K, 4.Sınıf)
- "Mesela doğuda genelde bütün kararları erkekler verir. Tabi bunun aile büyüğü olma ile de ilgisi var. Mesela kırsal kesimlerde "ben bilmem beyim bilir" diye kadınlar hep kenara çekilmişlerdir. Dolayısıyla erkekler de daha egemen olmuşlardır." (İHL-II, E, 4.Sınıf)
- "Böyle bir şey var, mesela erkek nesili ve kadın nesili diye bir ayırma var. Hani kadın dediğin boyacı olmaz, işte ağır işler yapmaz. Daha işte ev bakar, ne bileyim işte bebek bakıcılığı gibi daha farklı, nasıl desem..." (AL-VI, 4, E, 4.Sınıf)
- "Aynı zamanda dini nikahta yapıyorlar, 13ünden sonra ya da resmi nikahı varsa bir tane daha alma ihtiyacını da duyuyo ve sonra boş ol diyip bırakıp gidiyo, sonra kadın çocuğuyla kalıyo." (AL-V, 5, K, 1.Sınıf)
- "Bir zaman çok patlak vermişti töre cinayetleri. O zaman çok anayasa da yoktu. Töre için, namus cinayetleri için yaptırım da yoktu. Şimdi artık onun önüne de geçmeye başladılar ama yine de parası olan bastırıyo. Bu çok yanlış bişi." (AL-V, 4, K, 1.Sınıf)

Öğrenciler kadınlar hakkındaki bu tutumların oluşmasını şu sebeplere bağlıyorlar;

- "Aslında bununda altında yatan, hani kadın zengin koca bulursa parasını verecek, senin de görevin ne olacak, evde sen de ona kadınlık edeceksin. Aslında okuma ve çalışma

konusunda kadınların yükselişi sadece kendilerini, evde ve ailede onun da çalışarak bşiler yapacağını ispatlamak kaygısıyla alakalı, çünkü ona zengin koca bulursun, evet kadınsın, sen kadınlığını ispatlarsın, altında yatan bu var. Bunun da farkında olan kadındır. Ben de çalışırım diyo, ben de aile kurarım diyo, haklarını aramaya çalışıyo bu konuda.” (AL-III, 3, E, 4.Sınıf)

- *“Bazen kadınlar da çocuklarına saygı göstermiyorlar. Anneler, atıyorum adam 50 yaşında ve zengin, kız 17 yaşında sadece parası için evlendiriyö ve aslında bu bence cinsiyetle de alakalı değil. O cahillikle ilgili bi şey. Toplum bilinçlendirilmediği için kadın da erkek de kadın haklarına dikkat etmeden kızlarına böyle davranabiliyo.” (AL-V, 7, K, 1.Sınıf)*

Öğrenciler doğudaki ataerkil sistemin kadınları ezdiklerini söylemektedirler. Kırsal bölgelerde kadınlara önem verilmediğinden, bu önemsenmenin batıya doğru gittikçe arttığından söz etmektedirler.

- *“Mesela doğuda başlık parası alıyolar kızları evlendirirken, dolayısıyla kadınlar ancak kadınlıklarının parayla ölçülebileceğini sanıyolar ve bunu kuşaklarına empoze ediyolar. Ben orda yaşasaydım, eğer öyle bir psikoloji altında yaşasaydım, kadınlığımın ancak evlendikten sonra farkına varırdım. Aileme, çevreme yararlı olduğumu ancak evlenene kadar fark ederdim. Batıda kadın çalışmaya başladıktan sonra, para kazanmaya başladıktan sonra kadın oluyo. Hani dedik ya duygusal, duygu değişimi oluyo kadınların ama iş ortamına girdikten sonra bunu minimuma indirmek zorunda kalıyolar. Bazı şeyleri gizlemek zorunda kalıyolar. Mesela regl dönemleri oluyo, bunu açıkça konuşamıyolar çünkü neden, bizde ayıp kavramı vardır. Ama erkeğin yaptığı şeyde bu ayıp değildir.” (AL-VIII, 3, K, 4.Sınıf)*
- *“Doğuda kadınları hep bi ezim.. nasıl söyliyim hep böyle ezmeye çalışırlar. Çünkü sen bayansın, çalışmazsın. Aslında bayanlarla erkeklerin eşit haklara sahip olduğunu bilmediği için, eğitim görmediği için, cahilliğinden dolayı bayanlar onları hep ezik durumda durduruyo. Eşit durumda olduklarını bayanın çalışabileceğini, erkeğin çalışabileceğini, ikisinin de eşit anlamda para kazanabileceğini onlar bilmiyor.” (ML-I/2, 3, E, 1.Sınıf)*
- *“Mesela köylerde kadınları çok hafif görürler. Onları ciddiye almazlar. Gerçi bazı erkekler şehirlerde de öyle ama bazıları değil tabiki. Ama kadın bakımlı olmalı, mesela bakımlı kadınlar bir baloya gittiğinde dikkat çekenler, oturup kalkmalarıyla, konuşmalarıyla en gözde kadınlardır. Yani erkekler de yaptıkları işlerle dikkat çekerler, başarılarıyla.” (AL-VII, 2, K, 4.Sınıf)*
- *“Doğu bölgesinde kızları adam yerine koymuyorlar. Nasıl diyim parayla, para karşılığı satılıyo şeyde bence. Yani hocam bu çok yanlış, insan yerine koymamak.” (ML-IV/1, 6, E, 1.Sınıf)*
- *“Doğuda çok altta tutuluyor da daha batıya gittikçe kadının değeri biraz daha artıyor. Kadın erkek eşitliği orda daha fazla, batıda Avrupa’da işte İstanbul’da. İstanbul Van arası çok fark var.” (ML-IV/1, 2, E, 1.Sınıf)*
- *Şimdi köylerde şöyle bir durum var; önceden kadın pantolon giyemezdi, giyince ayıplarları ya da başka bi erkekle görüştüğü zaman işte yanlış anlaşılırdı fakat köylerde değil de kentlerde daha fazla bi değişim oldu. Kentlerde kadınlar iş hayatına atıldı. Mesela erkeklerle daha fazla iletişim içine girdiler ve bu kadınların yanlış anlaşılma durumu değişti Ve geçmişten günümüze baktığımız zaman, kadınlar ve erkekler okuma alanında kadınlarda fazla bi artış var, bu da zihniyetin değiştiğini gösterir.” (ML-VI/1, 5, E, 4.Sınıf)*
- *“Eskiden görücü usulü ile evlilik varmış, zamanla değişmiş. Şimdi eşini herkes kendisi seçiyö. Bence bu süreç kadınlar için değişir ama erkekler için değişmez. Şimdiye kadar kadınların gözünde erkekler, şimdiye kadar çok önemli bir hale gelmiş. Ama kadın hem ev işlerini de yapmalı, hem de kariyerini de yapmalı.” (AL-VII, 2, K, 4.Sınıf)*
- *“Şimdi eskilere bakıldığı zaman kadın nedir; evde durur, yemek yapar, çocuğa bakar işte eee çeki düzen verir, erkeğin her şeyini yapar. E ne olur, erkekte işten geldiği için haliyle onun yemeğini yapmak zorundadır. E ona hizmet etmek zorundadır, e çünkü o bütün gün çalışır ama şu ana bakıldığı zaman, kadınla erkek, yani ikisi de çalışmakta ve bunun konuşulması çok saçma. (ML-III/2, 8, K, 1.Sınıf)*
- *“Mesela yabancı filmlerde, böyle daha çok işlerde, ağır işlerde bile çalışan, demiryolu işleri, izlediğim filmlerden bunu görüyorum, mesela araba tamircisi kadınlar oluyo. Filmlerde, sinema filmlerinde, demiryolunda, gemicilikte olsun mesela, kadınların mühendislikte olsun, kadınların rolü Avrupa’da ya da daha gelişmiş ülkelerde, eğitimli ülkelerde daha ön planda oluyor ama bizim ülkemizde daha bu aşılınmamış. Kadınlarımız daha çok evine baksın, çoluğuna çocuğuna yemeğini versin, okuluna götürsün getirsin, dersini çalıştırsın, budur bizim anlayışımıza göre ama Avrupa’da bu aşılmış artık, kadın hayatın tamamen içinde, erkek gibi. (ML-VI/1, 5, E, 4.Sınıf)*

Öğrencilere din, eğitim, kültür, aile gibi olguların bu söylemlerin ortaya çıkmasındaki rolü/etkisi sorulmuştur.

- *"Kültürün de etkisi var. Mesela doğu kültürü ile batı kültürü. Amerika'da 14 yaşındaki bir kızın bakireliğini kaybetmesi çok normal iken, Türkiye'de kadınlar için kaşar deniliyor."* (KLJ-VI, 1, K, 1.Sınıf)
- *"Kadın erkek yaptığı zaman, yani açık konuşacağım erkek yaptığı zaman delikanlı kavramı geliyo. İsteddiği her şeyi yaptığı zaman delikanlılık kavramı oluyo ama kadın yaptığı zaman en düşük seviyeye düşüyo, yani bir hayat kadını gibi."* (ML-VII/2, 4, K, 4.Sınıf)
- *"Bi de kızlar için söyle bi şey var; herkesle konuştuğunu düşünün, bi erkek onun için hemen bi damga yapıyor ama kimseyle konuşmasın, kendi içine dönük olsun, o kıza daha böyle iyi kız, düzgün kız falan. Oysaki kız bütün arkadaşlarıyla konuşsa bile seviyesini bildiği sürece hiçbir şekilde kısıtlanmamalıdır. Mesela 17 yaşındaki bir erkek yaptığı zaman işte delikanlı, deli çağında falan ama bi kız yaptığı zaman çok ayıplanır. Her zaman ne denir, en arka plana atılır, hor görülür."* (ML-VII/2, 2, K, 4.Sınıf)
- *"Mesela 17 yaşındaki bir erkek çocuğu gece 12 de, 1 de eve gelebilir ama bir kız çocuğu gelemez. Sorsanız bana, 17 yaşındaki bir kızın o saatte eve gelmesi bence de yanlış ama 17 yaşındaki bi erkeğin gece 12 de eve gelmesi de yanlış, hani bu ailelere göre değişiyor."* (ML-VII/2, 4, K, 4.Sınıf)
- *"Bu bence eğitim alanına da bakıyo. Biraz önceki eğitim alanı yüksek olduğu sürece insanlar birbirlerine karşı daha saygılı oluyorlar. Cinsiyet olsun, cinsiyete karşı olsun ya da, hiçbir kadına sınırlama yapılmıyo. Yani insan hemcinsi de olsa saygılı olmaya başlar bu eğitim seviyesine gelince."* (ML-VI/1, 4, E, 4.Sınıf)
- *"Mesela eğitilmiş bir kadın görürsek bu farklı ya da eğitimsiz bir kadın görürsek, mesela ağzında sakız çiğneyen vs. direkt kendini belli ediyor. Eğitim her şeyden önce geliyor."* (AL-IV, 5, E, 1.Sınıf)
- *"Önceden kadınlara "saçı uzun, akli kısa" denirdi ama eğitim seviyesi yükseldiğinde, her yerde kadınların olduğu görülüyor artık."* (AL-IV, 4, E, 1.Sınıf)
- *"Bu daha iyi hale gelecek. Geçiş dönemleri diye bir şey var, mesela şu anki toplum, biz biraz daha geçiş dönemindeyiz. Bizden öncekiler daha farklı düşünüyordu, biz daha farklı mantıkla, bizim çocuklarımız daha farklı bi mantıkta düşünür. Yani bi geçiş durumunda olduğumuz için daha farklılıklar olabilir, yani bakış açısı."* (ML-VI/1, 3, E, 4.Sınıf)

Kız öğrenciler toplumunda kadınlar hakkındaki söylemlerin ortaya çıkmasında kültürün de önemli bir yer edindiğini söylemektedirler. Özellikle bekâret mantığının kadınları zor durumda bıraktığını erkekler için olumsuz bir etki yaratmadığını belirtmektedirler. Erkek öğrenciler ise eğitimin önemini vurgulayarak kadının toplumda saygın bir yer edinmesinde eğitimin gerekli olduğunu söylemektedirler.

Toplumda özellikle erkekler tarafından yapıldığı bilinen ve fiziksel iş gücü gerektiren birçok mesleğin artık kadınlar tarafından da yapılmasına toplumun önyargı ile bakmasını eleştiren öğrencilere göre bu tutum zamanla değişmektedir.

- *"Kadınlara daha az güven oluyo her işte. Kadınları mesela bi Avrupa'da olsun, kadın ve erkek neredeyse eşit statüdedir. Mesela kadınlar da taksici olabilir, kadınlar da olabilir, burada mesela bi kadın taksici görse bi erkek, böyle bir şey olmaz der iner, hatta taksiye bile binmez yani. Adana'da bu uygulama yapılmaya başlamış, sanırım adamlar görüyormuş otobüscü kadını, iniyormuş direk. Kadına ben emanet edemem canımı diye iniyormuş."* (ML-VI/1, 2, E, 4.Sınıf)
- *"Kadınların araba kullanması yadırganıyo ama çoğu kadın gayet güzel kurallarına uygun davranıyorlar. Mesela bir kaza yaptığınızda, bu kadın diye hemen dalga geçebiliyorlar."* (AL-VII, 6, K, 4.Sınıf)
- *"Ama yavaş yavaş değişiyor. Ülkemizde ben çok görüyorum, otobüs şoförü, servis şoförü görüyorum mesela, yani olabiliyor. Artık yavaş yavaş değişio, biz de çağdaşlık yolunda eşitlik yolunda. Ve de biz daha yeniyiz, ülke olarak da yeniyiz yani. Diğer ülkelere baktığımız*

zaman evet soyumuz Osmanlı'ya daha öncesine dayanıyo. Cumhuriyet olarak yeni bir rejime girdiğimiz için yavaş yavaş, aşama aşama ilerlicez. (ML-VI/1, 4, E, 4.Sınıf)

- "Evet, zamana göre değişim gösteriyor. Bu bir de insanın çalışma seviyesiyle de, çalışma ortamıyla ilgili çok. Ben şöyle bir şey duymuştum, şimdi hani şey, böyle müdür gibi vasıflı üst vasıflı bayanlar, çalışma saatleri daha da bir erken saate konulmuş normalde. Mesela bi bayan çocuğunu okula gönderip ondan sonra işine gitmek ister, fakat şimdi kadınlar çalışmasın diye sosyal hayattan kadınları daha da soyutlamak için bu iş saatini daha da erkenleştirmişler." (KLJ-VII, 3, K, 1.Sınıf)

8. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin okullarda karşılaştığı tutumlar ve görüşleri

Öğrencilere okullarda toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin karşılaştıkları tutumların olup olmadığı, varsa bunların ne olduğu sorulmuştur. Genelde Anadolu Lisesi ve Kolej öğrencileri toplumsal cinsiyetle ilgili bir olumsuz tutumla karşılaşmadıklarını, bu durumun okullardan daha çok çevrede oluştuğunu dile getirmişlerdir.

- "Okulda böyle bir durum yok." (KLJ-VII, 2, K, 1.Sınıf)
- "Burada herkes birbirini tanıdığı için rahatız yani." (KLJ-VI, 1, K, 1.Sınıf)
- "Baya baya az, ben çok fark etmiyorum böyle bişi." (AL-III, 4, E, 4.Sınıf)
- "Her gün gördüğümüz kişiler olduğu için biraz daha rahat olabilirsiniz. Davranışını, görüşünü daha rahatça paylaşabilirsiniz. Daha sonra tanıdığın kişiyle hani arkadaşın, dostun olarktan bahsedebiliyosan cinsiyet kavramından çıkar, daha farklı bir şey olur." (AL-VI, 4, E, 4.Sınıf)
- "Ben okulda bunların yaşandığını düşünmüyorum. Okulda öyle bir keskin kadın-erkek ayrımının yaşandığını düşünmüyorum. Onu hissettirebilecek bir ortam değil okul çünkü, o amaçla gitmiyoruz oraya. O yüzden de şey olduğunu düşünmüyorum yani. Toplumsal cinsiyetin belirlendiğini düşünmüyorum okullarda ki bence belirlenmemeli yani." (AL-VIII, 3, K, 4.Sınıf)
- "Okullarda bu şekilde kadın-erkek farkı pek görülüyor çünkü aslında biz tam olarak kadın ve erkek sayılmıyoruz. Kadın-erkek olarak sayılabilmemiz için reşit olmamız gerekiyor, ekonomik özgürlüğümüzün olması gerekiyor ve toplumda bişi ortaya koymamız gerekiyor kadın-erkek olarak görülebilmemiz için. Biz cinsiyetimizi uzun süreli bilmeden yaşıyoruz." (AL-III, 1, E, 4.Sınıf)
- "Okul aileden daha rahat yani. Ben birçok şeyi ailemdense arkadaşlarıma anlatırım yani." (AL-VI, 1, E, 4.Sınıf)
- "Okulda değil de sokakta laf atmalar yüzünden baya sıkıntılar oluyor. O yüzden kadın kendini rahat hissedebileceği bir ortama girmek istiyor yani." (KLJ-VI, 6, K, 1.Sınıf)

Öğrenciler genel olarak okullarda toplumsal cinsiyet ile ilgili bir durumla karşılaşmadıklarını söylediler de, bazı öğrenciler sorun yaşadıklarını belirterek bu nedenden dolayı bazı zamanlarda okul yönetimi tarafından uyarıldıklarını dile getirmektedirler.

- "Bi kaç sene öncesine kadar vardı, bayan öğrenciler arka tarafa oturamıyorlardı." (ML-VII/2, 3, K, 4.Sınıf)
- "Evet ya da bir erkek arkadaşıyla yan yana oturamıyodu." (ML-VII/2, 2, K, 4.Sınıf)
- "Yani ne olabilirki yalnız oturuyosa bi erkekle, hiçbi şey olmaz, yani sonuçta derstesin. Yapmak istese, içinde olsa dışarda da yapar." (ML-VII/2, 4, K, 4.Sınıf)
- "Mesela erkekler de ergenliğe girdiği için onlara mesafeli davranmalıyız." (AL-II, 3, K, 1.Sınıf)
- "Rehber öğretmen okul tanıtımında konferans verdi okulda. Erkeklerle kızlar arasında 30 cm mesafe olması gerekmiş. Ama otururken dip dibeyiz." (AL-II, 4, K, 1.Sınıf)
- "Kızlar daha çekingen, mesela bazı okullarda - bizde yok da - kızlarla erkekleri ayrı ayrı kapılardan çıkarmaya özen gösteriyor. Çünkü küçük merdiven, mesela kızlara bir şey olmasın

diye onları öğretmenlerle çıkartıyor. Doğruluğu yanlışlığı tartışılır ama yine de böyle uygulama var.” (KLJ-V, 6, K, 4.Sınıf)

Öğrencilere toplumsal cinsiyetle ilgili hocaların tutumu sorulmuştur. Genelde öğrenciler hocalarla herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

- “Hocalarımızla aslında hiç sıkıntı yaşamıyoruz.” (KLJ-III, 1, E, 4.Sınıf)
- “Kızlar, erkeklerden daha narin bir varlık olarak adlandırılır. Bu yüzden okulda, dışarıda, evde, her yerde daha özel bir ilgiye ihtiyaç duyarlar ve genelde de istedikleri gibi alırlar. Okulda da hocalarımız bu ilgiyi veriyorlar, çünkü okullarda erkeklere daha kaba davranılsa bile kızlarda bunu görmek çok zor. Hatta imkânsız. O yüzden, okuldaki öğretmenlerin kızlara yaklaşımı olması gerektiği gibi” (KLJ-IV, 1, E, 4.Sınıf)
- “Eğer sen seviyeni korursan onlar da sana karşı illaki koruyacaktır. Bu bi kere olur, iki kere olur ama daha fazla olmaz ama bizi öğretmelerimiz de en azından bölüm öğretmenleri olarak öğretmenlerimiz de çok bilinçli. Hani sonuçta bize ön yargıyla yaklaşmıyorlar, her zaman bizim iyiliğimizi istiyorlar ve iyiliğimiz tarafından konuşuyorlar. Hani bizi ayırt ettiklerini hiç düşünmüyorum, böyle bi şey olduğunu zannetmiyorum.” (ML-VII/2, 3, K, 4.Sınıf)
- “Hocalarımız, mesela bizim kapalı hocalarımız var, açık hocalarımız da var. Kapalı hocalarımızla da gayet iyi anlaşıyoruz, açık olan hocalarımızla da anlaşıyoruz, erkek hocalarımızla zaten sıkıntı olmuyor. Erkek hocalar kız sınıflarına da giriyor, zaten bayan hocalar da bize de giriyor. Hocalar konusunda herhangi bir sıkıntı yok, gayet iyi konuşabiliyoruz, her şeyi anlatabiliyoruz. Rehberlik hocalarımız da bayan zaten, onlar da kapalılar, yanlarına gidip tüm dertlerimizi anlatabiliyoruz.” (IHL-II, E, 4.Sınıf)

Bazı öğrenciler okulda kadın öğretmenlerle iletişim konusunda zaman zaman problem yaşadıklarını, bazı öğrenciler ise kadın öğretmenlerle daha iyi anlaştığını söylemişlerdir. Kolej ve İmam Hatip kız öğrencileri bayan öğretmenlerle daha samimi olduklarını ifade etmektedirler.

- “Bir kadın öğretmen, bir kızın durumdan daha iyi anlar, nasıl yaklaşması gerektiğini bilir. Tabi erkek öğretmenler de bunun eğitimini alıyor ama bayan öğretmen daha iyi davranıyor.” (KLJ-IV, 4, E, 4.Sınıf)
- “Ya erkeklere ne okulda, ne evde öyle birşey olduğunu sanmıyorum. Evde benim hiçbir sıkıntım yok, olmadı şu ana kadar ama okulda da bayan hocalarla pek anlaşılmıyo ama fazla da erkek hoca olmadığı için öyle de anlaşabiliyoruz diyemem.” (KLJ-VII, 4, K, 1.Sınıf)
- “Mesela bayan öğretmen kızlara her konuda yardım ediyo ama erkek öğretmen her konuda yardım edemiyö.” (KLJ-VII, 1, K, 1.Sınıf)
- “Hocalarımızla, bayan hocalarımızla daha iyi, içli dışlıyız. Tabi her şeyi konuşabiliyorsun, rahatsın, başımızı falan açabiliyorduk, bayan hocaların yanında daha rahat, daha gevşek, daha bize toleranslı davranıyorlardı. Özel günlerimiz, doğum günlerimiz, parti verme konusunda daha rahatlardı, bizi anlayabiliyorlardı. Hani neden duygusalız, neden ağlıyorlar falan gibi. Ama erkek hocalarda onu yapamıyorsun, çıkma dışarı, yapma, hani nereye gidiyorsun falan diye soruyorlar. Biraz daha, hani onlarda aynı toplumda yaşadığı için erkek bayanları biraz daha kısıtlama duygusu hissediyor, hepsinde olduğu gibi onlar da kısıtlıyorlar. Öğrenci, çocuk, eş hiç fark etmiyor bayan kısıtlama olayı var sürekli. Ne bilim, onları birazcık daha sıksam, biraz daha daraltsam daha iyi olur, daha güzel olur gibi düşünüyorlar. Halbuki yanılıyorlar, daha sıkı ailelerin çocukları daha kötü şeylere bulaşabiliyorlar. Ya ne bilim hocalar da sıkıyor, erkek hocalar... Ha tabi düşünenler, olgun düşünenler, onların ailelerinde de öyledir, aileden ileri geliyor. Mesela bizim bi hocamız vardı, erkek hocamız, gayet bizi anlayabiliyordu. Ağladığımız zaman, moralimiz bozuk olduğu zaman “çık dışarı biraz nefes al” dediği falan oluyordu ama diğer erkeklerde yok. Aileden kaynaklandığını düşünüyorum aslında, demek ki onun babası ona o şekilde davranmış ki veya da onun kız kardeşlerine, eşine, ailesine öyle davranmış ki kendinden sonra gelecek olan kişilere de öyle davrandı. Öyle yani.” (IHL-III, K, 4.Sınıf)
- “Bu kişiden kişiye göre değişiyor da, şey oluyor mesela, işte bir öğretmen çantasını istediğinde bizden, “sen getirme kızlar getirsin” diyor. Bu anlamda kızlara daha çok ayrıcalık veriliyor yani.” (AL-III, 3, E, 4.Sınıf)

- *“Bazı hocalar hani dikkat ediyor kızlara daha fazla, erkeklerin yanında rencide etmemeye, kızlar daha alınır, hani erkeklere bi laf söylersin kaldırabilir ama kızlara bi laf söylersin kaldıramaz. Mesela geçen bi kadın öğretmen tahtaya kaldırıp tokatlarım seni dedi, bu dört senedir ilk defa oluyo, o kadar şaşırdık ki!”* (KLJ-V, 6, K, 4.Sınıf)
- *“Evet, öyle şeyler olduğunda erkekler arkadan gülüyolar, işte “gay” diye ithamlarda bulunuyorlar. Okulda şöyle bişi var aslında, erkekler açısından dezavantaj yaşıyorlar, bir bayan öğretmen bir şekilde şiddet eğilimli olmaz, aşağılayıcı sözler falan... Ama erkek öğretmenlerde daha çok görülüyor bu. Erkek öğretmenler de kız öğrenciye böyle hitamlarda bulunmazlar ama erkek öğrenciye vurmakta bir sakınca görmezler yani.”* (AL-VIII, 4, K, 4.Sınıf)

Bazı öğrenciler kadın öğretmenlerin aksine erkek öğretmenlerle iletişim konusunda zorluk yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Bazı öğrencilere göre erkek öğretmenler iletişim konusunda daha iyiler. Meslek lisesi öğrencileri kadın öğretmenlerin aksine erkek öğretmenlerle daha iyi anlaşabilmektedir. Kolej öğrencilerine göre kadın öğretmenler erkek öğrencilere daha sert ve mesafeli, kız öğrencilere daha rahat davranmaktadır. kadın öğretmenlerde dayak olmadığını bu sebeplerden dolayı erkek öğrencilerin disipline gitmek zorunda kaldıklarını söylemektedirler. Erkek öğrenciler disipline gitmektense öğretmenlerinden dayak yemeyi tercih etmektedirler.

- *“Mesela erkek öğretmenlerimiz biraz daha anlayışlı, hani kadın öğretmenlerimiz diyo ki, ne bilim “kız erkek ilişkilerinize dikkat edin”. Ne bilim bi erkekle bi kızı yan yana görseler, hemen yanlış düşünüyö bayan hocalar ama erkek hocalar kızları daha iyi anlayabiliyo.”* (ML-II/2, 8, K, 1.Sınıf)
- *“Mesela erkek hocalar kızları daha mesafe koyabiliyo ama bayan öğretmenlere gelince iş değişiyor.”* (ML-II/2, 8, K, 1.Sınıf)
- *“Bayanlar bayanlara daha rahat davranıyorlar, erkek hocalar da erkeklerle daha rahatlar.”* (KLJ-I, 4, E, 1.Sınıf)
- *“Bayan hoca şimdi bayan olduğu için erkeklere daha sert davranıyorlar.”* (KLJ-I, 7, E, 1.Sınıf)
- *“Kadınlar çok bencil oluyor hocam. Öğretmenler çok kendilerini düşünüyorlar, şeye gelmiyorlar hiç, böyle hani mesela biraz konuşunca... Yok bu karışık bir şey, yani hocam mesela erkekler şey yapar; kızlar ama hocam söyle bir şey var; döver de tokat da atar ama mesela hemen böyle olay olmaz. Kadınlarda da dövme yok, direk disiplin. Bu daha kötü bir şey bence. Dayak yersin okuldan atılmazsın, dayak yemezsin okuldan atılırsın, dayak yemeye razıyım şahsen.”* (ML-V/1, 4, E, 4.Sınıf)

Anadolu Lisesi ve kolej öğrencileri okullarda kız/erkek ilişkilerinde genel olarak arkadaşlarıyla birlikteyken zorluk yaşamadıklarını dile getirmişlerdir. Kız öğrenciler birlikte eğitim aldıkları erkek arkadaşlarını çocuk olarak görmektedirler.

- *“Biz sınıfımızda kızlarla herhangi bir sorun yaşamıyoruz.”* (KLJ-III, 5, E, 4.Sınıf)
- *“Kızlarla çok iyi anlaşılıyor.”* (KLJ-III, 6, E, 4.Sınıf)
- *“Biz aramızda böyle bir farklılık yaşamıyoruz bence. Gayet uyum içerisinde anlaşılıyor.”* (KLJ-IV, 5, E, 4.Sınıf)
- *“Aslında okulda, kendi içimizde sorun yaşamıyoruz.”* (KLJ-V, 6, K, 4.Sınıf)
- *“Benim bir arkadaşım vardı Emre diye, işte şey derdi “Seni kandırırlar, sana tecavüz de ederler” ama liseye geldim, sınıftaki erkekler daha çocuklar ve çok saflar. Smackdown oynuyorlar “* (AL-V, 5, K, 1.Sınıf)

Okullarda bazı kız öğrenciler özellikle erkek öğrencilerin tutum ve davranışlarından dolayı zaman zaman zorluklar yaşadıklarını söylemişlerdir.

- *"Bazen erkeklerin bakışları rahatsız edebiliyo, hani bazen de bak... şey yani öyle şey yapmadıkları da oluyo ama o kadar da sıkıntı yaşamıyoruz."* (ML-VII/2, 5, K, 4.Sınıf)
- *"Okullarda erkekler bize garip bakıyo ve etek giyerken merdivenlerde biz birbirimizin arkasına geçiyoruz."* (AL-V,2, K, 1.Sınıf)
- *"Okulda erkekler, kızların alt tarafını çektiği için okulda cep telefonları yasaklandı."* (AL-V,7, K, 1.Sınıf)
- *"Bence kızlar ayrı, erkekler ayrı olmalı, daha rahat. Hem onlar rahat etmiş olur hem biz. Çünkü kızlar olduğu, sınıfımızda olduğu için rahat konuşamıyoruz bazı konuları, onlar da rahat konuşamıyo. Mesela argo kelimeler konuşamıyoruz."* (KLJ-III, 7, E, 4.Sınıf)
- *"Şöyle söylüyüm, biraz yanlış olacak, bir imam hatipli için ama eee... aç gibiydiler. Mesela bizim erkekler de olsun bayanlar da olsun, sanki 40 yıl bi kız görmemişsin veya bi erkek görmemişsin gibi camlara falan saldııyorlardı, camlara falan çıkıyorlardı. Mesela ben kütüphane görevlisiydim ilk yıllarda, hani giriyolar, kitaplara not yazıyorlar, hani gerçekten sevgili falan olayları bizim okulda çok oluyordu. Ne kadar sıkarsan dediğim gibi o kadar aşılıyorlar sınırları. Mesela bizim okulda sevgili olarak bi kızla bi erkeği yan yana görmek, hani samimi görmek disiplin suçudur. Hani hem bunun yasak olduğunu bilip bunu yapan çok oluyordu. Telefon mesela, telefon yasaktı bizim zamanımızda, sadece kamerasız. Kamerasız olmasının nedeni yine öğrenciler, aile kızları çekip çekip durunca eee... doğal olarak o kızlar şikayet ediyö, telefon yasaklanıyo, Hepsinin sorumlusu biziz. Bizim sorumlumuz ailelerimiz (gülüyor) hepsi bağlantılı, öyle gidiyor sürekli. (İHL-III, K, 4.Sınıf)*

Meslek liselerinde kız öğrencilerin de erkek öğrenciler kadar argo konuştuklarını söyleyen erkek öğrenciler bu durumu yadırgamaktadırlar.

- *"Argo kelimeler, okuldakiler çok argo kullanıyo. (ML-I/2, 6, E, 1.Sınıf)*
- *"Laf koymalar falan, durmadan kendilerini üst konumda göstermeler. Mesela çekiniyöz kızlardan, onlar bizden fazla küfür ediyö benim söylememde bi sakınca yok diye ama artık büyüdüğümüzde kızlar kendilerini korumak zorunda."* (ML-I/2, 4, E, 1.Sınıf)

Öğrencilerin kendi arkadaşlıkları arasında bile olsa geleneksel kabul edilen davranışların dışına çıkıldığı zaman dalga konusu olduğunu ve arkadaşlarının bu durum sonucunda ezildiğini söylemişlerdir. Ayrıca öğrenciler kişisel kararlara saygı duyulması gerektiğini belirtmişlerdir.

- *"Benim bir arkadaşım vardı, erkek. O kadınlar arasında yetiştiği için kadınlar gibi düşünebiliyordu. İşte erkeklerin arasına girdiğinde saçma sapan ithamlarda bulunup onu ezebiliyolardı. Mesela futbol oynadığında "offf kalçaya bak, baldıra bak" şeklinde dalga geçiyolar."* (AL-VIII, 5, K, 4.Sınıf)
- *"Ben de okulla ilgili bir şey söylemek istiyorum. Şimdi sınıfta her düşünceden insan var ama o sınıf ortamında hepimiz birbirimizin düşüncesine saygı duymak zorundayız. Mesela geçen biri geldi, işte şey dedi "kadından milletvekili mi olur?" dedi. O düşüncesini, bu şekilde o ortama sunamaz. Bu şekilde kimse düşüncesini benimsetmeye çalışmamalı."* (AL-VIII, 4, K, 4.Sınıf)

Anadolu Lisesi, kolejler ve meslek liselerinde karma bir eğitim programı verilmektedir. Buna rağmen özellikle erkek teknik liselerinde erkek öğrenci sayıları kız öğrenci sayılarına göre oldukça fazladır. Erkek mevcut çokluğunun fazla olması ve aldıkların eğitimin, iş gücü gerektiren pedagojik formasyona dayalı olması ile hocaların erkek öğrencilerin ve kız öğrencilere karşı tutumu da farklı bir hal almaktadır.

- “Bizim sınıfta iki tane kız var, bizle şey gibiler, iç içe falan.” (ML-IV/1, 5, E, 1.Sınıf)
- “Sınıfta iki erkek var. Ya üst sınıfta ki sevgilindir ya da yanındaki kankandır.” (ML-II/2, 8, K, 1.Sınıf)
- “E şu an bi de eşitsizlik gördüğümüzden de değil, hocalar olsun sınıftakiler olsun, ki fazla erkek olduğu için kızlara daha iyi davranıyorlar hatta yani.” (ML-III/2, 1, K, 1.Sınıf)
- “Kızlara biraz daha öncelik tanıyorlar bu konuda. Şu bakımda kızlar daha zor onlar için, sonuçta bi meslek öğreniyorlar ama zaten erkeklerin yapısında olan bi şey. (ML-VI/1, 4, E, 4.Sınıf)
- “Mesela, bi hoca sınıfa girip konuşacağı zaman, biz sınıfta beş kızız biz, genelde erkeklere yönelik konuşuyor. Biz iki kızız Aylin’le, hocalar genellikle oğlum diyo, yani ben neyim burada!” (ML-III/2, 8, K, 1.Sınıf)

Meslek liselerinde kız öğrencilerin erkek iş gücü olarak gördükleri elektrik, inşaat, motor gibi alanlarda eğitim almaları konusunda öğrencilerin ne düşündüğü sorulmuştur. Genelde erkek öğrenciler kendileri gibi eşit şartlarda eğitim alan kız arkadaşlarının iş gücü gerektiren şeylerde de başarılı olduklarına şaşırıldıklarını dile getirmişlerdir. Kız öğrenciler ise erkeklerin bugüne kadar yaptıkları şeyleri yaptıkları zaman bir tepki ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

- “Zaten elektrik elektronik bölümünü seçen kızlar da isteyerek seçmiyorlar bu bölümü. Yani çaresizlikten bu bölüme gelmişler. Zaten hocalar da onlara daha çok hani toleranslı davranıyorlar. Mesela bizim yapamadığımız bi defterde, mesela bi proje oluyo çiziyoruz, diyelim bi iş yapıyoruz, bize 80 verirken kızlara 90 veriyorlar. Çünkü onların yapabileceğinin üstünde bi yetenek, erkek böyle işlere daha çok meraklıdır. Yani küçükken, daha çok küçükken merak etmeye başlamıştır. Kızların daha çok bebekler olsun, erkekler çocukken bile, daha doğduğunda 2 yaşında bile arabaya biner ama kız çocuğu bebeklerle daha çok oynamaya meraklıdır. Öğretmenler o yüzden kızlara daha çok toleranslı davranır, erkeklere daha az. (ML-VI/1, 2, E, 4.Sınıf)
- “Ya mesela şey, bi kızın ev tesisatını döşeyeceğini tahmin edemiyorum. (ML-VI/1, 3, E, 4.Sınıf)
- “Bizim bölümümüzde yani onların tanımı şey oluyo; o kız senden yüksek alıyo sınavda, bu kız yapıyo atölye dersini sen nasıl yapamıyorsun, beceriksiz. (ML-VI/1, 6, E, 4.Sınıf)
- “Doğru yapabiliyorlar mı falan, nasıl yaparlar, kızların ne işi var orda, onlar gitsinler kuaförlük bölümünde, gıda bölümünde okusunlar. (ML-VI/1, 2, E, 4.Sınıf)
- “Mesela bizim Avrupa’da bizim bi projemiz var. Danimarka’da Sweanwork diye orda bi teknik lise var, teknik lisede bilgisayar bölümünde erkekten çok kız var. (ML-VI/1, 5, E, 4.Sınıf)
- “Mesela işyerinde, maket otocusunda çalışıyorum yazın stajyer olarak. Bir sürü bayan vardı, o yüzden erkekler çok fazla rahat değillerdi ama şu an bi ben vardım, bi de bayan var, abla dediğim biri var, 2 kişiyiz bayan olarak, diğerleri hep erkek. 19 kişi mi 20 kişi mi öyle bi kişiyiz, tamamımız erkekler. Gayet rahat, işte ağızma alınmayacak küfür, hakaret, sürekli kullanabiliyorlar biz yokmuşuz gibi. Okul da aynı şekilde eee... sınıfta erkekler kullanabiliyorlar, küfür, hakaret, ne geliyorsa ağızlarına. Biz yaptığımız zaman “sen bi bayansın, sen bi kızsın,” sen bunu kullanamazsın” oluyo.” (ML-VII/2, 3, K, 4.Sınıf)
- “Mesela teyzeme ilk elektronik bölümü okuyorum dediğimde “ne işin var” dedi. Onlar benim hemşire olmamı istiyorlardı, hani “sağlıkla ilgili bi bölüm oku da, ne okursan oku” diyorlardı bana. Hani ben iki tane sağlık meslek lisesi yazdım ama burası çıktı. Ben gerçekten istemiyordum çünkü uğraşamam, hani biri gelirse hastalığını dinleyemem. Ya mesela o adam öldüğü zaman senden sorumlu olacak, hani canı acıdığı zaman ben vicdan azabından ölürüm birinin canını yaktım diye. Tamam onun sağlığı için yapıyorsun da, yapamayacağımı bildiğim için geldim buraya ama çok çevremden değil de, çevremdekilerin “ooo elektronik mi okuyosun, vay sen biliyorsun, anlıyorsun bu işlerden, gel TV bozuldu yap” falan şeklinde diyo mesela ama bazıları da çok onun tam ters cevaplar verebiliyor, “senin ne işin var, sen ne anlarsın” diyo.” (ML-VIII/1, 2, K, 4.Sınıf)

Öğrencilere, meslek lisesinde eğitim almaları konusunda ailelerinin tutumlarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

- "Babamın hiç öyle değişik bi bakış acısı olmadı. Sonuçta bu lise, yani kız olduğu gibi erkek de olabilir. Biraz fazla olması onları rahatsız edebilir ama hiç bi kimse dile getirmedi." (ML-VII/2, 3, K, 4.Sınıf)
- "Ben özellikle abimden "işte orda çok erkek vardır" bilmem ne bilmem ne. Babama dedim, mesela bana diyolar "niye başka okula gitmedin, başka bölüm okumadın." (ML-II/2, 5, K, 1.Sınıf)
- "Mesela benim ailem hiç bi zaman bana şu okula gideceksin, şu okula gidemezsin demedi. Mesela üniversiteyi kazandığım zaman il dışına çıkamazsın, o tür tepkiler de bulunmadı. Her zaman bana bıraktılar. Eğer düz liseye gitmek isteseydim oraya giderdim ama ben meslek lisesini seçtim, hani bi işimin olmasını istedim bu yüzden bu yüzden de bu lisedeyim. Gayette memnunum. Hani erkek arkadaş, şimdi şöyle konuşalım; bazen evet bizim de sıkıntılarımız oluyo çok erkek oldukları için, hani kendi aralarında biraz başkalaşabiliyorlar ama mesela bizim sınıfımız düzgün." (ML-VII/2, 5, K, 4.Sınıf)
- "Mesela "ne okuyosun diyolar" inşaat diyorum, "inşaat mı?" diyolar, işte "orda daha çok erkek vardır, inşaat bölümünde sen ne yapabilirsin, amele mi olacaksın?" diyolar." (ML-II/2, 7, K, 1.Sınıf)

İmam Hatip lisesindeki öğrenciler ise seçtiği okullarda eğitim almaları konusunda ailelerinin tutumlarını dile getirmişlerdir. İmam Hatip liselerinin bazı kısımlarında karma bir eğitim verilmekte bazı kısımlarda sınıflar kız/erkek şeklinde ayrılmaktadır. Ayrı bir eğitim alınmasının dini bir eğitim de aldıkları için gerekli olduğunu düşünen erkek öğrencilere göre kız/erkek eğitimi ayrı olmalı, görüşülen kız öğrenci ise bunun tam tersini düşünmektedir.

- "Kendim istediğim için ama tabiki de ailemin etkisi vardı. Mesela benim annem başı kapalı, namaz kılan bi insan. Benim halalarım çarşafılı, namaz kalan bi insan. Ne kadar kendisi de istese, mesela benim ailemde hiç namaz kılmayan bi insan olsa, bi imam hatibe gitmek istemezdim. İnsanı etkiliyor, tabiki de kendim istedim çünkü daha iyi bi eğitim vardı, daha iyi bi okuldu. Duydum, araştırdım, ki görüşlerini de aldım ailemin, işte akrabalarımın görüşlerini de aldım. Acaba benim için hangisi daha iyi olabilir, imam hatipte diğer düz lisedeki dersleri de görebiliyorum, diğer İslami dersleri de görebildiğim için hani biraz kendimi sıkırım, ağır olur ama başarabilirim diye düşünüp ben öyle tercih ettim. Ha mesela benim burada bir sürü arkadaşım var dershanede. Mesela dershanede namaz kılmayı bilmiyor kız, çünkü almamış onu, kusur sayamayız çünkü aileden kaynaklanıyor. Annesi kılsaydı o kıza da gelebilirdi, tabiki de başta her zaman aile bence, her şeyin temelini atıyor. Giyimde, konuşmada, oturma kalkmada bence her şey ailede. Tabi okul falan da etkili ama okulda bi öğretmen ne kadar düzeltebilir ki bi öğrenciyi, sonuçta evde geçiyo çoğu zamanın." (İHL-III, K, 4.Sınıf)
- "Ya mesela şöyle bir şey var. Haremlik selamlık diye bi olay var bizim İslam'ımızda. Genelde işte bayanla erkek, hani ne derler ateşle barut yan yana durmaz. Bi fetvamız var, genelde ayrı tutmaya çalışıyorlar, aslında karşıyım ben bu duruma biraz. Bayanla erkek ayrı tutulmamalı. Çünkü bayan mesela ben bi bayan sınıfındayım, bütün hepimiz kızdık, daha saçma hareketler, daha rahatlık, gevşeklik, daha rahat davranıyorlardı ki kızlar, kız meslek liselerinde de çok kötü olaylar gelişiyo kızların hep birbirleriyle olmalarından dolayı. Bence bi erkekli sınıf daha iyi, ne bilim bi erkek bi kızla, bi erkek olduğu zaman daha bi oturmasını, kalkmasını, konuşmasını biliyo, az konuşuyor. Yine de ayrı da olmalarına rağmen aynı sınıftalar ama yinede bi mesafe oluyor, bi saygı, ona karşı bi saygı duyuyorsun. Genellikle erkekler hani bi kusur işlediği zaman, hani biraz gençliğine falan veriyolar. Mesela biz dışarı çıkamazdık okuldan ama erkekler çıkabilirdi sigara içmeye falan, böyle bi rahatlık var, hep gevşek." (İHL-III, K, 4.Sınıf)

İmam Hatip lisesindeki erkek öğrenciler okullarındaki kız öğrencileri diğer lisedeki kız öğrencilerden ayırmaktadır. Erkek öğrencilere göre İmam Hatip'e giden bir kız

öğrenci erkeklerle iletişime geçmez, kısa giysiler giyemez, sigara içmez. Bu şekilde davranan öğrencilere “kaşar” şeklinde söylemlerde bulunmaktalar.

- “Mesela hocam, bazı öğrenciler hiç kızla irtibata geçmez. Hiç irtibata geçmeyen kişiler kızlara farklı gözle bakıyorlar. Okulun dışında farklı bir ortamı yoksa çok değişik gözle bakıyorlar. Mesela bizim okulda bi kızla erkeğin konuşması doğru değil, diyelim ki bi kızla erkeği konuşurken gördüler o kızın mesela hani toplumda olduğu gibi ve bizim okul da imam hatip olduğu için, o kıza artık millet derki “erkeklerle konuşuyo, şey yapıyo, cart yapıyo, curt yapıyo” hani kötü gözle bakıyorlar. Zaten bunun olmaması için sınıfları ayırmışlar. Aslında ayrılması daha iyi, karışık olsa hani bu sefer çok şey oluyor. Bizim dershanede de karışık, kızlar mesela tuhaf tuhaf hareketler yapıyorlar, boş boş konuşuyorlar, yok o onu yapmış bu bunu yapmış, hocalara şey şey laflar söylüyorlar, saygısız saygısız davranıyorlar. Hani kötü davranışlar yapıyorlar, hani küfür ediyorlar mesela. Ama bizim okulumuzda böyle birşey yok. Ayrı olduğumuz için böyle bir sıkıntı çekmiyoruz, rahat yani. Bir de sınıf daha da erkek olduğu zaman özgüvenli oluyo, yani rahatız.” (İHL-I, E, 4.Sınıf)
- “Açıklara genelde hani ne biçim giyiniyo, hani kaşar falan tarzında cümleler de kullanabiliyorlar. Hani onlar her şeyi yapabilir gözüyle bakıyorlar. Mesela bizim Maltepe’de bi Orhanlı Lisesi’yle bi Maltepe İmam Hatip Lisesi’ni kıyasladığımız zaman, onlar istediği kadar mini etek giyebilir ama İmam Hatip bi kısa etek giydiği zaman konuşuluyor. Bi İmam Hatip kızları sigara içtiği zaman konuşuluyor ama bi düz lise kızı içince konuşulmuyor. Ailesi onu oraya gönderdiyse, ailesi onun her şeyi yapmasına izin veriyο gibi bakıyorlar olaya. Farklı bakış açısı bu da.” (İHL-III, K, 4.Sınıf)
- “İmam hatip... zaten imam hatipin amacı, diğer bi düz lisede kapalı kız içeri giremezken imam hatipte kapalı olmalısın. Hani birinci amaç bu zaten. Hani dedik ya din çevrede etkili diye, bu da dinin etkisi zaten. O dini yaşamak isteyen kapalı kızın yaşı gelmiş, imam hatibe gönderip orda okusun, hani erkek kız konuşuyo. Bu okulda kötü derken şöyle yani, çok aşırı bi şey olduğundan değil, aşırı bi sorun yok yani, düz lisedeki gibi falan lakaytlık yok mesela. Düz liseye herkes girebiliyo, bu öğrencinin seviyesi ile ilgili. O yüzden orada iyi aile çocukları olmayabilir, bi şeylerin farkında olmayabilirler o yüzden. Yoksa katımız aynı, okulumuz aynı, sadece sınıflarımız ayrı yani.” (İHL-II, E, 4.Sınıf)

9. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet ile ilgili başlarından geçen ilginç olayların paylaşımları ve görüşleri

Öğrencilere toplumsal cinsiyetle ilgili yaşadıkları ilginç olaylar varsa paylaşılması istenmiştir. Kız öğrenciler kadınların siyasette ve mecliste alınan kararlar içinde fazla bulunmadıklarını dile getirmişlerdir. Öğrenciler karşılaştıkları/yasadıkları durumları şu şekilde anlatmışlardır:

- “Türkiye’yle ilgili bütün kararları, hemen hemen hepsi bence erkekler tarafından alınıyor. Hani tamam, hani milletvekili bayanlar da var, söz sahibi olanlar da var ama azınlıktalar. Ama şöyle düşündüğümüz zaman, şu an gündemde başbakan, Kılıçdaroğlu işte BDP grupları, MHP var. İşte bunların hep böyle çeşitli, Türkiye’yle ilgili maden sorunları mesela. Bor geleceğin madeni olarak görüyoruz ama bu tür kararları hep başbakan, enerji bakanları alıyo. Hani bunlar da hep erkek çoğunluğu, mesela hiç kadınların fikirleri alınmıyor. Bence hani bir kadın fikri, hani Mecliste daha fazlalık veya hani kadın fikrine yer verilseydi, erkekle kadın arasında ki eşitliği biraz daha topluma yansıtmış olurduk. Bu sebeple doğudaki insanlar demiştik cahil kalıyorlar ama o insanlarla neden öyle kalıyorlar. Tamam belli bi dine bağlı olabiliyorlar ama hani şimdi televizyona baktığımızda o konuda çalışan insanların erkek olduğunu görüyoruz. Hani profesörler, bilgili insanlar çıkıyo. Hani kadınlar çok az söz sahibi toplumda. Bu nedenle de şimdi aile ortamında herhangi bir sorun olduğunda eşler, şimdi nasıl diyim... Hani özellikle doğuda çok gördüğümüz şey, annen baban doğulu olunca senin konuşmaya hakkın yok, sen erkek işine karışma, sen çocuğuna bak, biz hallederiz. Bizim işlerimize karışma biz yaptığımızı biliyoruz biz cahil değiliz gibi şeyler oluyor. Hani kadınlara genelde aile ortamında yer verilmiyo. Hatta şöyle bir şey vardır toplumun zihniyetinde, kadın iç işleri bakani, erkek dış işleri bakani. Bu şekilde bi zihniyet vardır. Bunun oluşmasının sebebi de bence özellikle toplumu çok ilgilendiren kararların hep erkekler tarafından alınmış olması diyorum ben.” (KLJ-VII, 2, K, 1.Sınıf)

- “Kadınlar siyaset işiyle çok fazla uğraşmazlar. Tansu Çiller mesela, tam hatırlamıyorum ama başbakan olmuştu. Mesela kadının bir cumhurbaşkanı olması ya da aday olması çok önemli bir gelişme.” (AL-VII, 4, K, 4.Sınıf)
- “Mesela şu anda Cumhurbaşkanları, Başbakan adayları olarak bayanlar da her şey yapabiliyor. Mesela bayanlar arasında da öyle ayırım var. Kapalı, açık işte ne bilim, siyasette ayırımlar var, farklı bakıyorlar kapalılara. Halbuki hiçbir farkımız yok, aynı düşüncelere sahibiz, sadece biz biraz daha onlardan, İslam’a daha ayak uydurmaya çalışıyoruz. Sırf giyinişimizden dolayı üniversitelere almama gibi bi olayları var, sınavlara sokmama. Onlara ben mesela çok karşıyım, başımızı açtırmak hoşuna gidiyor veya da biz niye böyleyiz. Avrupa’ya giricez, niye bizim toplumumuzda kapalı insan var anlamında bakıyorlar, bu da yanlış. Hani böyle düşünen erkekler de var ama bayanlar daha fazla düşünüyor. Dediğim gibi; hani bayanlar gerçekten erkekleşiyorlar ama çok hata yapıyorlar, bu konuda çok farklı düşünüyorlar. Sanki kapalı bi bayan olduğu zaman toplumda Avrupa’ya giremeyecekmişsin gibi onları cahil sanıyorlar. Doğudaki insanlar aşırı kapalı olduğu için, mesela şu anda kapalı anlamı nedir; doğulu olarak doğuda bi kişi, okuma yazma bilmeyen bi bayan. Hani çocukları o şekilde görücü usulü verip de hani bi para karşılığı satılan bi mal olarak gördükleri için şu anda kapanan insanların hepsini cahil, okumayacak nasılsa, başa da gelmesinler tarzında engeller. İşte katsayıydı, oydu, buydu hesapları yapıyor. Tabi şu anda Allah’a şükür hepsi gidiyor, kurtuluyoruz hepsinden ama. Mesela ben şimdi ilahiyat, imam hatip öğrencisiyim. İlahiyat istiyorum, ilahiyat yerine hukuk isteseydim bana okuldan 70 ya da 30 puan gelecekti. Bu da benim kaç kişinin gerisinde kalmam demektir. Hani sırf kapalı olduğum için, sırf İslamı, normalde de İslami dersleri aldığım için ekstradan bilgi almış oluyorum. İnsanlar puanımı kırıyor. Çok saçma bi düşünce diye düşünüyorum, o kadar.” (IHL-III, K, 4.Sınıf)

Toplumsal cinsiyetin gerektirdiği rollerin ailede belirgin olarak var olduğunu söyleyen öğrenciler, ataerkil ve geniş aile yapısından, eşitlikçi ve çekirdek aile yapısına doğru bir değişim geçirilmektedir.

- “Mesela babamın, annemin köyünde, Kastamonu’da hala var bu. İşte kurtuluş savaşı döneminde, erkekler avlandığı için ufacık erkek çocuğa bile çok büyük saygı duyuyorlarmış yani. Yemesi konusunda her şeyi önünde olması gerekiyormuş çünkü evdeki erkek o. Çok büyük önem verilirdi. Hala zaman geçmesine rağmen yerleşmiş, yani ailede erkeğe verilen önem hala devam ediyor.” (AL-III, 4, E, 4.Sınıf)
- “Şimdi, bi kere ben ailemden bir örnek vereyim. Şimdi bu benim dediğim 2-3 yıl önce olmuş bir şey. Şimdi yemek yicéz, yazlıktayız, anneannem falan böyle yemek yicéz, kuzenimle masayı açıcız, hani yemekleri taşıyoruz. Ben masa örtüsünü aldım, koltuğun üzerine koydum, anneannem ordan şey diyo “o örtüyü katlasana, evlenecek yaşa geldin bi örtüyü katlayamadın”. Yani bi kadın, bi kız olmak için, mesela bi kere ev işlerinden anlamam gerekiyor, evde kalırsınız yoksa. Ev işlerinden gayet iyi anlayacaksınız, konuşmasını, susmasını bileceksin. Mesela fedakârlık, arkadaşımın dediği gibi fedakârlık çok büyük bir şey, kadın her zaman fedakârlık yapar bu da kadının içinde bulunan annelik duygusundan bence.” (KLJ-VII, 3, K, 1.Sınıf)
- “Bi çekirdek aile düşünelim, mesela benimkinden örnek verelim, benim annem çok çalışır, babam daha çok yatar. Öyle bi durum var, mesela babam hiç evde olmaz, hiç çalışmaz, hiçbir şey yapmaz. Annem çalışır bana bakar. Her şeyi o yapar. Evdeki tamir işlerini, her şeyi o yapar ve sonuçta övgüyü de annem alır. Babam da annemin kazandıklarıyla şey yapmaya, kendi harcamalarını yapmaya şey yapar. Mesela her aile için erkek çalışır, aileyi geçindirir, çocuğa bakar gibi bir şey olduğunu düşünmüyorum, çünkü çoğu ailenin bazılarında da böyle ayrılıklar da oluyo. Ayrılma sebebi erkeğin, kadınlar daha çok kontrolü ellerine alması. Erkeğin işlerine daha çok egemen oluyorlar. Bence bu çok yanlış bakılmış bir şey, çünkü bu olay değişmeye başladı. Kadınlar daha egemen olmaya başladı aile içi hayatında.” (KLJ-VII, 1, K, 1.Sınıf)

Toplumsal cinsiyeti, günümüzde dizilerin çokça ele alındığını söyleyen öğrenciler, birkaç örnekle statü, ekonomik konum gibi etmenlerin, toplumsal cinsiyet kavramını nasıl etkilediğini anlatmaya çalışmaktadır. Öğrenciler toplumsal cinsiyetin öneminin ortaya çıkmasında medyanın ciddi etkisi olduğunu belirtmişlerdir.

- "Mesela şey, "Hanımın Çiftliği" diye bir dizi var. Orda baba kızını dövüyor, kızı evlenip üst makama geldiği zaman, kızına karşı boyun eğiyo. Güç önemli yani." (AL-II, 6, K, 1.Sınıf)
- "Aşk-ı Memnu" da mesela, Bihter karakterine baktığımızda, ona çalışanların davranışı çok farklı oluyor yani. Mesela statüsü yüksek olan Behlül'ün, Beşir'e davranışı farklı oluyor yani." (AL-II, 1, K, 1.Sınıf)
- "Mesela "Fatmagül" dizisini örnek veriyim. Tecavüze uğramış bi kadın, halini savunamıyo. Başarılı yüksek iş adamları kolaylıkla, rahatlıkla, paralarıyla ya da entrikalarıyla o kadını ezebildiler. Yani, hatta mahkemeye çıktılar, mesela üstüne suç attılar, hani aldattı falan filan konuları var ama aslında o kadın içten içe kendini yiyo, hani böyle haksızlığa uğradığını düşünüyö, hani o adamlar paralarıyla, güçleriyle eziyorlar." (ML-II, 3, K, 1.Sınıf)
- "Mesela "hayat devam ediyo". Başlık parası için 15 yaşındaki kızı, 75 yaşındaki adamla evlendiriyorlar ve kızın bi sevdiği vardı, onu bile sormadılar. Kız şimdi okula gitmek istiyor, göndermiyorlar bile." (ML-II/2, 5, K, 1.Sınıf)
- "Bence medya kadını tetikliyor, çünkü şöyle; filmleriyle medya kadını eziyo ve kadını ilgili bir sürü filmler yapıyo. Mesela "Fatmagülün suçu ne?" bilirsiniz. Ondan sonra ne bilim "Öyle Bir Geçer Zaman ki", "Muhteşem Yüzyıl" gibi hepsi cinsellikle ilgili, kadının bi cinsel varlık gibi görülmesini sağlıyorlar bence ve kadını git gide eziyorlar. Bu dizilerde şey gibi görünüyö, böyle kötü yanlarını gösteriyormuş gibi ama bildiğiniz cinselliği ve kadınlığı hor görüyor. Kadının bi cinsel varlık gibi görünmemesi lazım. Mesela eskiden televizyonda böyle bi öpüşme sahnesi gördüğünde hemen kapatır değiştirilirdi, hani artık ailecek oturduğumuzda babam annemle oturduğunda ben, dizilerde öyle artık yavaş yavaş alıştırdılar ki öpüşme sahneleri çıkıyor ama insanlar normal karşılıyor onu. Mesela bundan 10 yıl önce öyle değildi, yani ben öyle karşılamıyordum, babam da öyle karşılamıyordu, gittikçe zamanla değişiyor. (IHL-II, E, 4.Sınıf)
- "Toplumun belli bir eğitim seviyesinde olabilir ama herkes bir bilinçte olamaz. Ya medya bunu çok iyi kullanıyor, medyanın elinde toplumun bilinçlenip bilinçlenmemesi bi oyuncak gibi. Yani artık dizi formatlarına bakılırsa yine tecavüzleri konu alıyo, bi cinsel ayırım var çok bariz gözüküyor Türk dizilerinde. He sadece istisnalar var tabi ama bunu çok iyi kullanıyor medya ve toplumun bilinçsizleşmesi de büyük oranda artık bence Türk medyası demiyim de dünya medyası olsun ya da dizi formatlarında olsun bunlar var." (ML-VI/1, 1, E, 4.Sınıf)

Öğrenciler televizyonlarda evlendirme programlarının giderek artmasını eleştirmektedirler. Bu tip programlarda evliliğin ve kadınların erkekler tarafından evin işlerini yapan, bakıcı gibi gördüğünü eleştirel bir dille anlatmaktadırlar. Kadınların ailenin korumacı tavrı nedeniyle baskı görmesinin evliliklerde kayıvalide tarafından devam ettirildiğini belirtmektedir.

- "Geçenlerde biri izdivaç programına çıktı ama ben açmadım baştan söylüyim (gülüyorlar). Çocukta 23 yaşında tam bir serseri böyle. Diyor ki ben buraya evlenmeye geldim, kim olursa olsun, işte 35 yaşından 20 sine kadar razıyım. Bu çok yanlış bişi, sadece evleneyim, çocuk yapayım gibi düşünüyorlar." (AL-V, 8, K, 1.Sınıf)
- "Ben de geçen şey gördüm. Yaşlı bir adam "2012 benim evlenme yılım eğer evlenemezsem kendime bir bakıcı tutacağım" dedi. Demek ki evleneceği kadını onun bakıcısı, hizmetçisi gibi görüyö yani." (AL-V, 8, K, 1.Sınıf)
- "Mesela evlilik programları var. Çok komikler ya, öyle böyle değil. Sana aşık oldum, elektrik aldım ya almazsan trafo getirelim sana al yani, çok komik, komikler yani. Yaş büyüdükçe daha farklılaşır hani, yani mesela eğer kendi ailem açısından bakalım, benim annemi babamı örnek bakalım, annem babama bağımlı olarak yaşıyo, çünkü neden; o bi ev hanımı. Hani bu güne kadar hiç çalışmadı, eğer gitmek istese kapıyı çarpıp gidemiycek. Hani tamam öyle bi şey olmaz diyelim ama istese gidemez, neden; çünkü kendine sığınacak bi yeri yok, çünkü dışardaki hayatın zorluğunu o da biliyo. Biz ne kadar biliyorsak o kim bilir daha ne kadar biliyordur. O yüzden, o da babama bağlı olarak, babam ne derse onu yapmak zorunda, çünkü kendini öyle hissediyö, o da böyle büyümüş, hani ailesi böyle göstermiş; bunu yapacaksın." (ML-VII/2, 1, K, 4.Sınıf)
- "Kız çocuk doğduğundan beri koruma altındadır. Git bak bakalım napıyor, nereye gidiyor. Kız çocukta daha çok savunma mekanizması daha gelişmiştir, kendini savunmayı küçük yaştan öğrenmiştir. Çünkü he o gözetim altında olduğu için buna bağlı olarak kız çocuğu gelişmiştir ama kaynana-gelin ilişkilerinde de kaynana daha önceki kaynanasından gördüğü muamelenin aynısını gelinine uyguluyor. Bi sinema gibi bir şey ama bu bilinçli, bilinçlendirmek lazım ki millet hani bu misilleme tarzında değil de, o bana yaptı ben de ona yaparım değil de, bana yaptı ben onu alttan alayım, her şeyine karışmayayım. Kaynanalık

genelde istenmez, o bağlamda düşünüyorum. Erkek hep özgürdür, kızların hep bir kısıtlanması var. Kadınların yalan mekanizması çok iyi gelişmiştir. Erkekler mesela bi yalan söyler, yalan söyleyemediği için yalancı durumuna düşer, yalan söyleyebilmişse o yalancı değildir, ortaya çıkmamıştır.” (ML-VI/1, 2, E, 4.Sınıf)

Görüşme boyunca öğrenciler otoritenin toplumsal cinsiyeti şekillendirdiği üzerinde uzunca durmuşlardır. Öğrenciler otoritenin baskı ya da dayak şeklinde algılanmasından duydukları rahatsızlıkları dile getirmişlerdir. Otoritenin aileyi bir arada tutan önemli bir etken olarak algılanması gerektiği görüşündedirler.

- “Hani şimdi otorite diyoruz. Otoritenin her şeyde olması gerekiyor, ama kadında ama erkekte. Sonuçta o otorite, aileyi birlikte tutan şeydir. Baba, hani nasıl anlatayım törelerdeki gibi değil de, ölçülü otorite aileyi ayakta tutar. Otorite olmazsa aile dağılır yani.” (AL-IV, 6, E, 1.Sınıf)
- “Otoriteyi sağlayan genelde erkekler olarak görülüyor ama şöyle bişi var; otoriteye bakış açısı önemli. Otorite, döverek zorla karşı tarafa düşüncelerini kabul ettirme eee... Davranışlarını belirleme otorite değildir. Bu daha çok, afedersiniz mağandalık gibi oluyo. Ama otorite aslında eee... Aile bireylerine daha çok sorunlarını anlayarak, onlarla ilgilenerek daha çok kurulur otorite. Böylece, böyle insanlar daha çok örnek alınır. Karşısındakinin huyuna giden kişiler daha çok örnek alınır ve böylece daha sağlıklı bireyler yetişir. Daha bilinçli bir toplum yetişir gelecekte.” (AL-IV, 8, E, 1.Sınıf)
- “Şimdi otorite diyoruz ama otorite kavramı da değişti, yani eskiden otorite karısını dövendi yani. Çünkü evin hakimi, her dediği yapılan erkekti. Şimdi ise İstanbul gibi bir yerde farklı, otorite artık evini düzenli bir şekilde yürüten, karısı ile geçinen asıl iyi bir erkek olarak sayılıyor. Aslında tabi doğuda neden böyle, çünkü gerçekten bir fark var. Bu açıkça ortada. Bunlar birkaç yıl önce değişti. Mesela “kızın dövmeyen dizin döver” deyimini bile Türk Dil Kurumu’ndan kaldırıldı. Bu tür şeyler bizim geliştirmizi ve bakış açısının farklı olduğunu gösteriyor. Türkiye en azından bu konuda kendisini geliştirdi. Hani eskisi gibi değil.” (AL-IV, 1, E, 1.Sınıf)

Oturdukları semtlerde ya da çevrelerinde bu sıkıntıları daha çok yaşadıklarını dile getiren erkek öğrenciler kadınların, erkeklere göre daha fazla baskı gördüklerini dile getirmektedirler.

- “Mesela Çekmeköy’de var (gülüyor). Şey ben Çekmeköy’de oturuyorum. Hani sevgilinle dışarıda rahat rahat eğlenemezsin, hemen toplum tarafından yargılanır. Anne-baba terbiyesi almamış evlatlar yetiştiriliyor denir. Ona daha çok şey, aile terbiyesi almamış falan, öyle deniliyor yani. Benim için daha bişi denilemiyor yani.” (AL-VI, 5, E, 4.Sınıf)
- “Erkekler bu konuda daha rahat hani bayanlara göre.” (AL-VI, 2, E, 4.Sınıf)
- “Şimdi benim ikiz abilerim var. Onlar hani mesela bir telefon geliyor. Hemen arkadaşlarının yanına inebiliyorlar. Ama hani beni aradıkları zaman bana şey deniyo; “Sen kızsın sen evde oturacaksın, inemezsin, sen her yere gidemezsin”. Mesela Muhteşem Yüzyıl’ı seyrediyorum, Hürrem şehzade doğurunca böyle bir şenleniyor ortalık ama Mihrimah Sultanı ilk kucağına aldığı anda onu istememişti.” (AL-VII, 6, K, 4.Sınıf)
- “Ben şunu söylüyüm. Türkiye’de şöyle bir şey var; hani bi kadın gidip evlenmeden bi erkekle ilişkiye girerse eğer o kadın artık bitmiştir. Yani çevre tarafından adı çıkar ama erkek aynı şeyi yaparsa erkeğe hiçbir şey olmaz. Yani burada da toplumda şu anlaşılıyor ki erkek kadından kat kat daha üstün. Çok yanlış bir durum. Hani ikisi de eşitse, ikisinin de bazı şeyleri yapmaması lazım. Eşit olduğumuz durum var olmadığımız durum var. Bence eşitlik biri yaptığı zaman kötü diğeri yaptığı zaman iyi olmamalı, yani toplumda bu var, doğru değil bence. Şimdi ikisini de eşit diye inşaata soksam, mesela erkek çalışabilir bayan çalışamaz. Burada bi eşitlik söz konusu olamaz, yani bi bayanı oraya gönderdiğimiz zaman eşitlik değil. Bi erkek çalışabiliyor bi bayan çalışamıyo değil. Yani eşit olduğu konu var olmadığı konu var. Şimdi şöyle bir şey var; bi kızla erkek evlenmeden ilişkiye girdiler, kız ne oldu. Mesela oğlanın abisi derki işte kardeşim erkek oldu, bazı şeyler yaptı ama kızın abisi onu öğrendiği zaman öyle bi tepki vermez, aksine onu öldürmeye daha da ileri şeylere kalkışır. Yani eşit olsak o zaman ikisine de aynı tepkiyi vermemiz gerek.” (İHL-I, E, 4.Sınıf)

Kız öğrenciler, mesleklerde sık sık yaşanan cinsiyet farklılığının spor dallarında da olduğunu söylemektedirler. Toplumda özellikle futbol erkek sporu olarak görülmektedir.

- *“Mesela spor dallarında erkeklerin futbola, basketbola daha yatkın olduğu düşünülür. Sporda da mesela kadın erkek ayrımı görülüyor. Ya mesela sürücülükte de öyle. Mesela araba süren kadınlara karşı erkekler daha bir şey oluyor. Mesela hani bir erkek kullandığı zaman daha doğru oluyor, kadın kullandığı zaman yok yanlış yere saptı, yok onu yanlış yaptı. Mesela bir erkek ve kadın kaza yapsalar, yani kadını daha suçlu bulurlar. Bence spor faaliyetlerinde de, mesela futbol daha çok kuvvet gerektirdiği için kadınlara göre daha ağır bir spor olduğu düşünülür.”* (KLJ-VI, 2, K, 1.Sınıf)
- *“Televizyonda izliyoruz, mesela bir spor kanalında genelde sporcular erkek oluyor. Mesela gülle atan erkek oluyor toplumda ama orda kadın gördüğümde daha mutlu oluyorum.”* (AL-VII, 3, K, 4.Sınıf)

Kadın ve erkeklerin cinsel deneyim yaşamaları konusunda toplumdaki bakış açılarının bölgeden bölgeye değiştiğini söyleyen Anadolu Lisesi öğrencilerine göre erkekler için bu konudaki deneyim gurur verici iken kadınlar için hayatlarını zorlaştıracak bir utanç haline gelmektedir.

- *“Bence değişiyor, çünkü o kadar empoze edilmiş ki bu insanlara, işte ne biliyim kısa bir etek giyen kadına kötü gözle bakılıyor ya da kapalı giyinenlere “a bak ne kadar düzgün”, hani hep böyle ölçütler var. Kadınla erkeğin yaptığı farklı, erkek cinsel açıdan bişi yapmak istediğinde ayakta alkışlanıyo ya da baba elinden tutup götürüyo. Hani kadın öyle bişi yaptığında öldürülüyo, dayak yiyö ya da eve kapatılıyo.”* (AL-VIII, 6, K, 4.Sınıf)
- *“Bir erkeğin ilk deneyimini yaşadığı zaman babası tarafında kutlanıyo. Bir kadın ilk deneyimini yaşadığı zaman çünkü aile faktörü var orda ama bir başka ailenin biri, kız kardeşine yaptığı zaman çok daha farklı gözle bakıyorlar, işte öldürüyorlar, dayak yiyorlar. Ama o bir adamlık göstergesi ise bir kadına ihtiyacı var. Kadın bunu kapalı kapılar ardında yaşadığı zaman, fahişe durumuna düşün gözünüyle bakıyoruz.”* (AL-VIII, 3, K, 4.Sınıf)
- *“Bizim bir tanıdığımız oldu, erkek tanıdığımız. Evlenmişler ve kadın bekar değilmiş ve birkaç ay sonra ayrılmak zorunda kaldılar. Bekar olmaması, onun evliliğin sonlanması için gayet yeterli bir nedendi. Belki severek evlenmesi hiç bi şeyi değiştirmiyö, toplumun bu baskısının altında kalıyo.”* (AL-VIII, 7, K, 4.Sınıf)

Öğrencilere bunun nedenleri sorulduğunda alınan cevaplar bir hayli ilginçtir;

- *“Çünkü hiçbir erkek, bir kadının başka bir erkekle olmasını istemez ve ilk ona sahip olmak ister. Kadınlara bir eşya, bir mal gözüyle bakmalarından kaynaklandığını düşünüyorum.”* (AL-VIII, 3, K, 4.Sınıf)
- *“Erkekler buna bir ihtiyaç diyolar ama evlenmeden önce bir sürü kadınla birlikte oluyolar. Onların gözünde çok masum ve temiz. Bir kadın olarak sen de ilk evlenince birlikte olmak istiyosun, temiz olmak istiyosun ama diğer taraftan bişiler yaşamak istediğin kişiler de kadın. Çok böyle kısır bir döngü içerisinde ve bu böyle değişmediği sürece, her zaman 1. sınıf kadın, 2. sınıf kadın, 3.sınıf kadın olarak ayırım olacak ama erkekler hep bir bütün olarak kalacak.”* (AL-VIII, 2, K, 4.Sınıf)
- *“Bence sadece erkeler değil, kadınlar da ve tavizden de kaynaklı. Hani toplum baskısı diye bir kavram vardır, bence bu daha çok öne çıkan bir kavram. Kadın ve erkek de bence bu ayrımcılığı yaratıyor.”* (AL-VIII, 4, K, 4.Sınıf)
- *“Bu da hep eskiden beri bir ataerkil toplum düzeninden kaynaklanıyo.”* (AL-VIII, 3, K, 4.Sınıf)
- *“Bence de bu durum İslam’dan geliyo, ben mesela müslümanım. Hani bir erkek birçok kadınla evlenebiliyo. Osmanlı’ya uzanıyoruz, mesela haremde hatunlar falan. Adam ne yapsın, her gün aynı yemeği yiycem muhabbeti yapıyo.”* (AL-VIII, 6, K, 4.Sınıf)

Öğrenciler kadınların zaman zaman kız çocuk doğurduğu için toplum tarafından suçlandığı ya da dışlandığını vurgulamışlardır. Erkek öğrenciler soyun devamı için erkek çocuk doğurmanın doğu toplumlarında önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Öğrenciler aynı zamanda kadının evlendikten sonra erkeğin soyadını alması konusuna da değinmişlerdir. Meslek lisesi erkek öğrenciler ileride eşlerinin kendilerinin soyadını almalarını istemektedirler.

- “Erkek, ailenin veliahtı o oluyo, yani erkek çocuk oluyo, o yüzden de o soyu devam ettirecek erkek çocuk olabileceğinden erkek çocuk daha değerli oluyo.” (KLJ-II, 7, E, 1.Sınıf)
- “Bir de şey var; erkek çocuk doğurmak. Erkek olana kadar doğuruyolar, hani kız çocuğuna fazla önem verilmiyor. Mesela kadın kız çocuk doğurmuş, daha da doğuruyor, hani bakamıyor ama sürekli erkek doğurtturmak için uğraşılıyor yani.” (ML-VIII/1, 9, K, 4.Sınıf)
- “Kadınları boşu boşuna suçluyolar. Öldürdükleri kızlar... erkek ve ya kız doğurması bence suç bişey değil ki yani” (KLJ-II, 3, E, 1.Sınıf)
- “Kız çocuk olunca istemezler, soy ismi artık olsa ne olur olmasa ne olur, zaten yeni kanun geldi evlenince soy ismini de değiştirmeyebiliyorsun. Aslında eşit de her şey, onlar anlamıyor. On tane torunum olacak, işte onla evlenecek, soyunu ilerletmeye çalışıyor işte.” (ML-I/2, 3, E, 1.Sınıf)
- “Mesela soyadı değiştiriliyo ama ben evlendiğimde benim evlendiğim kişinin soyadı değişik olabilir ama çocuğumun soy isminin benim soy ismim olmasını isterim.” (ML-I/2, 5, E, 1.Sınıf)

Öğrenciler kültür, çevre gibi öğelerin toplumsal cinsiyetin şekillenmesinde ve toplumda bu tür olayların yaşanmasında etkili olduğunu düşünmektedirler.

- “Bence çevre yüzünden, laf olur, söz olur dayatmaları yüzünden. Hani anne baba mücade edecek bile olsa, bi başkasından çekinirler, onun bunun diyeceği laftan çekinirler, izin vermezler yani.” (KLJ-VIII, 6, K, 4.Sınıf)
- “Şimdi çevre diyecem. Ben kendimden örnek vermek istiyorum. Ailemle büyüdüm ama bir yerden sonra çevrenin içine katılıyorum. Okula geliyorum, arkadaşarımla takılıyorum. Vaktimin çoğunu dışarıda geçiriyorum, o yüzden insanların çevresindeki gördüklere şeylere alışması daha etkili olur.” (KLJ-IV, 3, E, 4.Sınıf)
- “Evet mesela doğuda ki erkekler manken kadınlara, ünlü kadınlara, başka meslek mi yoktu bunu seçtiler, işte açık açık giyinip ne yaptıklarını sanıyolar gibisinden düşünüyorlar. Tam tersine de buradaki insanlar, doğudaki insanları kınayabiliyorlar.” (ML-II/2, 1, K, 1.Sınıf)
- “Ya bence çevre... Mesela benim annem, bundan 15 yıl önce falan Küçükyalı'ya taşınmışlar. Küçükyalı biraz serbest olduğu bir bölge, dindar olmayan bi yer. Hani annem kapalı, orda sokakta giderken, orda mesela bi tane açık, 60-65 yaşlarında, oranın eski oturan yerlisi “yobazlara bak, hani Küçükyalı'ya bile girdiler. Artık burada bile varlar, ne işiniz var burada, çıkın gidin” falan demişler. Yani bu çevre tarafından yadırganıyor. Bence herkesin inancı kendine.” (IHL-II, E, 4.Sınıf)
- “O da çevreyle alakalı. Hani yaşayan insanlar aşırı dindarlarsa veya aksine dindar değilirse. Mesela bi kadın hafif etek giyer, derler ki “o biçim kadın”. Hani dindar olmayan kesim ise, istediği kadar giyse de, bikiniyle gezse de kimse bir şey demez yani.” (IHL-I, E, 4.Sınıf)
- “Mesela başörtüsü olayı, bence bu durum herkesin inancı ile ilgili bişi. Bu durum çevre tarafından çok yadırganıyor. Hani kadınların farklı giyinişi diyoruz ya, bir kadın tabi giyimine dikkat etmeli ama bunun için yadırganmamalı da.” (IHL-II, E, 4.Sınıf)

Bazı öğrenciler dinin toplumsal cinsiyetin şekillenmesinde ve toplumda bu tür olayların yaşanmasında etkili olduğunu düşünmektedirler.

- “Din de farkediyö sonuçta, inancına göre hareket edebiliyo insan” (KLJ-VIII, 5, K, 4.Sınıf)
- “En çok etkili olan din. Çünkü dindar olan bi kesim, dindar olmayan bi kesime baskı uygulayabilir. Dindar olmayan bi kesim de dindar olan kapalı bir bayana karşı baskıda bulunabiliyor. Mesela çevre dedik ya, çevreyi etkileyen de din zaten. Mesela doğu çevresinde din etkili, yani o kesimde töreler mesela daha etkili.” (IHL-I, E, 4. Sınıf)

- *Ya dini çok abartıyolar bence. Ya ne bilim, işte sen Kürtsün, ben Türküm ayrımı çok yapılyo. Kadın erkekte bu ilişki nasıl... Kürt bi kadın, hani peçeli bi kadın, erkeğin yanında açarıyo ağzını falan. O adamda onu hor görüyo, hani sen Kürtsün, sen doğulusun, sen cahilsin, senin ailen şöyle falan, o kadının gururu bence ayaklar altına serilyo.” (ML-II/2, 5, K, 1.Sınıf)*
- *“Dinle çok alakası olduğunu düşünmüyorum ben, çünkü ben müslüman bir ülkede de yaşadım. Onun haricinde Londra’da da yaşadım. Londra’yla o müslüman ülke birbirine çok yakın ama burası bambaşka, çok başka. Diğerleri birbirine benzese bile burası çok daha farklı.” (KLJ-VIII, 6, K, 4.Sınıf)*

Bazı öğrenciler ailenin, toplumsal cinsiyetin şekillenmesinde ve toplumda bu tür olayların yaşanmasında son derece önemli bir rolü olduğunu belirtmektedirler.

Ailenin kadınlıklarının/ erkekliklerinin oluşmasında ailenin model olduğunu düşünmektedirler. Öğrenciler arkadaşlık ilişkilerinde ailelerinin kendilerine önyargı ile baktığını ifade etmektedirler.

- *“Aile faktörü de var, mesela ben babamın anneme el kaldırdığını hiç görmedim. Mesela çocukken evde de oluyorsa bu tür olaylar, çocuk da bundan etkilenir ve yarın öbür gün aynı tartışmalar olduğu zaman, aynı tepkileri gösterebilir. O yüzden ailenin bilinçlenmesi lazım.” (KLJ-IV, 4, E, 4.Sınıf)*
- *“Bence ailede başladığı için bence kız erkek çocuk ayrımı yapılmamalı veya orda babanın sözü geçiyorsa, annenin de sözü geçmeli. Çünkü çocuk anneden babadan görüp aynısını yapıyo.” (ML-III/2, 6, K, 1.Sınıf)*
- *“Mesela benim arkadaşım olsun, kız arkadaşım ama kız arkadaşım benim evime geldiği zaman, annem mesela böyle çok değişik bir şeymiş gibi algılayabiliyor ya da ben başka bi kız arkadaşımın evine gittiğim zaman, onun ailesi bunu farklı algılayabiliyor. İlle sen onu seviyorsun durumuna geliyor, hâlbuki ben ders çalışıcam onunla.” (ML-VI/1, 5, E, 4.Sınıf)*
- *“Her ilişki, her erkek kadın ilişkisini anne baba yanlış anlayabiliyor ama bu gayet masum bi arkadaşlık ilişkisi. Yok kızla arkadaşlık olmaz. Erkekle kur erkek adam ol.” (ML-VI/1, 2, E, 4.Sınıf)*
- *“Babalar da aslında yanlış anlıyo. Tamam, hadi kızlarının namuslarını düşünüyolar ama konuştukları bi erkek olur mesela, hani sadece sınıf arkadaşı olur, mahalleden bi arkadaşı olur, baba da onu farklı algılyo, hiç dinlemeden direk olarak olaya....” (ML-II/2, 2, K, 1.Sınıf)*

Bazı öğrenciler kişiliğin toplumsal cinsiyetin şekillenmesinde ve toplumda bu tür olayların yaşanmasında etkili olduğunu düşünmektedirler. Meslek lisesi 4. Sınıf

öğrencisi kadına şiddeti eleştirerek bunu erkeğin acizliği olarak ifade etmektedir. Bir

İmam Hatip Lisesi 4. sınıf öğrencisinin aşırıya kaçmamak şartı ile tokat atmanın

mümkün olabileceği fikrini ileri süren şu sözleri ilginçtir.

- *“Bence insanın yapısı ile de alakası var, çünkü insanın yapısı ne ise onu da öyle gösterecektir. Bence kadına şiddet uygulayan bir erkek, benim gözümde bir erkek değildir, çünkü kendinden güçsüz varlığa eğer şiddet gösteriyorsa, bence bu acizlikten başka bir şey değildir. Eğer çok sinirleniyorsan, yani boksa katıl, bir faaliyet yap ama kendinden güçsüz birine vurmak gururlu, mantıklı bir şey değil.” (KLJ-IV, 5, E, 4.Sınıf)*
- *“Şimdi hani ben evlenmiş olsam karıma şiddet uygular mıyım? Yalan olmasın, hani öyle bir safhaya gelebilir ki insan, çok aşırı sinirlenir bi tokat vurabilir, belki olabilir ya da içmiş olur, kafası güzel olur ya da çok bazı şeylere sinirlenmiş olur, şiddet uygulayabilir hani. Bu da göstermez ki, hani adam karısına daima şiddet gösteriyor, o an aşırı tepki veriyor. Bu okulda da olur, iş yerinde de olur, baban da sana, kızabilir müdürün de sana bağırıp çağırabilir, bu herkese olan bi şey. Yani ailede de olabilir. Yani aileyi de sonuçta bi şirket gibi düşünürsek normal böyle bişey olması, bi evlilik boyunca bi tokat normaldir mesela.” (İHL-I, E, 4.Sınıf)*

Cinsel kimliğin oluşumunda ya da aktarımında da giysiler etken olmaktadır. Kadın erkek eşitliğinin ortaya çıkmaya başlamasıyla birlikte “unisex” giyim anlayışı da özellikle liseli gençler arasında yerini almıştır.

- *“Mesela kıyafet olarak da fark eder; kızın renkli açık, erkeğinki koyu kapalı oluyo mesela. Ne bilim bu renklerin durumu açık renk daha çok kızlara yakışır, kapalı renk erkeklere yakışır. Niye erkekler siyah giyer mesela, o çok böyle karamsar renktir. Mavi erkek rengi gibi, pembe de böyle kızların giyebileceği renk gibi. Bi erkeğin pembe giymesi abes kaçır. Bu tasarım ile alakalı sanırım. Sonuçta öyle bir mont yapıyolar ki unisex değil bayan ürünü ama şöyle bakıyosun bi ürüne, hiç bayanla ilgisi yok, ikisi de giyebilir bence. Bi kere bi arkadaşım bana şekilli bi tane tişört vermişti, hani güzel bi şeydi ama birazcık dar almış. Ben bunu giydim eve gittim, babam “bu ne lan cinsiyet mi değiştirdin sen” dedi, hayır dedim moda bu. Babamın tepkisi bu oldu, şaşırdı adam yani. Siyah yada beyaz takım, ciddi giymeye alışmış, onu gördüğü zaman farklı kaçıyo ama her zaman aynı şeyi giysem mesela yadırgamıcak yani. Mesela beyaz da unisex bi renktir yani hem bayan hem erkek giyebiliyor, siyah da öyle. Siyah biraz erkeğe kaçabiliyor ama beyaz tam yani ikisinin ortası. Parfümlerde özellikle çok oluyor, ayırt etmek çok zor.” (İHL-I, E, 4.Sınıf)*

Son olarak öğrencilere toplumsal cinsiyetle ilgili karşılaştıkları/yaşadıkları bu sıkıntıların zamanla değişip değişmeyeceği, bu tür olayların düzelmesi için ne olması gerektiği sorulduğunda alınan bazı yanıtlar aşağıda sunulmaktadır:

- *“Zamanla değişir ama biraz geç olur. Çünkü kafa olarak, şey yani bütün demiyim de genel olarak herkes aynı şeyi düşünüyö, aynı düşünceleri paylaşıyolar ama zaman gelince çağa daşlaşabilirler hem eğitim, hem ahlak olarak.” (ML-VII/2, 4, K, 4.Sınıf)*
- *“Eğitim olması gerekiyo bi kere.” (ML-VII/2, 3, K, 4.Sınıf)*
- *“Konferanslar yapılarak, mesela eğitimle bunlar düzeltilebilir.” (KLJ-IV, 2, E, 1.Sınıf)*
- *“Bu bir anda olacak bi şey değil, erkeğe verilen gazı bir anda almak mümkün değil yani. (ML-VI/1, 3, E, 4.Sınıf)*
- *“Bence şiddet gören kadın, hani çok şiddet gören kadın şikayet ettiği zaman kocasını direk içeri almaları lazım. Hani kadın isteyene kadarda çıkmasın. Adam yatıyo 3 yıl, çıkıyo kadını vuruyo beni içeri attırdın diye.” (İHL-II, E, 4.Sınıf)*

Bazı öğrenciler ataerkil sisteminin getirdiği erkek egemenliğinin değişmesinin kolay olmadığını, bu değişimin zaman alacağını söylemektedirler. Yavaş bir değişim ve dönüşüm olmasına rağmen öğrenciler bu değişimin daha da ilerleyeceğinden umutludurlar.

- *“Bence bu gücün nerden geldiğini biliyoruz. Toplumumuzda demek ki erkekler sürekli el üstünde tutulduğu için güç oradan kaynaklanıyor. Şu an bizim yapabileceğimiz çok bi şey yok.” (ML-VIII/1, 5, K, 4.Sınıf)*
- *“Bence düzelmesi için eğitim. Bence şu anda düzeliyor, çünkü çoğu insan, çoğu genç kızımız, erkekler eğitimin ne kadar önemli olduğunu görüyorlar ve eğitimle şu an üniversite mezunu da olsak bazı işlere giremiyorsun. Eğitim o kadar ilerlemiş ki artık senin yüksek lisans, atıyorum doktora, üniversite de kalman gerekiyor. Hani üniversite mezunu olan bi insan bile çöpçülük yapıyo. Bunu aşağılamak için söylemiyorum veya işte kanalizasyon temizlemek, oralardaki işleri bile yapıyorlar. Bence eğitim hızlandıkça bu olay da çözülecek. Bi doğu insanının, mesela atıyorum doğulu bi bayanın bile kızı İstanbul’da eğitim görürse, oradaki toplumdan farklılaşır etkilenirse, ailesine dönerse, ailesine de o şekilde anlatacaktır eminim. Mesela derler; ilk okuyan okursa diğerleri de okur. Çünkü onları görüyor, insan gördüğünü de yapar, model oluyo onlara. Gördüğünü yapıyo, yaşadıkları tabi farklılaşıyor, farklı bilgilere sahip oluyor. Mesela siz yüksek lisans yapıyorsunuz, bunun iyi bir şey olduğunu, daha yüksek hani eğitimim için daha iyi derece olduğunu bildiğiniz için bunu yapma gereksinimi duyuyorsunuz. Hani yine bence eğitim, farklı olarak eğitim bence toplumuzu geliştirecek diye düşünüyorum.” (İHL-III, K, 4.Sınıf)*
- *“İş yerlerinde olsun, müdürün kadın olsun mesela, erkek onu benimseyemez mesela. Kendini kadından her zaman erkek daha üstün görür. Çünkü kaç senedir, hatta bu milattan önceye*

dayanır, hep evrenin bütün işlerini mağara hayatında bile her yük erkeğin üstündeydi. Milyon yıllık erkeğe olan baskı bir anda yok edilemez tabi çünkü. Bi süreçten geçmesi lazım, illa bi eşik olması lazım. (ML-VI/1, 2, E, 4.Sınıf)

- "Yani bu işte biz şu an belli bir aşamanın içinde olduğu için biz de tam o durumdayız. İşte bunu hazmedebilenler oluyor, hazmedemeyenler oluyo. Bayanın artık erkekle eşit olduğunu işte hazmedemeyenler bunlara kalkışıyorlar, her gün gazetelerin üçüncü sayfalarında böyle kadın öldürmeler, şiddet, cinayet, tecavüzleri duymak bizim de hoşumuza gitmiyordu. Şimdi yavaş yavaş olacak." (ML-VI/1, 4, E, 4.Sınıf)
- Şey, mesela babam Elazığ'da okumuş. Onların zamanında çok siyasi olaylar falan olmuş. O zaman kulak memesi şey, erkekler şey küpe takan çok az olurmuş. Bazı kişiler falan mesela o küpeyi kulağından çekerlermiş. Şimdi ise nerdeyse tüm erkekler küpe takıyor yani. Şimdi bunu anlatsan, o zamanlar öyle mi olmuş derler ve garip karşılarlar. Şimdi insan bile değiştiğine göre, toplum hayli hayli değişir." (AL-II, 1, K, 1.Sınıf)

BÖLÜM 4

SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumsal cinsiyet kavramı ve kadın/erkek olma süreçleri ile ilgili olarak öğrencilerin yaklaşımlarını öğrenmek üzere farklı lise türlerinde eğitim/öğretim gören birinci ve dördüncü sınıf kız ve erkek öğrenciler ile 24 odak grup görüşmesi ve 3 derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşmeler Eylül 2011 - Ocak 2012 tarihleri arasında, okullarda veya uygun mekânlarda yapılarak tamamlanmıştır. Niteliksel araştırmanın doğası gereği, bu çalışmanın bulgu ve sonuçları genellenememekle birlikte, liseli gençlerin toplumsal cinsiyet ve kadın/erkek olma süreçlerine ilişkin düşünceleri hakkında önemli ipuçları vermektedir.

Araştırma bulgularından yola çıkılarak şu sonuçlara varılabilir:

Görüşme yapılan çoğu liseli öğrencinin, toplumsal cinsiyet kavramını daha önce duymadığı ve bu konu hakkında fikir belirtmekte zorluk yaşadığı anlaşılmaktadır. Buna rağmen toplumsal cinsiyet ilişkileri ve kavramın tanımlanması konusunda 4. sınıf öğrencilerinin 1. sınıf öğrencilerine göre daha çok bilgili ve bilinçli olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulardan yola çıkılarak öğrencilerin buldukları sınıfın, toplumsal cinsiyet, erkek/kadın olma süreci ve kadınlık/erkeklik söylemlerinin biçimlenmesinde ve ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. Görüşülen öğrenciler günümüzün bu popüler konusuna tartışma programlarında, köşe yazılarında rastladıklarını söylemişlerdir. Öğrenciler toplumsal cinsiyeti genelde “kadın/erkek ayrımı” ya da “eşitliği” olarak görmektedirler. Bilindiği gibi, toplumsal cinsiyet, cinsiyetten daha farklı bir şey olmasına karşın cinsiyeti de içinde barındırmaktadır. Oysa öğrenciler toplumsal cinsiyetle cinsiyeti aynı anlamda algılayarak, bu tanımı daha çok biyolojik açıdan ele almaktadırlar. Ataerkil sistemin varlığının devam ettiğini düşünseler bile,

bu sistemin yavaş da olsa değiştiğini, günümüzde artık kadın ve erkeklerin iş bölümü ve cinsiyet rollerinde bir eşitliğin söz konusu olmaya başladığını ifade etmişlerdir.

Öğrenciler giyim tarzı, ekonomik durum, eğitim, kişilik gibi birçok faktörün toplumsal cinsiyetlerin yapılanmasında ve dönüşüp değişmesinde etkili olduğunu düşünmektedirler. Onlara göre toplumsal cinsiyet çocukluktan başlayarak okullarda daha çok şekillenmektedir. Öğrenciler okullarda toplumsal cinsiyet rollerini öğretmenlerle olan ilişkilerinde, ders kitaplarında, oyunlarda, sosyal etkinliklerde öğrenmektedirler. Yapılan bir araştırmada da, benzer bir şekilde, yeni ders kitaplarının, kadını ve erkeği toplumsal cinsiyet kalıp yargıları temelinde ayrıştırarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve ataerkil ideolojiyi aktarmaya devam etmekte olduğu söylenmektedir (Sayılan, 2012, s. 96-97). Kadınlar için görülen yaşam becerileri kadının ataerkil aile içindeki konumunu temel almakta ve bunun yeniden üretimini sağlamaya yönelmektedir. Kadınlar için öngörülen değişim alanı olarak da sadece aile ve yakın çevresi temel alınmakta ve yeni öğrenme hedefleri ev kadınlığı ve annelik etrafında belirlenmektedir.

Çalışmaya katılan kız ve erkek öğrenciler "erkeklik" kavramını toplumda özellikle kadınlardan üstün olma, para kazanma, kadınına ve ailesine sahip çıkma/bakma, evin reisi olma ve sorumluluk şeklinde tanımlamışlardır. Toplum içinde erkeklere verilen roller arasında fiziksel açıdan güçlü olmak, koruyucu olmak, evin geçimini sağlamak, güvenilir olmak gibi özellikler de yer almaktadır. Kız ğrencilere göre erkeklik rahatlığı da beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda erkeklerin kadınlara göre, yaşamın her alanında zgr olduklarını ve bu özgürlüğün, gücün ve üstünlüğün erkekler tarafında kadınlar üzerinde kısıtlama, zorlama şeklinde baskıya dönüştürüldüğünü sylenmektedirler. Kadınların kamusal alanda ve iş yaşamında görünür olması, sokağa çıkması erkekler tarafında zorlaştırılırken, bu zorlaştırma

kadınlar tarafında da söylemlerle desteklenmektedir. Dolayısıyla bu rahatlık durumu erkeklerin alanını genişletirken kadınların alanını daraltmaktadır. Farklı ülkelerde ve farklı özelliklere sahip gruplarla çalışan Connell'e göre de sokak, ıslık çalıp laf atma gibi görece hafif tacizlerden fiziksel sarkıntılık ve tecavüze kadar, kadınlara yönelik pek çok sindirme eyleminin gerçekleştiği ortamdır (1998, s.181). Öyleyse sokak, erkeklerin işgali altında olan bir bölgedir. Genç yetişkin erkeklerin yoğunlaştığı yerler ise en korkutucu ve tehlikeli olanlarıdır. Anlaşılan odur ki, dünyanın birçok yerinde bu ilişkiler benzer şekilde ortaya çıkmaktadır.

Görüşülen öğrenciler içinde buldukları toplumun giyim tarzına ayak uydurmaya çalışırken, bir yandan da kendilerine özgü bir tarz geliştirmektedirler. Giyim tarzının yanında bıyık ve sakallar da erkekliğin bir göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır. Erkek öğrenciler erkekliği güç, liderlik, otorite, sertlik olarak tanımlamaktadırlar. Bu güç ve sertliğin erkekler tarafından şiddete dönüştürülmesi öğrenciler tarafından eleştirilmektedir. Görüşmelerde, kız öğrenciler şiddet uygulayan erkekleri kaba olarak nitelendirerek duydukları rahatsızlıkları da dile getirmektedirler. Ayrıca otorite kavramının giderek değiştiğini belirten öğrencilere göre otorite; şiddet gerektiren ve ailenin dağılmasına sebep olan bir durum olmaktan daha çok aileyi bir arada tutan şey olarak anlaşılmalıdır. Bu durum Kuruoğlu'nun çalışması ile de uyumludur (2009, s.7): "Şiddeti üreten ve uygulayan zalim rolündeki temel aktör olan erkeklerle dayatılan kimliğin ciddi bir şekilde yeniden sorgulanması ve bu bağlamda, değişen şartlara göre yeniden kurgulanması gerekmektedir. "

Görüşmelerde erkek öğrenciler, günümüzde erkeklerden daha çok sorumluluk beklendiğinden ve bu durumun erkeklerin omuzlarındaki yükü arttırdığından bahsetmektedirler. Yapılan görüşmelerde özellikle meslek lisesi öğrencilerinin staj yaptıkları sırada yaşadıkları deneyimleri ifade etmelerinden yola çıkılarak, işe alımlarda cinsiyete göre iş dağılımı olgusunun hala devam etmekte olduğu ortaya

çıkılmaktadır. Öğrenciler toplumun bir erkek üyesi olmanın üniversite okuma, iş sahibi olma, kültürlü, çağdaş, dürüst olmayı gerektirdiğini düşünmektedirler. Anadolu Lisesi ve Kolejlerdeki kız öğrenciler, bu aşamalardan geçen erkeklerin günümüzde toplumun bir erkek üyesi olarak daha çok saygı gördüklerini belirtmektedirler. Erkek öğrenciler kadınların daha az sorumluluk taşıdığını, çalışıp para kazanmak gibi bir zorunluluklarının olmadığını belirtmekte ve kadınları “ev hanımı” olarak daha şanslı görmektedirler. Buradan da anlaşılmaktadır ki toplumsal cinsiyet rolleri genç erkekleri işe, genç kızları ise “ev kızı/kadını olmaya yönlendirmektedir.

Görüşme yapılan öğrencilere göre “kadınlık” ise anne, namus, üretkenlik olarak nitelendirilmekte ve aileyi bir arada tutan, evi çekip çeviren, ailenin bakımını sağlayan ve fedakârlık yapan olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de kadın olmanın zorluğuna dikkat çeken birinci sınıf kız öğrencilerine göre, erkek gibi hareket eden kadınlar toplumda daha rahat olmaktadır. Kadınların toplumda oluşan baskılardan kaçmak için erkek tarzı bir yaşama bürünmeyi seçmeleri düşündürücüdür. Kolej öğrencileri, kadınları daha çok erkeği taşıyan, toparlayan ve yapıcı taraf olarak görmektedir. Kadınlık sorusunu da erkeklik gibi biyolojik olarak algılayan öğrenciler kadınlığı zarafet, güzellik, kibarlık, duygusallık şeklinde tanımlamışlardır. Kadının duygusal olmasını ve bu özelliğini çıkarları için kullanmasını özellikle kız öğrenciler itici bulmaktadır. Erkek öğrencilere göre kadın güçsüz, ezik, savunmasız, zorluğa gelemeyen ve korunması gereken bir varlıktır. Onlara göre genelde kadınlar erkeklerden daha erken olgunlaşmaktadır. Fakat özellikle erkek öğrenciler kadınlık ile ilgili düşüncelerini aktarırken sınıftaki kız arkadaşlarını kadın olarak görmekte ve değerlendirmekte güçlük yaşamaktadırlar. Kadın kelimesinin daha çok evli olanlar veya bekâretini kaybetmiş olanlar için kullanıldığını söyleyen kız öğrenciler ise bu nedenlerden dolayı kadın kelimesinin kullanılmasından ve böyle bir ayrıma gidilmesinden rahatsızlık duymaktadırlar. Öğrenciler kadın tanımlamasından çok “kız”, “bayan” gibi kelimeleri daha estetik bulmaktadırlar.

Toplumun bir erkek üyesi olmanın birbirini takip eden belirli süreçleri bulunmaktadır. Bu aşamalar anne karnında cinsiyetinin belirlenmesi ile başlar, daha sonra sünnet, üniversite, askerlik, evlilik ve çocuk sahibi olma şeklinde tamamlanır. Görüşmeler sırasında dikkat çeken nokta ise öğrencilerin sünnet olmayı artık erkek olmanın bir ölçütü olarak görmemeleridir. Onlara göre sünnet dini kural, geleneksel bir zorunluluk ya da sağlık açısından yapılan bir operasyondur. Erkek öğrenciler batıyla karşılaştırma yaparak sünnetin erkeklikle ilgisini saçma bulmaktadırlar. İlginçtir ki öğrencilere göre askere gitmek ve erkek olmak arasındaki ilişki sünnet kadar esnek değildir. Öğrenciler askere gidilmeden toplumun bir erkek üyesi olunamayacağını düşünmektedirler. Ordular erkeklerin geniş çapta yer aldığı kurumlar olarak bilinir. Oysa Davis, yaptığı çalışmada orduların ve savaşların asla sadece “erkek bölgesi” olmadığını söylemektedir (2010, s.176-177). Kadınlar bunların içinde çoğunlukla hayati, ama genellikle erkeklerin rollerine eşit olmayan ve farklı temeldeki belli rolleri her zaman yerine getirmişlerdir. Erkekler doğal olarak savaşla bağlantılı olarak kurgulanırken, kadınlar doğal olarak barışla bağlantılı kurgulanmaktadır. Ayrıca burada vurgulanması gereken; askerlik deneyimi erkekleri toplumun erkek üyeliğine yükseltirken, toplum üyesi olmak için kadınlar açısından böyle bir durum söz konusu olmamaktadır.

Görüşmeler sonucunda alkol, sigara tüketiminin yoğun olduğu mekânlar, maçlar, kahvehaneler erkeksi öğelerin ve söylemlerin en çok ortaya çıktığı ve geliştiği yerler olarak görülmektedir. Talimciler yaptığı araştırma sonucunda, futbol ve futbol üzerine yapılan yorumlarla birlikte kullanılan söylemlerin, Türkiye’deki “erkek kültürü”nün inşasına katkıda bulunmakta olduğunu belirtmektedir (2009, s. 63–64). Futbol dilinin ve söyleminin içerdiği erkeksi öğeler, argo ve küfürler erkek egemen değer yargılarını ve maço bir kültürün kalıplarını üretmektedir. Futbol dilinin ve söyleminin içerdiği erkeksi öğeler, erkeklerin bir arada yaşadıkları mekânlarda ve

zamanlarda üretmiş oldukları cinsellik yüklü ve sadece erkeklere özgü söz kalıplarıdır. Ancak kadınlar da erkeksi bir takım davranış kalıpları içerisine girebilmekte ve bunun sonucunda onlar da tıpkı erkekler gibi küfür kervanına katılmaktadırlar. Öğrencilerle yapılan görüşmeler sırasında anlaşılmaktadır ki kadınların erkeksi kalıplar içerisine girmesi ve küfretmesinin sadece spor alanlarına özgü olmadığı, bu durumun gündelik yaşamda ve okul içerisinde de olduğu gözlemlenmektedir. Öğrenciler özellikle küfür ve kavgacı yapının meslek liseleri kız öğrencilerinde daha çok görüldüğünü belirtmektedirler. Erkek teknik ve meslek liselerinde karma bir eğitim olmasına rağmen, erkek sayısının kız sayısına göre üstün olması ve kızların erkek grupları içerisinde yer edinebilme isteği bu durumun oluşmasında en büyük etken olduğu söylenebilmektedir.

Kız öğrencilere göre toplumun bir kadın üyesi olarak kabul görülmek için kendi ayakları üzerinde durabilmesi, ağırbaşlı olması, eğitilmiş olması, saygılı olması ve evlenmesi gerekmektedir. Erkek öğrenciler ise kadının toplumun bir üyesi olarak kabul görülebilmesi için çocuklarına ve eşine bakması, ev işlerini bilmesi, tutumlu olması, kocasına saygılı ve sadık olması gerekmektedir. Burada da cinsiyetin toplumsal cinsiyet, kadın/erkek olma süreci ve kadınlık erkeklik söylemlerini etkilediğini söylemek mümkün olabilmektedir. Türkiye’de eğitim ve kadınlar üzerinde yapılan bir araştırmada, eğitim ve okullulaşmanın yaygınlaşması sonucu giderek toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azalmakta olduğu belirtilmektedir (Gök’den aktaran Sayılan, 2012, s. 68-69). Ancak müfredatın cinsiyetçi ideolojik içeriği ve cinsiyetçi öğretmen tutumları nedeniyle bu etki sınırlı kalmaktadır. Çünkü eğitim, kadınları güçler hiyerarşisinin alt basamaklarında tutacak biçimde yapıldığı ve gerçekleştiğinde ataerkil kültürün ve ideolojinin yeniden üretimine hizmet eder. Nitekim iyi eğitim görmüş pek çok kadının ev kadını olmayı seçmesi ve de yine pek çok eğitilmiş kadının istihdam alanında pasif rollere razı gelmesinin gerisinde eğitimde edindikleri cinsiyetçi değerler aranmalıdır.

Görüşmeler sırasında erkekler hakkında söylenen ve genel olarak bilinen “delikanlı”, “beyefendi”, “maço”, “kıro”, “odun”, “kılıbık” gibi birçok olumlu/olumsuz söylemlerin zamanla değiştiği ve “apaçi”, “tiki”, “feym” (*fame*) gibi söylemlere dönüştüğü ortaya çıkmıştır. Erkekler hakkında delikanlı, beyefendi gibi birçok söylemin ortaya çıkmasında etken kişilerin karakterleri ile ilgiliyken, oluşan bu yeni söylemlerde kıyafet, saç gibi birçok görsel öğenin daha ön planda olması araştırmanın bir diğer bulgusu olmaktadır. Buna rağmen “delikanlı” söylemi hala gençler arasında erkeklik açısından önemli görülmektedir. Ayrıca delikanlılığın sözünde durmak, sahiplenmek ve ağır olmak gibi bazı erdemleri barındırması gerektirdiği düşünülmektedir. Erkeklerin kişiliklerine göre “abaza”, “süt çocuğu”, “hanzo”, “erkek güzeli” gibi bazı söylemler de oluşmaktadır. Meslek lisesi kız öğrencileri, erkekler hakkındaki bu söylemlerin kişilerin ünlü olması veya ekonomik koşullarının iyi olmasına göre değiştiğini söylemektedirler. Bu durum kız öğrencilerin benzer giyim tarzına sahip ama sosyetenin dışında kalan erkeklere, kişilikleriyle ilgili genellemeleri ve önyargılı yaklaşımları nedeniyle oluşmaktadır.

Öğrenciler kadınlar hakkında “hanım ağa, bayan, hanımefendi” gibi bildik söylemlerin zamanla değiştiğini “pampış”, “emo”, “cadde kızı” gibi söylemlere dönüştüğünü söylemektedirler. Bu söylemlerin ortaya çıkmasında erkeklerde olduğu gibi yaşam tarzının etkili olduğunu söylemek mümkün olabilmektedir. Zarafet, güzellik, nezaket ve hanımlığın kadın için önemli olduğunu belirten kız öğrenciler, bunun dışına çıkanlar için “erkek Fatma”, “yollu”, “kötü kadın” gibi söylemlerin oluştuğunu aktarmaktadırlar. Ayrıca öğrencilerle yapılan görüşmelerde kadınlar ve erkekler için “İmam Hatip kızı”, “Gülsuyu kızı” gibi söylemlerin oluşmasında okul türü ve yaşanan semtlerin/mahallelerin etkili olduğu görülmektedir. Kadınlar hakkındaki söylemler kentlerde “hanımefendi”, “hanım” tarzında oluşurken köylere doğru gidildikçe bu söylemler “bacı”, “avrat”, “hatun” şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Öğrenciler toplumsal cinsiyetin ve erkekler ile kadınlar hakkında ortaya çıkan söylemlerin bölgelere göre değiştiğini söyleyerek Batı (İstanbul)- Doğu (Güneydoğu ve Doğudaki İller) karşılaştırması yapmışlardır. Doğu-batı, kadın-erkek karşılaştırması daha çok Anadolu Lisesi ve Kolej öğrencilerinde görülmektedir. Doğuda yaşayan kadınların erkekler tarafından baskı ve şiddete maruz kaldığını ve küçümsendiğini, mal gibi satıldığını, batıda kadının para kazanmaya başlamasıyla bu durumun olumlu yönde değiştiğini dile getirmişlerdir. Doğuda erkekleri daha kaba olarak gören öğrenciler, batıdaki erkekleri daha saygılı, eğitilmiş, çağdaş olarak görmektedirler. Anadolu Lisesi öğrencileri kadınlar/erkekler hakkındaki bu söylemlerin kentlere/köylere göre değişmekte olduğunu ve eğitim ile birlikte kadınlar/erkekler hakkındaki tutumların ve söylemlerin zamanla daha olumlu hale duruma geleceğini belirtmektedirler.

Anadolu Lisesi ve Kolej kız/erkek öğrencileri toplumsal cinsiyet ve kadın/erkek rolleri ile ilgili olarak okullarda fazla sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Okulda daha iç içe güvenli bir ortamın olduğunu ve her gün görüştüklerini söyleyen öğrenciler sokakta bu durumun tersiyle daha çok karşılaştıklarını söylemektedirler. Öğrenciler ayrıca ergenlik döneminden dolayı bu dönemleri tehlikeli gören okul yönetiminin tavrını ve almış olduğu önlemleri eleştirmektedirler. Meslek lisesi öğrencilerinde ise erkek Teknik Liselerinde kız sayısının azlığı, kız Teknik Liselerinde erkek öğrencilerin sayısının azlığı nedeniyle bu durum daha çok hissedilmektedir. Meslek liselerinde cinsiyete dayalı iş dağılımı görülmektedir. Görüşülen İmam Hatip Lisesi öğrencileri ise kız/erkek gruplarının ayrı olduğu sınıflarda eğitim aldıklarını belirterek bu durumdan memnun olduklarını söylemişlerdir. Tan'a göre genel ortaöğretimde kız erkek oranı birbirine yaklaşırken, mesleki teknik öğretimde cinsiyetçi iş bölümüne uygun bir dağılım göze çarpmaktadır. Mesleki teknik liseler, cinslere bölünmüş işgücünün yeniden üretimini sağlamaktadır. 1975 yılından bu yana bu

okullara her iki cinsten öğrenci alınmasına rağmen, okullar hala geleneksel cinsiyete dayalı özelliklerini büyük ölçüde korumaktadırlar. Kızların ortaöğretimde temsil/katılım oranını yükselten İmam Hatip liselerinde ise, kızların oranı erkeklerden daha yüksektir. Kızlar bu okullara din adamı olmak için değil, yükseköğretime devam etmek için gelmektedir. Muhafazakâr kesimler, bu liselerdeki dinsel ve muhafazakâr toplumsallaşma kalıpları nedeniyle genel lise yerine bu okulları tercih etmektedir. İki cinsin birbirinden soyutlanması dinsel eğitim veren liselerde bir norm olarak kabul edilir (aktaran Sayılan, 2012, s. 40-41).

Görüşmelerde öğrenciler öğretmenlerin cinsiyete dayalı tutumlarını da aktarmaktadırlar. Meslek liselerinde erkek mevcudunun fazla olması nedeniyle erkek öğretmenler kız öğrencileri dışlamakta veya görmemezlikten gelmektedir. Kolejlerde ve Anadolu liselerinde benzer problemler yok denecek kadar azdır. İmam Hatip liselerinde ise kız/erkek öğrencilerin ayrı sınıflarda eğitim almalarına rağmen dersleri hem kadın hem de erkek öğretmenler vermekte ama öğrenciler bundan dolayı bir sorun yaşamadıklarını ifade etmektedirler. Nitekim Tan'a göre de öğretmenler öğrencilerin eğitimsel kimliğinin oluşumunda önemli bir role sahiptir. Öğretmenlerin kız ve erkek öğrenciler için farklı öğrenme hedefleri koyması, kız veya erkek yanlısı davranması etkilidir (Tan'dan aktaran Sayılan, 2012, s. 55).

Teknolojik araçların kullanımının yaygınlaşması bazen hayatı kolaylaştırır da bazen de bu araçlar kötü yönde kullanılabilir. Kız öğrenciler, okullarda erkek öğrencilerin etekli görüntülerini çekmesinden dolayı kızların zor durumda kaldığını ve şikâyetlerden ötürü okullarda cep telefonlarına yasak getirildiğini aktarmaktadırlar. Kimi erkek öğrenciler karma bir eğitim almalarının okulda argo konuşmalarını ve daha rahat hareket etmelerini engellediğini düşünmekte ve kız/erkek ayrı olarak eğitim almalarının gerekliliğinden bahsetmektedirler. Nitekim kız öğrencilerin böyle bir rahatsızlığı ve talebi bulunmamaktadır. Meslek liselerinde

eğitim alan kız öğrencilerin de erkeklerle birlikte inşaat, motor, elektrik gibi bölümlerde eğitim almalarına ve başarılı olmalarına şaşırdıklarını söyleyen erkek öğrenciler ironik bir dille bunu ifade etmişlerdir. Kız öğrenciler ise seçtikleri mesleklerin çevrede şaşkınlık uyandırdığını ve olumsuz tepkilere neden olduğunu aktarmaktadırlar. Meslek Lisesi kız öğrencileri, erkek arkadaşları ve çevreleri tarafından “amele”, “inşaatçı”, “tesisatçı” gibi söylemlerle aşağılandıklarını belirtmektedirler. Burada öğrencilerin gündelik yaşam ilişkilerinde karşılaştığı söylemlerden fazlasıyla etkilediğini de söylemek mümkündür. İmam Hatip liselerinde eğitim alan öğrencilerin ise okul seçiminde kendileri kadar ailelerinin de etkisi olmaktadır ve muhafazakâr aile yapısından geldikleri için kız/erkek ayrı sınıflarda verilen eğitim modelini desteklemektedirler. İmam Hatip Lisesi öğrencileri Genel liselerin kız/erkek ilişkilerinde daha lakayt ve sıradan olduğunu düşünmekte ve kendi liselerini genel liselerden ahlaki anlamda üstün ve ayrı tutulması gerektiğini öne sürmeleri bir hayli düşündürücü ve ilginçtir.

Görüşmeler sırasında öğrenciler toplumsal cinsiyetle ilgili yaşadıkları veya gözlemledikleri ilginç deneyimlerini paylaşmaktadırlar ve siyasette alınan önemli kararlarda kadınlara fazla yer verilmeyişini eleştirmektedirler. Günümüz dizilerinden örnekler veren öğrenciler medyanın toplumsal cinsiyetin ve kadınlar/erkekler hakkındaki söylemlerin yeniden şekillenip dönüşmesinde ciddi etkisi olduğunu düşünmekte ve en çok televizyonlarda yer alan evlilik programlarını eleştirmektedirler. Görüşmelerde ayrıca spor dallarında ve araba kullanımında cinsiyete dayalı bir ayrımın sıkça yaşandığını söylemektedirler. Kız öğrencilere göre erkekler, kadınları araba kullanma konusunda yeteneksiz ve yetersiz olarak görmekte, yersiz söylemlerle kadınlar üzerinde caydırıcı bir baskı yaratmaya çalışmaktadırlar. Genellikle erkek öğrencilere göre kadının erkek evlat doğurması erkek soyunun devamı için hala önemini korumaktadır aynı zamanda kadınların evlenince eşlerinin soyadını almalarını soylarının sürdürülmesi adına

desteklemektedirler. Öğrenciler toplumsal cinsiyetin şekillenmesinde okul kadar aile, din, çevre ve kültürün etkili olduğunu söyleyerek, bunları yaşadıkları örneklerle aktarmaktadırlar. Son olarak öğrenciler toplumda yaşanan zorlukların ve sıkıntıların kaynağını ataerkil sisteme bağlamaktadırlar. Ancak bu durumun eğitim yoluyla ve zamanla düzelişip değişeceğini umut etmektedirler.

Araştırma sonuçları dikkate alınarak aşağıdaki öneriler geliştirilebilmektedir:

Toplumsal cinsiyet rollerini benimsemenin ve sürdürmenin getirdiği bazı zorlukların olduğu açıktır. Bu zorlukların tamamen ortadan kaldırılması mümkün olmasa ya da zaman alsa bile toplumsal cinsiyet rollerinin ya da tutumlarının getirdiği sıkıntılar azaltılabilir. Böylece bireylerin bu baskılar ve söylemler altında ezilmeleri/bunalmaları ve şiddet gibi farklı yollara sapmaları engellenebilir. Bunun için öncelikle “toplumsal cinsiyet” kavramının yeniden anlamlandırılması ve yapılandırılması gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet gündelik yaşamın içinde sürekli değişip, dönüşen, dinamik bir halde kendini göstermektedir.

Gerek söylemlerin, gerek rollerin etkisiyle sürekli gelişen ve gündelik yaşamımızda geniş yer kaplayan bu kavramın genelde öğrenciler tarafından bilinmemesi düşündürücüdür. Bu nedenle toplumsal cinsiyet kavramının liselerin müfredat programına ders olarak eklenerek içeriğinin öğrencilere öğretilmesi, kadın/erkek rollerinin kavratılması, farklılıklarının ve benzerliklerinin ortaya konulması; bunlar üzerinden tartışmalarının sağlanması ve sorgulayıcı bakış açısı kazanmaları önemlidir. Bu durum, kısa erimde okullarda bu konuda yaşanan sıkıntıların azalmasını sağladığı gibi uzun erimde bu anlamda sağlıklı düşünebilen ve davranabilen bireyler yetiştirilmesine zemin hazırlayacaktır. Ancak bu derslerin bilinçli, duyarlı ve kendinden emin uzmanlar tarafından verilmesi şarttır.

Öğrenciler okullarda kişiliklerinin gelişimi açısından birbirlerinden ciddi yönde etkilenmektedirler. Ancak okullarda öğrencilerin kişiliğinin gelişiminde aile veya akran gruplarının yanında öğretmenlerin de etkisi yadsınamaz; hatta çoğu durumlarda öğretmenin konumu ailenin önüne geçebilmektedir. Çünkü öğrenciler aileden sonra model olarak öğretmeni benimsemektedirler. Dolayısıyla bu bilgilendirme seminerlerinin önce okullarda uzman kişiler tarafından öğretmenlere sunulması, öğretmenlerin de bu bilgileri öğrencilere aktarması ile okullarda yaşanan olumsuz tutumların artması engellenebilir. Bu eğitim seminerlerinin tiyatro, oyunlar ve yaratıcı drama gibi konular altında verilmesi konunun kolay anlaşılabilir ve zevkli hale gelmesini sağlarken daha alt kategoride bulunan ilköğretim öğrencilerinin de toplumsal cinsiyeti ve içinde barındırdığı rol ve statüleri kolaylıkla öğrenebilmesine katkı sağlayacaktır.

Ayrıca görüşme yapılan öğrenciler kadar yetişkinlerin de toplumsal cinsiyeti tam olarak bilmediği varsayıldığında, toplumsal cinsiyetle ilgili olarak okullarda, özellikle ebeveynlere yönelik eğitim seminerlerinin verilmesi bu konunun daha doğru anlaşılmasında etkili olabilecektir. Hatta bu bilgilendirme seminerlerine kadınlarla birlikte erkeklerin de katılmasının ve bu şekilde ailelerin desteklemesinin her iki tarafın da bilinçlenmesi açısından önemli bir adım olacağı düşünülmektedir.

“Toplumsal cinsiyet” kavramını kadın-erkek bağlamında birbirinden ayrı olarak düşünmemek gerekmektedir. Bu nedenle bu tür araştırmaların daha fazla yapılması, kadın araştırma merkezlerinin yanında erkek araştırma merkezlerinin de kurulması ve çalışmalara erkeklerin de dahil edilerek çalışmada bulunmaları, bu tür çalışmaları tehdit olarak görülmesini engelleyecektir. Bu çalışmaların eğitim atölyelerine taşınması ve konuya ilişkin derneklerin oluşturulması yapılan eğitim çalışmalarının daha geniş bir kitleye taşınması açısından yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

Abalı, O. (2007) *Ergenlik Dönemi*, İstanbul, Adeda Yayıncılık.

Aksit B. and Aksit B. T. ---- “Opinions of Secondary School Students about Socio-cultural Change and Education in Turkey: Findings from a Survey in May-June 2011” Cyprus International Conference on Educational Research (CY-ICER 2012). Published by Elsevier Ltd. (Yayınlanma aşamasında)

Akşit, B., Şen M. ve Coşkun M.K. (2002) “Modernleşme ve Eğitim: Ankara’daki Ortaöğretim okullarındaki Öğrenci profilleri” *Mübeccel Kıray için Yazılar*, Yayına haz: Atacan F., Ercan F., Kurtuluş H., Türkay M., İstanbul, Bağlam Yayınları.

Akşit, B. T. (2009) “Gerçeklik: Sosyal Olarak mı İnşa Ediliyor?” *Antropoloji Derneği tarafından düzenlenen 3. Ulusal Antropoloji Kongresi’nde sunulan bildiri*. 7-9 Nisan 2009, İstanbul.

Akşit, B. T. (2010) “Niteliksel Araştırmalar: Genel Tanıtım” *Derinlemesine Görüşmeler ve Odak Grup Görüşmeleri Eğitim Semineri*, Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, 26 Mart 2010, İstanbul.

Akşit, B. T. (2008) “Niteliksel Araştırmalar: Genel Tanıtım” *II. Pazarlama Araştırmaları Eğitim Semineri*, 13. *Ulusal Pazarlama Kongresi*, Nevşehir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 25-29 Ekim, Kapadokya.

Atiker, E. (1998) *Modernizm ve Kitle Toplumu*, Ankara, Vadi Yayınları.

Bauman, Z. (2009) *Akışkan Aşk, İnsan İlişkilerinin Kırılganlığına Dair*, İstanbul, Versus Yayınları.

Bauman, Z. (2010) *Sosyolojik Düşünmek*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları

Berger, P. L. Luckmann T. (2008) *Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*, İstanbul, Paradigma Yayınları.

Berktaş, F. (2003) *Tarihin Cinsiyeti*, İstanbul, Metis Yayınları.

Boyne, R. (2009) *Foucault ve Derrida: Aklın Öteki Yüzü*, Ankara, Bilge Su Yayınları.

Butler, J. (2005) *İktidarın Psikik Yaşamı (Tabiyet Üzerine Teoriler)*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Chatterjee, P. (2002) *Ulus ve Parçaları, Kolonyal ve Post-Kolonyal Tarihler*, İstanbul, İletişim Yayınları.

Castells, M. (2008) *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür. İkinci Cilt: Kimliğin Gücü*, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Coler, R. (2010) *Kadın Krallığı (Son Anaerki Toplum)*, İstanbul, Nemesis Yayınları.

Connell R. W. (1998) *Toplumsal Cinsiyet ve iktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Davis, N. Y. (2010) *Cinsiyet ve Millet*, İstanbul, İletişim Yayınları.

Demez, G. (2005) *Değişen Erkek İmgesi: Kabadayıdan Sanal Delikanlıya*, İstanbul, Babil Yayınları.

Foucault, M. (1994) *Cinselliğin Tarihi*, İstanbul, Afa Yayınları.

Giddens, A. (2008) *Sosyoloji*, İstanbul, Kırmızı Yayınları.

- Goffman, E.(2004) *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, İstanbul, Metis Yayınları.
- Güvenç B. (1991) *İnsan ve Kültür*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Habermas, J. (2010) “Öteki” Olmak, “Ötekiyle Yaşamak”, İstanbul, YKY Yayınları.
- Helman, C. G. (1990) *Culture, Health and Illness*, Second Edition, London, WRIGHT (Butterworth Scientific).
- Kandiyoti, D. (2003) “Pembe Kimlikler” *Kültür Fragmanları: Türkiye’de Gündelik Hayat*, çev. Zeynep Yelçe, Haz: Kandiyoti D., Saktanber A., İstanbul, Metis Yayınları.
- Kula N. (2009) “Erkek Dergilerindeki Reklam Fotoğraflarında (yeniden) üretilen metroseksüel kimlik” *Erkek Kimliğinin Değişme(meye)n Halleri*, Kuruoğlu H. (ed.) İstanbul, Beta Yayınları.
- Kuruoğlu, H.(Ed.) (2009) *Erkek Kimliğinin Değişme(meye)n Halleri*, İstanbul, Beta Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2008) *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, İstanbul, Bağlam Yayınları.
- Layder, D. (2006) *Sosyal Teoriye Giriş*, İstanbul, Küre Yayınları.
- Marshall, G. (1999) *Sosyoloji Sözlüğü*, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Özkan Ç. Z. (2009) “Geleneksel Türk Sineması’nda Erkeğin Değişen İmgesi” *Erkek Kimliğinin Değişme(meye)n Halleri*, Kuruoğlu H. (ed.), İstanbul, Beta Yayınları.
- Punch, K.F. (2005) *Sosyal Araştırmalara Giriş*, Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Sayılan F. (2012) *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim*, Ankara, Dipnot Yayınları.
- Schipper, M. (2006) *Erkek Acı Çeker Kadının Ruhunu Duymaz*, İstanbul, NTV Yayınları.
- Selek, P. (2010), *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Talimciler A. (2009) “Türkiye’de erkek kimliğinin oluşumunda göz ardı edilen alan: spor/futbol” *Erkek Kimliğinin Değişme(meye)n Halleri*, Kuruoğlu H. (ed.) İstanbul, Beta Yayınları.
- Turan O. (2009) “Değişen Toplumlar, Değişen Erkeklikler, Benzer İmgeler: Nazi Almanyası’ndan Holloywood’a Eril Temsiller” *Erkek Kimliğinin Değişme(meye)n Halleri*, Kuruoğlu H. (ed.) İstanbul, Beta Yayınları.
- Uluocak Ş.,& Aslan C. (2011) *Kadın Bakış Açısından Toplumsal Cinsiyet Rollerini*, Çanakkale, Çanakkale Kitaplığı Araş. İnc. Bil. Yayınları.

INTERNET KAYNAKLARI

- Damarlı, Ö. (2006) *Ergenlerde Toplumsal Cinsiyet Rollerini, Bağlanma Stillerini ve Benlik Kavramı Arasındaki İlişkiler* <http://193.140.255.11/tezvt/tez.htm> Alıntı tarihi: 23. Şubat 2011.
- Kaufman, P. (2005) *Middle-Class Social Reproduction: The Activation and Negotiation of Structural Advantages. Sociological Forum, Vol. 20, No. 2, June 2005.* <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?hid=108&sid=9e4b5e71-2989-4a42996f-8f4eeb283890%40sessionmgr111&vid=1> Alıntı tarihi: 13 Mart 2011.
- Üner, S. (2008) *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* <http://www.ailecisisiddet.net/egitim/set/Toplumsal-Cinsiyet-Esittigi.pdf> Alıntı tarihi: 18 Şubat 2011.
- İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü, Mesleki Eğitim Bilgi Merkezi* http://mesbil.meb.gov.tr/genel/okul_turleri.html Alıntı tarihi: 3 Şubat 2012

EKLER

EK 1

T. C. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Yüksek Lisans Programı,
 “KADIN/ERKEK OLMA SÜREÇLERİ” İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR, İstanbul, Mart 2011

Tablo 3. Zamanlama Çizelgesi ve İş Planı (2011–12)

Faaliyetler	Kim tarafından?	2011										2012			
		Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	
Literatür çalışması, konunun ve araştırma sorusunun belirlenmesi.	Sema Öztürk+ Belma AKŞİT	XX													
Öneriye son şeklinin verilmesi ve enstitüden onay alınması	Sema Öztürk+ BA+ MÜ-SBE	XX													
Görüşme çerçevelerinin oluşturulması	Sema Öztürk+ BA	XX													
Görüşme yapılacak liselerin belirlenmesi	Sema Öztürk+ BA	XX													
Gerekli izinlerinin alınması	Sema Öztürk+ SBE		X												
Veri toplama ve analiz I	Sema Öztürk+ Sait Gülsoy +BA	X	XX	XXXX	XX										
Çözümlemeler ve veri analizi I	Sema Öztürk+ Sait Gülsoy +BA				XX	XXXX	XXXX	XX							
Veri toplama ve analiz II	Sema Öztürk+ Sait Gülsoy +BA							XX	XXXX	XXXX					
Çözümlemeler ve veri analizi II	Sema Öztürk+ Sait Gülsoy +BA										XXXX	XXXX			
Tezin yazılması	Sema Öztürk+ BA										XXXX	XXXX	XXXX		
Tezin tamamlanarak Enstitüye teslim edilmesi	Sema Öztürk														XXXX

EK 2

“KADIN/ERKEK OLMA SÜREÇLERİ” İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR: Farklı Özelliklere Sahip Liselerde Yapılan Niteliksel Çalışma, İstanbul Maltepe, 2011

Tablo 4. Odak Grup/Derinlemesine Görüşmelerinin ve Görüşülenlerin Listesi

Görüşme No/Kod	Lisenin türü	Sınıf	Cinsiyet	Görüşülen Kişi Sayısı	Güvenilir mi?	Görüşme tarihi
OG-AL 1	DL/Anadolu Lisesi ²	Lise 1	Erkek-1	7	Evet	27.09.2011
OG-AL 2	DL/Anadolu Lisesi	Lise 1	Kız-1	6	Evet	04.10.2011
OG-AL 3	DL/Anadolu Lisesi	Lise 4	Erkek-1	6	Evet	13.10.2011
OG-AL 4	DL/Anadolu Lisesi	Lise 1	Erkek-2	8	Evet	18.10.2011
OG-AL 5	DL/Anadolu Lisesi	Lise 1	Kız-2	8	Evet	22.10.2011
OG-AL 6	DL/Anadolu Lisesi	Lise 4	Erkek-2	6	Evet	22.10.2011
OG-AL 7	DL/Anadolu Lisesi	Lise 4	Kız-1	6	Evet	28.10.2011
OG-AL 8	DL/Anadolu Lisesi	Lise 4	Kız-2	7	Evet	28.10.2011
OG-KLJ 1	ÖL/Marmara Koleji	Lise 1	Erkek-1	8	Evet	01.11.2011
OG-KLJ 2	ÖL/Marmara Koleji	Lise 1	Erkek-2	8	Evet	01.11.2011
OG-KLJ 3	ÖL/Marmara Koleji	Lise 4	Erkek-1	7	Evet	09.11.2011
OG-KLJ 4	ÖL/Marmara Koleji	Lise 4	Erkek-2	5	Evet	09.11.2011
OG-KLJ 5	ÖL/Marmara Koleji	Lise 4	Kız-1	6	Evet	09.11.2011
OG-KLJ 6	ÖL/Marmara Koleji	Lise 1	Kız-1	8	Evet	13.11.2011
OG-KLJ 7	ÖL/Marmara Koleji	Lise 1	Kız-2	7	Evet	13.11.2011
OG-KLJ 8	ÖL/Marmara Koleji	Lise 4	Kız-2	6	Evet	19.11.2011
OG-ML 1/2	DL/Meslek Lisesi	Lise 1	Erkek-1	6	Evet	25.11.2011
OG-ML 2/2	DL/Meslek Lisesi	Lise 1	Kız-1	8	Evet	25.11.2011
OG-ML 3/2	DL/Meslek Lisesi	Lise 1	Kız-2	8	Evet	01.12.2011
OG-ML 4/1	DL/Meslek Lisesi	Lise 1	Erkek-2	7	Evet	08.12.2011
OG-ML 5/1	DL/Meslek Lisesi	Lise 4	Erkek-1	6	Evet	09.12.2011
OG-ML 6/1	DL/Meslek Lisesi	Lise 4	Erkek-2	6	Evet	15.12.2011
OG-ML7/2	DL/Meslek Lisesi	Lise 4	Kız-1	5	Evet	16.12.2011
OG-ML 8/1	DL/Meslek Lisesi	Lise 4	Kız-2	9	Evet	23.12.2011
DG-İHL1	DL/ İmam Hatip Lisesi	Lise 4	Erkek	1	Evet	02.01.2012
DG-İHL2	DL/ İmam Hatip Lisesi	Lise 4	Erkek	1	Evet	02.01.2012
DG-İHL3	DL/ İmam Hatip Lisesi	Lise 4	Kız	1	Evet	04.01.2012

¹ Devlet Lisesi/Anadolu Liselileri yabancı dil ağırlıklı eğitim vermektedirler.

² Devlet Lisesi/Düz Liselerde Türkçe eğitim yapılmaktadır

EK 3

Tablo 5. Görüşülen Öğrenciler Hakkında Kısa Bilgiler

OG AL-I LİSE-1 ERKEK KATILIMCILAR HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul	Kartal-Soğanlık	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Ziraat müh./çalışmıyor-müdür	İş koşulları nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. Erkek kardeşi ilkokul 4'e gidiyor
2	İstanbul	Göztepe	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Mimar-Biyolog	Bilmiyor	2 kardeşler. Üniversiteye hazırlanan bir abisi var
3	İstanbul	Maltepe-Küçükyalı	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev Hanımı-Şoför	İş koşulları nedeniyle gelmişler ve evlenmişler	2 kardeşler. Kız kardeşi ilkokul 2'ye gidiyor
4	İstanbul	Maltepe-İdealtepe	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Bankacı-Sigortacı	İş koşulları nedeniyle gelmişler ve evlenmişler	Tek çocuk
5	İstanbul	Kartal-Soğanlık	Doğduğundan beri	İlkokul-Lise	Ev Hanımı-Elektrik teknisyeni	Bilmiyor	Üniversitede okuyan bir ablası var
6	İstanbul	Kartal	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Öğretmen/çalışmıyor-müdür	Evlenmişler	Tek çocuk
7	Kocaeli	Maltepe	Doğduğundan beri	Ortaokul-Ortaokul	Ev hanımı-Esnaf	Bilmiyor	2 kardeşler. Erkek kardeşi ilkokul 1'e gidiyor

OG AL-II LİSE-1 KIZ KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	Balıkesir	Gebze	6 sene	Lise-Lise	Ev hanımı-Tekelde işçi	Tayin nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. Erkek kardeşi ilkokul 4'e gidiyor
2	Balıkesir	Atalar	6 sene	Lise-Ortaokul	Tekelde işçi-Emekli	Tayin nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. 24 yaşında bir abisi var
3	İstanbul	Erenköy	Doğduğundan beri	Açık öğretim-Ortaokul	Kuaför-Kuaför	İş koşulları nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. 4 aylık bir kardeşi var
4	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	Ortaokul-Lise	Ev hanımı-Gümrük müşaviri	5 nesil önce dedeleri aracılığıyla gelmişler	2 kardeşler. 14 yaşında bir kardeşi var
5	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	Lise-Ünv. Terk	Ev Hanımı-Emekli	Elazığ'dan iş koşulları nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. Erkek kardeşi ilkokul 6'ya gidiyor
6	Bolu	Maltepe-Küçükyalı	15 sene	Üniversite-Üniversite	Ev hanımı-Orman mühendisi	Tayin nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. 23 yaşında Ünv. Okuyan bir ablası var

OG AL-III LİSE-4 ERKEK KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul-Kartal	İçerenköy	Doğduğundan beri	Ortaokul-Lise	Ev hanımı-Lojistik	İş koşulları nedeniyle gelmişler	Tek Çocuk
2	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	Üniversite-Ortaokul	Portföy yöneticiliğinde çalışıyor-Bilmiyor	Aile büyükleri aracılığıyla gelmişler	Tek Çocuk
3	İstanbul	İçerenköy	Doğduğundan beri	Lise-Üniversite	Ev hanımı-Mali Müşavir	İş koşulları nedeniyle gelmişler	4 kardeşler. 3 ablası var
4	İstanbul	Pendik	Doğduğundan beri	İlköğretim-İlköğretim	Ev hanımı-Tornacı	İş koşulları nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. 5. Sınıfa giden bir kardeşi var
5	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	Lise-Ünv. Devam ediyor	Grafiker-Vardiya Amiri	Selanik'ten gelmişler	2 kardeşler. Erkek kardeşi lise-2'ye gidiyor
6	Üsküdar	Maltepe	17 sene	Lise-Lise	Ev hanımı-Serbest Meslek	İş koşulları nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. Ünv. Okuyan bir abisi var

OG AL-IV LİSE-1 ERKEK KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	Elazığ	Pendik-Kurtköy	Doğduğundan beri	Lise-Yüksekokul	Ev hanımı-Polis	Tayin nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. 2. Sınıfa giden bir erkek kardeşi var
2	Aydın-Nazilli	Tuzla	11 yıldır İstanbul'da	İlkokul-Üniversite	Ev hanımı-Mühendis	Tayin nedeniyle gelmişler	3 kardeşler. Lise-3'e giden bir ablası, 3,5 yaşında erkek kardeşi var
3	İstanbul	Yakacık	Doğduğundan beri	Ortaokul-Ortaokul	Ev hanımı-Pazarlama	Dedeleri aracılığıyla gelmişler	2 kardeşler. 5 yaşında bir kız kardeşi var
4	İstanbul	Kartal	Doğduğundan beri	İlkokul-Lise	Ev hanımı-Serbest meslek	Anne ve baba evlendikten sonra İstanbul'a gelmiş	Tek çocuk
5	İstanbul	Pendik-Kurtköy	Doğduğundan beri	İlkokul-Ortaokul	Ev hanımı-Kantin işletiyor	Anne ve baba evlendikten sonra İstanbul'a gelmiş	3 kardeşler. 18 yaşında bir abisi, 4 yaşında kardeşi var.
6	İstanbul	Küçükyalı	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	İngilizce öğretmeni-makine mühendisi	Anne-baba İstanbul doğumlu	2 kardeşler. 4. Sınıfa giden bir kız kardeşi var
7	İstanbul-Kartal	Küçükyalı	Doğduğundan beri	İlkokul-Yüksekokul	Ev hanımı-Teknisyen	İş koşulları nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. Ünv. okuyan 23 yaşında bir abisi var
8	İstanbul	Kadıköy	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Bankacı-İşletmeci	Anne ve baba evlendikten sonra İstanbul'a gelmiş	Tek çocuk

OG AL-V LİSE-1 KIZ KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul	Kartal	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev hanımı-Serbest meslek	Dedeleri aracılığıyla Trabzon'dan gelmişler	4 kardeşler. 3kız, 1 erkek.
2	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Avukat-Güvenlik amiri	Dedeleri aracılığıyla Sivas'tan gelmişler	2 kardeşler. Ün.v. okuyan bir ablası var
3	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Avukat-Makine mühendisi	Dedeleri aracılığıyla iş nedeni ile gelmişler	2 kardeşler. 2. Sınıfa giden bir erkek kardeşi var
4	Bursa	İdealtepe	2 yaşından beri	Lise-Üniversite	Emekli-Serbest meslek	İş koşulları nedeniyle gelmişler	Tek çocuk
5	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev hanımı-Araba galerisi işletiyor	Anne İstanbul'lu, baba Kastamonu'dan göç etmiş	Tek çocuk
6	İstanbul	Bostancı	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev hanımı-Matbaa işletiyor	Dedeleri aracılığıyla Bulgaristan'dan gelmişler	Tek çocuk
7	İstanbul-Şişli	Kozyatağı	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Sekreter-Serbest meslek	Dedeleri aracılığıyla iş nedeni ile gelmişler	3 kardeşler. Lise-4'e giden bir abisi ve bir üvey abisi var
8	İstanbul	Bostancı	Doğduğundan beri	Lise-Üniversite	Ev hanımı-Muhasebeden emekli	Anne ve baba evlendikten sonra İstanbul'a gelmiş	3 kardeşler. 1 öğretmen ablası, 1 fizik müh. abisi var.

OG AL-VI LİSE-4 ERKEK KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul-Pendik	Pendik	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev hanımı-İşçi	Bilmiyor	2 kardeşler. Askerde olan bir abisi var
2	İstanbul	Tuzla	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev hanımı-Serbest meslek	Dedeleri aracılığıyla Samsun'dan gelmişler	2 kardeşler. Ün.v. okuyan bir abisi var
3	İstanbul-Kartal	Maltepe	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Öğretmen-Yönetici	İş koşulları nedeniyle gelmişler	Tek çocuk
4	İstanbul-Kartal	Kartal	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Halkla ilişkiler müd.-Metalürji müh.	İş koşulları nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. 6. sınıfa giden bir erkek kardeşi var
5	İstanbul	Çekmeköy	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev hanımı-Mermerci	İş koşulları nedeniyle gelmişler	3 kardeşler. Liseye giden bir abisi, 7.sınıfta bir kız kardeşi var
6	İstanbul-Üsküdar	Kartal	Doğduğundan beri	İlkokul-Ortaokul terk	Ev hanımı-Belediyede işçi	İş koşulları nedeniyle Trabzon'dan gelmişler	2 kardeşler. Ün.v. okuyan bir abisi var

OG AL-VII LİSE-4 KIZ KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	Ağrı	Küçükyalı	4-5 yıldan beri	Üniversitede açık öğretim okuyor - Üniversite	Hemşire-Asker	Tayin nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. 2. sınıfa giden bir kız kardeşi var
2	Trabzon-çaykara	Pendik-Topsen	5-6 yıldan beri	Ortaokul-Lise	Ev hanımı-Güvenlik görevlisi	Trabzon'dan akrabaları ile gelmişler	3 kardeşler. Ün.v. okuyan iki ablası var
3	Bilecik	Kartal	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Hemşire-Serbest meslek	İş koşulları nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. Lise-2'ye giden bir kız kardeşi var
4	Ankara	Soğanlık-Kartal	2 yıldan beri	Üniversitede açık öğretim okuyor - Üniversite	Hemşire-Asker	Tayin nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. 1. sınıfa giden bir erkek kardeşi var
5	İstanbul-Maltepe	İdealtepe	14 yıldan beri	Lise-Üniversite	Ev hanımı-Bankacı	İş koşulları nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. 4 yaşında bir erkek kardeşi var
6	İstanbul-Üsküdar	Kartal	Doğduğundan beri	Ortaokul-Lise	Ev hanımı-Telekom'dan emekli	İş koşulları nedeniyle gelmişler	3 kardeşler. Ün.v. okuyan bir ablası, bir de ün.v. mezunu ablası var

OG AL-VIII LİSE-4 KIZ KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul-Üsküdar	Pendik-Kurtköy	Doğduğundan beri	İlköğretim-İlköğretim	Ev hanımı-İşçi	Bilmiyor	2 kardeşler. Muhasebede çalışan bir abisi var
2	İstanbul	İstanbul	Doğduğundan beri	Lise-Lise	SSK'da çalışıyor-Marangoz, emekli	Bulgaristan'dan göç nedeni ile gelmişler	2 kardeşler. 5. sınıfa giden bir kardeşi var
3	İstanbul	Pendik	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Laborant-Serbest meslek	Göç nedeniyle Zonguldak'tan gelmişler	2 kardeşler. Öğretmen bir ablası var
4	İstanbul	Cevizli	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev hanımı-Tır şoförü	İş koşulları nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. Üniversite mezunu bir abisi var
5	İstanbul	İdealtepe	Yakın bir zamanda İstanbul'a gelmişler	İlköğretim-İlköğretim	Emekli-Fotoğrafçı	Makedonya'dan göç nedeni ile gelmişler	2 kardeşler. 2. sınıfa giden bir erkek kardeşi var
6	İstanbul-Üsküdar	Maltepe	Doğduğundan beri	İlköğretim-İlköğretim	Ev hanımı-Tekstilci	Göç nedeniyle gelmişler	8. sınıfa giden bir erkek kardeşi var
7	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	İlkokul-Yükseköğretim	Ev hanımı-Muhasebeden emekli	İş koşulları nedeniyle gelmişler	3 kardeşler. Ün.v. Okuyan bir abisi var.

OG KLJ-I LİSE-1 ERKEK KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul	İçerenköy	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Öğrenci-Öğretim üyesi	İş koşulları nedeniyle Ankara'dan gelmişler	2 kardeşler. Bir tane kız kardeşi var
2	İstanbul	Erenköy	14 senedir	Üniversite-Lise	Fizyoterapist-Serbest meslek	Almanya'dan evlenip gelmişler	2 kardeşler. 12 yaşında bir kız kardeşi var
3	İstanbul	Bostancı	Doğduğundan beri	Üniversite-Lise	Müdür-Müdür	Anne-baba İstanbul doğumlu	Tek çocuk
4	İstanbul	Tuzla	Doğduğundan beri	Üniversite-Lise	Genel Müdür-Genel Müdür	Anne-baba İstanbul doğumlu	2 kardeşler. 4 yaşında bir kız kardeşi var
5	İstanbul-Göztepe	Suadiye	Doğduğundan beri	Lise-Üniversite	Ev hanımı-Sigortacı	Evlendikten sonra İstanbul'a gelmişler	Tek çocuk
6	İstanbul	Acıbadem	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Ev hanımı-mali müşavir	Bilmiyor	2 kardeşler. İkiz kardeşi var
7	İstanbul	Maltepe	Bir aydan beri	Bilmiyor-Lise	Ev hanımı-Kuaför	Anne-baba İstanbul doğumlu, 2 aydan beri İstanbul'da yaşıyorlar	Tek çocuk
8	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	Lise-Üniversite	Ev hanımı-finansman müdürü	İş koşulları nedeniyle Trabzon'dan gelmişler	2kardeşler. Ün. okuyan bir abisi var.

OG KLJ-II LİSE-1 ERKEK KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul-Göztepe	Atalar	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev hanımı-asansör işi yapıyor	Göç nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. Üniversitede okuyan 23 yaşında bir ablası var.
2	İstanbul-Fatih	Dragos	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Üniversitede çalışıyor-İşletmeci	Göç nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. 5 yaşında üvey bir kız kardeşi var
3	Eyüp	Maltepe	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev hanımı-Esnaflık	Ebeveynler İstanbul doğumlu	Ünv okuyan 20 yaşında bir abisi var.
4	Bursa	Tuzla	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Öğretmen-Öğretmen	Tayin nedeniyle İstanbul'a gelmişler	2 kardeşler. Üniversitede okuyan bir abisi var.
5	Çorum	İstanbul	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Doktor-emekli/ticaret	Anne-baba İstanbul doğumlu	2 kardeşler. Üniversitede okuyan bir ablası var.
6	İstanbul	Ataşehir	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Genel Md. Yardımcısı-Finans müdürü	Dedeleri aracılığı ile İstanbul'a gelmişler	Tek çocuk
7	Tokat-Erbaa	Maltepe	İki aydan beri	Üniversite-Lise	Ziraat teknisyeni-Esnaflık	Ailesi Tokat'ta yaşıyor.	2 kardeşler. 11 yaşında bir erkek kardeşi var.
8	İstanbul	İdealtepe	Doğduğundan beri	Lise- İlkokul terk	Ev hanımı-Çiftçi	Ailevi nedenlerle Manisa'dan gelmişler	3 kardeşler. İki ablası var.

OG KLJ-III LİSE-4 ERKEK KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	Mardin	Maltepe	Doğduktan sonra İstanbul'a taşınmışlar	Lise-Üniversite	Ev hanımı-serbest meslek	İş nedeniyle gelmişler	4 kardeşler. 3 abisi, 1 ablası var
2	Tokat	Maltepe	10 yıldır İstanbul'da	İlkokul-Lise	Ev hanımı-galerici	İş nedeniyle gelmişler	2 kardeşler. Üniversitede okuyan bir ablası var.
3	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	Lise-Üniversite	Vefat etmiş-İşletme	Anne vefat edince tayin nedeni ile buraya gelmişler	2 kardeşler. Nişanlı bir ablası var
4	Kayseri	Bostancı	10 yıldır İstanbul'da	Üniversite-Üniversite	Ev hanımı-Aşçı	Bilmiyor	3 kardeşler. 1 erkek, 1 kız kardeşi var
5	İstanbul	Maltepe- Yalı	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Öğretmen-Genel müdür	Büyükleri aracılığı ile İstanbul'a gelmişler	2 kardeşler. Üniversitede okuyan bir ablası var.
6	İstanbul	İçerenköy	Doğduğundan beri	----	Ev hanımı-Lojistik firm. çalışıyor	Dedeleri aracılığı ile İstanbul'a gelmişler	2 kardeşler. 7 sınıfa giden bir erkek kardeşi var.
7	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	Lise- Üniversite	Ev hanımı-Mali müşavir	Bilmiyor.	2 kardeşler. Lise-1 de okuyan bir kız kardeşi var

OG KLJ-IV LİSE-4 ERKEK KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul-Avcılar	Ümraniye	Doğduğundan beri	Lise-Üniversite	Ev hanımı-postanede müdür	Anne- baba İstanbul doğumlu	Tek çocuk
2	İstanbul	Pendik	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev hanımı-Mobilyacı	Dedeleri aracılığıyla İstanbul'a gelmişler	2 kardeşler. Lise-2 de okuyan bir kardeşi var
3	İstanbul	Kartal	Doğduğundan beri	İlköğretim-Lise	Ev hanımı-Emekli	Bilmiyor	3 kardeşler. Bir kardeşi, bir evli ablası var
4	İstanbul	Kadıköy	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Avukat-Avukat	Okumak için büyükleri aracılığı ile İstanbul'a gelmişler	2 kardeşler. 12 yaşında erkek kardeşi var
5	İstanbul	Ataşehir	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Ev hanımı-Müdür	Dedeleri aracılığıyla İstanbul'a gelmişler	Tek çocuk

OG KLJ-V LİSE-4 KIZ KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul-	Maltepe	Doğduğundan beri	Lise-Üniversite	Öğretmen- Otobüs işletmecisi	Baba Erzurum'dan gelmiş İstanbul'da anne ile tanışmış	3 kardeşler. 2 ablası var
2	İstanbul	İstanbul	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev hanımı-mağaza işletiyor	Anne Karabük'den gelmiş İstanbul'da baba ile tanışmış	Tek çocuk
3	İstanbul	Kartal	Doğduğundan beri	Lise terk-Lise	Birlikte pastane işletiyorlar	Anne-baba İstanbul doğumlu	7. sınıfa giden bir erkek kardeşi, lise-1de okuyan kız kardeşi var
4	İstanbul	İstanbul	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Muhasebeci-Muhasebeci	Baba Bulgar göçmeni, anne Ordu'lu. İstanbul'da tanışmışlar	2 kardeşler. Üniversiteye giden bir abisi var
5	İstanbul-Pendik	Pendik	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Türkçe öğretmeni-elektrik mühendisi	Tayin nedeni ile İstanbul'a gelmişler	8 yaşında erkek kardeşi, üniversiteye giden ablası var.
6	Bolu	İstanbul	1997'den beri	Lise-Üniversite	Ev hanımı-Serbest meslek	Bolu'dan gelmişler	2 kardeşler. Lise-1e giden bir kardeşi var

OG KLJ-VI LİSE-1 KIZ KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İzmir	Ataşehir	10-11 yıldır	Üniversite-Üniversite	Öğretmen-Mühendis	İş imkanları nedeni ile İstanbul'a gelmişler	Tek çocuk
2	İstanbul	Göztepe	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Doktor-Doktor	İş imkanları nedeni ile İstanbul'a gelmişler	Tek çocuk
3	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Psikolojik danışman-ihracat işi yapıyor	Baba Bulgar göçmeni, anne İstanbullu. Burada tanışmışlar	2 kardeşler. 1,5 yaşında bir kız kardeşi var
4	Rusya	Ümraniye	5 yaşından beri	Üniversite-Üniversite	Kozmetik uzmanı-İşletmeci	İş nedeni ile Rusya'dan buraya gelmişler	3 kardeşler. 11 yaşında ve 9 aylık 2 kız kardeşi var
5	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev hanımı-işçi	İş imkânları nedeni ile İstanbul'a gelmişler	2 kardeşler. 11 yaşında bir kardeşi var
6	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Ev hanımı-bilgisayar. programcısı	Anne-Baba İstanbul doğumlu	Tek çocuk
7	İstanbul	İstanbul	Doğduğundan beri	Lise- Üniversite	Ev hanımı-inşaat mühendisi	İş imkânları nedeni ile Trabzon'dan gelmişler	3 kardeşler. 1 erkek, 2 kız kardeşi var
8	İstanbul	Kartal	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Kimya mühendisi-Kimya mühendisi	Anne-Baba İstanbul doğumlu	Tek çocuk

OG KLJ-VII LİSE-1 KIZ KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul-Kadıköy	Erenköy	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Eczacı-Antropolog	Tam olarak bilmiyor	Tek çocuk
2	İstanbul-Üsküdar	Maltepe	3 yıldır	İlkokul-İlkokul	Ev hanımı-Esnaf	İş imkânları nedeni ile İstanbul'a gelmişler	4 kardeşler. 1 kız, 2 erkek kardeşi var
3	İstanbul	Bostancı	Doğduğundan beri	Üniversite-Lise	Emekli öğretmen-Mefruşat mağazası işletiyor	Eğitim nedeni ile İstanbul'a gelmişler	2 kardeşler. Üniversite okuyan bir abisi var
4	İstanbul-Üsküdar	Maltepe	5 yaşından beri	Üniversite-Üniversite	Öğretmen-Öğretmen	İş nedeni ile buraya gelmişler	Tek çocuk
5	İstanbul	Tuzla	Doğduğundan beri	Lise-İlkokul	Ev hanımı-Mütahit	Anne-Baba İstanbul'da tanışıp evlenmişler	2 kardeşler. 6.sınıfta okuyan bir erkek kardeşi var
6	İstanbul-Maltepe	Bostancı	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Öğretmen-Kimya mühendisi	Eğitim nedeni ile İstanbul'a gelip tanışmışlar	Tek çocuk
7	İstanbul-Bakırköy	Kavacık	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Doktor-Emekli mühendisi	Anne-baba kuzenleri aracılığı ile tanışıp Adana'dan buraya gelmişler	Tek çocuk

OG KLJ-VIII LİSE-4 KIZ KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul-Üsküdar	Kartal	Doğduğundan beri	Üniversite-Lise	Ev hanımı-Turizmci	Anne-Baba İstanbul doğumlu	2 kardeşler. 7.sınıfta okuyan bir erkek kardeşi var
2	İstanbul	İstanbul	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite terk	Pedagog-Satış temsilcisi	Göç nedeni ile Siirt'ten gelmişler	2 kardeşler. 14yaşında bir kız kardeşi var
3	İstanbul	İstanbul	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Emekli-Bilmiyor	Pek bir bilgisi yok	2 kardeşler. 23 yaşında bir ablası var
4	İstanbul-Kadıköy	Tuzla	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Halkla ilişkiler müdürü-Serbest meslek	Eğitim nedeni ile İstanbul'a gelmişler	2 kardeşler. 22 yaşında bir ablası var
5	İstanbul-Kadıköy	Maltepe	Doğduğundan beri	Lise-Üniversite	Ev hanımı-mütahit	Bilmiyor	2 kardeşler. Bir abisi var
6	İstanbul-Üsküdar	İstanbul	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Ev hanımı-bankacı	Eğitim nedeni ile İstanbul'a gelmişler	Tek çocuk

OG ML-I/2 LİSE-1 ERKEK KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	Bartın	Fındıklı	Doğduğundan beri	İlköğretim-ilköğretim	Ev hanımı-Lokantacı	Anne-baba evlendikten sonra Isparta'dan buraya yerleşmiş	2 kardeşler. 8. sınıfa giden bir kız kardeşi var
2	İstanbul-Beşiktaş	Fındıklı	Doğduğundan beri	İlkokul-Lise	Ev hanımı-Şoför	Bilmiyor	2 kardeşler. 4 yaşında bir kız kardeşi var
3	İstanbul-Maltepe	Fındıklı	Doğduğundan beri	İlkokul-Lise	Ev hanımı-Diş teknisyeni	İğdır'dan deprem nedeni ile gelmişler	Tek çocuk
4	İstanbul-Kadıköy	Fikirtepe	Doğduğundan beri	Lise-ilköğretim	Ev hanımı-Galeride çalışıyor	Bilmiyor	3 kardeşler. Bir abisi, bir de 5. sınıfa giden bir kardeşi var
5	İstanbul-Üsküdar	Maltepe-Aydınevler	Doğduğundan beri	İlköğretim-ilköğretim	Ev hanımı-Fabrika işletmecisi	İş imkanları nedeni ile İstanbul'a gelmişler	4 kardeşler. 1 abla, 2 abisi var
6	Ankara-Bey pazarı	İçerenköy	Doğduğundan beri	Lise terk-İlkokul	Ev hanımı-Gıda ticareti yapıyor	Aile büyükleri ile bir anlaşmazlıktan dolayı gelmişler	2 kardeşler. 5. sınıfa giden bir kardeşi var

OG ML-II/2 LİSE-1 KIZ KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul	Küçükyalı	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev hanımı-Memur	Pek bir bilgisi yok	Tek çocuk
2	İstanbul	Fındıklı	Doğduğundan beri	Lise-İlköğretim terk	Baba aşçı, anne ile birlikte lokanta işletiyorlar	Anne-baba nişanlı iken Ardahan'dan İstanbul'a taşınmış	Tek çocuk
3	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	İlköğretim-Lise	---	İş imkanları nedeniyle İstanbul'a geldiler	5 kardeşler.
4	İstanbul	Fındıklı	Doğduğundan beri	İlköğretim-İlköğretim	Baba aşçı, anne ile birlikte lokanta işletiyorlar	Ankara'dan göç nedeniyle İstanbul'a gelmişler	4 kardeşler. 23 yaşında bir abi, lise terk bir abla, ortaokulda okuyan bir kardeşi var
5	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	İlköğretim-İlköğretim	Ev hanımı-Nakliyeci	Anne-Baba İstanbul'da tanışmışlar	3 kardeşler. 3ü de kız.
6	İstanbul-Maltepe	Fındıklı	Doğduğundan beri	İlköğretim-İlköğretim	Ev hanımı-Otokontrol işinde çalışıyor	Anne-Baba İstanbul'da tanışmışlar	3 kardeşler. 6. sınıfa giden bir kız kardeşi, lise-2'ye giden bir ablası var
7	İstanbul-Maltepe	Maltepe	Doğduğundan beri	İlköğretim-Lise terk	Ev hanımı-Elektrikçi	Anne-baba evlenmek için Sivas'dan gelmişler	2 kardeşler. İlkokula giden bir kardeşi var
8	İstanbul	Fındıklı	Doğduğundan beri	İlkokul-Ortaokul	Restoranda çalışıyor-İnşaat firmasında	İş imkanları nedeniyle İstanbul'a geldiler	5 kardeşler. 5'i de kız.

OG ML-III/2 LİSE-1 KIZ KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul-Üsküdar	Zümrüt evler	Doğduğundan beri	İlköğretim-İlköğretim	Ev hanımı- Serbest meslek	Aile büyükleri aracılığıyla gelmişler	3 kardeşler. 4 yaşında ve 4. sınıfa giden bir kız bir de erkek kardeşleri var
2	İstanbul-Kadıköy	Doğuş kent	Doğduğundan beri	İlköğretim-İlköğretim	Ev hanımı-Gümüş kaplama işi yapıyor	Dedelerinin iş durumu nedeni ile gelmişler	2 kardeşler. Üniv. Sınavına hazırlanan bir abisi var
3	İstanbul-Tuzla	Maltepe	Doğduğundan beri	İlköğretim-İlköğretim	Ev hanımı-İhracat müdürü	Bilmiyor	3 erkek-2 kız olmak üzere toplam 5 kardeşler.
4	İstanbul-Üsküdar	Gülsuyu	Doğduğundan beri	İlköğretim-İlköğretim	Temizlik işinde-Oto yıkamada çalışıyor	Sivas'ın köyünde evlendikten sonra buraya gelmişler	2 kardeşler. Lise-3'e giden bir ablası var
5	Almanya	Maltepe	8 senedir	Lise-Lise	Ev hanımı-Turizmci	Anne-Baba Almanya'dan buraya göç etmişler	2 kardeşler. 4 yaşında bir kardeşi var.
6	İstanbul	Soğanlık	6 senedir	İlköğretim-lise	Ev hanımı-İnşaat malz. Pazarlamacısı	Anne-Baba Yalova'dan iş imkânları için gelmişler	3 kardeşler. 3 yaşında ve 4. sınıfa giden kardeşleri var
7	İstanbul	Kartal	Doğduğundan beri	İlköğretim-Lise	Ev hanımı-Emekli	Anne-baba Erzincan'dan görücü usulü ile evlenip gelmişler	4 kardeşler. 2 ablası, bir kardeşi var.
8	İstanbul-Kadıköy	İstanbul	Doğduğundan beri	Lise terk-İlköğretim	?	Büyükleri aracılığıyla İzmit'ten İstanbul'a geldiler	2 kardeşler. Kardeşi üvey

OG ML-IV/1 LİSE-1 ERKEK KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul-Maltepe	Küçükyalı	Doğduğundan beri	İlköğretim-Lise	Ev hanımı-Elektronik dükkanı işletiyor	Büyüklerinin göçü nedeniyle Sakarya'dan gelmişler	Bir 6. sınıfa giden bir de 1. sınıfa giden kız ve erkek kardeşleri var
2	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev hanımı-Makine teknisyeni	Anne tarafı Yunanistan'dan göç etmiş	2 kardeşler. 3. sınıfa giden bir kız kardeşi var
3	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	İlköğretim-Üniversite	Ev hanımı- Mali müşavir	Baba tarafı Macaristan'dan ve Erzurum'dan göç nedeni ile gelmiş	3 Kardeşler. Bir 6. sınıfa bir de 1. sınıfa kardeşleri var
4	İstanbul	Kartal	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Mimar-Praktiker'de çalışıyor	Anne tarafı Bulgaristan'dan gelmişler	2 kardeşler. 10 yaşında bir kız kardeşi var
5	İstanbul-Kadıköy	Yenisahra	Doğduğundan beri	İlköğretim-İlköğretim	Ev hanımı-Müdür	Anne Azeri, baba Van'dan gelmiş	2 kardeşler. 8. sınıfa giden bir kız kardeşi var
6	Konya-Meram	İstanbul	Doğduğundan beri	Üniversite-Üniversite	Öğretmen-Grafiker	Bilmiyor	2 kardeşler. 5. sınıfa giden bir erkek kardeşi var
7	Eskişehir	Kadıköy	10 yıldır	İlköğretim-Lise	Ev hanımı-Elektronikçi	İş nedeni ile Eskişehir'den gelmişler	Bir kardeşi var

OG ML-V/1 LİSE-4 ERKEK KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul	Aydınevler	Doğduğundan beri	Lise-Yüksek okul	Ev hanımı-Serbest meslek	Bilmiyor	3 Kardeşler. Bir 5. sınıfa giden bir de 2. sınıfa giden erkek kardeşleri var
2	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	İlköğretim-Lise	Ev hanımı-Serbest meslek	Bilmiyor	3 Kardeşler. Bir 7. sınıfta bir de 4 yaşında kardeşi var
3	İstanbul-Kartal	Kartal	Doğduğundan beri	Lise- İlköğretim	Ev hanımı- Muhasebeden emekli	Baba küçükken Kastamonu'dan gelmişler	Tek çocuk
4	İstanbul	Kartal	Doğduğundan beri	İlköğretim- İlköğretim	Temizlikçi-Kuru temizlemecide çalışıyor	Büyükleri doğma büyüme İstanbul'lu	Tek çocuk
5	İstanbul-Maltepe	Maltepe	Doğduğundan beri	Üniversite-Lise	Memur-Memur	1989 yılından sonra deprem nedeni ile buraya gelmişler	2 kardeşler. Üniversite okuyan bir abisi var
6	İstanbul	Fındıklı	Doğduğundan beri	İlkokul-İlkokul	İşçi-İşçi	25 sene önce dedeleri aracılığıyla gelmişler	2 kardeşler. Üniversite sınavlarına hazırlanan abisi var

OG ML-VI/1 LİSE-4 ERKEK KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul-Üsküdar	Kartal	Doğduğundan beri	Lise-Yüksek okul	Ev hanımı-Serbest meslek	Yaşadıkları bölgedeki anlaşmazlıklar yüzünden gelmişler	2 Kardeşler. Lise mezunu bir ablası var
2	İstanbul-Kadıköy	Kartal-Soğanlık	Doğduğundan beri	Üniversite- Üniversite	Muhasebeci- İşletmeci	Bilmiyor	2 Kardeşler. 5. sınıfta giden bir erkek kardeşi var
3	İstanbul-Kartal	Kartal	Doğduğundan beri	İlkokul-İlkokul	Emekli -Emekli	Bilmiyor	2 kardeşler. Üniversite sınavlarına hazırlanan ablası var
4	İstanbul-Kadıköy	Maltepe	Doğduğundan beri	İlkokul-Lise	Ev hanımı-Kamu personeli	Eğitim ve iş imkanları nedeniyle 74 yılından beri buradalar	2 Kardeşler. 8. sınıfta giden bir kardeşi var
5	İstanbul-Eminönü	Kartal	Doğduğundan beri	İlkokul-İlkokul	Ev hanımı- Asansör şirketi işletiyor	Ekonomik nedenlerden dolayı Sivas'dan göç etmişlerdir	2 kardeşler. Üniversite okuyan bir ablası var
6	İstanbul-Maltepe	Kartal-Uğur Mumcu	Doğduğundan beri	Yüksek okul-Lise	Ev hanımı-Müdür	Babası 84 yılında Almanya'dan okumak için gelmiş	Tek çocuk

OG ML-VII/2 LİSE-4 KIZ KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul	İstanbul	Doğduğundan beri	İlkokul-Ortaokul	Ev hanımı-Serbest meslek	Dedeleri aracılığıyla İstanbul'a gelmişler	3 Kardeşler. Bir abisi, bir de erkek kardeşi var
2	İstanbul	İstanbul	Doğduğundan beri	İlkokul-Lise	Ev hanımı-Askeriyede	İş imkanları nedeniyle gelmişler	4 Kardeşler. 3 ablası var
3	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	İlköğretim-İlköğretim	Ev hanımı-Berber	Anne-baba doğma büyüme İstanbullu	3 kardeşler. 2 erkek kardeşi var
4	İstanbul	İstanbul	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Aşçı-Emlakçı	İş imkanları nedeniyle gelmişler	3 Kardeşler. Bir abisi, bir ablası var
5	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	Lise-lise	Ev hanımı-Esnaflar	Bilmiyor	Tek çocuk

OG ML-VIII/1 LİSE-4 KIZ KATILIMCILARI HAKKINDA KISA BİLGİLER

Kişi tanıtım no	Doğum Yeri	Şu an oturduğu/ yaşadığı mahalle	İstanbul'da yaşam süresi	Anne-baba eğitimi	Anne-baba mesleği	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Kardeşlerle ilgili bilgi
1	İstanbul-Üsküdar	Maltepe	Doğduğundan beri	Lise-Üniversite	Ev hanımı-Emekli asker	Dedelerinin vefatından sonra İstanbul'a geliyorlar	3 Kardeşler. Bir Mühendis abisi ve öğretmen ablası var
2	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	İlköğretim-İlköğretim	Ev hanımı-Özel bir şirkette çalışıyor	Baba tarafı, büyükleri aracılığıyla Kastamonu'dan gelmişler	2 kardeşler. Lise-1. sınıfta okuyan kardeşi var
3	İstanbul-Üsküdar	Maltepe	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev hanımı-Muhasebeci	Büyükleri aracılığıyla Kayseri'den gelmişler	2 Kardeşler. 4. sınıfta okuyan bir erkek kardeşi var
4	İstanbul	Kartal	Doğduğundan beri	Üniversite-Lise	Gazeteci-Emekli	Anne tarafı Rusya'dan, baba tarafı Erzurum'dan gelmişler	Tek çocuk
5	İstanbul	Maltepe	Doğduğundan beri	İlkokul-İlkokul	Ev hanımı-İşçi	Büyükleri aracılığıyla gelmişler	2 kardeşler. Lise-3'e giden bir kız kardeşi var
6	İstanbul-Kadıköy	Kartal	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev hanımı-İşçi	İş imkânları nedeni ile gelmişler	2 kardeşler. 8. sınıfa giden bir kardeşi var
7	İstanbul-Kadıköy	İstanbul	Doğduğundan beri	Lise-Lise	Ev hanımı-Askeriyede çalışıyor	İş imkânları nedeni ile gelmişler	2 kardeşler. Bir tane abisi var
8	İstanbul-Kadıköy	İstanbul	Doğduğundan beri	İlköğretim-İlköğretim	Ev hanımı-Emekli	Büyükleri aracılığıyla gelmişler	3 kardeşler. Üniversitede okuyan ablası ve abisi var
9	İstanbul-Kartal	Pendik	Doğduğundan beri	İlkokul-Lise	Ev hanımı-Özel bir şirkette çalışıyor	Ailevi nedenlerden dolayı gelmişler	2 kardeşler. 2. sınıfa giden bir kardeşi var

DG-IHL-I LİSE-4 ERKEK GÖRÜŞMECİ HAKKINDA KISA BİLGİLER

1	Doğum yeri (il ve köy/kasaba/kent mi olduğu)	İstanbul-Kartal
2	Şu an oturduğu/yaşadığı mahalle	Cevizli
3	İstanbul'da yaşama süresi	Doğduğundan beri İstanbul'da
4	Anne-baba eğitimi	Anne ortaokul - Baba lise
5	Anne-baba mesleği	Anne ev hanımı- Mobilya dükkânı var
6	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Büyükleri doğma büyüme Kartal doğumlu
7	Kardeşlere ilişkin bilgi (sayısı, cinsiyet dağılımı, eğitim durumları, vb. gibi.)	3 kardeşler. 1 lisede bir de ortaokulda olan kardeşleri var

DG-IHL-II LİSE-4 ERKEK GÖRÜŞMECİ HAKKINDA KISA BİLGİLER

1	Doğum yeri (il ve köy/kasaba/kent mi olduğu)	İstanbul
2	Şu an oturduğu/yaşadığı mahalle	Maltepe
3	İstanbul'da yaşama süresi	Doğduğundan beri İstanbul'da
4	Anne-baba eğitimi	Anne lise - Baba lise
5	Anne-baba mesleği	Anne ev hanımı- Esnaf
6	Varsa, ailenin göç hikâyesi	İş koşulları nedeniyle İstanbul'a gelmişler
7	Kardeşlere ilişkin bilgi (sayısı, cinsiyet dağılımı, eğitim durumları, vb. gibi.)	2 kardeşler. Lise-1'e giden kardeşi var

DG-IHL-III LİSE-4 KIZ GÖRÜŞMECİ HAKKINDA KISA BİLGİLER

1	Doğum yeri (il ve köy/kasaba/kent mi olduğu)	İstanbul-Kadıköy
2	Şu an oturduğu/yaşadığı mahalle	Maltepe
3	İstanbul'da yaşama süresi	Doğduğundan beri İstanbul'da
4	Anne-baba eğitimi	Anne dışarıdan ortaokul okuyor- Baba lise terk
5	Anne-baba mesleği	Anne ev hanımı- Baba özel şirkette çalışıyor.
6	Varsa, ailenin göç hikâyesi	Büyükleri aracılığıyla Trabzon'dan İstanbul'a gelmişler
7	Kardeşlere ilişkin bilgi (sayısı, cinsiyet dağılımı, eğitim durumları, vb. gibi.)	4 kardeşler. 1 erkek, 2 kız kardeşi var

EK-4

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Yüksek Lisans Programı
“KADIN/ERKEK OLMA SÜREÇLERİ” İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR:
İstanbul Anadolu Yakasında Bulunan ve
Farklı Özelliklere Sahip Liselerde Yapılan Niteliksel Çalışma, 2011

Odak Grup Görüşmeleri için Görüşme Çerçevesi

Görüşmenin yapıldığı lise türü ve yeri:
Görüşmenin tarihi:
Görüşmeyi yapan Moderatör ve Gözlemci:
Oturma düzeni: (Lise türü, Cinsiyet, Sınıf -1. ve 4.- değişkenleri bağlamında homojenize edilmiş gruplar)

Tanışma:

Doğum yeri (il ve köy/kasaba/kent mi olduğu):
Şu an oturduğu/yaşadığı mahalle:
En uzun süre yaşadığınız yer:
Anne-baba eğitimi:
Anne-baba mesleği:
Varsa, ailenin göç hikâyesi:
Kardeşlere ilişkin bilgi (sayısı, cinsiyet dağılımı, eğitim durumları, vb. gibi.)
Vb. gibi.

Konu Başlıkları:

1. “**Toplumsal cinsiyet**” kavramı size ne ifade ediyor?
Açıklama:
2. Bir kavram olarak “**Erkeklik**”?
3. Nasıl erkek olunur”? Etkileyen faktörler ve süreçler.
4. Erkeklikle ilgili söylemler nelerdir? Zamanla değişiyor mu?
5. Bir kavram olarak “**Kadınlık**”?
6. Nasıl kadın olunur”? Etkileyen faktörler ve süreçler.
7. Kadınlıkla ilgili söylemler nelerdir? Zamanla değişiyor mu?
8. Başka?

EK-5

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Yüksek Lisans Programı

“KADIN/ERKEK OLMA SÜREÇLERİ” İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR:

Farklı Özelliklere Sahip Liselerde Yapılan Niteliksel Çalışma, 2011

Odak Grup Görüşmeleri için Görüşme Çerçevesi

Görüşmenin yapıldığı lise türü ve yeri:

Görüşmenin tarihi:

Görüşmeyi yapan Moderatör ve Gözlemci:

Oturma düzeni: (Lise türü, Cinsiyet, Sınıf -1. ve 4.- değişkenleri bağlamında homojenize edilmiş gruplar)

Tanışma:

Doğum yeri (il ve köy/kasaba/kent mi olduğu):

Şu an oturduğu/yaşadığı mahalle:

İstanbul'da yaşama süresi:

Anne-baba eğitimi:

Anne-baba mesleği:

Varsa, ailenin göç hikâyesi:

Kardeşlere ilişkin bilgi (sayısı, cinsiyet dağılımı, eğitim durumları, vb. gibi.)

Konu Başlıkları:

1. “**Toplumsal cinsiyet**” kavramı size ne ifade ediyor?
2. Bir kavram olarak “**Erkeklik**”?
3. Toplumun erkek üyesi nasıl olunur, etkileyen faktörler ve süreçler nelerdir?
4. Erkekler hakkında toplumdaki söylemler nelerdir? Bu söylemler zamanla değişmekte midir ve gruplara göre (köy/kent) nasıl farklılık göstermektedir?
5. Bir kavram olarak “**Kadınlık**”?
6. Toplumun kadın üyesi nasıl olunur, etkileyen faktörler ve süreçler nelerdir?
7. Kadınlar hakkında toplumdaki söylemler nelerdir? Bu söylemler zamanla değişmekte midir ve gruplara göre (köy/kent) nasıl farklılık göstermektedir?
8. Toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin okullarda karşılaştığınız tutumlar nelerdir?
9. Toplumsal cinsiyet ile ilgili başınızdand geçen ilginç bir olay var mı? Bizimle paylaşmak/anlatmak ister misiniz?

EK-6

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Yüksek Lisans Programı

“KADIN/ERKEK OLMA SÜREÇLERİ” İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR: Farklı Özelliklere Sahip Liselerde Yapılan Niteliksel Çalışma, 2011 Derinlemesine Görüşmeler için Görüşme Çerçevesi

Görüşmenin yapıldığı lise türü ve yeri:
Görüşmenin tarihi:
Görüşmeyi yapan Moderatör ve Gözlemci:
Oturma düzeni: (Lise türü, Cinsiyet, Sınıf -1. ve 4.- değişkenleri bağlamında homojenize edilmiş gruplar)

Tanışma:

Doğum yeri (il ve köy/kasaba/kent mi olduğu):
Şu an oturduğu/yaşadığı mahalle:
İstanbul'da yaşama süresi:
Anne-baba eğitimi:
Anne-baba mesleği:
Varsa, ailenin göç hikâyesi:
Kardeşlere ilişkin bilgi (sayısı, cinsiyet dağılımı, eğitim durumları, vb. gibi.)

Konu Başlıkları:

1. “**Toplumsal cinsiyet**” kavramı size ne ifade ediyor?
2. Bir kavram olarak “**Erkeklik**”?
3. Toplumun erkek üyesi nasıl olunur, etkileyen faktörler ve süreçler nelerdir?
4. Erkekler hakkında toplumdaki söylemler nelerdir? Bu söylemler zamanla değişmekte midir ve gruplara göre (köy/kent) nasıl farklılık göstermektedir?
5. Bir kavram olarak “**Kadınlık**”?
6. Toplumun kadın üyesi nasıl olunur, etkileyen faktörler ve süreçler nelerdir?
7. Kadınlar hakkında toplumdaki söylemler nelerdir? Bu söylemler zamanla değişmekte midir ve gruplara göre (köy/kent) nasıl farklılık göstermektedir?
8. Toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin okullarda karşılaştığınız tutumlar nelerdir?
9. Toplumsal cinsiyet ile ilgili başınızdaki geçen ilginç bir olay var mı? Bizimle paylaşmak/anlatmak ister misiniz?

EK-7

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Yüksek Lisans Programı

“KADIN/ERKEK OLMA SÜREÇLERİ” İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR:

Farklı Özelliklere Sahip Liselerde Yapılan Niteliksel Çalışma, 2011

Odak Grup Görüşmeleri Kütük Geliştirme Formu

Kütük/görüşme numarası:

Görüşmenin yapıldığı lisenin adı:

Görüşmenin yapıldığı yer (Okulda yapılmıyorsa, hangi kafe? Kimin evi? vb. gibi.):

Görüşmenin tarihi:

Görüşmeyi yapan Moderatör ve Gözlemci:

Görüşmenin teybe kaydedilmediği:

Görüşmenin tarihi ve saati (süresi):

Görüşmeyi yapan ekip üyeleri: Görüşmeyi yürüten (Moderatör):

Çözümlemeyi yapan (kütüğü geliştiren) ekip üyeleri:

Çözümleme tarihi:

Görüşmeye katılan kişiler hakkında kısa bilgi ve oturma düzeni (Oturma düzeni kroki çizilerek ve her bir katılımcı işaret edilecektir.):

Her bir katılımcı hakkında aşağıdaki özellikleri çerçevesinde bilgi verilecektir:

- Doğum yeri (il ve köy/kasaba/kent mi olduğu):
- Şu an oturduğu/yaşadığı mahalle:
- İstanbul'da yaşama süresi:
- Anne-baba eğitimi:
- Anne-baba mesleği:
- Varsa, ailenin göç hikâyesi:
- Kardeşlere ilişkin bilgi (sayısı, cinsiyet dağılımı, eğitim durumları, vb. gibi.)

TAM SENARYO

Çözümlemeyi yapanların (kütüğü geliştirenlerin) dikkatine: Görüşme çözümlenirken (deşifre edilirken), görüşme sırasında sahada tutulan notlar, gözlemler ve ses kayıt cihazı yardımı ile geliştirilen senaryo, bütün ayrıntıları ile yazılacaktır. Tam olarak ne söylenmişse -yanlış telaffuzlar da dahil olmak üzere- her şey aynen yazılacaktır. Hatırlanabildiği ölçüde, kişilerin jestleri ve mimikleri de senaryoya yansıtılmaya çalışılacaktır.

Moderatör: Öncelikle seni tanıyalım.

Kahraman: (Sıkılgan bir ifade ile) Benim adım Kahraman. Kahraman GÜNDÜZ.

Moderatör: Nerede doğdun Kahraman?

Kahraman: Biz Bingöl'den geldik. Orda doğmuşum.

Moderatör: Bingölde şehirde mi yoksa köyde mi?

Kahraman: İlh... kasabada.

Tüm konuşmalar.....

Moderatör: Çok teşekkürler. Sağ olun, var olun.

Görüşmenin yapıldığı ortam hakkındaki görüş ve gözlemler:

Görüşmenin güven verici olup olmadığı ve değilse nedenleri:

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Yüksek Lisans Programı

“KADIN/ERKEK OLMA SÜREÇLERİ” İLE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR:

Farklı Özelliklere Sahip Liselerde Yapılan Niteliksel Çalışma, 2011

Odak Grup Görüşmeleri Değerlendirme (Veri Analizi) Formu

Kütük/görüşme numarası:

Görüşmenin yapıldığı lisenin adı:

Görüşmenin yapıldığı yer (Okulda yapılmıyorsa, hangi kafe? Kimin evi? vb. gibi.):

Görüşmenin tarihi:

Görüşmeyi yapan Moderatör ve Gözlemci:

Görüşmenin teybe kaydedilmediği:

Görüşmenin tarihi ve saati (süresi):

Görüşmeyi yapan ekip üyeleri: Görüşmeyi yürüten (Moderatör):

Çözümlemeyi yapan (kütüğü geliştiren) ekip üyeleri:

Çözümleme tarihi:

Veri analiz tarihi:

Veri analizini yapan ekip üyeleri:

Görüşmeye katılan kişiler hakkında kısa bilgi ve oturma düzeni (Kroki):

1. **Kahraman:** Bingöl-kasaba, Başbüyük, 3 yıl, annesi OY değil, ev hanımı; babası ilkokul mezunu, marangoz, İstanbul'a 3 yıl önce gelmişler, kendisinden başka, ilkokula giden 2 kız kardeşi daha var.
2. **Adem:**
- 3.

- Doğum yeri (il ve köy/kasaba/kent mi olduğu):
- Şu an oturduğu/yaşadığı mahalle:
- İstanbul'da yaşama süresi:
- Anne-baba eğitimi:
- Anne-baba mesleği:
- Varsa, ailenin göç hikâyesi:
- Kardeşlere ilişkin bilgi (sayısı, cinsiyet dağılımı, eğitim durumları, vb. gibi.)

Veri analizi yapan kişinin dikkatine: Aşağıda yer alan konu başlıkları çerçevesinde, görüşme sırasında dikkati çeken en önemli fikirler, yaklaşımlar nelerdir? Özetleyiniz. Bu başlıklar altında çok önemsedığınız cümleleri tırnak içine alarak yazınız.

Konu Başlıkları:

1. **“Toplumsal cinsiyet” kavramı size ne ifade ediyor?**

Gruptakilerin çoğu bu kavramı ilk kez duyuyorlarmış gibiydiler. Ancak biraz açıkladıktan sonra

“.....” (3)

“.....” (1)

Bu konuda Doğudan gelenlerin yaklaşımı dikkat çekicidir.

2. **Bir kavram olarak “Erkeklik”?**

3. **Nasıl erkek olunur”?** Etkileyen faktörler ve süreçler.
4. **Erkeklikle ilgili söylemler nelerdir? Zamanla değişiyor mu?**
5. **Bir kavram olarak “Kadınlık”?**
6. **Nasıl kadın olunur”?** Etkileyen faktörler ve süreçler.
7. **Kadınlıkla ilgili söylemler nelerdir? Zamanla değişiyor mu?**
8. **Bu konuda bizimle paylaşmak/ anlatmak istediğiniz başka bir şey var mı?**

Görüşmenin yapıldığı ortam hakkındaki görüş:

Görüşmenin güven verici olup olmadığı:

Değilse nedenleri:

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Erzincan'da doğmuş, ilk ve orta öğrenimini burada tamamlamıştır. 2006 yılında Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünü bitirdikten sonra özel kurumlarda Sosyoloji ve Felsefe alanlarında başladığı öğretmenliği sürdürmektedir. 2010 yılında Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Programında başladığı yüksek lisans programına devam etmektedir.